

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANA BİLİM DALI

YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

III. AHMED DÖNEMİNDE (1703-1718) OSMANLI DEVLETİ'NE GELEN
AVUSTURYA VE RUS ELÇİLERİNİN FAALİYETLERİ VE RESM-İ KABUL

TÖRENLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Büşra BULUT

190471120

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Uğur Kurtaran

KARAMAN -2023

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANA BİLİM DALI

YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

III. AHMED DÖNEMİNDE (1703-1718) OSMANLI DEVLETİ'NE GELEN
AVUSTURYA VE RUS ELÇİLERİNİN FAALİYETLERİ VE RESM-İ KABUL

TÖRENLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Büşra BULUT

190471120

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Uğur Kurtaran

KARAMAN -2023

TEZ ONAYI

Büşra BULUT tarafından hazırlanan *III. Ahmed Dönemi'nde (1703-1718) Osmanlı Devleti'ne Gelen Avusturya ve Rus Elçilerinin Faaliyetleri ve Resm-i Kabul Törenleri* adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman:

Doç. Dr. Uğur KURTARAN

Jüri Üyeleri

İmza:

Tez Savunma Tarihi:/...../2023

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Büşra BULUT

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti, kuruluş yıllarından itibaren birçok devletle temas içinde olup çok sayıda antlaşma imzaladı. Bu süreçte merkezileşme gayreti içinde olan devlet amacına ulaşmak için komşu devletlere ve Bizans'a karşı dostane tavırlar sergiledi. 1453 yılına gelindiğinde ise Fatih Sultan Mehmed Han'ın İstanbul'u fethetmesiyle birlikte devlet merkezileşme sürecine girdi. Bunun sonucunda Osmanlı Devleti, kendisini hiçbir devletle denk görmemeye başladı ve buna bağlı olarak devletin uzun yıllar benimsediği diplomasi anlayışı olan Ad-hoc (tek taraflı) diplomasi ortaya çıktı. Kelime anlamı, “*devamlı olmayan, geçici; belli bir konu ile sınırlı, belli bir amaca yönelik*” şeklinde kullanılan Ad-hoc diplomasi anlayışına göre, Osmanlı Devleti, diğer devletlerin huzuruna yalnızca fevkalade elçi gönderiyor ve hiçbir Hristiyan devletle uzun süreli barış yapmıyordu. Fakat XVII. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı Devleti'nin içinde birtakım çözümler meydana gelmeye başladı. Söz konusu çözümler gerek askeri gerekse ekonomik alanlarda vuku bulurken, 1683 yılında başlayan uzun savaş dönemi neticesinde 1699 yılında Karlofça Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte toprak kayıpları yaşandı ve Osmanlı Devleti diplomatik manevralarla yenilgiyi en az şekilde atlatabilmeyi başardı. Bahsi geçen olaydan sonra Devlet, diplomasiye bir hayli önem vermeye başladı ve devletin bürokrasisi seyfiye sınıfı yerine kalemiye sınıfından seçilmeye başlandı. Öte yandan Osmanlı Devleti, uzun savaş döneminin sonucunda Rusya ve Avusturya ile daha sık temas kurmaya başladı. Nitekim Avusturya ile imzalanan 1699 Karlofça Antlaşması ve Ruslarla imzalanan 1700 İstanbul Antlaşması sonucunda ilgili devletlerin Osmanlı Devleti ile eşit olduğu kabul edildi ve Rusların İstanbul'da daimî elçi bulundurmalarına izin verildi.

XVIII. yüzyıla gelindiğinde ise Avusturya-Rusya ve Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler geçmiş dönemlere nazaran farklı bir boyut kazandı. Avusturya ve Rusya ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan anlaşmalar XVIII. yüzyılda bu üç devletin ilişkilerinin seyrini belirledi. Nitekim taraflar arasındaki antlaşmalara bağlı olarak Avusturya ve Rusya, İstanbul'a elçiler gönderdiği gibi Osmanlı Devleti de bu devletlere elçiler gönderdi. Böylece Osmanlı Devleti diplomatik arenada oyunu kurallarına göre oynama sürecini başlatmış oldu. Devletin yeni dönemde benimsediği strateji görünürde elçiler vasıtasıyla dış ilişkileri yürütmeye dayanıyordu. Gün yüzüne çıkmayan esas amaç ise mümkün olan en iyi şekilde devletin ihtişamını elçi kabullerine yansıtarak varlığını sağlam bir zemine dayandırmaktı.

Osmanlı Devleti'ne yabancı devlet hükümdarları tarafından gönderilen elçiler Osmanlı ülkesine girdikleri andan itibaren bazı tören ve merasimlerle karşılanırdı. Osmanlı Devleti'nin bilhassa karşılama merasimlerinde uyguladığı teşrifat devletin görkem ve ihtişamını ilgili devletlere yansıtmak istemesinin bir neticesiydi. Bundan dolayı Osmanlı Devleti'nin elçileri karşılariken uyguladığı teşrifata büyük önem verilirdi. Hatta bu amaçla merasimlerle ilgilenmesi ve yapılacak merasimlerin düzenli bir şekilde ilerlemesi için teşrifat kalemi kuruldu. Fakat elçi kabul törenleri statik değildi ve belli başlı adetler haricinde değişiklikler göstermekteydi. Yaşanan bu değişimler devletlerarası ilişkiler, elçinin statüsü ve elçinin gelme sebebine göre belirleniyordu.

Osmanlı tarihi çalışmaları arasında resm-i kabul merasimlerini ele alan birçok eser bulunmaktadır. Ancak bu eserler kabul törenlerini genel hatlarıyla anlattığından merasim detayları ile ilgili geniş bilgilere erişme imkânı kısıtlı bir mahiyettedir. Nitekim XVIII. yüzyılda gerçekleşen elçi kabul protokolleriyle ilgili doğrudan çalışmalar mevcut değildir. Ancak çalışmaların içeriğinde bölüm olarak bu konuya değinilmiştir. Örneğin İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın "*Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*" adlı eserinde

Osmanlı'da elçi kabulleriyle ilgili ayrıntılar yer almaktadır. Yine Osmanlı diplomasi tarihinin ana kaynaklarından biri olan Faik Reşit Unat'ın "*Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*" adlı çalışması da elçi kabul merasimleri hakkında ayrıntılı bilgiler içermektedir. Benzer şekilde Osmanlı Devleti'nin yabancı devletlere gönderdiği elçiler hakkında birçok çalışma bulunmaktadır. Aynı şekilde Osmanlı Devleti'ne gelen yabancı elçiler ile ilgili önemli çalışmalar mevcuttur.

Görüldüğü üzere mevcut çalışmalar konuya daha ziyade bir elçi özelinde ya da genel anlamda elçi kabulü üzerinden eğilmektedir. Bu noktada elinizdeki çalışmada, mevcut literatürden farklı olarak III. Ahmed Dönemi'nde İstanbul'a gelen Avusturya ve Rus elçilerinin resm-i kabul protokolleri mukayeseli bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmanın temel problemi, Osmanlı Devleti'nde zamanla gelenekselleşen resm-i kabul protokollerinin, Karlofça Antlaşması'ndan sonra devlerarası ilişkilerin dengede tutulduğu III. Ahmed döneminde Avusturya ve Rusya'dan gelen elçilere ne şekilde uygulandığının tespit edilmesidir. Çalışmada elçilerin Osmanlı ülkesine ayak basmalarından itibaren yapılan muamelelerin genel elçi kabulü uygulamaları ile kendi içerisindeki benzer ve farklı yönlerinin tespiti ve buna bağlı değerlendirmeler yer almaktadır. Yine araştırma, ilgili dönemde İstanbul'a gelen Avusturya ve Rus elçilerinin diplomatik faaliyetleriyle yakından ilgilenmektedir.

Çalışmanın şekillenme süreci boyunca değerli katkılarını gördüğüm danışmanım Doçent Doktor Uğur Kurtaran başta olmak üzere; bu süreçte maddi manevi desteklerini eksik etmeyen aileme teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca kaynak temini, araştırma ve yazım sürecinde katkılarından dolayı canım arkadaşım Zeynep Karaca'ya destekleri için sonsuz teşekkürler.

ÖZET

Osmanlı Devleti kuruluş yıllarından itibaren diplomatik ilişkiler kurduğundan diplomasinin uygulanmasında büyük önem arz eden elçiler de devlet nezdinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Elçilerin başka devletlere gitmek üzere görevlendirilme sebepleri çoğunlukla siyasi ve askeri sebepler neticesinde gerçekleşirdi. Bu durum zaman içerisinde ülkelerin birbirlerinin kültürlerini öğrenmesine de sebebiyet verdi. Devletlerarası ilişkilerde büyük önem taşıyan elçi kabulleri devletin geleneksel ve kültürel yapısını yansıtırdı. Nitekim resm-i kabul törenleri devletlerarası ilişkiler neticesinde şekil aldığı için temel bazı kaidelere rağmen her elçinin kabul töreni aynı doğrultuda şekil almamaktadır. Çalışma III. Ahmed Dönemi'nin Lale Devri'ne kadar olan kısmında (1703-1718) Osmanlı Devleti'ne gelen Avusturya ve Rus elçilerinin resm-i kabul törenlerinde gerçekleşen teşrifatı ve bu doğrultuda söz konusu devletlerle yaşanan diplomatik münasebetleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Göreceli bir barış dönemi olan III. Ahmed'in saltanatı sınaî ve sosyal alanlardaki gelişmelerle kendisinden söz ettirir. İlgili dönemde Osmanlı Devleti'ne gitmek üzere Avusturya üç, Rusya ise beş elçi görevlendirmiştir. 1703-1718 tarihleri arasında elçilerin kabullerinde uygulanan teşrifat belirtilen dokuz elçinin resm-i kabul törenleri üzerinden değerlendirilmiştir. Bu sayede Osmanlı Devleti'ndeki genel elçi kabullerinin III. Ahmed dönemindeki bahsi geçen elçiler üzerindeki yansıması ortaya çıkartılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Elçi, Diplomasi, Resm-i Kabul, III. Ahmed.

ABSTRACT

The Ottoman Empire has established diplomatic relations since its establishment and the ambassadors, who are of great importance in the implementation of diplomacy, have an important place in the eyes of the state. The reason why ambassadors were assigned to go to other states was mostly for political and military reasons. This situation has also caused countries to learn about each other's cultures over time. Ambassador receptions, which are of great importance in interstate relations, reflected the traditional and cultural structure of the state. As a matter of fact, since official acceptance ceremonies are shaped as a result of interstate relations, the reception ceremony of every ambassador is not shaped in the same way, despite some basic rules. Study It aims to reveal the official welcoming ceremonies of the Austrian and Russian ambassadors who came to the Ottoman Empire from the reign of III. Ahmed to the Tulip Era (1703-1718) and their diplomatic relations with these states in this direction. During the period in question, Austria appointed three ambassadors to the Ottoman Empire and Russia six ambassadors. The official acceptance ceremonies of the nine ambassadors will be evaluated over the official acceptance ceremonies of the nine ambassadors. In this way, the acceptance of the general ambassador in the Ottoman Empire, The reflections on the aforementioned ambassadors during the reign of III. Ahmed will be revealed.

Keywords: Ottoman State, Ambassador, Diplomacy, Official Acceptance, Ahmed III.

KISALTMALAR

Bkz. Bakınız

BOA T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi

çev. Çeviren

DİA. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

Ed. Editör

Haz. Hazırlayan

İA. İslam Ansiklopedisi

MEB. Millî Eğitim Bakanlığı

nr. Numara

OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Araştırma ve Uygulama Merkezi

s. Sayfa

S. Sayı

Sad. Sadeleştiren

TAD Tarih Araştırmaları Dergisi

TTK. Türk Tarih Kurumu

vd. ve devamı

İçindekiler

TEZ ONAYI	1
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	2
ÖNSÖZ	3
ÖZET	7
ABSTRACT	8
KISALTMALAR	9
GİRİŞ	12
1. Osmanlı Diplomasisi ve Elçi Kavramı	12
1.1. Diplomasi	12
1.2. Elçi	17
II. Çalışma Hakkında	20
1.1. Kavramsal Çerçeve Amaç ve Kapsam	20
III. Konuyu İhtiva Eden Kaynaklar	23
a. Arşiv Kaynakları	25
b. Sefaretnameler	26
c. Kronikler	28
d. Araştırma ve İnceleme Eserleri	30
BİRİNCİ BÖLÜM	37
1. III. AHMED DÖNEMİ OSMANLI-RUSYA-AVUSTURYA DİPLOMATİK İLİŞKİLERİ (1703-1718) ...	37
1.1. III. Ahmed Dönemine Kadar Osmanlı-Rusya Arasındaki Diplomatik İlişkiler	37
1.2. III. Ahmed Dönemi Osmanlı-Rusya Arasındaki Diplomatik İlişkiler	47
1.2.1. Prut Antlaşması (1711)	49
1.3. III. Ahmed Dönemine Kadar Osmanlı-Avusturya Arasındaki Diplomatik İlişkiler	53
1.4. III. Ahmed Dönemi Osmanlı-Avusturya Arasındaki Diplomatik İlişkiler	73
1.4.1. Pasarofça Antlaşması (1718)	75
İKİNCİ BÖLÜM	81
2. OSMANLI DİPLOMASİSİNDE TEŞRİFATA GENEL BİR BAKIŞ	81
2.1 Resm-i Kabul Törenleri	82
2.1.1. Elçilerin Masraflarının Karşılansısı Geleneği: Tayinat	84
2.1.2. İlk Merasim: Payitahta Giriş	92
2.1.3. İlk Resmi Temas: Sadrazamın Huzuruna Çıkış	97

2.1.4.Elçinin Padişahın Huzuruna Çıkması: Resm-i Kabul Töreni	99
2.1.5.Hediyeleşme Merasimi.....	105
2.1.6.Osmanlı Devleti’nde Elçi Ağırılama Ritüeli: Ziyafet	108
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	113
3. III. AHMED DÖNEMİNDE (1703-1718) OSMANLI DEVLETİ’NE GELEN AVUSTURYA VE RUS ELÇİLERİNİN FAALİYETLERİ VE RESM-İ KABUL TÖRENLERİ	114
3.1. III. Ahmed Dönemi’nde Osmanlı Devleti’ne Gelen Habsburg Elçilerinin Kabulü, Ağırılanması ve Faaliyetleri	114
3.1.1.Leopold Talman (1701-1713)	114
3.1.2.Ignaz Von Quarrientund Rall (1706).....	129
3.1.3.Franz Anselm von Fleischmann (1711-1716)	142
3.2. III. Ahmed Dönemi’nde Osmanlı Devleti’ne Gelen Rus Elçilerinin Kabulü, Ağırılanması ve Faaliyetleri	159
3.2.1.Petr Andreeviç Tolstoy (1702-1714)	159
3.2.2.Auraamij Lopuchin (Stolnik 1712)	173
3.2.3.Dimitrij Andreeviç (1713)	174
3.2.4.Lavrentij Protopopov (1714)	180
3.2.5.Hieroumus Natali (1716)	182
KAYNAKLAR	193
a.Arşiv Belgeleri.....	193
b.Yazma Eserler	193
c.Yabancı Kaynaklar	194
d.Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri.....	195
e. Kitaplar	199
f. Makaleler	203
g. Ansiklopedi Maddeleri.....	206
EKLER.....	209

GİRİŞ

1. Osmanlı Diplomasisi ve Elçi Kavramı

1.1.Diplomasi

Diplomasi sözcüğünün kökeni Yunanca “ikiye katlanmış kâğıt” anlamına gelen diploma kelimesinden gelmektedir. Bu kavram devletlerarası ilişkileri resmi temsilcilikler aracılığıyla yürütme sanatıdır¹ve kökeni çok eski yıllara dayanmaktadır. Diplomasi, ülkelerin milletlerarası camiada hedeflerini gerçekleştirebilmesi için bir araç olarak kullanılır. Söz konusu kavram ile ilgili günümüze kadar yerli ve yabancı kaynaklarda birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şöyledir;

Diplomasi, ülkelerin dış politikasını uygularken kullandığı sanattır. Diplomasi kavramı Kissenger’a göre; “*Diplomasi ve uluslararası ilişkiler birbiriyle aynıdır*”², Nicolson’a göre; “*Diplomasi, uluslararası ilişkilerin müzakereler yoluyla yönetilmesi: bu ilişkilerin büyükelçiler ve elçiler yoluyla ayarlanması ve yürütülmesinde başvurulan yöntemler, diplomatlık işi ya da sanattır.*”³, Sander’e göre; “*Diplomasi eşit müzakere ve muameledir*”⁴, Kınılı’ya göre; “*Ekonomik bağımsızlığa ya da özerkliğe sahip, tanınmış siyasi birimlerin birbiriyle olan ilişkilerini yürütme yöntemidir.*”⁵, Savaş’a göre; “*Resmi*

¹Ahmet Dönmez, “Osmanlı Devleti’nde Tek Taraflı Diplomasi Anlayışı ve Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Süreci”, *Osmanlı Diplomasi Tarihi Kurumlar ve Tatbiki*, (Ed. Mehmed Alaaddin Yalçınkaya-Uğur Kurtaran), Altınordu Yayınları, Ankara, 2018, s.145.

²Henry Kissenger, *Diplomasi*, İş Bankası Kültür Yayınları, Çev. İbrahim H. Kurt, İstanbul, 2000, s.12.

³Nicolson’dan aktaran; Onur Kınılı, *Osmanlı Devleti’nde Modernleşmenin Aracı Olarak Diplomasi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2004, s.42.

⁴Ali İbrahim Savaş, *Osmanlı Diplomasisi*, 3F Yayınları, İstanbul, 2017, s.9.

⁵Kınılı, s.44.

*temsilcilikler aracılığı ile devletlerarası ilişkileri yürütme sanatıdır*⁶.”, Kurtaran’a göre ise; “*Bir milletin diğer devletler ile olan ilişkilerinde barışı esas alan ve askeri ve siyasi pozisyonuna göre süreç içerisinde değişen ilişkiler bütünü olup, farklı zamanlarda farklı çıkarları yansıtan dış politikaların etkileşim sürecidir*”⁷. ” Söz konusu tanımdan yola çıkacak olursak, diplomasi sanatı yalnızca savaş için kullanılmamaktadır. Aynı zamanda barışçıl ilişkileri düzenlemede de önemli bir rol oynamaktadır. İlerleyen dönemlerde bu belgelerin düzenlemesi ve muhafazası gerektiği için diplomasi kavramı ortaya çıkmıştır.⁸

Osmanlı Devleti kuruluş yıllarından itibaren diğer devletlerle diplomatik ilişkilerde bulundu. Osman Bey ve Orhan Bey dönemlerinde komşu beyliklerle ve Bizans’la bir takım diplomatik faaliyetlerde bulunması bunun açık göstergelerinden biridir.⁹ Bu diplomatik faaliyetler, Osmanlı Devleti’nin diplomasiyi aktif bir şekilde kullandığını göstermekle beraber burada vurgulanması gereken bir diğer önemli nokta ise çeşitli dönemlerde farklı diplomasi anlayışlarının benimsenmiş olmasıdır. Bu farklılıklar ise devletin askeri ve ekonomik gücü ile açıklanabilir.¹⁰ Ayrıca Osmanlı Devleti için diplomasi, kaynağını Türk-İslam geleneklerinden alan devlet anlayışının etkisindeydi. Dinsellik, Osmanlı Devleti’nin ideolojisini belirleyen temel unsurdu.¹¹ Bu durum devletin diplomasi anlayışına doğrudan intikal etti. Şöyle ki; Osmanlı Devleti’nin benimsediği ilk diplomasi anlayışı olan Ad Hoc¹²,

⁶Oral Sander, *Anka’nın Yükselişi ve Düşüşü Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme*, İmge Yayınevi, Ankara, 2010, s.12.

⁷Uğur Kurtaran, “Osmanlı Diplomasi Tarihinin Yazımında Kullanılan Başlıca Kaynaklar İle Bu Kaynakların İncelenmesindeki Metodolojik ve Diplomatik Yöntemler Üzerine Bir Değerlendirme”, *OTAM*, S.38, 2015, s.109.

⁸Hüner Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi*, Ümit Yayınları, Ankara, 2005, s.13.

⁹Kemal Girgin, *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Hariciye Tarihimiz (Teşkilat ve Protokol)*, TTK, Ankara, 1994, s.37-38.

¹⁰Tuncer, s.13.

¹¹Namık Sinan Turan, *İmparatorluk ve Diplomasi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s.22.

¹²Osmanlı Devleti kuruluş yıllarından 1718 Karşılıklı diplomasi dönemine kadar devletlerarası ilişkilerinde Ad-Hoc diplomasi yöntemini kullanmıştır. Devletin kuruluş yıllarında merkezileşebilmesi adına komşu beyliklerle ilişkilerini iyi tutan Osmanlı Devleti, diplomasi anlayışında oldukça ılımlıydı. Fakat 1453 yılında gerçekleşen İstanbul’un fethiyle birlikte merkezi devlet statüsüne ulaşan Osmanlı Devleti ad-hoc diplomasi

kelime olarak ‘amaca özgü / tek taraflı’ anlamlarına gelmektedir.¹³ Osmanlı Devleti, ad hoc diplomasi anlayışını kuruluşundan (1302) Pasarofça Anlaşması’nın imzalanmasına (1718) kadar geçen süreçte uygulamıştır. İstanbul’un Fethi’yle (1453) birlikte başlayan ve Karlofça Anlaşması’nın imzalanmasına kadar geçen dönemde Osmanlı Devleti, siyasi ve askeri anlamda rakipsiz bir devlettir.¹⁴ Nitekim kuruluşundan itibaren genişleyen devlet, özellikle İstanbul’un fethinden sonra dış politikası ve diplomasisinde şu ilkeyi benimsedi: “*Hiçbir Avrupalı Hristiyan devleti eşit hakları hâiz muhatap kabul etmemek ve onlarla hiçbir zaman daimî barış içinde olmamak*”¹⁵. Osmanlı Devleti Ad-Hoc diplomasi döneminde bu ilkeye sıkı sıkıya bağlı kaldı ve XVIII. yüzyılın sonlarına kadar hiçbir devlete daimî elçi göndermedi.¹⁶

Osmanlı Devleti Ad-Hoc diplomasi anlayışı çerçevesinde kuruluş yıllarında mütevazı bir dış politika izliyordu. Özellikle kuruluş yıllarında henüz devletleşme sürecinde olduğu için komşu devletlerle iyi ilişkiler kurmaya dikkat ediyordu fakat devlet, sınırlarını genişlettikçe dış ilişkilerinde daha aktif bir rol oynamaya başladı.¹⁷ İstanbul’un fethiyle birlikte merkezi bir devlet statüsüne ulaşan Osmanlı Devleti’nin diplomasi anlayışında da birtakım değişiklikler söz konusu olmuştu. Bu çerçevede Ad-hoc diplomasi anlayışı daha

yöntemini daha sert şekilde kullanmıştır. Şöyle ki; Osmanlı Devleti kendini hiçbir Hristiyan devletle eşit görmüyordu. Ayrıca devletin benimsediği gaza anlayışından dolayı uzun süreli barışları kabul etmiyordu. Padişahın emirleri karşı tarafa dikte ettiriliyordu ve daimî elçi göndermek diğer devletin meşruiyetini kabul etmek olduğundan Osmanlı Devleti elçileri Avrupa ülkelerine daimî suretle değil yalnızca görevlerini tamamlamak üzere gidiyordu. Söz konusu elçilere ‘fevkalade elçi’ adı verilirdi. Bkz. Dönmez, s.147-151.

¹³Kurtaran, “Osmanlı Diplomasi Tarihinin Yazımında Kullanılan Başlıca Kaynaklar”, s.116; Ayrıca bk.Bülent Arı, “Early Ottoman Diplomacy: Ad Hoc Period”, *Ottoman Diplomacy: Conventional or Unconventional*, (Ed. A. Nuri Yurdusev), PalgraveMacmillanBasingtoke, 2004, s.36-66.

¹⁴Mehmet Ali Ünal, “Osmanlı Medeniyetinin İçer Kapanması ve Batı Karşısında Savunmaya Geçmesi”, *Osmanlı’da Siyaset ve Diplomasi*, (Ed. Mehmet Yaşar Ertaş- Haşim Şahin-Hacer Kılıçarslan), Sakarya Üniversitesi Osmanlı Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, İstanbul, 2016, s.27-30.

¹⁵Savaş, “Genel Hatlarıyla Osmanlı Diplomasisi”, s. 644-645.

¹⁶Ana Milosevic, “Paper Diplomacy Graphic Representations of Ceremonial Entries and Receptions Given to Habsburg and Ottoman High Missions in the Years 1699/1700 and 1719/1720”, *ЗБОРНИК НАРОДНОГ МУЗЕЈА*, XXI-2, *Историја уметности*, 2020, s. 88.

¹⁷Kurtaran, “1739 Tarihli Ahidnâmenin Diplomatik Açısından Tahlili”, s.215.

sert bir hal almıştı. Şöyle ki; yeni sistemde Osmanlı Devleti kendini hiçbir Hristiyan devletle eşit görmüyordu ve gaza anlayışından dolayı uzun süre barış içinde kalmayı kabul etmiyordu. Anlaşmalarda, Osmanlı padişahının emirleri karşı devletlere dikte ettiriliyordu ya da antlaşmalar kapitülasyon tarzında gerçekleşiyordu. Söz konusu anlaşmaları teslim eden elçiler, işlerini halledip hemen Osmanlı ülkesine dönüyordu. İlgili durumun oluşmasındaki temel neden, daimî olarak elçi göndermenin o devletin meşruiyetini kabul etmek olarak görülmesinde gizliydi. Bundan dolayı Osmanlı Devleti, ad hoc diplomasi anlayışını uyguladığı dönemlerde diğer devletlere belirli amaçlar dışında elçi göndermedi.¹⁸

Osmanlı Devleti'nin zamanla sınırlarının genişlemesiyle birlikte ilişki kurduğu devlet sayısı da artmıştı. Bu durum beraberinde devleti birçok konuda değişime sevk etmişti. Bunlardan biri de hiç şüphesiz devletin diplomasi anlayışydı.¹⁹ Osmanlı Devleti, XIV. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar süregelen dönemde rakipsiz ve ihtişamlı bir devletti. Fakat XVIII. yüzyıla gelindiğinde toprak kayıpları yaşamaya, anlaşmalarda tavassut kullanmaya²⁰ ve beraberinde ise karşı devlet hükümdarlarına ad hoc dönemde olduğu gibi anlaşma şartlarını dikte ettiremez bir hal almıştı. Bu durum doğrudan devletin diplomasi anlayışına da yansımıştı. Nitekim karşılıklı diplomasi anlayışına geçiş sürecinin ilk adımları 1699 Karlofça Antlaşması ile atılmıştı.²¹ Bu antlaşmada Avusturya ile Osmanlı Devleti eşit

¹⁸Dönmez, s.147-151; Osmanlı Devleti'nin tek taraflı diplomasi dönemindeki faaliyetleri ile ilgili bk.Uğur Kurtaran, "Karlofça Antlaşması'nda Venedik, Lehistan ve Rusya'ya Verilen Ahitnamelerin Genel Özellikleri ve Diplomatik Açından Değerlendirilmesi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, 35 (60), 2016, s. 97-139.

¹⁹Pelin Yoğun, *Diplomasi Tarihi Işığında İlk Türk Kadın Diplomat: Adile Ayda*, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2019, s.48.

²⁰Osmanlı Devleti ilk kez Karlofça Antlaşması'nda İngiltere ve Hollanda'nın arabuluculuğunu kullandı, bk. Abdülkadir Özcan, "Karlofça Antlaşması", C. 24, *TDVİA*, İstanbul 2001, s. 504-507. İlgili antlaşmada İngiltere ve Hollanda'nın arabuluculuk faaliyetleri ile ilgili bk. Colin Heywood, "This Great Work": Lord Paget and the Processes of English Mediating Diplomacy in the Latter Stages of the Sacra Lega War, 1697-1698", *The Treaties of Carlowitz (1699): Antecedents, Course and Consequences*, (Ed. Colin Heywood-Ivan Parvev), Leiden Brill 2020, s. 35-55; Maurits H. van den Boogert, "The Spoils of Peace: What the Dutch Got Out of Carlowitz", *The Treaties of Carlowitz (1699): Antecedents, Course and Consequences*, (Ed. Colin Heywood-Ivan Parvev), Leiden Brill 2020, s. 56-72.

²¹ Kurtaran, "1739 Tarihli Ahidnâmenin Diplomatik Açından Tahlili", s.218.

olduğunu kabul etmiş, anlaşma imzalanırken tavassut kullanılmıştı. Devlet aynı zamanda bu antlaşmayla masa başı diplomasisi ile tanışmış ve uluslararası bağlamda ilk anlaşmasını imzalamıştı. Yine Karlofça sonrası süreçte kalemiye sınıfı geri planda kalırken askeri sınıf ön plana çıkmıştır.²² Diplomasi anlayışındaki bu değişimlerin akabinde 1718 Pasarofça Antlaşması ile de karşılıklı diplomasi anlayışı resmi nitelik kazanmıştı ve yabancı devletlere elçi gönderilmeye başlanmıştı.²³ Bu elçiler askeri ve sosyal faaliyetlerin öğrenilmesi için Batı'ya gönderilmiştir. Böylelikle Osmanlı Devleti, batının üstünlüğünü kabul etmişti.²⁴ Pasarofça Antlaşması'na kadar Osmanlı Devleti diğer devletlere yalnızca görevini ifa etmek üzere 'fevkalade elçi' adı ile bilinen elçiler göndermekteydi. Yeni bir diplomatik anlayışın benimsendiği karşılıklı diplomasi süreciyle beraber Osmanlı Devleti, ad hoc diplomasi yöntemine kıyasla daha ılımlı bir tavır sergilemeye başlamıştı.²⁵

XVIII. yüzyılın son çeyreğinde 1787 senesi başlayan Rusya ve Avusturya savaşları Avusturya ile 1791 Zıştovi Anlaşması, Rusya ile 1792 Yaş Antlaşması ile sonlamıştı. Islahatçı bir padişah olan III. Selim tahta çıktığı esnada bu savaşlar devam etmekteydi. Nitekim savaşlardan dolayı ıslahat girişimlerinde bulunulamamıştı fakat yaşanan bu gelişme ile ıslahat hareketlerini başlatma fırsatı bulanabilmişti.²⁶ Diplomasi anlamında yeni bir sürece girecek olan Osmanlı Devleti ilk sinyal olarak Avrupa devletlerinin uyguladığı kendi çıkarlarını korumak adına başka devletlerle ittifak yapma yöntemini kabul etmişti. Böylece Osmanlı Devleti, dış siyasetini Avrupa dengeleri doğrultusunda ayarlamaya başlamıştı. Bu döneme kadar Avrupa diplomasisi ile uyum sağlayacak nitelikte bir yenilik sağlanamadı. III.

²²Uğur Kurtaran, *Sultan II. Mustafa (1695-1703)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2017, s.390.

²³Uğur Kurtaran, "Pasarofça Antlaşması'na Göre Yapılan Sınır Tahdit Çalışmaları ve Belirlenen Yeni Sınırlar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.XI, S.55, 2018, s.291; Ayrıca bk. Abdülkadir, Özcan, "Pasarofça Antlaşması", C. 34, *TDVİA*, İstanbul 2007, s. 177-181; Hüseyin Onur Ercan, *Pasarofça Antlaşması Diplomasi ve Barış (1718)*, TTK, Ankara 2022.

²⁴Kurtaran, "Ahidnâmelerin Genel Özellikleri ve Diplomatik Açından Değerlendirilmesi", s.98-99.

²⁵Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi*, s.250-252.

²⁶Dönmez, s.155-156.

Selim Avrupa devletlerine askeri ve sosyal yöndeki yenilikleri tanınmaları ve bunun üstüne layiha adı verilen rapor yazmaları için elçiler gönderdi. Söz konusu elçiler ilk defa bir görev ifa etme amacıyla değil, Avrupa'yı tanıma amacıyla gönderilmişti.²⁷ Elçilerin Osmanlı topraklarına geldikten sonra padişaha sundukları raporlar Nizam-ı Cedit adı verilen yeniliklerin başlangıcı oldu. Osmanlı Devleti'nde elçilik faaliyetleriyle birlikte yabancı devletlerin önemli merkezlerinde Dışişleri Bakanlığı kurularak diplomaside sivil bürokrasinin temelleri atıldı ve bu yönde önemli merciler kurulmaya başladı.²⁸ Tüm bu gelişmeler sonucunda Osmanlı diplomasi anlayışının statik kalmadığı zaman içerisinde değişimler geçirdiği gözlemlenmiştir.

1.2.Elçi

Osmanlı Devleti, yabancı devletler ile ilişkilerini elçiler aracılığıyla yürütmektedir. Elçi, devlet anlamına gelen Türkçe el isim kökünden türetilmiştir. Haberci, manasına da gelmektedir. Diplomatik açıdan “elçi” kelimesinin tanımına bakacak olursak, devletlerarası ilişkileri diplomatik kaide ve kurallar çerçevesinde temsil eden devlet görevlileridir. Söz konusu devlet görevlileri diplomat olarak da bilinmektedir.²⁹ Devletlerarası diplomatik ilişkileri yürütmekle görevli olan elçiler görevlendirildikleri devlette ayrıcalığa ve dokunulmazlığa sahiptir. Bu minvalde elçilik ‘Elçiye zeval olmaz’ Türk atasözüyle veciz biçimde ifade edildiği gibi dokunulmazlığa sahip olmak şeklinde de özetlenebilir.³⁰

Osmanlı Devleti'nin diğer devletlerle ilişkilerini yürüten memur olan elçi, kelime olarak ‘haber getirici veya ulak’ anlamına gelmektedir. Elçi kelimesinin Osmanlı

²⁷Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, s.19-20.

²⁸Savaş, *Osmanlı Diplomasisi*, s.70.

²⁹Kurtaran, “Karlofça Antlaşması'ndan Sonra İstanbul'a Gelen Yabancı Elçilerin Ağırlanması ve Yapılan Harcamalar”, s.332.

³⁰Mehmet İpşirli, “Elçi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XI, İstanbul, 1999, s.3.

Devleti’nde son zamanlarda kullanılan karşılıklarından biri ise kökeni Arapça olan sefir kelimesidir.³¹ İlkçağlardan bu yana süre gelen elçilik kurumu zamanla resmi bir statü kazanıp uluslararası dokunulmazlığa sahip olmuştur.³² Osmanlı Devleti’nin kuruluş yıllarında yabancı devletlere gönderdiği elçilerin unvan ve dereceleri hakkında yazılı bir belge olmadığı için fikir sahibi olunamamaktadır. Fakat XVI. yüzyıldan başlayarak elçilerin görevleri ve gönderildikleri devletle Osmanlı Devleti’nin diplomatik ilişkisine bağlı olarak Büyükelçi, Orta elçi ve Küçük elçi olarak sınıflandırıldıkları görülmektedir. Elçiler genelde seyfiye ve kalemiye sınıflarından seçilmektedir.

Osmanlı Devleti kuruluş yıllarından itibaren devletlerarası ilişkilerini elçiler aracılığıyla yürütmekteydi. Şöyle ki; III. Selim dönemine kadar elçiler Avrupa’ya yalnızca görevini ifa etmesi için gönderilmiştir. Bu durum XVIII. yüzyılın son çeyreğinde değişiklik göstermeye başlamıştır.³³ Çünkü tüm dünyayı etkisi altına alana Fransız İhtilali (1789) sonucunda çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti gücünü yitirmeye başlamıştı. Bunun sonucunda ise Avrupa’daki gelişmelerin takip edilebilmesi için III. Selim dönemin de üç yıl süreyle Avrupa ülkelerine ikamet elçileri gönderildi.³⁴ Osmanlı Devleti’ne yabancı devlet elçilerinin gelmesi ve diplomatik faaliyetleri yürütmesi aynı tarihlere tekabül etmiştir. Şöyle ki; Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan itibaren yabancı devletler ilişkilerin sürdürülebilirliği için elçi göndermişlerdir. Buna karşılık olarak Osmanlı Devleti de yabancı devletlerle ilişkilerin devamlılığını sağlamak için elçi göndermiştir. Söz konusu elçiler

³¹İpşirli, s.3-5; Türkan Polatçı, “Osmanlı Batılılaşmasında Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi’nin Paris Sefaretnamesinin Önemi”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 2, Çankırı s.250.

³²Yalçınkaya, s.11.

³³Unat, s.20.

³⁴Bahadır Kuyucu, *Osmanlı Sefirlerinin Gözünden XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya Münasebetleri*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020, s.3.

geçici ve daimî surette olmak üzere değişmiştir. Geçici yani fevkalâde elçiler yalnızca nameleri hükümdarlara teslim ederek görevlerini tamamlamışlardır. Ancak daimî elçiler, gittikleri ülkelerde ikamet etmişlerdir. Bu durum günümüzdeki konsolosluklara bir örnek mahiyetindedir. Osmanlı Devleti'nde ilk daimî elçilik 1454 yılında Venedikliler tarafından kurulmuştur. Söz konusu elçilere Balyos adı verilmiştir.³⁵ Venedik'ten sonra sırasıyla Rusya, Avusturya, Fransa, İngiltere ve Hollanda'da İstanbul'da daimî olarak elçi bulundurmaya hak kazanmıştır.³⁶

Osmanlı Devleti'nin diğer devletlere elçi göndermesi XVIII. yüzyıla rastlarken, Avrupa devletleri çok eski tarihlerden itibaren Osmanlı ülkesinde daimî elçiler bulundurmaktaydı. Yabancı devlet elçileri İstanbul'a geldikleri andan itibaren yol masrafları, yiyecek-içecek masrafları ve konaklama masrafları gibi birçok ihtiyaç Osmanlı Devleti tarafından karşılanmaktaydı. Bu durum büyüklük ve misafirperverlik olarak nitelendirilmekteydi. Ancak bu ödemelerin miktarı elçinin statüsüne ve gönderildiği devlete göre değişiklik göstermiştir.³⁷ Fevkalade elçilere yapılan tayinat ödemelerinin miktarı da değişiklik göstermiştir. Daimî elçilere ödenen tayinat miktarı fevkalade elçilere verilen tayinat miktarına oranla daha azdır.³⁸ Söz konusu tayinat ödemeleri elçilere görevlerinin ilk altı ayında yapıldı.³⁹ Bu bağlamda elçiler bazı şartlarda görevlendirilirdi. Elçilerin görevlendirilmesi için gereken şartlar ise; taht değişiklikleri, taç giyme törenleri, savaş

³⁵Halil İncalcık, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009, s.11.

³⁶Kurtaran, "Karlofça Antlaşması'ndan Sonra İstanbul'a Gelen Yabancı Elçilerin Ağırlanması ve Yapılan Harcamalar", s.333.

³⁷Ömer Düzbakar, "XV-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Elçilik Geleneği ve Elçi İşlerinin Karşılmasında Bursa'nın Yeri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume 2/6, Winter 2009, s. 184.

³⁸Hacer Topaktaş, "Osmanlı Diplomasisinde "Tayinat" Sisteminin Uygulanışı ve Kaldırılışı (1794) Üzerine Bazı Tespitler", *Akademik İncelemeler Dergisi*, C.10, S.1, 2015, s. 36.

³⁹Hacer Topaktaş, "Osmanlı'da Elçileri Ağırlemek: Prusya Elçisi Örneğinde Tayinat Uygulamaları", *Avrupa Tarihinde Türk Eli Doç. Dr. Gümeç Karamuk Armağanı*, (Ed: Ramazan Acun-Serhat Küçük), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 2017, s. 272-273.

bitiminde anlaşma yapmak için, gönderildiği devletle dostane ilişkiler kurmak için ve nadiren de olsa iki devlet arasında arabulucu rolü üstlenmesi için gönderilirdi.⁴⁰

II. Çalışma Hakkında

1.1.Kavramsal Çerçeve Amaç ve Kapsam

Devletlerarası diplomatik faaliyetler, daha ziyade taraf devletlerin bir anlaşmaya vararak sorunlarını çözmesi üzerine yapılır ve bu yönüyle askeri başarıların tamamlayıcısı niteliğindedir. Askeri alanda tamamlayıcı bir işlev gören diplomasi, ustaca manevralarla kullanıldığında savaş alanında devlet mağlubiyet almışsa bile bu durumu en az zararlarla atlatmasını sağlayacaktır.⁴¹ Nitekim diplomasi siyasi, askeri ve kültürel olmak üzere pek çok alanda karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı Devleti'nin diplomasi anlayışı zaman içerisinde değişiklikler göstermiştir. İlk olarak Ad-Hoc diplomasi yöntemini benimseyen devlet, cülus tebliği ya da anlaşma imzalanması vb. amaçlar dışında elçi göndermedi. Daha sonra karşılıklı diplomasi yöntemini uygulamaya başlayan Osmanlı Devleti, kısa süreli olacak şekilde elçiler göndermeye özen gösterdi. Söz konusu elçiler birkaç yıl sefaret için görevlendirildikleri ülkede gözlem yaparak o ülkenin ekonomik, kültürel, sosyal, askeri alanlar gibi pek çok alanda uyguladığı yöntem ve politikalar hakkında raporlar hazırlamakla meşgul oluyordu. Diplomatik sürecini son olarak sürekli diplomasi yöntemini benimseyerek sürdüren Osmanlı Devleti, yabancı devletlere daimî olmak suretiyle elçiler görevlendirerek yeni duruma yönelik uygulamalara ağırlık verdi. Söz konusu diplomasi anlayışları çerçevesinde Osmanlı Devleti bazı süreçlerde elçi göndermemiş olsa da yabancı devletler Osmanlı ülkesine belirli amaç ve görev kapsamında elçi göndermeye devam etmiştir.⁴² Bu

⁴⁰Unat, s.14-19.

⁴¹Kurtaran, "Osmanlı Diplomasi Tarihinin Yazımında Kullanılan Başlıca Kaynaklar", s.109.

⁴²Tuncer, s.13-14.

doğrultuda yabancı devletlerin görevlendirmiş olduğu elçiler, Osmanlı ülkesine giriş yaptıkları andan itibaren belirli protokoller çerçevesinde törenlerle karşılandı.⁴³

Devletlerarası diplomatik faaliyetlerin yürütülmesinde önemli rol oynayan elçiler, ülkeye girişlerinden itibaren birtakım törenlerle karşılanmaktaydı. Söz konusu törenler belirli kaidelere uygun olarak düzenlenip uygulanmaktaydı. Şöyle ki elçi kabul merasimlerinin düzenli bir şekilde gerçekleşmesi için devlet görevlileri özel olarak resmi protokollerle ilgilenmekteydi.⁴⁴Bu törenler genel bir deyişle resm-i kabul törenleri olarak adlandırılmaktadır. Bu noktada Osmanlı diplomasisinin önemli uygulama alanlarından biri olan resm-i kabul protokollerinin ayrıntıları devletin diğer devletlerle olan münasebetlerini ve diplomatik bakış açılarını ortaya çıkartacak argümanlar barındırmaktadır. Mevcut çalışmada, Osmanlı diplomasisinin bu kendine özgü uygulama alanı belirli bir dönem ve belirli devletler özelinde mukayeseli bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu noktada çalışmada, XVIII. yüzyılın önemli padişahlarından biri olan III. Ahmed'in saltanatın ilk dönemi olarak bilinen 1703-1718 tarihleri arasında İstanbul'a gelen Habsburg ve Rus elçilerinin Osmanlı Devleti'ndeki kabul merasimlerine odaklanılmıştır. Döneme ait Osmanlı arşiv belgeleri ile kronikler ve diğer araştırma eserlerinden istifade edilen çalışmada, genelden özele bir indirgeme yapılmak suretiyle Babiâli'nin yabancı devlet elçilerine uyguladığı resm-i kabul teamüllerinin ilgili dönemdeki örnekleri ile mukayese edilmiştir. Bu şekilde yaşanan benzerlik ve farklılıkların tespitinin ardından, bu durumun Osmanlı diplomasi anlayışıyla ilgisi üzerinde analizler yapılmıştır. Yine metin üzerinde ikinci bir mukayese unsuru olarak iki farklı devletten gelen toplam dokuz elçinin gerek kendi içlerinde gerekse Habsburg ve Rus elçileri çerçevesinde karşılaştırması yapılmıştır. Bu şekilde statik olamayan ve

⁴³İpşirli, "Elçi", s.3.

⁴⁴Esad Efendi, *Osmanlılarda Töre ve Törenler (Teşrifat-ı Kadime)*, Sad. Yavuz Ercan, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1979, s.75-76.

zamana/muhataba/dost ya da düşman olmasına vs. birtakım parametrelere göre değişen Osmanlı diplomasi uygulamalarının ilgili süreçteki değişim noktalarının tespiti amaçlanmıştır.

Tüm bu yönleriyle “III. Ahmed Dönemi’nde Avusturya ve Rus Elçilerinin Faaliyetleri ve Resm-i Kabul Törenleri (1703-1718)” konulu bu yüksek lisans tezinde, XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı Devleti’ne gelerek ülkelerini temsilen sefaret ile görevlendirilen Avusturya elçileri; Leopold Talman, Ignaz Von Quarrientund Rall, Franz Fleischmann ve Rus elçileri; Petr Andreeviç Tolstoy, Baron PetrIvanoviç Safirov Kont Michail Beruoviç Şerementev, Auraamij Lopuchin, Dimitrij Andreeviç, Lavrentij Protopopov, Hieroumus Natali adlı elçilerin Babiâli’deki faaliyetleri ve resm-i kabul protokollerini incelenmektedir. Yapısal olarak üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümü “XVIII. Yüzyıla Kadar Osmanlı-Avusturya-Rus Diplomatik İlişkileri” başlığı altında Osmanlı-Avusturya (1533) ve Osmanlı-Rus (1492) ilişkilerinin başladığı tarihten itibaren 1700 yılına kadar diplomatik münasebetler neticesinde ele alınmıştır. Ayrıca “III. Ahmed Dönemi Önemli Gelişmeleri (1703-1730)” adlı başlığın yer aldığı bölümde ise III. Ahmed’in tahta çıkışı ile hükümdarlığı sırasındaki siyasî ve diplomatik gelişmelere kısaca yer vermektedir. İkinci bölümde, “Resm-i Kabul Törenleri” başlığı altında alt başlıklara yer verilerek yabancı devlet elçilerinin Osmanlı ülkesine girdikleri andan itibaren devlet tarafından uygulanan resmi protokol ve kaideler özel olarak incelenmiştir. Üçüncü bölümde, yukarıda adı geçen Avusturya ve Rus elçilerinin resm-i kabul protokolleri hakkında döneme ait arşiv belgeleri ve kronikler ışığında bilgi verilmiştir. Ardından bu resm-i kabul faaliyetleri gerek genel anlamda Osmanlı Devleti’nde uygulanan resm-i kabul faaliyetleri ile gerekse kendi içerisinde mukayese edilmek suretiyle farklılıklar ve benzerlikler ortaya konulmuştur.

III. Konuyu İhtiva Eden Kaynaklar

Osmanlı diplomasisi için önem arz eden resm-i kabul törenleri ve bu törenlerde uygulanan diplomatik protokoller birçok diplomatik olayın yanı sıra devletlerarası ilişkiler hakkında da araştırmacılara ışık tutmaktadır. Nitekim bu konuda kaleme alınan kaynaklar literatüre doğrudan katkı sağlamaktadır. Bu konuda XX. yüzyılın ikinci yarısında Mattingly'nin kaleme aldığı 'Rönesans Diplomasisi'⁴⁵ başlıklı eseri ile birlikte diplomasi çalışmalarında yeni bir dönem başlamıştır. Şöyle ki; siyasi olay anlatıları veya devlet adamlarına odaklı tahliller geride kalmıştır. Mattingly'nin eserinde öne sürdüğü bir görüş ise modern devlet sistemine daimî elçiliklerin açılmasıyla geçildiği yönündedir. Mattingly'e göre modern diplomasi, XV. yüzyılda Roma devletlerinde daimî elçiliklerin kurulmasıyla başlamıştır. Fakat bu bakış açısı Avrupa merkezli olduğu için bazı yazarlar tarafından kabul edilmemiştir. Bu yazarlar arasında bulunan Daniel Goffman XV. yüzyılda İtalyan yarımadasında Osmanlı etkisi olduğu için modern devlet sisteminin oluşumunda Osmanlı Devleti'nin payı olduğunu savunmuştur.⁴⁶ Yazar bu düşüncesini ise İstanbul'un fethinden sonra Venediklilere İstanbul'da daimî elçilik hakkı verilmesine ve İtalyan devletlerinin de kendi tebaalarını korumak adına temsilciler göndermesine dayandırmıştır. Osmanlı Devleti'ne gelen yabancı devlet temsilcileri bu manada tecrübe sahibi olmuştur ve Osmanlı Devleti bu bağlamda devletlere örnek olmuştur. John Watkins'in 2008 yılında "Ortaçağ ve Yeniçağ Avrupa'sının Yeni Bir Diplomatik Tarihine Doğru"⁴⁷ adlı makalesinde 'yeni diplomasi tarihi' kavramına yer vermiş ve Mattingly'i eleştirmiştir. Watkins'e göre; Mattingly, modern diplomasinin gelişimini yalnızca Avrupa devletlerini baz alarak

⁴⁵GarrettMattingly, *RenaissanceDiplomacy*, New York: Dower Publications, 1988.

⁴⁶Daniel Goffman, *The Ottoman Empireand Early Modern Europe*, Cambridge: Cambridge UP, 2006.

⁴⁷John Watkins, "Toward a New Diplomatic History of Medievaland Early Modern Europe", *Journal of MedievalandEarly Modern Studies*, C.38, S.1, 2008, s. 3-4.

incelemiştir. Maurits Ebben ve Lois Sicking ise makalelerinde Mattingly'nin teorilerinin eskidiği ve modern diplomasiye geçilmeden önce her dönemin kendi içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir.⁴⁸ Nitekim yeni diplomasi tarihi kavramının sınırları net çizgilere dayandırılmamış ve disiplinlerarası yaklaşımların bir arada değerlendirilmesiyle birlikte oluşan bir kavram olduğu düşünülmektedir. “Yeni diplomasi tarihi” olarak bu yeni yaklaşım, sınırları net çizgilerle belirlenmiş bir metodoloji olarak görülmemektedir. Aksine diplomasi tarihini farklı açılardan ve disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alan bu yeni akım, teşrifat, casusluk, istihbarat ve yazılı-sözlü iletişim gibi konuları diplomasinin çalışma alanlarına dâhil etmiştir. Diplomasi sahasında oldukça genişleyen bu alanların içini doldurmak amacıyla yeni diplomasi tarihi, bürokrasi ve dış politika merkezli eski usulün dışına çıkmak suretiyle aktörlerin başat figür haline geldiği bir yapıya dönüşmüş durumdadır. Bu süreç, diplomasi çalışmalarının kapsamına elçilerin günlük yaşamları ile ekonomik ve kültürel uğraş alanları, gittikleri ülkelerde kurdukları sosyal bağlantılar gibi konuların girmesine zemin hazırlamıştır.⁴⁹

Çok yönlü bir kavram olan diplomasi yalnızca bürokratik ve siyasi kavramlarla incelenmemelidir. Nitekim diplomasi; istihbarat, casusluk, teşrifat, kültürel yaşam, siyasi ortam ve elçilerin yaşamlarını da karşılamaktadır. Diplomasi çalışmaları geçmiş yıllarda yalnızca bürokratik ve siyasi çerçevede incelenirken, yakın tarihli diplomasi çalışmaları farklı disiplinleri bir arada inceleyerek değerlendirmiştir. Bu minvalde sadece elçi raporları ve hükümlere bakarak yapılan araştırmalar kısıtlı kalmıştır. Sefaretnameler elçiler tarafından

⁴⁸ Maurits Ebben ve Louis Sicking, “Nieuwe Diplomatieke Geschiedenis Van De Premoderne tijd: Een Inleiding”, *Tijdschrift Voor Geschiedenis*, C. 127, S.4, 2014.

⁴⁹ Mahmut Halef Cevrioğlu, “XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-Habsburg Diplomatik İlişkileri ve Osmanlı Diplomasisi”, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Basılmamış Doktora Tezi*, İzmir 2021, s. 2-5.

yazılan raporlar oldukları için elçinin yanlış davranması olası bir sonuç olmuştur.⁵⁰ Bu sebeplerden dolayı diplomasi alanındaki araştırmaların mukayese yoluyla yapılması daha sağlıklı olacaktır.

Çalışmada öncelikle birinci elden kaynak değeri taşıyan arşiv malzemeleri kullanılmıştır. Söz konusu arşiv belgeleri arasında XVIII. yüzyıl antlaşmalarını da kapsayan ahidnâme-i hümayunlar, name-i hümayunlar ve diğer belgeler yer almaktadır. Yukarıda bahsedildiği gibi yalnızca Osmanlı arşivi ve Osmanlı kaynaklarını inceleyerek objektif bir çalışma ortaya konulamayacağından dolayı ulaşabileceğimiz ölçüde yabancı eserlerden faydalanılmaya çalışılmıştır. Bu noktada yerli ve yabancı yazarların kaleme aldığı gerek doğrudan resm-i kabul törenlerini ihtiva eden kitaplar, tezler, makaleler bulunurken, gerekse Osmanlı diplomasisi üzerine yapılan çalışmaların içinde yer alan makale veya kitap bölümlerinde de konuyla ilgili bilgilere rastlamak mümkün olmuştur.

a. Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivinde elçiler ve resm-i kabul törenleri ile ilgili belgeler araştırmacılar için önemli bir yere sahiptir. Konu “III. Ahmed Dönemi’nde Avusturya ve Rus Elçilerinin Resm-i Kabul Törenleri” olduğu için çalışmada kullanılan belgelerde diplomatik izlere sık sık rastlanması mümkündür. Şöyle ki; elçi kabul törenleri Osmanlı diplomasisinin özel bir alanı olduğundan arşiv belgelerinde diplomatik dil hâkimdir. Nitekim Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi ve Topkapı Sarayı Arşivi’nde yer alan sefaretnameler başta olmak üzere Mühimme Defterleri, Name-i Hümayun Defterleri, Ali Emirî belgeleri, İbnülemin Haricîye belgeleri ve Divan-ı Hümayun, Bâb-ı Âsafî ve Defterhâne-i Âmire defterleri çalışmanın arşiv kısmını oluşturmaktadır.

⁵⁰Yalçınkaya, “Osmanlı Sefaretnameleri”, s.13-15.

b. Sefaretnameler

XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti, batılı devletlere karşı farklı bir politika izlemeye başlamıştır. XVII. yüzyılda yaşadığı toprak kayıpları sebebiyle eski güç ve otoritesini kaybeden Osmanlı Devleti XVIII. yüzyıla gelindiğinde batılı devletlerle münasebetlerini diplomasi aracılığıyla gerçekleştirmiştir. Bu nedenle giriş bölümünde belirttiğimiz üzere Avrupa'ya giden Osmanlı elçileri yolculuklarından dönüşlerine kadar geçen süreçte sefaretname adı verilen raporlar tutmuşlardır. Sefaretnamelerin, askeri ve siyasi yönlerinin yanı sıra sosyo-kültürel yönleri de bulunmaktadır. Böylece sefaretnameler aracılığıyla elçilerin yolculukları, resm-i kabul törenleri, hediyeleşme ritüeli ve dönüş yolculukları gibi pek çok bilgiye ulaşılabilmektedir. Ayrıca XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti, Avusturya'ya beş, Rusya'ya ise yedi elçi göndermiştir. Çalışmamızın tarih aralığını kapsayan XVIII. yüzyıl sefaretnameleri şöyledir:

Öncelikle XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya gitmek üzere sefaretle gönderdiği elçilerin ilki Nişli Mehmed Ağa'dır. Nişli Mehmed'in Faik Reşit Unat tarafından "Nişli Mehmed Ağa'nın Moskova Sefaretnamesi"⁵¹ adıyla yayınlanan ve 1722-1723 yıllarını ihtiva eden bir sefaretnamesi vardır. Ayrıca aynı sefaretname *Nişli Mehmed Ağa'nın Rusya Sefâreti ve Sefâretnâmesi (1722-1723)*⁵² adıyla Aydın Mertayak tarafından da çalışılmıştır. Bir diğer sefaretname ise 1740-1742 yılları arasında Rusya'ya gönderilen Mehmed Emni Bey Efendi'ye aittir. Söz konusu sefaretname *Mehmed Emnî Beyefendi (Paşa)'nın Rusya Sefâreti ve Sefâret-nâmesi*,⁵³ adıyla Münir Aktepe tarafından yayımlanmıştır. Ayrıca 1755'te Petersburg'a gitmek üzere görevlendirilen Derviş Mehmed

⁵¹ Faik Reşit Unat, "Nişli Mehmed Ağa'nın Moskova Sefaretnamesi", *Tarih Vesikaları*, S.2/12, 1943, s.462-472.

⁵² Aydın Mertayak, *Nişli Mehmed Ağa'nın Rusya Sefâreti ve Sefâretnâmesi (1722-1723)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2005.

⁵³ Münir Aktepe, *Mehmed Emnî Beyefendi (Paşa)'nın Rusya Sefâreti ve Sefâret-nâmesi*, TTK, Ankara 1974.

Efendi'nin de bir sefaretnamesi bulunmaktadır. Bu sefaretname İstanbul'da bulunan *Derviş Mehmed Efendi'nin Sedaret Takriri*⁵⁴ adıyla yer almaktadır. 1757 yılında Moskova'ya gitmek üzere yola çıkan Şehdi Osman Efendi'de bir sefaretname kaleme almıştır. Öncelikle “Şehdî Osman Efendi Sefaretnamesi”⁵⁵ adıyla Faik Reşit Unat sefaretnameyi yayınlamıştır. Fakat aynı sefaretname Türkan Polatçı tarafından Rusya *Sefâretnâmesi 1757-1758 Şehdi Osman Efendi*⁵⁶ adı altında yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya sefaret göreviyle gönderdiği bir diğer elçide Necati Efendi'dir. Erhan Afyoncu, *Necati Efendi Tarih-i Kırım (Rusya Sefaretnamesi)*⁵⁷ adlı yüksek lisans tezinde Necati Efendi'nin sefaretnamesini çalışmıştır. Abdülkerim Paşa da Rusya'ya sefaret göreviyle gönderilip, sefaretname hazırlayan elçiler arasındadır. Elçinin sefaret raporunu önce Mehmed Emin Nahifî Efendi *Sefaretnâme-i Abdülkerim Paşa*⁵⁸ adıyla, daha sonra Aslı İlikmen aynı isimle yüksek lisans tezi⁵⁹ olarak çalışmıştır. XVIII. yüzyılda Rusya'ya gönderilen son elçi ise Mustafa Rasih Paşa olmuştur. Mustafa Rasih Paşa'nın sefaretname raporlarını kendisi yerine Seyyid Abdullah Efendi yazmıştır. Söz konusu sefaretname ilk olarak *Mustafa Rasih Paşa Efendi'nin 1793 Tarihli Sefaretnamesi*⁶⁰ adıyla Yılmaz Karakaya tarafından, ardından Uğur İyigünler tarafından *Mustafa Rasih Paşa'nın Rusya Sefareti ve Sefaretnamesi*⁶¹ adıyla yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.

⁵⁴Derviş Mehmed Efendi, *Derviş Mehmed Efendi'nin Sedaret Takriri*, Ali Emiri Kütüphanesi, No: 829.

⁵⁵Faik Reşit Unat, “Şehdî Osman Efendi Sefaretnamesi”, *Tarih Vesikaları*, Ankara 1942, S. 1-5,

⁵⁶Türkan Polatçı, *Şehdi Osman Efendi'nin Rusya Sefareti ve Sefaretnamesi (1757-1758)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, Tokat 2003.

⁵⁷Erhan Afyoncu, *Necati Efendi Tarih-i Kırım (Rusya Sefaretnamesi)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1990.

⁵⁸ Mehmed Emin Naifi, *Sefaretnâme-i Abdülkerim Paşa*, 1198.

⁵⁹Aslı İlikmen, *Sefaretnâme-i Abdülkerim Paşa*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2001.

⁶⁰Yılmaz Karakaya, *Mustafa Rasih Paşa Efendi'nin 1793 Tarihli Sefaretnamesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996.

⁶¹Uğur İyigünler, *Mustafa Rasih Paşa'nın Rusya Sefareti ve Sefaretnamesi*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 1998.

İlgili yüzyılda Avusturya'ya giden Osmanlı elçilerinin sayısı ise daha önce ifade edildiği üzere beş adettir. Hadiye Tuncer ve Hüner Tuncer'in kaleme aldığı *Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnameler*⁶² adlı eserde Osmanlı Devleti tarafından Avusturya'ya gitmek üzere sefaretle görevlendirilen İbrahim Paşa'nın (1719) sefaretnamesi yer almaktadır. Avusturya Devleti'ne giden bir diğer Osmanlı elçisi olan Mustafa Efendi'nin (1730), *Mustafa Efendi'nin Viyana Sefâreti ve Sefaretnamesi (İstılah-ı Nemçe) (1730)*⁶³, adlı sefaretnamesidir. Bir diğer sefaretname ise Ali İbrahim Savaş'ın yayınladığı *Mustafa Hattî Efendi Viyana Sefaretnamesi*⁶⁴dir. Bedriye Atsız'ın yayınladığı *Ahmed Resmi Efendi'nin Viyana ve Berlin Sefaretnameleri*⁶⁵adlı sefaretname 1757-1758 yıllarını ihtiva etmektedir. XVIII. yüzyılda Avusturya'ya giden son Osmanlı elçisi Ebubekir Ratıb Efendi'nin sefaretnamesi “Ebubekir Ratıp Efendi Nemçe Sefaretnamesi”⁶⁶adıyla Cahit Bilim tarafından çalışılmıştır.

c. Kronikler

XVIII. yüzyıl Osmanlı Devleti'ni tümüyle aktaran kaynakların başında kronikler yer almaktadır. İlk olarak Mehmed Raşid Efendi'nin *Tarih-i Raşid* adlı kroniği öncelikle Halit Özkan vd. tarafından transkribe edilmiş ve Abdülkadir Özcan vd. tarafından *Tarih-i Raşid ve Zeyli*⁶⁷adıyla yayınlanmıştır. Çalışmada 1714 yılında vak'anüvislik görevine getirilen Mehmed Raşid Efendi'den III. Ahmed döneminden itibaren olayları yazması istenmiştir ve eser 1660-1722 yılları arasında yaşanan olayları ihtiva etmektedir. Bir diğer dönem kroniği

⁶²Hadiye Tuncer ve Hüner Tuncer, *Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnameler*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1997.

⁶³İsmail Ödemiş, *Mustafa Efendi'nin Viyana Sefâreti ve Sefâretnâmesi (İstılah-ı Nemçe) (1730)*, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankırı 2013.

⁶⁴Ali İbrahim Savaş, *Mustafa Hattî Efendi Viyana Sefâretnâmesi*, TTK, Ankara 1999.

⁶⁵*Ahmed Resmi Efendi'nin Viyana ve Berlin Sefaretnameleri*, Neşr. Bedriye Atsız, İstanbul 1980.

⁶⁶Cahit Bilim, “Ebubekir Ratıp Efendi Nemçe Sefaretnamesi”, *Belleten*, S.209, C.LIV, TTK, Ankara 1990, s.261-295.

⁶⁷Mehmet Raşid, *Tarih-i Raşid ve Zeyli Raşid Mehmet Efendi Çelebizade İsmail Asım Efendi*, Çev. Halit Özkan vd., Der. Abdülkadir Özcan vd., Klasik Yayınları, İstanbul 2013.

ise Şemdanizade Fındıklılı Süleyman Efendi'nin kaleme aldığı *Mürî't-Tevârih* adlı eser Münir Aktepe tarafından *Tarihi Mürî't Tevârih*⁶⁸ adıyla yayınlanmıştır. Ayrıca aynı eser Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi'nin *Mür'î't-Tevârih Adlı Eserinin (180B-345A) Tahlil ve Tenkidi Metni*⁶⁹ adlı yüksek lisans tezi olarak Mustafa Öksüz tarafından çalışılmıştır. Ahmed Resmi Efendi'nin yazdığı *Hulâsatü'l-İ'tibâr* adlı kronik 1768-1774 yılları arasında vuku bulan Osmanlı-Rus Savaşı'nı anlatmaktadır. Söz konusu kronik Osman Köksal tarafından *Ahmed Resmi Efendi Hulâsatü'l-İ'tibâr (1768-1774 Osmanlı-Rus Harbi Tarihçesi)*⁷⁰ adıyla yayınlanmıştır. *Nusretname İnceleme Metin (1106-1133/1695-1721)*⁷¹ adlı eser Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa tarafından kaleme alınmış ve Mehmet Topal tarafından yayına hazır hale getirilmiştir. Eserde 1695-1720 seneleri arasında vuku bulan olaylar yer almıştır. Nitekim bu eser çalışmamızın tarih aralığını da kapsamaktadır. Abdülkadir Özcan'ın yayına hazırladığı *Anonim Osmanlı Tarihi (1099-1116/1688-1704)*⁷² adlı eser 1688-1704 yıllarında Osmanlı Devleti'nde yaşanan gelişmeleri ihtiva etmektedir. Son olarak Ahmed Vasif Efendi'nin kaleme aldığı kroniği *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr {Osmanlı Tarihi (1209-1219/1794-1805)}*⁷³ adıyla Hüseyin Sarıkaya tarafından çalışılmıştır. Ayrıca genel olarak kuruluştan yıkılışa kadar Osmanlı tarihi olaylarını ihtiva eden Büyük Osmanlı Tarihleri yazılmıştır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Tarihi*⁷⁴ adıyla kaleme aldığı birkaç ciltlik kitap Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan

⁶⁸Şemdanizade Fındıklılı Süleyman Efendi, *Tarihi Mürî't Tevârih*, Çev. Münir Aktepe, İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1981.

⁶⁹Mustafa Öksüz, *Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi'nin Mür'î't-Tevârih Adlı Eserinin (180B-345A) Tahlil ve Tenkidi Metni*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.

⁷⁰Ahmed Resmi Efendi, *Ahmed Resmi Efendi Hulâsatü'l-İ'tibâr (1768-1774 Osmanlı-Rus Harbi Tarihçesi)*, der. Osman Köksal, Gazi Kitabevi, Ankara 2011.

⁷¹Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretname İnceleme-Metin (1106-1133/1695-1721)*, Haz. Mehmet Topal, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınevi, Ankara 2018.

⁷²*Anonim Osmanlı Tarihi (1099-1116/1688-1704)*, Haz. Abdülkadir Özcan, TTK, Ankara 2000.

⁷³Ahmed Vasif Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr {Osmanlı Tarihi (1209-1219/1794-1805)}*, haz. Hüseyin Sarıkaya, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2017.

⁷⁴İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, TTK, Ankara 1947.

yıkılışına kadar vuku bulan olayları kapsamaktadır. Yabancı yazarlarında eserleri bulunmaktadır. İlk olarak *Büyük Osmanlı Tarihi*⁷⁵ adıyla Joseph Von Hammer'ın yazdığı 10 ciltten oluşan kitap Osmanlı Devleti ile ilgili genel bilgileri ihtiva etmektedir. Bir diğer eser ise Johann Wilhelm Zinkeisen'in kaleme aldığı *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*⁷⁶ adlı 7 ciltten oluşan eserdir. Diğer kitaplardan farklı olarak eserinde anlatıları resim ve haritalarla destekleyen Midhat Sertoğlu'nun *Mufasssal Osmanlı Tarihi*⁷⁷ adlı eseri 6 ciltten oluşmaktadır. Son olarak *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*⁷⁸ adıyla 5 ciltten oluşan kitap Nicolae Jorga tarafından kaleme alınmıştır.

d. Araştırma ve İnceleme Eserleri

Elçi kabul törenleri konusu sosyal, kültürel ve siyasi anlamda birçok açıdan işlenen bir konudur. Bundan dolayı resm-i kabul törenleri ile ilgili konuyu doğrudan ele alan yayınlar olduğu gibi diplomasi üzerine hazırlanan çalışmaların içerisinde de resm-i kabul törenlerine değinilmiştir. Bu konuda yapılan yayınlardan biri sadeleştirmesini Yavuz Ercan'ın yaptığı Esad Efendi'nin *Osmanlılarda Töre ve Törenler (Teşrifat-ı Kadime)*⁷⁹ adlı eseridir. Bu eserde Osmanlı Devleti'nde yapılan törenler ve bu törenlerde uygulanan resmi protokoller hakkında bilgilere ulaşmak mümkündür. Eserde resm-i kabul törenleri de kendi içinde başlıklandırılmak suretiyle törenlerin hepsi farklı başlıkta anlatılmıştır. Ayrıca elçilerin huzura kabulü, elçinin Divan-ı Hümayunda mektup verme töreni ve gelen elçiye mektup verme töreni hakkında bilgilere bu eser aracılığıyla ulaşmaktayız. Osmanlı Devleti'nde elçi kabul törenlerini işleyen bir kitapta İbrahim Yıldırım'ın kaleme aldığı *Osmanlı Devleti'nde*

⁷⁵ Joseph Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, çev. Mehmet Ata, ÜçdalNeşriyet Yayınları, İstanbul 1989.

⁷⁶ Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2019.

⁷⁷ Midhat Sertoğlu, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, TTK, Ankara 2011.

⁷⁸ Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2018.

⁷⁹ Esad Efendi, *Osmanlılarda Töre ve Törenler (Teşrifat-ı Kadime)*, Sad. Yavuz Ercan, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1979.

*Elçi Kabulleri*⁸⁰ adlı eserdir. Söz konusu eser içeriğinde öncelikle genel hatlarıyla elçi kabul törenlerini ele alırken daha sonra seyyahların gözüyle incelemiştir ve bu Osmanlı Devleti'nin zaman içerisindeki değişiminin bu törenlere yansımalarına yer vermiştir. Ana temasını elçilerin oluşturduğu *Sultanın Kapısında: Kudret-Heybet-Adalet (Osmanlı Devleti'nde Yabancı Elçiler)*⁸¹ adlı çalışmada kitabının bir bölümünü elçi kabul törenleri konusuna ayırarak bu törenlerde uygulanan resmi protokolleri başlıklar altında açıklamıştır. XVI. ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı'ya gelen yabancı elçileri kapsayan bir eser de Güzin Özen Yılmaz'ın kaleme aldığı *Elçiye Zeval Olmaz*⁸² adlı çalışmadır. Yılmaz, eserinde “Osmanlı İmparatorluğu'nda Elçi Olmak” adlı bölümün altında diplomatik faaliyetleri yürütmek amacıyla Osmanlı ülkesine gelen yabancı elçilerin Osmanlı Devleti hakkında gözlemlerini anlatmaktadır. Elçilerin başrolü oynadığı bir diğer eser ise *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*⁸³ olmak üzere Faik Reşit Unat'ın eseridir. Elçi ve sefaretname üzerinde şekillenen çalışmada genel hatlarıyla resm-i kabul töreni konusuna yer verilmiştir. Ayrıca resm-i kabul törenleri örneklerle daha anlaşılır halde ele alınmıştır. Mehmed Esad Efendi'nin kaleme aldığı ve H. Ahmed Arslantürk-Miraç Tosun-Serdal Soyluer'in hazırladığı *Mehmed Es'ad Efendi'nin Teşrifât-ı Kadîme'si Osmanlı İmparatorluğu'nda Teşrifât*⁸⁴ adlı eserin içeriğinde de resm-i kabul törenleri anlatılmıştır. Son olarak İsmail Hakkı Uzunçarşılı *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*⁸⁵ adlı eserinde elçilerin huzura kabulleriyle ilgili bir bölümü açıklamıştır. XVIII. yüzyıl Türk-Rus ilişkilerini ele alan *XVIII. Yüzyıl Türk-*

⁸⁰İbrahim Yıldırım, *Osmanlı Devleti'nde Elçi Kabulleri*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2014.

⁸¹Mustafa Can, *Sultanın Kapısında: Kudret-Heybet-Adalet (Osmanlı Devleti'nde Yabancı Elçiler)*, Gazi Kitabevi, Ankara 2019, s.231-311.

⁸²Güzin Özen Yılmaz, *Elçiye Zeval Olmaz*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2014, s.197-221.

⁸³Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, TTK, Ankara 2008.

⁸⁴Mehmed Esad Efendi, *Mehmed Es'ad Efendi'nin Teşrifât-ı Kadîme'si Osmanlı İmparatorluğu'nda Teşrifât*, haz. H.Ahmet Arslantürk-Miraç Tosun-Serdal Soyluer, Okur Kitaplığı Yayınevi, İstanbul 2012.

⁸⁵İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, TTK, Ankara 2020.

*Rus İlişkilerinde Neplüyev (İstanbul'dan Orenburg'a)*⁸⁶ adlı eser Fatih Ünal tarafından kaleme alınmıştır.

Elçi kabul törenleri konusunu II. Selim dönemi üzerinden ele alan doğrudan kaynaklardan biri elçi kabul törenlerini alt başlıklar altında detaylı bir şekilde *II. Selim Dönemi Elçi Kabulleri*⁸⁷ adlı tezinde işleyen Pınar Akım tarafından çalışılan yüksek lisans tezidir. Akım, çalışmasında tarihi süreçte Osmanlı Devleti'nde elçi kabullerinden, elçi kabullerinde uygulanan teşrifat kurallarından, Osmanlı Devleti'ne gelmek üzere yola çıkan elçilerin yolculukları ve yolculukları sırasında ikametgâhlarından ve elçi kabul törenlerinde kullanılan mekânlar hakkında bilgilere tezinde yer vermiştir. Elçilik ve resm-i kabul töreni konuları çalışmasının bir bölümünü kapsamaktadır. Ayrıca konusu itibariyle çalışma da genel hatlarıyla II. Selim dönemi ve II. Selim döneminde gelen elçilere alt başlıklar açılarak anlatılmıştır. Elçi kabul törenleri konusunu tezinde işleyen bir başka araştırmacı İbrahim Yıldırım, *Yazılı ve Görsel Belgeler Işığında Osmanlı Devleti'nde Elçi Kabulleri*⁸⁸ adlı doktora tezinde öncelikle Osmanlı diplomasisinde elçilik kavramı ve elçilik kurumunu, ardından Osmanlı Devleti'nin elçi kabullerinde yaptığı uygulamaları işlemiştir. Söz konusu tezin ana fikri XI. yüzyıl seyyahlarının gözünde Osmanlı Devleti elçi kabullerini ele almak üzerinedir. *Osmanlı Elçileri Gözüyle Avrupa (1719-1807)*⁸⁹ adlı doktora tezinde görevlendirilen elçilerin seyahatlerini, Avrupa'da yaşadıkları zorlukları, elçilerin karantinaya alınmasını ve yapılan karşılama merasimlerini çalışmasında işleyen Hasan Korkut sefaretnameler üzerinden konuları ele almıştır. Tuğba Güner'in hazırladığı XVIII.

⁸⁶Fatih Ünal, *XVIII. Yüzyıl Türk-Rus İlişkilerinde Neplüyev (İstanbul'dan Orenburg'a)*, Gece Kitaplığı, Ankara 2014.

⁸⁷Pınar Akım, *II. Selim Dönemi Elçi Kabulleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul 2013.

⁸⁸İbrahim Yıldırım, *Yazılı Belgeler Işığında Osmanlı Devleti'nde Elçi Kabulleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2011.

⁸⁹Hasan Korkut, *Osmanlı Elçileri Gözüyle Avrupa (1719-1807)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyasi Tarih ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2003.

*Yüzyıl Babîali Merasimlerinde Kılık Kıyafet*⁹⁰ adlı yüksek lisans tezinde bir alt başlıkla resm-i kabul töreni konusunu ele alırken, çalışmanın ana eksenini merasim kıyafetlerinin temini ve maliyeti konusu oluşturmuştur. Resm-i kabul törenlerini *Osmanlı Sefirlerinin Gözünden Rusya*⁹¹ adlı yüksek lisans teziyle ele alan Esra Yeşilyurt, çalışmasında Rusya'ya sefaret için gönderilen yedi Osmanlı elçisinin kabul törenleri özel başlıklar açarak detaylı bir şekilde işlemiştir. Konusunu dönemin sefaretnamelerinden faydalanarak tamamlamıştır. Elçi kabul törenlerini ele alan başka bir araştırmada Hayriye Büşra Uslu, *III. Ahmed Devri Teşrifâtı (A.d. 347: 1718-1725)*⁹² adlı tezinde Teşrifatçı Selman Efendi tarafından yazılan teşrifat defterini baz alarak III. Ahmed döneminde gerçekleşen elçi kabulleri, elçilere verilen ziyafetler ve diğer merasimleri ele almıştır. Mustafa Can, *Sürekli Diplomasi Öncesi Osmanlı Devleti'nde Yabancı Elçiler (Elçi-Ağırlama-Huzura Kabul)*⁹³ adını verdiği doktora tezinde elçiliğin tarihsel sürecini ve Osmanlı Devleti'nde elçilik kurumu ile İstanbul'a gelen yabancı elçilerin ağırlanması işlenmiştir. Aynı zamanda tezin "Elçi Kabulleri" adlı beşinci bölümünde elçi kabul törenleri alt başlıklar altında detaylı bir şekilde işlemiştir. Cansu Acar, *Ahmed Azmi Efendi'nin H. 1205/M. 1790-91 Tarihli Sefaretnamesi ile Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin H. 1221/M. 1806-07 Tarihli Sefaretnamesinin Karşılaştırması ve Değerlendirilmesi*⁹⁴ adını verdiği yüksek lisans tezinde Ahmed Azmi Efendi'nin Prusya Sefaretnamesi ve Mehmed Vahid Efendi'nin Fransa Sefaretnamesi karşılaştırılarak benzer

⁹⁰Tuğba Güner, *XVIII. Yüzyıl Babîali Merasimlerinde Kılık Kıyafet*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul 2010.

⁹¹Esra Yeşilyurt, *Osmanlı Sefirlerinin Gözünden Rusya*, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, Ordu 2017.

⁹²Hayriye Büşra Uslu, *III. Ahmed Devri Teşrifâtı (A.d. 347: 1718-1725)*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul 2017.

⁹³Mustafa Can, *Sürekli Diplomasi Öncesi Osmanlı Devleti'nde Yabancı Elçiler (Elçi-Ağırlama-Huzura Kabul)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2017.

⁹⁴Cansu Acar, *Ahmed Azmi Efendi'nin H. 1205/M. 1790-91 Tarihli Sefaretnamesi ile Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin H. 1221/M. 1806-07 Tarihli Sefaretnamesinin Karşılaştırması ve Değerlendirilmesi*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, Nevşehir 2019.

ve farklı yönlerini ele almıştır. Ayrıca tezin ikinci bölümü “Mehmed Vahid Efendi’nin Fransa Sefaretnamesi” bölümünde “Divanda Elçilerle Görüşme Töreni” adlı alt başlık altında elçi kabul törenlerine değinilmiştir. Mahmut Halef Cevrioğlu’nun yazdığı *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-Habsburg Diplomatik İlişkiler ve Osmanlı Diplomasisi*⁹⁵ adlı doktora tezinin bir bölümünü elçi kabul protokollerine ayırmıştır. Hacer Topaktaş’ın kaleme aldığı *Dersaadet’te Son Leh Elçisi: Franciszek Piotr Potocki’nin Elçiliği Ekseninde Osmanlı-Leh Diplomatik İlişkileri ve Uluslararası Boyutu (1788-1793)*⁹⁶ adlı doktora tezinin “Cülus Elçileri” başlıklı bölümünde elçi protokollerine değinilmiştir. Aynı yazarın *Osmanlı Sefâretnâmeleri Işığında 1730-1763 Yıllarında Osmanlı Devleti ile Lehistan/Polonya Arasında Diplomatik İlişkiler*⁹⁷ adlı yüksek lisans çalışmasında Lehistan’a gitmek üzere görevlendirilen üç Osmanlı elçisinin sefaretlerinden elçi kabulleri ile ilgili bilgi sahibi olmaktadır.

Elçi kabul törenleri konusunu ele alan araştırma türlerinden birini de makaleler oluşturmaktadır. Söz konusu konuyla ilgili yapılan araştırmalarda elçi ve elçilik kurumu, resm-i kabul törenleri ve resm-i kabul törenlerinde uygulanan teşrifat kuralları ve bu törenlerde görev alan yetkililere dair bilgilere ulaşmak mümkündür. Makale türündeki araştırmalarda öne çıkan birkaç kaynak ve içerikleri ise şöyledir:

⁹⁵Mahmut Halef Cevrioğlu, *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-Habsburg Diplomatik İlişkiler ve Osmanlı Diplomasisi*, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir 2021.

⁹⁶Hacer Topaktaş, *Dersaadet’te Son Leh Elçisi: Franciszek Piotr Potocki’nin Elçiliği Ekseninde Osmanlı-Leh Diplomatik İlişkileri ve Uluslararası Boyutu (1788-1793)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2012.

⁹⁷Hacer Topaktaş, *Osmanlı Sefâretnâmeleri Işığında 1730-1763 Yıllarında Osmanlı Devleti ile Lehistan/Polonya Arasında Diplomatik İlişkiler*, Karedeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2005.

“Karlofça Antlaşması’ndan Sonra İstanbul’a Gelen Yabancı Elçilerin Ağırlandığı ve Yapılan Harcamaları”⁹⁸ başlıklı makalesinde Uğur Kurtaran, Karlofça Antlaşması’ndan sonra İstanbul’a gelen elçilerin kabul törenleri ve elçiler için ayrılan tayinatları incelemiştir. Resm-i kabul törenlerinin çalışmanın ana temasını oluşturduğu bir diğer makale de Ali İbrahim Savaş’ın “Osmanlı Elçilerinin Resm-i Kabul Protokolleri”⁹⁹ adlı eseridir. Çalışmada elçilerin payitahta giriş merasimleri ve resm-i kabul törenleri Mustafa Hattı Efendi’nin resm-i kabul protokolüyle örneklendirilerek ele alınmıştır. İbrahim Yıldırım, “Edirne Sarayı’nda ve Topkapı Sarayı’nda Minyatürlere Yansıyan Elçi Kabul Sahnelerindeki Osmanlı Devleti’nin Diplomatik Gücü”¹⁰⁰ başlığını verdiği makalesinde ilk defa batılı bir elçiye huzuruna kabul eden padişah II. Murad döneminde Milano elçisi Benecdito’nun kabul töreni seyyah Bertrandon de la Brouquiere’nin seyahatnamesinden örnekler vererek anlatmıştır. Aynı zamanda Edirne ve Topkapı Sarayı’nda ki minyatürlere elçi kabullerinin yansımaları üzerinde resimlerle örnekler verilmiştir. Resm-i kabul törenlerini genel bir çerçeve ile ele alan eserlerin yanı sıra elçi kabullerini özelinde ele alan çalışmalarda mevcuttur. Bunlardan biri “Osmanlı-Avusturya Sefaretnamelerinin Osmanlı Diplomasisi ve Modernleşme Süreci Üzerine Etkileri”¹⁰¹ adlı Zeynep Karaca’nın kaleme aldığı makaledir. Çalışmada konuya sefaretnameler üzerinden değinilmiştir. Hacer Topaktaş’ın “Osmanlı Diplomasisinde “Tayinat” Sisteminin Uygulanışı ve Kaldırılışı (1794) Üzerine Bazı Tespitler”¹⁰² başlığını verdiği makalesinde de Osmanlı Devleti’ne gelen yabancı elçilerin günlük masraflarının

⁹⁸Uğur Kurtaran, “Karlofça Antlaşması’ndan Sonra İstanbul’a Gelen Yabancı Elçilerin Ağırlandığı ve Yapılan Harcamaları”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.37, S.63, 2018, s.331-370.

⁹⁹Ali İbrahim Savaş, “Osmanlı Elçilerinin Resm-i Kabul Protokolleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C.11, S.1, 1996, s.111-124.

¹⁰⁰İbrahim Yıldırım, “Edirne Sarayı’nda ve Topkapı Sarayı’nda Minyatürlere Yansıyan Elçi Kabul Sahnelerindeki Osmanlı Devleti’nin Diplomatik Gücü”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.1, S.1, 2012, s.76-87.

¹⁰¹Zeynep Karaca, “Osmanlı-Avusturya Sefaretnamelerinin Osmanlı Diplomasisi ve Modernleşme Süreci Üzerine Etkileri”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.1, S.1, 2018, s.9-32.

¹⁰²Hacer Topaktaş, “Osmanlı Diplomasisinde “Tayinat” Sisteminin Uygulanışı ve Kaldırılışı (1794) Üzerine Bazı Tespitler”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C.10, S.1, 2015, s.31-49.

devlet tarafından karşılanması adına uygulanan tayinat sisteminden bahsetmektedir. Tahir Sevinç, “Osmanlı-Fransız İlişkileri ve Mehmet Said Paşa’nın Paris Sefareti (1739-1742)”¹⁰³ başlığı altında 1739 Belgrad Anlaşması’nın imzalanmasından sonra Osmanlı Devleti’nin Fransa’ya tanıdığı ayrıcalıkları kral XV. Lui’ye iletmek amacıyla sefaretle görevlendirilen Said Mehmet Efendi’nin üzerinden elçi karşılama törenlerine değinmiştir. John Whitehead tarafından kaleme alınan “Said Mehmet Paşa’nın Fransa Büyükelçiliği ve Arz Olunan Hediyeler (1741-1742)”¹⁰⁴ adlı makalede resm-i kabul törenlerinin ardından vuku bulan hediyeleşme merasimini ve hediyeleri görsellerle örneklendirerek işlemiştir.

¹⁰³Tahir Sevinç, “Osmanlı-Fransız İlişkileri ve Mehmet Said Paşa’nın Paris Sefareti (1739-1742)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.2013, S.28, 2013, s.117-132.

¹⁰⁴John Whitehead, “Said Mehmet Paşa’nın Fransa Büyükelçiliği ve Arz Olunan Hediyeler (1741-1742)”, *TBMM Milli Saraylar Dergisi*, S.7, s.57-71.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.III. AHMED DÖNEMİ OSMANLI-RUSYA-AVUSTURYA DİPLOMATİK İLİŞKİLERİ (1703-1718)

1.1. III. Ahmed Dönemine Kadar Osmanlı-Rusya Arasındaki Diplomatik İlişkiler

Rusya, Osmanlı Devleti'nin tarihi boyunca en fazla mücadele ettiği, diplomatik ilişkileri geliştirmek amacıyla birtakım faaliyetlerde bulunduğu ve zaman zaman elçiler göndererek temasta bulunduğu ülkeler arasındadır. Nitekim iki devlet arasındaki ilişkilerin yoğun bir şekilde başladığı dönem Rusya'nın Osmanlı Devleti üzerindeki emellerini gerçekleştirme fırsatı bulduğu XVIII. yüzyıl oldu. XVIII. yüzyıl hem Osmanlı Devleti'nin hem de Rusya'nın siyasi tarih açısından önemli dönüm noktalarını teşkil etmektedir. Çünkü XVIII. yüzyıl, Osmanlı Devleti için gerileme, Rusya için ise ilerleme döneminin sembolü oldu. Osmanlı Devleti bu dönemde gerilemesini durdurmak amacıyla birçok yenilik çalışmaları yapıldı.¹⁰⁵

Osmanlı Devleti ve Rusya arasındaki ilk temas 1475 yılında Rus tüccarlarının Osmanlı Devleti'nin himayesinde bulunan Kırım'da ticari faaliyetler yapmaları ve Kırım Hanı Mengli Giray'ın II. Bayezid ve III. İvan arasındaki ilişkiyi tesis etmesi üzerine kuruldu. Söz konusu devletlerarasındaki ilk siyasi temas ise 1492 yılında Rus Çarı III. İvan'ın Osmanlı tahtında bulunan padişah II. Bayezid'e yazdığı mektupla başladı. Rusya, söz konusu dönemde ad-hoc diplomasi yöntemini uygulayan Osmanlı Devleti ile askeri ve siyasi alanda boy ölçüşebilecek nitelikte olmadığı için iki devlet arasındaki ilişkiler Osmanlı Devleti'nin isteği doğrultusunda şekillendi.¹⁰⁶ Fakat bu durum Moskova Knezi ve Rusya'nın

¹⁰⁵Halil İnalcık, "Osmanlı-Rus Akıbetinin Menşei Don-Volga Kanalı Teşebbüsü (1569)", *Belleten*, C.12, S.45, 1948, s.163.

¹⁰⁶Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, TTK, Ankara, 1987, s.117-118.

ilk çarı olan IV. İvan'ın 1547 yılında Rusya'yı yönetmeye başlamasıyla değişti. IV. İvan yayılmacı politika doğrultusunda yaptığı seferlerle Moskova Knezliği'ni genişletti ve devlet Çarlık yönetim sistemine geçti. Nitekim IV. İvan döneminde Doğu Avrupa'da büyük bir imparatorluk haline gelen Rusya ve Osmanlı Devleti'nin ilişkileri uzun yıllar devam edecek bir rekabete dönüştü.¹⁰⁷ Rusya, Osmanlı Devleti ile diplomatik ilişkilerini Kırım Hanlığı ve Kefe Beyliği aracılığıyla sürdürdü. Tüm bunların yanı sıra Rusya, Osmanlı Devleti ile ilişkilerin bozulmaması için resmi temsilciler aracılığıyla İstanbul'a mektup göndermeye başladı.¹⁰⁸

İki devlet arasında yaşanan ilk sıcak temas ise 1568-1570 yılları arasında gerçekleşen Astarahan Seferi ile gerçekleşti. Moskova Knezliği 1556 yılına gelindiğinde Kazan ve Astrahan Hanlığı'na son verdi ve giderek güçlenmeye başladı.¹⁰⁹ Nitekim ilerleyen yıllarda önemli bir ticaret merkezi haline gelecek olan Urallar bölgesinin de Rusya'nın eline geçmesiyle birlikte Rusya, Karadeniz'de hâkimiyet kurma düşüncesinin ilk adımını böylece attı.¹¹⁰ Dönemin Osmanlı Padişahı II. Selim mevcut Rus tehlikesini fark etti. Bunun üzerine Rusya'nın Kafkasya ve Kırım'a inme tehlikesini önlemek için Astarhan Kalesi'ni fethederek olası bir tehlikede kaleyi savunma merkezi olarak kullanmayı düşündü. Nitekim II. Selim, Kırım Hanı I. Devlet Giray'a bir hatt-ı hümayûn ile sefere hazırlanmasını bildirdi. Devlet Giray'ın sefere karşı isteksizliği ve olumsuz mevsim şartları nedeniyle adı geçen kuşatma başarısız oldu. 1570 yılında İstanbul'a gelen Rus elçisi Novossiltov, Rus Çarı'nın dostluk ve ittifak üzerine yazılan mektubunu II. Selim'e sundu ve memnun bir şekilde ülkesine geri

¹⁰⁷Halil İnalcık, "Osmanlı-Rus İlişkileri (1492-1700)", *Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl 1491-1992*, TTK, Ankara, 1999, s.25-26.

¹⁰⁸Uğur Kurtaran, "Sultan Birinci Mahmud Dönemi Osmanlı-Rus Siyasi İlişkileri", *Belleten*, C.79, S.285, 2015, s.591.

¹⁰⁹Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1970, s. 78

¹¹⁰Mustafa Işık, "Ejderhan Seferi ve Don-Volga Kanal Projesi", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.3, 2018, s.133-134.

döndü. Rus elçisinin Osmanlı Devleti'ne gidişinden sonra iki devlet arasındaki ilişkiler bir süreliğine ılımlı bir hal aldı.¹¹¹

Osmanlı Devleti nezdinde başarısızlıkla sonuçlanan Astrahan seferinden iki yıl sonra tarih 24 Mayıs 1571'i gösterdiğinde Kırım Hanı I. Devlet Giray Moskova üzerine sefere çıktı. Devlet Giray'ın beraberinde sefere çıktığı kalabalık ordusu şehrin varoşlarını ateşe vererek Moskova'nın neredeyse tamamının yanmasına sebep oldu. Bu durum üzerine padişah II. Selim, büyük bir sevinçle Devlet Giray Han'a hil'at ve kılıç gönderdi ve bir name-i hümayun ile hanı tebrik etti.¹¹²

Rusya ve Osmanlı Devleti arasında gerçekleşen ilk büyük savaş 1676-1681 yılları arasında vuku bulan Çehrin Seferi'dir. XVII. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren Osmanlı Devleti'nin içişlerinde birtakım karışıklıklar yaşandı. İlk olarak 1652 yılında İstanbul'da Ali Paşa İmareti civarındaki Esirhanı'nda başlayan yangın rüzgârın etkisiyle Bayezid Camii'ne kadar ulaştı.¹¹³ Osmanlı Devleti'nde yaşanan iç karışıklıkları fırsat bilen Rus Kazakları Karadeniz'e girerek Ereğli ve İstanbul'u tehdit etmeye başladı. Nitekim Rus Kazaklarının tehdidi, İstanbul yangınları ve beraberinde yaşanan ekonomik sıkıntılar sebebiyle Devlet-i Âliyye'de isyan çıktı. Akabinde ise saray ağaları öldürülerek Çınar ağaçlarına asıldı. Bu olay tarihte (1656) Vak'a-i Vakvakiyye olarak bilinmektedir. Osmanlı Devleti, içişlerinde meydana gelen karışıklıklarla uğraşırken bir yandan da Rusya ile mücadele etti.¹¹⁴

Rusya, XVII. yüzyılın ilk çeyreğinden başlayarak özellikle XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti için büyük bir tehdit unsuru haline geldi. Rusya, Osmanlı-Polonya Savaşı'ndan

¹¹¹Fatih Ünal, "Geçmişten Günümüze Astrahan", *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.38, 2008, s.240-243

¹¹²Serkan Acar, "Kırım Hanı Devlet Giray'ın 1571 Rusya Seferi ve Moskova Yangını", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 2013, s.105-107.

¹¹³Mustafa Naîmâ, *Târih-i Naîmâ*, C.3, Haz. Mehmet İpşirli, Ankara 2007, s.1427.

¹¹⁴Abdülkadir Özcan, "Mehmed IV", C.28, *TDVİA*, İstanbul 2003, s.414-415.

istifade ederek Çehrin üzerinden Osmanlı'ya saldırdı. XVII. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti, Rusya'nın İstanbul üzerinde tehlike oluşturması sebebiyle Osmanlı taraftarı olan Sarıkamış Hatmanı Doroşenko'yu Dinyeper Nehri'nin iki yakası arasında bulunan Kazak topraklarına atadı. Neticede 1668 yılında merkezi Çehrin olan bir beylik Rusya ve Osmanlı Devleti arasında tampon bölge olacak şekilde kuruldu. Fakat kendi kökeni de Rus olan Doroşenko'ya Rusya sürekli askeri ve mali açıdan destek verdi. Akabinde ise her ne kadar Osmanlı taraftarı olsa da Doroşenko Rusya'dan gördüğü destekler sonucunda kurulan tampon beyliği Rusya'ya teslim etti. Osmanlı Devleti, söz konusu olaya müdahale etmek zorunda kaldı. Ortodoks patriği ile temas kuran Osmanlı Devleti, aynı zamanda İbrahim Paşa ve Kırım Hanı Selim Giray'ı Çehrin'i almaları için görevlendirdi.¹¹⁵ Sefer başladığında Osmanlı Devleti, ilk defa savaş alanında karşı karşıya geldiği Rusya'nın direnişiyle karşılaştı ve askeri gücünü tanıdı. Neticede 1677 yılında gerçekleşen Çehrin Seferi Osmanlı'nın mağlubiyeti ile sonuçlanınca Devlet-i Aliyye'nin birçok askeri teçhizatı Rusların eline geçti.¹¹⁶

1677 yılında gerçekleşen Çehrin'in kaybı sonrasında Rus Çarı Osmanlı Devleti'ne sulh yapmaları için bir elçi gönderdi. Osmanlı Devleti'nde dönemin padişahı IV. Mehmed, devletin topraklarının iadesi yapılırsa iki devlet arasında bir anlaşma imzalanacağını belirtti.¹¹⁷ Bunun üzerine Sultan IV. Mehmed'in emriyle sefer için hazırlıklara başlandı. Devlet ricalinin istekleri doğrultusunda İbrahim Paşa ve Selim Giray görevden alınarak, sefer kumandası Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya bırakıldı. 1678 yılı Nisan ayında sefer hazırlıklarını tamamlayan Osmanlı ordusuna Silistre'ye kadar Sultan Mehmed eşlik etti.

¹¹⁵Abdülkadir Özcan, "Çehrin Seferi", C.8, *TDVİA*, İstanbul 1993, s.250.

¹¹⁶Muhammet Şen, "I. Selim Giray'ın Hanlık Döneminde Osmanlı-Lehistan Savaşlarında Kırım Kuvvetleri 1671-1704", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C.10, S.38, 2013, s.62-63.

¹¹⁷Muhammet Şen, "İskoç General Patrik Gordon'un Gözüyle İlk Osmanlı-Rus Savaşı: I. Çehrin Seferi 1677", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.18, S.2, 2018, s.350-352.

Akabinde ise Murad Giray ve Kırım kuvvetleride Osmanlı ordusuna katıldı. Nitekim 1678 Ağustos’unda Rusya daha fazla Osmanlı kuvvetlerine direnemedi ve geri çekildi. İki devlet arasında yapılan barış görüşmeleri 1679 yılında başlasa da ancak 1681 senesinde sonuçlandı.¹¹⁸Savaşın ardından Kırım’ın merkezi olan Bahçesaray’da bir barış anlaşması imzalandı. Antlaşmanın dokuzuncu maddesinde “Rus Çarının unvanları diplomatik belgelerde eksiksiz şekilde yazılacaktır”,¹¹⁹ ibaresi diplomatik manada yazılan tek madde olup Osmanlı Devleti’nin diplomatik sahada unvanlar üzerinden Rusya adına üstünlük kurma gayesi ile hareket etme politikasından bir nebze olsun uzaklaşmaya başladığının küçük bir göstergesidir.

Genel çerçevede ise adı geçen anlaşmaya göre antlaşma metninin Kırım Hanlığı ve Rus Çarlığı arasındaki sorunları halletmeye yönelik bir metin olduğu anlaşılmaktadır. Murad Giray Han anlaşmadan o kadar hoşnut olmuştur ki, anlaşma imzalandıktan yaklaşık bir sene sonra Rus Çar’ına barıştan ayrılmayacağını belirten bir mektup yazmıştır. Bu durumun temel sebebi ise Osmanlı-Avusturya ilişkilerinin giderek kötüleşmesinden kaynaklanmaktadır. Neticede Osmanlı-Rus ilişkilerine yeni bir boyut getiren Bahçesaray Antlaşması’na her iki taraf da riayet etti.¹²⁰

1683 yılına gelindiğinde Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Viyana’ya sefere çıkmak için bir Osmanlı ordusunu komuta etti. Ancak söz konusu kuşatma stratejik hatalardan dolayı Osmanlı Devleti’nin istediği şekilde sonuçlanamadı. Çünkü Papa, Viyana düşerse Avrupa’yı kaybederiz düşüncesi ile Hristiyan devletleri Osmanlı Devleti’ne karşı tek çatı altında topladı. Polonya, Avusturya, Venedik ve Malta’nın içinde bulunduğu Papa tarafından

¹¹⁸Özcan, “Çehrin Seferi”, s.250.

¹¹⁹Halim Giray, *Gülbün-i Hânân*, Haz. Gbrahim Gültekin, Ankara, 2019, s. 112.

¹²⁰İsmail Topaloğlu, *İskoç General Patrik Gordon’un Gözüyle İlk Osmanlı-Rus Savaşı: Çehrin Seferleri (1677-1678)*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2021, s.117-120.

oluşturulan söz konusu ordu “Mukaddes İttifak” adı ile anılmıştır. İki sene sonra Mukaddes İttifak’a Rusya da katıldı. Viyana Kuşatması için yola çıkan Osmanlı Devleti kendisini çok cepheli bir savaşın ortasında buldu. Osmanlı Devleti; Rusya, Venedik ve Polonya ordularını püskürtse de devam eden savaşlarda geri çekilmek zorunda kaldı.¹²¹

Viyana bozgunu sonrası Osmanlı Devleti, iç sorunlarla karşı karşıya kaldı ve yaşanan olumsuz gelişmeler 1687 yılında IV. Mehmed’in tahttan indirilmesine zemin hazırladı. IV. Mehmed’in yerine oğlu II. Süleyman tahta çıktı. 1691 yılına kadar devam eden II. Süleyman dönemi padişahın ölümüyle son buldu ve yerine II. Ahmed tahta çıktı. II. Ahmed’in ölümünde sonra ise 1695 yılında tahta Sultan II. Mustafa çıktı.¹²²

Sultan II. Mustafa, tahta çıktıktan sonra Viyana Bozgunu ile gerileyen devletin gücünü eski haline getirmek için birçok düzenleme yoluna gitti. Söz konusu düzenlemelerden bir tanesi iskân politikası oldu.¹²³ 1691-1696 yılları arasında uygulanmaya çalışılan bu politika başarısızlıkla sonuçlandı. Nitekim 1639 tarihli Kasr-ı Şirin Antlaşmasının Doğu’da sağladığı dostça hava devam ederken, Batı’da ilişkiler gergin bir hal seyretmekteydi. Fakat Osmanlı Devleti’ne eski güç ve ihtişamını tekrar kazandırmak isteyen II. Mustafa Sakız Adası’nı fethetti ve Lemberg’e kadar ilerledi. Bu durum halk tarafından oldukça iyi karşılandı ve II. Mustafa 1695 yılında Macaristan üzerine sefere çıktı. Padişah, Macaristan Seferi’nde Lipa, Lugos, Şebeş Kalelerini ele geçirdi.¹²⁴

¹²¹Cevat Üstün, *1683 Viyana Seferi*, TTK, Ankara 2010, s.99-100.

¹²²Kurtaran, *II. Mustafa*, s.154-157.

¹²³Eşkıyalık faaliyetleri yapan aşiretler iskân ettirildi. Bu yolla aşiretlerin halka verdiği zararın önüne geçilmeye çalışıldı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Uğur Kurtaran, “Sultan II. Mustafa Döneminde (1695-1703) Uygulanan İskân Politikaları ve Yapılan İskânlar”, Ed. Osman Köse, *Geçmişten Günümüze Göç II*, Samsun, Canik Belediyesi Yayınları, 2017, s.1337-1340.

¹²⁴Abdülkadir Özcan, “Mustafa II”, *TDVİA*, C.31, İstanbul 2006, s.275.

Sultan Mustafa, Macaristan seferi sonucunda başarı elde etmesiyle birlikte 1696 senesinde bir sefer daha yapmaya karar verdi. Söz konusu sefer Olash mevkiinde Avusturya'nın bozguna uğramasıyla sonuçlandı. Seferlerin başarıyla sonuçlanması hem halkı hem padişahı umutlandırdı. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak Osmanlı ordusu, 1697 yılında üçüncü defa sefer hazırlıklarına başladı. Bu sırada Ryswick'de bir araya gelen Fransa ile İspanya, İngiltere ile Hollanda arasında barış anlaşması imzalandı ve Osmanlı Devleti'ne karşı yapılacak olan ittifakın temelleri atıldı.¹²⁵ 1697 yılında Belgrad'a ulaşan Osmanlı Devleti savaş meclisini topladı. Sefer güzergâhı ile birkaç farklı görüş ileri atıldı, fakat paşaların isteği üzerine ordu Temeşvar'a yöneldi. Titel Kalesi'ni ele geçiren Osmanlı Devleti Avusturya üzerine taarruz yapmak yerine geri çekildi. Tisa Nehri üzerine bir köprü kuran Sadrazam Elmas Mehmet Paşa Osmanlı ordusunun karşıya geçişini sağladı. Bu sırada Osmanlı ordusuna Avusturya ordularının Zenta üzerine yürüdüğü haberi geldi. Zenta'da karşı karşıya gelen iki ordu arasında şiddetli çatışmalar yaşanırken Prens Eugene, II. Mustafa'nın karşıya geçtiğini haber aldı ve nehri geçememiş birlikleri dağıttı. Ayrıca köprüden karşıya geçmeye çalışan Osmanlı askerleri köprünün ortadan parçalanmasıyla karşıya geçemediler. Söz konusu hezimet sonucunda II. Mustafa, Temeşvar'a gitmek üzere yola çıktı. Çatışmadan zarar gören Avusturya tarafı tekrar Osmanlı Devleti ile çatışmayı göze alamadı. Devlet erkânı savaşın sonlanmasını isterken II. Mustafa savaşa devam etmek istiyordu. Savaşın seyri Osmanlı Devleti'nin aleyhine devam ettiği için İngiltere elçisi W. Paget ile Felemenk elçisi J. Colliers'in ara buluculuğunda barış kabul edildi.¹²⁶

¹²⁵Büşra Bulut, "II. Mustafa Dönemi'ne Ait 1701 Tarihli Bir Masraf Defteri'nin Değerlendirilmesi", *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.3, S.2, 2020, s.200.

¹²⁶Erhan Afyoncu, "Zenta", C.44, *TDVİA*, İstanbul, 2013, s. 280; Ayrıca Zenta bozgunu ile ilgili bk. Mücteba İlgürel, "Zenta", *İA*, C. XIII, MEB. Yayınları, İstanbul 1986, s. 535-538; Selim Hilmi Özkan, "Türk Tarihinin Kırılma Noktası: Zenta Faciası", *Türkish Studies, International Periodical Forthe Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C.4/3, Sonbahar 2009, s.1779-1793; Güner Doğan, "Venedik Elçisinin Raporlarında Zenta Savaşı ve Osmanlı Ordusunun Harp Düzeni Hakkında Yeni Bilgiler", *Harp Tarihi Dergisi*, S. 5, Haziran 2022, s. 1-39.

Arabulucular eşliğinde taraf devletlerarasında yapılan uzun görüşmeler sonucunda 1699 yılında Karlofça Antlaşması imzalandı.¹²⁷ Buna göre Karlofça 'da Avusturya ile 20 maddelik bir antlaşma imzalanırken¹²⁸ Venedik ile 16 madde;¹²⁹ Lehistan ile de 11 maddeden oluşan antlaşma imzalandı.¹³⁰Fakat Rusya ile Osmanlı Devleti arasında bir antlaşma sağlanamadı ve iki yıllığına bir ateşkes imzalandı.¹³¹ 14 Temmuz 1700 yılında iki devlet arası ortak yol bulunmuş ve İstanbul Antlaşması imzalanmıştır. İstanbul Antlaşması ile¹³² birlikte iki devlet arasında otuz yıl sürecek bir barış dönemine girildi. Antlaşmanın 13 ve 14. maddeleri diplomasi ile ilgilidir. On üçüncü maddede “Rus kapı kethüdasına, Osmanlı Devleti’nde kaldığı süre zarfında diğer devletlere uygulanan prosedüre göre davranılacaktır. Yolculukları için talep edilen yol izni verilecektir”, ibaresi yer alırken on dördüncü maddede ise “Rus büyükelçisi Osmanlı sınırına ulaştığında dostane bir şekilde karşılanacak ve onaylanmış antlaşma metnini aldıktan sonra ayrılacaktır. İki devlet arasındaki tüm yazışmalarda iki devlet hükümdarlarının elkabı yazılacaktır” şeklinde eşitlikçi bir tutuma işaret eden ifadeler yer verildiği görülmektedir.

III. Ahmed dönemine kadar tespit edebildiğimiz kadarıyla Osmanlı Devleti tarafından Rusya’ya beş elçi gönderilmiştir. Fakat bu elçilerin adları tam olarak belirlenemediğinden yalnızca elçilerin sayısını vermekle yetineceğiz. İsimleri belli olmayan elçiler 1514, 1521, 1582, 1644 ve 1684 yıllarında Rusya’ya gönderilmiştir. Elçilerin gönderiliş sebepleri ise tahta çıkış tebriki, sünnet düğününe davet ve barışın devamını

¹²⁷Zinkeisen, s. 147.

¹²⁸BOA. A. DVNS. DVE. *Nemçelü Ahidnâme Defteri*, 57/1, s. 21-28; BOA. KK. d. nr. 53, s. 2-16.

¹²⁹BOA. KK. d. nr. 53, s.24-30; BOA. A. DVN. DVE. d. *Venedik Ahidnâme Defteri*, nr. 16/4, s. 19-30.

¹³⁰BOA. KK. d. 53, s. 30-34; BOA. A. DVN. DVE. d. *Lehistan Ahidnâme Defteri*, 55/1, s. 22-26; BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 1, s. 2-5.

¹³¹BOA. KK. d. nr. 53, s. 36-38; BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 6-7; BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 1, s. 6-9.

¹³²Osman Köse, “Rusya’nın Karadeniz’le İlk Buluşması: İstanbul Antlaşması (13 Temmuz 1700)”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.15, S.28, 2012, s.206-209.

sağlamaktı. Söz konusu elçilerin görev yılları ve ne amaçla gittikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.¹³³

Tablo 1. XVIII. Yüzyıla Kadar Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya sefaret ile görevlendirdiği elçilerin listesi.

Elçinin Adı	Sefaret Tarihi	Hangi Padişah Tarafından Gönderildiği	Nereye Gönderildiği	Memuriyeti
Kemal Bey	1514	I. Selim	Rusya	İki devlet arasında dostluk münasebetleri kurmak için
İskender Bey	1521	II. Süleyman	Rusya	Çar Vasil'e dostluk bildirmek
?	1582	III. Murad	Rusya	Çar'ı sünnet düğününe davet etmek için.
? Arslanbaşı	1644	IV. Murad	Rusya	Çar Aleksî Mihaloviç'in tahta çıkışını tebrik.
Bir Osmanlı Çavuşu	1684	IV. Mehmet	Rusya	Barışı sağlamlaştırmak

III. Ahmed dönemine kadar Rusya tarafından Osmanlı ülkesine tespit edebildiğimiz kadarıyla kırk beş elçi gönderilmiştir. Rus sefirlerinin isimleri ve Osmanlı ülkesine geliş tarihleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.¹³⁴

Tablo 2. XVIII. Yüzyıla kadar Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne görevlendirdiği elçilerin listesi.

Michail Andreviç	1497
Aleksandr Jakovleviç Galochvastov	1499-1500
Andrej Semenoviç Kutuzov	1501
Mihail Ivanoviç Alekseev	1512-1514
Vasilij Andreeviç Korobov	1515-1516
Dimitrij Stepanov	1519
Boris Jakovleviç Golochvastov	1519-1521
Vasilij Mihailoviç Gubin	1521
Ivan Semenoviç Morozov	1523
Feodor Grigoreviç Adaşev	1534
Feodor Grigoreviç Adaşev	1539

¹³³ Unat, s.239-245.

¹³⁴ Unat, s.246-247.

Ivan Petriviç Novosilcev	1569
Andrej İşcein	1571-1572
Boris Blagov	1584-1585
Grigorij Afanaseviç Naşçokin Andrej Ivanov	1592
Danül Ivanoviç	1594-1597
Solojov-Protasev	1613-1614
Petr Mansurov Semen Samsonov	1615-1617
Ivan Gavriloviç Kondyrev Tichon Vasileviç Bormasov	1622
Ivan Begiçev Botincev	1624
Semen Jakolev	1628-1629
Andrej Petroviç Savin	1630-1631
Afanasij Asipoviç Proçişçev Tichon Vasileviç Bormasov	1623-1633
Jakov Aksenteviç Daşkov	1633-1634
Vasilij Andreviç Korobskin	1634
Ivan Gavriloviç Korobin	1634
Bulgakov	1636
Bogdan Lykov	1641
Ilja Daniloviç Milaslawskij	1642
Stepan Vasileviç Telepenev	1645-1648
Daniil Kononov	1660
Vasilij Mihajloviç Tjaplin	1666
Afanasij Ivanoviç Nesterov Ivan Feororoviç Vachrameev	1667-1668
Vasilij Aleksandroviç Dandov	1669
Manali Ivanoviç	1670
Vasilij Aleksandroviç Dandov	1672-1673
Afanasij Porosukov	1677-1678
Vasilij Aleksandroviç Dansov Nikifor Senjukod	1678-1679
Nikifor Kudjacev	1680
Timofej Protopov	1681
Jija Ivanoviç Çirikov Prokofij Bogdanoviç Voznicyn	1681-1682
Kirill Chlopov	1683
Nkiita Alekseev	1685-1686
Vasilij Aleksandroviç Dandov	1696
Emeljan Ignateviç Ukraincev Ivan Çeredeev	1699-1700
Prens Dimitrij Mihaloviç	1701

İki tabloya bakacak olursak Osmanlı Devleti, Ad-Hoc diplomasi anlayışı gereğince Rusya'ya elçi göndermekten kaçınmıştır. Ancak Rusya, XVIII. yüzyıla kadar Osmanlı ülkesine kırk beş sefir göndermiştir. Hatta Rus elçilerinin bir kısmı 2-4 yıl arasında Osmanlı Devleti'nde kalırken, Osmanlı elçileri görevlerini tamamlayıp derhal ülkelerine geri dönmüşlerdir. Söz konusu durumun sebebi, Osmanlı Devleti'nin güç ve otoritesinden

kaynaklandığını düşünebiliriz. Çünkü 1718 yılında Pasarofça Antlaşması imzalandıktan sonra Osmanlı hükümeti Rusya'ya daha sık elçi göndermeye başlamıştır.

1.2. III. Ahmed Dönemi Osmanlı-Rusya Arasındaki Diplomatik İlişkiler

Osmanlı Devleti ve Rusya arasında geliştirilen diplomatik ilişkiler, III. Ahmed dönemiyle birlikte nispeten daha hareketli bir döneme girdi. Nitekim Rusya'dan Osmanlı Devleti huzuruna gönderilen elçiler burada zaman zaman zor durumda kalarak görevlerini ifa etmede gecikmeler yaşandı. Elçilerin ziyaret sebepleri ise genel bir çerçevede dostluğun devamını sağlamak cümlesinde gizliydi. Açıkça belli edilmeyen niyetler dostluğun devamını sağlama gayesi ile bütünleştirilerek yumuşatılmaya çalışılıyordu. Öte yandan III. Ahmed döneminin diplomatik anlamda yaşanan önemli gelişmelerin yapılan antlaşmalarla şekillendiğini söylemek mümkündür. 1711 Prut, 1713 Edirne, 1718 Pasarofça, 1720 İstanbul Antlaşması bu antlaşmalar arasındadır.

İlk daimî Rus elçi Graf Pyotr Andreyeviç Tolstoy'un tam yetkili olarak atandığı elçilik görevinin hedefi iki ülke arasındaki dostluk ve barışın kuvvetli bir şekilde devamını sağlamaktı.¹³⁵ Tolstoy'a ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun umumi durumu, ahalisi, idare şekli, devlet ricali, askeri yapısı, yabancı devletlerle münasebetleri, harp hazırlıkları yapıyorsa kime karşı olduğu gibi pek çok konu hakkına haber sızdırmakla ilgili talimatlar da verilmişti.¹³⁶

III. Ahmed dönemi boyunca tespit ettiğimiz kadarıyla Osmanlı Devleti tarafından Rusya'ya 1721, 1722 ve 1729 yıllarında üç elçi gönderilmiştir. Elçilerin gönderiliş sebepleri

¹³⁵Tolstoy'un *Gizli Raporlarında Osmanlı İmparatorluğu İstanbul'daki Rus Büyükelçisi Pyotr Andreyeviç Tolstoy ve Osmanlı İmparatorluğu'nun 18. Yüzyılın Başlarına Dair Hatırları*, çev. İbrahim Allahverdi, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2020, s.XXVII.

¹³⁶Kurat, *Türkiye ve Rusya*, s.15.

ise mektup gönderme üzerine olmuştur. Ancak 1721 yılında Rusya'ya giden Mustafa Ağa'nın gidiş sebebiyle ilgili net bir bilgiye sahip değiliz.¹³⁷

Tablo 3. III. Ahmed dönemi boyunca Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya sefaret ile görevlendirdiği elçilerin listesi.

Sefirin Adı	Görev Tarihi	Nereye Gideceği	Memuriyeti
Mustafa Ağa	1721	Rusya	-
Nişli Mehmet Ağa	1722	Rusya	Padişahın mektubunu Rus Çarına götürmek.
Giritli Mehmet Bey	1729	Rusya	Sadrazamın bir mektubunu Rus başvekiline teslim etmek.

III. Ahmed döneminde Rusya tarafından Osmanlı ülkesine sekiz elçi gönderilmiştir. Rus sefirlerinin isimleri ve Osmanlı ülkesine geliş tarihleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.¹³⁸

Tablo 4. III. Ahmed Dönemi'nde Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne sefaret ile görevlendirdiği elçilerin listesi.

Elçinin Adı	Görev Tarihi
Petr Andreeviç Tolstoy	1702-1714
Baron Petr Ivanoviç Safirov Kont Michail Berisoviç Şerementev	1711-1714
Auraamij Lopuchin	1712
Dimitrij Andreeviç	1713
Lavrentij Protopopov	1714
Hieroumus Natali	1716
Aleksej Ivanoviç Deskov	1719-1721
Ivan Ivanoviç Nepljuev	1721-1735

3 ve 4 Numaralı tablolar mukayese edildiğinde, Osmanlı Devleti'nin tam anlamıyla karşılıklı diplomasi anlayışını benimsemediğini görmekteyiz. Özellikle 1700 İstanbul Antlaşması sonrası uzun yıllar Rusya'ya Osmanlı elçisi gitmemiştir. Ancak Rus Hükümeti, Osmanlı Devleti'ne sürekli şekilde elçi göndermeye devam etmiştir. Bu minvalde Osmanlı Devleti'nin Pasarofça Antlaşması'na kadar Rusya'yı ciddi bir rakip olarak görmediği

¹³⁷ Unat, s.239-245.

¹³⁸ Unat, s.246-247.

kanısına varılabilir. Tüm bunlara ek olarak iki tabloya da bakıldığında III. Ahmed dönemi Osmanlı-Rus diplomatik ilişkileri aktif olarak devam ettiği söylenebilir.

1.2.1.Prut Antlaşması (1711)

1700 yılında imzalanan İstanbul Anlaşması sonrası Osmanlı ve Rusya arasındaki ilişkiler sakin bir seyrinde devam etti. 1708 yılına gelindiğinde Rusya için kritik bir dönem başladı. Şöyle ki Leh Kralı Leshinskiy Moskova'ya ilerlemeye başladı. Aynı zamanda Rusya'da bir takım iç ayaklanmalar yaşanıyordu. Rusya'nın içerisinde bulunduğu zor dönemden dolayı I. Petro, Osmanlı padişahı III. Ahmed'e barışın temdidini için bir mektup gönderdi.¹³⁹

I. Petro için Poltava çok önemli bir yerdi. Dolayısıyla Ukrayna Eski Hetmanı Mazepa'nın ve XII. Karl'ın Poltava üzerinde oluşturduğu tehdit I. Petro'ya önlem alması gerektiğini düşündürdü. Poltava, Rus güney filosunun ana merkezi ve büyük tahıl merkezlerine giden yolda önemli bir kilit noktası konumundaydı. Ancak 1708 yılında İsveç Kralı Demirbaş Şarl ismiyle bilinen XII. Karl, Poltava üzerine sefere çıktı. Karl, Devlet Giray ve Bender muhafızı Yusuf Paşa'dan yardım istedi fakat Osmanlı Devleti'nden herhangi bir yardım alamadı. Buna rağmen XII. Karl 17.000 kişilik ordusuyla birlikte Ruslara saldırdı. Savaş sonucunda XII. Karl, Ruslar karşısında hezimete uğradı. Savaşın ardından Karl, Mazepa'yı da yanına alarak Osmanlı Devleti'ne sığındı.¹⁴⁰ Bu şekilde Poltava tehdidini ortadan kaldıran Rusya savunmadan saldırıya geçiş yaptı. Nitekim Lehistan tekrar Rusya'nın hâkimiyeti altına girdi.¹⁴¹

¹³⁹Sinan Yüksel, *Rusya'nın Karadeniz Devleti Olma Süreci ve Bu Süreçte Rus- Osmanlı İlişkileri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011, s.40-43.

¹⁴⁰Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.5, s.60-65.

¹⁴¹Kurat, s.256-258.

Avrupa kapılarını aralayan Rusya, Osmanlı Devleti'nde yaşayan Hristiyanları kışkırtarak isyana teşvik etti. Osmanlı Devleti, Rusya'nın bu girişimlerinden haberdar olmasına rağmen dönemin padişahı III. Ahmed barışı bozmaya yanaşmadı. Fakat I. Petro hamlelerini ileri boyuta taşıdı ve Rumların imparatoru olduğunu duyurdu. Rusya'nın söz konusu politikalarına karşın Ortodokslar Osmanlı'ya karşı tahrik edildi. Ortodoks tebaanın yanı sıra Karadağlılar ve Rumeli'deki Hristiyan tebaa içinde aynı yolu izledi. Rus Çarı'nın Osmanlı Devleti'ni iç karışıklığa sürüklemek amacıyla uyguladığı bu politika ile cesaret bulan Karadağ Viladikası Danilo Petroviç Karadağ'da Hristiyanlığı kabul etmeyenleri ölümle cezalandırdı. Osmanlı Devleti, bu gelişmelere karşı daha fazla sessiz kalamadı.¹⁴²

İsveç kralı XII. Karl'ın Osmanlı Devleti'ne sığınması Rusya-Osmanlı ilişkilerini gergin bir boyuta taşıdı. Osmanlı'da bulunan Rus elçisi Tolstoy 1709 yılında Osmanlı Devleti'ne XII. Karl ve Mazepa'nın Rusya'ya teslimi için ultimatö verdi. Diğer taraftan XII. Karl, III. Ahmed'e Karlofça Antlaşması'nın temdidini teklif etti. Sultan Ahmed'in bu teklif kabul etmesiyle birlikte Rusya-Osmanlı Savaşı kaçınılmaz bir hal aldı.¹⁴³ Osmanlı Devleti, Rusya'ya karşı sefer hazırlıklarını başlattı ve Baltacı Mehmet Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu 1711 senesi Nisan ayında yüz bin kadar askerle birlikte hareket etti. Fakat Boğdan Beyi Dimitri Kantemir, Osmanlılara ihanet edince Rusların Boğdan'a girmesi oldukça kolay bir hal aldı. I. Petro burada ordusunun ihtiyaçlarını karşılayacağını düşünüyordu ama bunun tam aksine Rus ordusu için bir kıtlık dönemi başladı.¹⁴⁴ Ancak bu gelişme I. Petro'yu Osmanlı Devleti üzerine sefere çıkma fikrinden alıkoymadı. I. Petro ordusuyla birlikte Prut Nehri'nin sağ sahilinden Tuna boyuna inerken Ruslar geri çekilmeye

¹⁴²Hanife Güner, *XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus İlişkileri*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu, 2014, s.20-23.

¹⁴³Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.5, s.70-72.

¹⁴⁴Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.5, s.76.

başladı. Devlet Giray Han'ın Rusya ticaret yollarını kesmesiyle birlikte I. Petro ve ordusunun etrafı Prut boyunda kuşatıldı.¹⁴⁵

Rusların aleyhine sonuçlanan Prut Savaşı neticesinde, II. Katerina'nın da katıldığı görüşmelerde Osmanlı ve Rusya devletleri barış yapmaya karar verdi. Bu minvalde 23 Temmuz 1711 tarihli Prut Anlaşması iki devlet tarafından da imzalandı.¹⁴⁶ Bahsi geçen antlaşma Osmanlı Devleti ile Rusya arasında kırılma noktasını gözler önüne seren ifadelerle sahip olması yönüyle diplomatik anlamda dikkat çekicidir. Nitekim antlaşmanın altıncı maddesi Rusya'nın Osmanlı ülkesinde daimî elçi bulundurma hakkını kaybettiğini gösteren ibareye sahiptir.¹⁴⁷

Prut Antlaşması şartlarını iki devlet de yerine getirmedi. Osmanlı Devleti, 1699 tarihli Zenta Bozgunu ile durağan bir politika izledi.¹⁴⁸ Lakin Prut zaferi ile Osmanlı tekrar fetih politikasına geri döndü. I. Petro antlaşma maddeleri aksi şekilde bir politika izliyordu. Şöyle ki; Azak Kalesi'ni Osmanlı'ya teslim etmedi ve Lehistan'ın iç işlerine müdahale etmeye devam etti. Bu gelişmeler üzerine Osmanlı Devleti, Rusya'nın antlaşma şartlarına bağlı kalmadığını öne sürerek 27 Ocak 1712'de Rusya'ya savaş ilan etti.¹⁴⁹ Ancak İngiltere ve Felemenk elçilerinin tavassutluğunda Rusya, Azak Kalesi'ni teslim etti ve antlaşmanın diğer şartlarını yerine getirdi. Bunun sonucunda Osmanlı ve Rusya arasında 1713 tarihli Edirne Antlaşması imzalandı.¹⁵⁰

¹⁴⁵Kadir Şılverdiyev, *II. Katerina (1729-1796) Döneminde Rusya Müslümanları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2006, s.25-29.

¹⁴⁶Güner, s.26-28.

¹⁴⁷Antlaşmanın altıncı maddesi “Osmanlı topraklarında Rus elçisi bulundurulmayacak ve yalnızca Rus tüccarları bulunabilecek” şeklindedir.

¹⁴⁸Uğur Kurtaran, *Osmanlı-Avusturya Diplomatik İlişkileri 1526-1791*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2006, s. 215-218.

¹⁴⁹Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.5, s.87-89.

¹⁵⁰Osman Köse, “XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus Münasebetleri”, *Osmanlı*, C.9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara,1999, s. 540-542.

Edirne Antlaşması'ndan sonra I. Petro sefer güzergâhını Kuzey Savaşları olarak belirledi. Bundan dolayı Osmanlı Devleti ile dostane bir ilişki sürdürdü. Osmanlı Devleti de Venediklilerle Mora için mücadele hazırlığı dolayısı Rusya ile ilişkilerin bozulmamasına özen gösterdi.¹⁵¹ Fakat I. Petro Osmanlı Devleti'nin Venedik ile savaştayken Rusya'ya karşı galip gelemeyeceğini düşündü. Nitekim bu durumdan faydalanan Rus Çarı, ordularına 1715 yılında Lehistan'a girme emrini verdi.

Rusya, Osmanlı ülkesinde tekrar elçi bulundurmak ve Kırım Hanlarının Rusya üzerine yaptıkları akınların durdurulmasını istiyordu. Osmanlı Devleti ise tekrar İstanbul'da elçi bulundurabilmelerinin mümkün olmadığını I. Petro'ya Tiels aracılığıyla bildirdi. Fakat Osmanlı Devleti, Kırım Hanlarına gerekli uyarılarda bulunduysa da Kırım Hanları, akınları durdurmadı.¹⁵² Osmanlı Devleti, Venedik ile savaş halindeyken bu durumu fırsat bilen Avusturya tarafından bozguna uğradı ve sonucunda ise 1718 Pasarofça Antlaşması'nı imzaladı. Nitekim bu dönemde Osmanlı Devleti, uluslararası çıkar çatışmalarının merkezi haline geldi. Özellikle İstanbul'un ticari ve coğrafi konumundan dolayı İngiltere başta olmak üzere Lehistan ve Avusturya birliği sağlandı. Söz konusu birlik Osmanlı Devleti'ni kendi çıkarları için Rusya ile savaşa çekmeye çalıştı. Ancak Osmanlı Devleti ile savaşa girmek istemeyen I. Petro İstanbul'a elçisini göndererek Rusya ve Osmanlı barışının korunması gerektiğini bildirdi.¹⁵³

İsveç ile hali hazırda bir savaş içerisinde olan Rusya'ya müttefikleri sırt çevirdi. Paniğe kapılan I. Petro Osmanlı'nın İsveç'e yardım edebileceğini düşündü ve buna engel olmak için İstanbul'a 1719 yılında gönderdiği elçi ile Prut Antlaşması'nın Lehistan ve Kırım Hanlığı ile ilgili olan maddelerinin tekrar görüşülerek bir karara bağlanmasını talep etti. Aynı

¹⁵¹Yüksel, s. 184-186.

¹⁵² Kemal Çiçek, "III. Ahmed", *Osmanlı*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 179.

¹⁵³Yüksel, s.187.

zamanda Prut Antlaşması'nın temdidi gerçekleşti.¹⁵⁴ Rus elçisinin ziyaretinden sonra uzun görüşmeler yapıldı ve Fransa elçisinin de tavassutluğu ile Osmanlı Devleti ve Rusya arasında 5 Kasım 1720 tarihinde İstanbul Antlaşması imzalandı. Söz konusu Antlaşma, 1713 Edirne Antlaşması ile aynı niteliklere sahiptir. Ancak Edirne Antlaşması'ndan farklı olarak İstanbul Antlaşması'na Rusya'nın İstanbul'da daimî elçi bulundurabileceği maddesi eklendi. Bu antlaşma ile Rusya, güneyde yaşanabilecek olası bir savaş ihtimalini ortadan kaldırarak kuzeydeki sorunlarını halletmeye yöneldi. İsveç'i yenilgiye uğratan Rusya 1721 yılında Niystat Barışı'nı imzalamış ve bu antlaşma ile Baltık kıyılarına resmen çıkmıştı. Dolayısıyla kuzeyde başarıya ulaşan Rusya'nın Karadeniz seferi için önünde bir engel kalmamıştı.¹⁵⁵

1.3. III. Ahmed Dönemine Kadar Osmanlı Devleti ile Avusturya Arasındaki Diplomatik İlişkiler

Osmanlı Devleti'nin tarih boyunca en çok mücadele ettiği devletlerden biri Avusturya'dır. Küçük bir beylik olarak kurulan Osmanlı Devleti zaman içerisinde bir imparatorluğa dönüştü. Avrupalı devletler, Osmanlı Devleti'nin adını ilk defa 1398 senesinde vuku bulan Kosova Meydan Muharebesi ile duydu. Osmanlı'nın galibiyeti ile sonuçlanan bu zaferden sonra Avrupa devletleri büyümekte olan bu beyliğe karşı Haçlı İttifakları kurdu ve savaş ilan etti. Avusturya, Haçlı ittifaklarının bizzat içinde olmasa da asker göndererek bu seferlere destek verdi. Nitekim bu olaylar dışında 1526 tarihli Mohaç Meydan Muhaberesi'ne kadar her iki devletin birbiri ile olan ilişkileri sınırlı kaldı.¹⁵⁶

Osmanlı tahtına 1520 yılında çıkan Kanuni Sultan Süleyman, devletin sınırlarını Akdeniz ve Macaristan İmparatorluğu yönünde genişletmek istedi. Söz konusu dönemde

¹⁵⁴Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.5, s.146-150.

¹⁵⁵Yüksel, s.187-188.

¹⁵⁶Zeynep Karaca, *1699-1739 Osmanlı Avusturya Antlaşmalarına Göre Sınır Tespit Çalışmaları*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilim Enstitüsü Yeniçağ Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman, 2019, s.23-24.

Macaristan, Osmanlı ve Habsburglar arasında kalan bir köprü görevi gördü. Bundan dolayı I. Süleyman, Avrupa’da daha güvenli bir şekilde ilerleyebilmek için Macaristan’ı Osmanlı İmparatorluğu’nun topraklarına katmak istedi.¹⁵⁷ Bu amaçla ilk olarak Belgrad’ı kuşatarak Osmanlı topraklarına dâhil eden padişahın bu fethi, Osmanlı Devleti’nin Batı’ya açılabilmesi için büyük bir gelişme oldu. Ardından fetih politikasına devam eden I. Süleyman, Belgrad dolaylarındaki birçok kaleyi topraklarına katarak Tuna Nehri’nin sağında kalan bölgedeki nüfuzunu genişletti. Osmanlı padişahının sonraki hedefi olan Rodos’u ise 1522 yılında ele geçirerek yönünü Macaristan’a çevirdi. Kanuni Sultan Süleyman, ilk olarak Macaristan’a sefere çıkmak yerine Belgrad, Rodos ve Tuna Nehri dolaylarında Osmanlı nüfuzunu artırarak olası Macaristan-Osmanlı Savaşı için üs bölgeleri oluşturdu.¹⁵⁸

Kanuni Sultan Süleyman, 1526 yılında Macaristan’a sefere çıktı. Sefere çıkmadan önce Macaristan Kralı Layoş’a Budin’i ele geçirdikten sonra Osmanlı Devleti’nin sınırlarını Avrupa’nın tamamına yayacağını bildirdi. Macar Kralı, diğer devletlerden yardım istedi, ancak olumlu bir sonuç elde edemedi. Bunun üzerine Osmanlı Devleti ilk saldırısını Petervaradin üzerinden gerçekleştirmek için karar aldı.¹⁵⁹ Diğer devletlerden ve halkından beklediği desteği göremeyen Macar Kralı’nın gücü Osmanlı’ya karşı kırıldı. Nitekim 1526 yılı Ağustos ayında Mohaç Bölgesi’nde Osmanlı ve Macar orduları karşı karşıya geldi. Savaş sonucunda Macar Kralı ve ordunun büyük bir kısmı Osmanlı askerleri tarafından öldürüldü. Söz konusu savaş sonrasında bağımsız bir krallık olarak tarihte yerini alan Macaristan, ilk defa vassal durumuna düştü. Macaristan’ın vassal olmasıyla birlikte Osmanlı Devleti ile

¹⁵⁷Özlem Kumrular, *Yeni Belgeler Işığında Osmanlı Habsburg Düellosu*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2011, s. 35-36.

¹⁵⁸Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2, s. 320-324.

¹⁵⁹Bekir Kütükoğlu, “Varadin”, C.13, *TDVİA*, MEB Yayınları, İstanbul 1986, s.203-206.

Habsburglar sınırdış oldu.¹⁶⁰ Mohaç Meydan Muharebesi'nde ölen Macar Kralı, arkasında bir varis bırakmadığı için eniştesi Ferdinand mutlak varis oldu. Ancak Habsburglar, Macar soylu sınıfı ile bir anlaşma imzalayarak tahtın varisi sayılmışlardır. Ferdinand, Macaristan Kralı seçildi, ancak Macaristan bu tarihlerden itibaren Osmanlı ve Habsburgların karşılaşma alanı olmaktan kaçamadı.¹⁶¹

Mohaç Meydan Muharebesi sonucunda Osmanlı Devleti'nin Macaristan'da kurdukları düzen Ferdinand'ın Budin'i ele geçirmesiyle bozuldu. Söz konusu gelişmeler doğrultusunda Kanuni Sultan Süleyman, ikinci defa Macaristan üzerine sefere çıkmaya karar verdi. 1529 yılında çıkılan sefer sonucunda Kanuni, Budin'i tekrar Osmanlı topraklarına katmayı başardı. Budin Seferi'ne çıkılmasının bir nedeni de Macar krallığı yıkıldıktan sonra devlette oluşan otorite boşluğunu Avrupalı devletlerin doldurması ve Osmanlı Devleti'nin bu topraklarda düzeni sağlaması oldu.¹⁶² Osmanlı ordusu, 1529 yılında Ferdinand'ın tekrar olası bir Macaristan seferini önlemek amacıyla Habsburg topraklarında yer alan Viyana üzerine sefere çıktı. Ancak olumsuz mevsim şartları nedeniyle Osmanlı kuvvetleri kuşatma herhangi bir sonuca ulaşmadan geri çekildi.¹⁶³ Fakat Kanuni'nin Viyana'yı kuşatması Avrupalı devletler tarafından bir tehdit olarak algılandı. Nitekim bu durum karşısında Avrupalı devletler Osmanlı Devleti'ne karşı bir Haçlı Seferi hazırlıklarına geçti. 1530 yılında Habsburglar tarafından Budin yeniden kuşatıldı. Bunun üzerine Osmanlı Devleti, 1532 yılında bir sefer düzenledi. Ancak Kanuni Sultan Süleyman'ın asıl amacı Ferdinand değil, Habsburg İmparatoru V. Karl oldu.¹⁶⁴ Osmanlı Devleti'ne Macaristan elçilik heyeti

¹⁶⁰Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C.1, Çev. Mehmet Harmanacı, E Yayınları İstanbul, 2008, s.123

¹⁶¹Kumrular, s.52-54.

¹⁶²Mustafa Cezar, *Mufasssal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı*, C.2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s.838-839.

¹⁶³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2, s. 329-330.

¹⁶⁴Karaca, s.28.

tarafından para karşılığında Macaristan'ın terki teklif edildi. Akabinde ise I. Süleyman Osmanlı kuvvetlerini Batı'da ki Güns Kalesi'ne yöneltti. Güns Kalesi, üç hafta kuşatma altında kaldıktan sonra Osmanlılara teslim oldu. Kanuni, Macaristan elçilik heyeti ile harbe davet mektubu gönderdi. Ancak Ferdinand ve V. Karl söz konusu daveti yanıtsız bıraktı. Esasen Macaristan, Osmanlı ile barış yapmayı istedi. Bunun üzerine Ferdinand, Kanuni Sultan Süleyman'a tekrar bir elçilik heyeti gönderdi. Osmanlı Devleti, muhtemel bir barışın ancak Estergon Kalesi'nin teslimi ile yapılabileceğini bildirdi.¹⁶⁵ İki devlet bu konuda anlaşmaya vardı ve 22 Haziran 1533 tarihli İstanbul Antlaşması imzalandı.¹⁶⁶ Bu antlaşma Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan beri benimsediği tek taraflı ve hiçbir devleti kendine eşit kabul etmeme anlayışının yansıdığı dikkat çekici bir antlaşmadır. Nitekim antlaşmanın üçüncü maddesinde geçen “Avusturya kralı, Osmanlı sadrazamına denk sayılacak” ibaresi bunun açık bir göstergesi niteliğindedir. Ayrıca antlaşmanın dördüncü maddesinde “Resmi yazışmalar ve protokollerde Kanuni Sultan Süleyman, Ferdinand'a “oğlum” ve Osmanlı Vezir-i Azam'ı İbrahim Paşa'da “kardeşim” diye hitap edecek” ifadeleri yer almıştır.

İstanbul Antlaşması ile Avusturya, Macaristan üzerindeki Osmanlı hâkimiyetini kabul etti. Ancak Habsburglar ve Osmanlılar sonraki yüzyıllar boyunca bu meseleden dolayı sık sık karşı karşıya geldi. Nitekim 1537 yılında Ferdinand, İstanbul Antlaşması'nda belirlenen hudutları ihlal ederek anlaşmayı bozdu.¹⁶⁷ 1540 yılında ise Macar Kralı Zapolya öldü. Zapolya ölmeden önce Ferdinand ile bir anlaşma yaparak, Zapolya'nın ölümü halinde Macar tahtına varis olarak Ferdinand'ı tayin etti. Bundan dolayı Ferdinand, Zapolya'nın ölümünden sonra Macaristan üzerinde hak iddia etmeye başladı. Şöyle ki, Ferdinand 1541

¹⁶⁵Yusuf Alperen Aydın, *XVI-XVII Yüzyıllarda Osmanlı Habsburg Anlaşmaları ve Uygulamaları*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001, s.11-12.

¹⁶⁶Kurtaran, *Osmanlı-Avusturya Diplomatik İlişkileri*, s. 32.

¹⁶⁷Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2, s. 336-337.

yılında Budin'i kuşatma altına aldı. Ferdinand'a karşı sefer açan Kanuni, Budin'i topraklarına katarak Osmanlı beylerbeylik merkezi haline getirdi.¹⁶⁸ Budin beylerbeylik olduktan sonra Osmanlı Devleti, Ferdinand ve Erdel beyine paylaştırıldı. Ancak söz konusu paylaşımına göre Osmanlılar Tuna ötesinin büyük kısmına sahip oldu. Ayrıca Erdel, Osmanlı'ya bağlı olan Protestan bir beylik halini aldı. Habsburglara ise çok dar bir alan kaldı.¹⁶⁹ Ferdinand, toprak paylaşımını değiştirmek için hamleler yapmaya başladı. Söz konusu hamlelerden biride Osmanlı'ya daha fazla vergi vermek kaydıyla Budin'i muhafaza etmek olmuştur. Ancak durum olumlu bir sonuca ulaşamadı. Sonuçtan memnun kalmayan Ferdinand, Osmanlı ordusunun dönüşünü fırsat bilerek Budin'i muhasara etti. Akabinde ise Kanuni Sultan Süleyman, 1543 yılında Macaristan üzerine yeniden sefer düzenledi. Osmanlı Devleti, daimî suretle İstolni Belgrad'ı ve geçici suretle Valpo, Şikloş ve Tata'yı ele geçirdi.¹⁷⁰ Osmanlı Devleti ile mücadele edemeyeceğini anlayan Ferdinand anlaşmaya varmak istedi. Nitekim Osmanlı Devleti, Ferdinand'a vereceği 1547 tarihli ahidnâme-i hümayuna Avusturya İmparatoru V. Karl'ı da dâhil etti. Böylece söz konusu ahidnâme Osmanlı Devleti ve Habsburglar arasındaki ilk yazılı antlaşma oldu.¹⁷¹

1547 tarihli ahidnâme-i hümayun, Erdel konusundan¹⁷² dolayısıyla yalnızca bir mütareke niteliğinde kaldı. 1551 yılında Macar Kralı'na vasi olarak Waradin Psikoposu Utşeyenoviç Martinuzzi atandı. Martinuzzi, Avusturya Çararı I. Ferdinand'a Transilvanya'yı gizli bir antlaşma aracılığıyla hediye etti. Bu olay sonucunda Osmanlı hükümeti, Rumeli Beylerbeyi

¹⁶⁸ Feridun M. Emecen, "Süleyman I", *TDVİA*, C.38, İstanbul 2010, s.67-68.

¹⁶⁹ Halil İnalçık, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar III Köprüler Devri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s.181.

¹⁷⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2, s. 339-340.

¹⁷¹ Kurtaran, *Osmanlı-Avusturya Diplomatik İlişkileri*, s. 59-60.

¹⁷² Kraliçe Isabella ve oğlu Janos Sigmund'a Erdel yönetimi teslim edilerek Lipova'ya gönderilmişlerdir. Kendisini kralın naibi olarak seçtiren Martinuzzi'nin amacı bu yol ile Erdel'in Osmanlı hâkimiyetinden çıkmasıdır. Bu maksatla 1549 yılında Ferdinand ve Isabella arasında bu husus üzerine gizli bir anlaşma yapıldı. Ayrıca 1551 yılında ise Isabella Ferdinand ile anlaşma yapmak istedi. Bkz. Karaca, s.30-31, Aydın, s.15-17.

Sokullu Mehmet Paşa'yı ordusuyla birlikte Avusturya üzerine sefere gönderdi. Söz konusu sefer sebebiyle, Osmanlı topraklarında bulunan Avusturya temsilcisi Johann Maria Malvezzi hükümet tarafından hapse mahkûm edildi. Osmanlı Devleti, 1551 yılından 1552 yılına kadar geçen bir senelik zaman diliminde Temeşvar, FüleK Kalesi, Recse Kalesi, Szolnok Kalesi ve Vesprem Kalesi'ni fethetti. Ayrıca bu dönemde Osmanlı ordusu Eğri Kalesi'ni kuşattı. Ancak olumsuz hava şartları ve düşmanın güçlü savunması nedeniyle söz konusu kuşatma sonuçsuz kaldı. Osmanlı Devleti'nin taarruzu karşısında güç kaybetmeye başlayan I. Ferdinand, barış yanlısı bir politika izlemeye başladı. Askerî harekâtın iki yıl evvel durmuş olmasına rağmen taraflar arasında barış yapılmadığı için I. Ferdinand, Osmanlı ülkesine Ogier Ghiselin de Busbecq'i¹⁷³ Kanuni Sultan Süleyman ile görüşmesi için görevlendirdi. İki devlet arasında 1552 yılında başlayan barış görüşmeleri 1562 yılında neticelendi. Böylece müzakere dönemi ile birlikte Osmanlı Devleti ile Habsburg Hanedanlığı arasında uzun süren barış dönemi başladı.¹⁷⁴

Busbecq ve Avusturya sefaret heyeti, Amasya'ya vardıklarında ilk olarak saygı ve hürmetlerini göstermek adına Sadrazam Ahmed Paşa ile birlikte diğer Osmanlı paşalarının yanına götürüldüler. Paşaların verdiği talimatlar doğrultusunda barış müzakereleri başladı. Kanuni Sultan Süleyman'ın huzuruna çıkan Avusturya elçisi, Sultanın yanından isteklerinin

¹⁷³Busbecq 1522 yılında Flandır'da doğdu. İlk olarak Louvain, ardından Paris ve Venedik'te eğitim gördü. Diplomat, gezgin, dil bilgini, eski eserlere meraklı olan bir şahsiyeti olan Busbecq, Avrupa'da XVII. Yüzyılda yetişen önemli diplomatlardan biridir. Birçok alanda bilgi sahibi olan tam bir Rönesans adamıydı. Türkçe de dahil olmak üzere sekiz dil bilmekteydi. Busbecq 1554 yılında Avusturya imparatoru Ferdinand'ın hizmetine girdi.1554 yılında imparator Ferdinand'ın İngiltere'ye gönderdiği özel bir elçilik kurulunda yer almıştır. Ardından Flandır'a dönüp, Viyana'ya gelmesi için çağrı yapıldı. Bunun sebebi; imparatorun onu İstanbul elçiliğine görevlendirmesidir. Busbecq, bu görevi neticesinde önce Amasya'ya kadar gelip, 6 aylık bir ateşkes sağlamayı başardı. Ertesi yıl sürekli elçi olarak tekrar Türkiye'ye geldi. Osmanlı topraklarındaki görevi sırasında yazmış olduğu mektuplar "Türk Mektupları" adı altında toplanmıştır. Elçinin Osmanlı topraklarındaki görevi 1562 yılında sona erdi. Hayatının son yıllarında ülkesine dönmek istedi. 1592 yılında yola çıktı ve başına gelen olaylar yüzünden bu yıl içerisinde hayatını kaybetti. Detaylı bilgi için bkz. Semavi Eyice, "Busbeke", *TDVİA*, cilt:6, İstanbul 1992, s.466- 467; OgierGhislain De Busbecq, *Türk Mektupları Kanuni Döneminde Avrupalı Bir Elçinin Gözlemleri (1555-1560)*, Çev. Derin Türkömer, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 2016.

¹⁷⁴Hammer, C.6, 97-98.

kabul göreceğinden umutsuz bir vaziyette ayrıldı. Kanuni, Avusturya hükümetinin şartlarını inceleyip, memnun kalmadığı yerleri çıkardı ve bunun yerine kendisi birtakım eklemeler yaptı. Ardından söz konusu karar elçi heyetine sunuldu. Busbecq, Avusturya'nın lehine olan maddelerin çıkarılması için büyük çaba sarf etti.¹⁷⁵ Bir süre daha devam eden müzakereler sonucunda 1562 yılında antlaşma metni belirlendi.¹⁷⁶ Neticede 1547 yılında imzalanan anlaşma sorunları gideremediği için 1562 ve 1566 yıllarında, 1533 yılında imzalanan İstanbul Antlaşması'nın temdidini niteliğinde anlaşmalar yapıldı. Görevini tamamlayan Busbecq, dönüş yolculuğu için hazırlıklara başladı. İstanbul'da olduğu süre boyunca başından geçen her şeyi not eden Avusturya elçisi Osmanlı ülkesinde yaşanan durumları detaylı şekilde yazdı.¹⁷⁷ 1564 yılında Avusturya Çarşar'ı I. Ferdinand'ın vefatıyla Avusturya tahtına II. Maximilian çıktı.

Sınırlarda ortaya çıkan sorunlar giderilmediği için Maximilian döneminde Erdel'de yaşanan olaylar artmaya devam etti. İlerleyen zamanlarda bu durum Osmanlı Devleti ve Avusturya'yı tekrar karşı karşıya getirdi. Kanuni Sultan Süleyman, Erdel sorununun yanı

¹⁷⁵Busbecq, s.62-239.

¹⁷⁶Zinkeisen, s.640.

¹⁷⁷Bu mektuplarda Osmanlı'nın devlet anlayışı, Türk halkının gelenek ve görenekleri, Osmanlı'nın Kanuni Sultan Süleyman ve Rüstem Paşa hakkındaki görüşleri başta olmak üzere birçok konuda görüş bildirmiştir. Genel olarak devlet adamlarını çıkarıcı, açgözlü ve paraya düşkün olarak resmettiği görülür. Elçi bu hususta Rüstem Paşa'nın da iyi özelliklerinin yanı sıra paraya olan zaafından bahsetmiştir. Lakin Busbecq'e göre; Paşa tek zaafını da devletin çıkarlarına hizmet edecek şekilde kullanmıştır. Rüstem Paşa'nın zeki, çalışkan, padişaha sadık, padişahın çıkarlarını gözetken, mutlak monarşiyi her şeyin önünde tutan liyakat sahibi olduklarını belirtmiştir. Busbecq, Türk halkını da barbar olarak niteleyip, Hristiyanların elinde bulunan bölgeleri istila etmekle suçlamıştır. Bunlardan bazıları Ayrıca Türk toplumu içinde olumlu şeyler kaydetmiştir. Örneğin; doğa ve hayvan sevgileri, misafirperverlikleri, sade yaşam tarzları bunlardan bazılarıdır. Osmanlı ordusuna da padişaha bağlı sade bir hayat süren savaşta gözü pek, savaş maharetleri oldukça iyi askerler olarak nitelendirmiştir. Zaman zaman casusluk şüphesi ile kendisine yapılan olumsuz muameleyi eleştirmişse de Osmanlı Devleti'nin diplomatik olarak geri kaldığını ve bu nedenle elçilere yapılacak muamele konusunda yetersiz bilgiye sahip olduklarını vurgulamıştır. Sonuç olarak; Busbecq Osmanlı Devleti'ni, devlet adamlarını, Osmanlı ordusunu ve tebaasını kendi bakış açısına göre değerlendirmiştir ve Osmanlı Devleti'nde kaldığı süre boyunca kaleme aldığı mektupları o dönemde bir Avrupalı gözünden Osmanlı'nın resmedilmesi açısından önemli kaynaklardır. Bu mektupların dönemi anlamaya yardımcı olması ve birinci elden kaynak teşkil etmeleri önemlidir. Detaylı bilgi için bkz. Semavi Eyice, "Busbeke", *TDVİA*, C:6, İstanbul 1992, s.466- 467; OgierGhislain De Busbecq, *Türk Mektupları Kanuni Döneminde Avrupalı Bir Elçinin Gözlemleri (1555-1560)*, Çev. Derin Türkömer, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 2016.

sıra yeni Avusturya İmparatoru'na gözdağı vermek için Eğri ve Sigetvar Kaleleri üzerine askerî harekât başlattı. Nitekim 1566 yılında Osmanlı ordusu Sigetvar önlerine geldiğinde I. Süleyman şehrin kuşatılması emrini verdi. Ancak bu yıllarda sağlığı kötü yönde seyreden Osmanlı Sultanı harp meydanında hayatını kaybetti. Ancak Sigetvar kuşatmasının başarısızlıkla sonuçlanmaması düşünüldüğünden Kanuni'nin ölümü Osmanlı ordusundan saklandı. Nitekim Osmanlı Devleti, Sigetvar'ı topraklarına katmayı başardı.¹⁷⁸ Osmanlı ordusu, ülkeye geri dönmek için yola çıktılarında I. Süleyman'ın şehadet haberi ilan edildi. Bunun üzerine oğlu II. Selim, cülusunu ilan etti. Yeni Osmanlı padişahı, Osmanlı Devleti ve Avusturya arasındaki savaşın son bulması için 1568 yılında II. Maximilian ile bir antlaşma imzaladı.¹⁷⁹ Avusturya, Osmanlı Devleti ile dostluğunu bozmak istemedi ve bunun üzerine Edirne Antlaşması'nın yenilenmesini talep etti. 1574 ve 1576 yıllarında barışın devam etmesi adına iki devlet arasında anlaşmalar imzalandı.¹⁸⁰ Fakat söz konusu anlaşmaların ihlal edilmesinden dolayı 1592 yılında iki devlet arasındaki ilişkiler tekrar gergin bir hal almaya başladı. Osmanlı Devleti, 1593 yılında Osmanlı-Avusturya sınırı olarak belirlenen Kulpa Nehri'ni geçerek Sissek'i kuşattı.¹⁸¹ Bu minvalde III. Murat döneminde Osmanlı Devleti ve Avusturya arasında on beş yıl boyunca devam eden uzun savaş dönemi başladı.¹⁸² Osmanlı-Avusturya savaşı devam ederken III. Mehmed, babası III. Murad'ın yerine İstanbul'a gelerek tahta oturdu. Nitekim Kanuni Sultan Süleyman'ın Sigetvar savaşında hayatını kaybetmesi ve padişah seferdeyken payitahtın boş kalması gibi sebeplerden dolayı terk edilen sultanın ordunun başında sefere gitmesi geleneği, savaşın kötü gidişatı ve yeniçerilerin isteği doğrultusunda III. Mehmed ile tekrar başladı. Bu bağlamda III. Mehmed'in bizzat başında

¹⁷⁸ Emecen, "Süleyman I", s.71.

¹⁷⁹BOA. A. DVNS. DVE. d. Nemçelü Ahidnâmesi, nr. 57 / 1: 1-3; Feridun Emecen, "Selim II", C.36, *TDVİA*, İstanbul 2009, s.416-417.

¹⁸⁰BOA. A. DVNS. DVE. d. Nemçelü Ahidnâmesi, nr. 57 / 1: 3-5.

¹⁸¹Mustafa Hattî Efendi, *Viyana Sefaretnâmesi*, Ali İbrahim Savaş (Haz.), TTK, Ankara 1999, s.4.

¹⁸² Bekir Kütükoğlu, "Murad III", C.31, *TDVİA*, İstanbul 2006, s.172-174.

bulunduğu Osmanlı ordusu 1596 yılında Eğri Kalesi'ni fethetti.¹⁸³1601 yılında Tiryaki Hasan Paşa¹⁸⁴ ve komutasındaki ordu tarafından Kanije Kalesi ele geçirilerek Osmanlı topraklarına dâhil edildi.¹⁸⁵Tüm bu gelişmelere rağmen Osmanlı Devleti için uzun süren Osmanlı-Avusturya Savaşları maddi-manevi ciddi kayıplara sebep oldu. Çünkü 1603 yılına gelindiğinde Osmanlı Devleti, Avusturya seferlerinin yanı sıra Anadolu'daki Celali İsyanları ve Safevilerle mücadele etti. Bu sebeplere rağmen devlet adamları arasındaki hırs ve rekabetten¹⁸⁶ dolayı Macaristan ile barış yapmak yerine savaşa devam edildi. Erdel Prensi István Bocskai, 1604 yılında Osmanlı himayesi altında olmasından güç alarak Habsburglara karşı isyan etti. Söz konusu isyan, hem Osmanlı Devleti'ni hem de Avusturya'yı maddi olarak sıkıntıya soktu. Bu minvalde Macar elçilik heyeti barış teklifi mahiyetinde olan sözleşmeyi I. Ahmed'e getirmek üzere İstanbul'a geldi. Fakat iki devlet yalnızca geçici bir antlaşma sağlayabildi. Bu duruma ek olarak barışın yalnızca Osmanlı-Avusturya arasında gerçekleşmesini isteyen Avusturya tarafı, Macaristan ile anlaşmazlıkları öne sürerek Osmanlı hükümetini etkilemeye çalışmışlardır.¹⁸⁷

18 Temmuz 1606'da taraf devletlerin anlaşması üzerine Osmanlı, Avusturya ve Macarların müzakereler için tayin ettiği heyetler bir araya geldi. Söz konusu antlaşma Macaristan'ın Kuzeybatı bölgesinde yer alan Zsitva ve Tuna Nehri'nin kesişimi olan

¹⁸³Mehmet Öz, "II. Viyana Seferine Kadar XVII. Yüzyıl", *TA*, C.9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.715-716.

¹⁸⁴Sultan II. Selim döneminde Enderun'da eğitim görmüş Osmanlı Veziridir. Kanije kahramanı olarak bilinir. Detaylı bilgi için bkz. Mahmut Ak, "Tiryâkî Hasan Paşa", C.41, *TDVİA*, İstanbul 2012, s.205-207

¹⁸⁵Géza Dávid, "Kanije", C.24, *TDVİA*, İstanbul 2001, s.307.

¹⁸⁶Dönemin Osmanlı idarecilerinden olan Vezir-i âzam Lala Mehmed Paşa, Macaristan ile barış yapmak yerine hırslarına yenik düşerek savaşmayı tercih etmiştir. Lala Mehmed Paşa hakkında detaylı bilgi için bkz. Mahmut Ak, "Lala Mehmed Paşa", C.27, *TDVİA*, Ankara, 2003, s.71-73.

¹⁸⁷SándorPapp, "Zitvatorok Antlaşması", C.44, *TDVİA*, İstanbul 2013, s. 472-474.

Zitvatorok¹⁸⁸,ta imzalandı.¹⁸⁹ Yeni anlaşma ile Osmanlı Devleti kendinden başka bir devletin padişaha denk bir hükümdarının olmasını kabul etti. Zitvatorok'ta Osmanlı Devleti'nin daha önceleri "Viyana Beyi" olarak hitap ettiği Avusturya-Roma İmparatoru'nun "Kaiser" sanı kabul edildi.¹⁹⁰ Ayrıca senelik cizyeden (tribut) vazgeçilmek suretiyle Avusturya karşısındaki Osmanlı üstünlüğü sona erdi.¹⁹¹ Söz konusu antlaşma yukarıda belirtilen özellikleri sebebiyle Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından bu yana benimsediği tek taraflı ve hiçbir devleti kendine eşit görmeme anlayışının nasıl kan kaybetmeye başladığının da en açık göstergelerinden biri olarak tarihteki yerini aldı. Zitvatorok Anlaşması'nın 1615, 1627 ve 1649 yıllarında temdidi yapılarak, Osmanlı-Avusturya arasında uzun süren bir barış dönemi yaşandı. Böylece söz konusu antlaşma altmış yıl boyunca geçerliliğini sürdürdü.¹⁹²

Osmanlı Devleti ve Avusturya arasındaki uzun süren savaş dönemi ile birlikte Osmanlı'nın durumunu fırsat bilen Şah Abbas ve ordusu 1603 yılında Tebriz'i fethetti. Bu bağlamda İran ordusu Azerbaycan'a girdi. Osmanlı Devleti, 1610 yılında iç sorunlarını düzelttikten sonra Vezir-i Azam Kuyucu Murad Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Tebriz üzerine hareket etti. Bu gelişmeler neticesinde 1612 yılında iki devlet arasında barış

¹⁸⁸Zitvatorok, Slovakya'da bulunan Dunaradvány (RadvaónadDunajom) köyü yakınlarındaki tarihi Macaristan'ın (Karpas Havzası'nı içine alan eski Macar Krallığı) kuzeybatı kısmında bulunan Zsitva ve Tuna nehrinin birleştiği ve Macarca Zsitvatorok şeklinde isimlendirilen yerdir, SandorPapp, "Zitvatorok Antlaşması", s. 472.

¹⁸⁹BOA. A. DVNS. DVE. d. Nemçelü Ahidnâmesi, nr. 57/1, s. 5-7; (Kaynakçaya ekle) Kurtaran, *Osmanlı-Avusturya Diplomatik İlişkileri*, s.148-153; Ayrıca bk. Feridun M. Emecen, "Çağdaş Osmanlı Kaynaklarında Uzun Savaşlar ve Zitvatorok Antlaşması İle İlgili Algılama ve Yorumlama Problemleri", *Osmanlı Araştırmaları*, S. XXIX, (Ed. Halil İnalçık vd.) İstanbul 2007, s. 87-97; Petr Stepanek, "Zitvatorok (1606) ve Vasvar (1664) Antlaşmaları Arasında Orta Avrupa'da Osmanlı Siyaseti", *Türkler*, C. 9, (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 730-738.

¹⁹⁰Markus Köhbach, "Çasar veya İmparator Jitvatorok Antlaşması'ndan (1606) Sonra Roma Kayserlerini'nin Osmanlılar Tarafından Telâkkubu Hakkında", (Çev. Yusuf Alperen Aydın), *Tarih Dergisi*, S. 37, 2001-2002, s. 159-161.

¹⁹¹Mehmet Öz, "II. Viyana Seferi'ne Kadar XVII. Yüzyıl", *Türkler*, C. IX, (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 717.

¹⁹²Papp, "Zitvatorok Antlaşması", s. 472-474.

antlaşması imzalandı. Antlaşmaya göre; Kafkas ve Azerbaycan toprakları Osmanlı Devleti'nin elinden çıkarak, İran hâkimiyetine girdi. Ancak Azerbaycan ve Kafkas topraklarının önemi dolayısıyla 1615 yılında yeniden iki devlet savaşmaya başlamıştır. 1618 yılında ise Osmanlı-İran arasında Serav Antlaşması'nın imzalanmasıyla savaş son buldu.¹⁹³

Osmanlı ve İran arasında imzalanan Serav Antlaşması nedeniyle Erdel üzerindeki Osmanlı-Avusturya mücadelesi başladı. Ancak iki devlette barışı bozmak istemediği için küçük çaplı müdahalelerle sınırlı kalmışlardır. Çünkü Osmanlı Devleti bu dönemde Lehistan meselesi ile uğradı ve Avusturya'da Otuz Yıl Savaşlarına katıldı.¹⁹⁴ 1663 yılına gelindiğinde ise Erdel üzerinde hâkimiyet kurma mücadelesinde dolayı iki devlet arasındaki anlaşmazlık şiddetlendi.¹⁹⁵ Bu minvalde elli altı yıl devam eden barış bozuldu ve yerini savaşa bıraktı. Nitekim Osmanlı Devleti, Uyvar üzerine bir sefer düzenledi ve altı hafta süren kuşatma sonucunda Kale'yi zapt etmeyi başardı. Novegradi'yi de fetheden Osmanlı ordusu Belgrad'a çekildi. Osmanlı ordusunun Belgrad'a çekildiğini duyan Avusturyalılar Sigetvar'ı kuşattı. Ancak Osmanlı Devleti Sigetvar üzerine yola çıktığında Avusturya ordusu kuşatmayı kaldırdı. İki devlet arasında aynı durum Kanije içinde söz konusu oldu. Akabinde ise kuşatmaları kaldırarak Yenikale'ye çekilen Avusturya ordusunun etrafını Osmanlı askerleri kuşattı ve Yenikale'yi topraklarına kattı.¹⁹⁶

Bu arada Avusturya ordusunun komutanı İmparator I. Leopold tarafından değiştirilmek suretiyle, ordunun başına Raimondo Montecûcoli¹⁹⁷ getirildi. Avusturya ordusu, Osmanlı'ya saldırabilecek güçte olmadığı için Avusturya savunmada kaldı. Osmanlı

¹⁹³Öz, "II. Viyana Seferine Kadar XVII. Yüzyıl", s.716.

¹⁹⁴Jorga, s.277-299.

¹⁹⁵Feridun M. Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009, s.229-230.

¹⁹⁶Özgür Kolçak, "Vasvar Antlaşması", C.42, *TDVİA*, İstanbul 2012, s.561.

¹⁹⁷Detaylı bilgi için bkz. Nursel Doğan, *Osmanlı-Habsburg Savaşlarında Bir General: Raimondo Montecuccolive Tercüme-i Fenn-i Harb (1660-1664)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2018.

ordusu Raab Nehri'ni geçerek geri çekilmek istedi. Ancak ordusunun bir kısmı köprüden geçerken boğularak hayatını kaybetti. Bu minvalde Montecuccoli, Raab Nehri'ni ele geçirdi. İspanya ve Portekiz Savaşı bu dönemde Avusturya'yı olumsuz yönde etkiledi. Ayrıca Avusturya müttefiklerine karşı güvensiz bir tutum sergiledi. Şöyle ki; Prusya ve Fransa devletleri kendi aralarında bir antlaşma yaptı ve Avusturya'nın ihtiyacı olduğu halde Fransa askeri anlamda destek vermedi. Fransa'nın bu tutumu ise veraset savaşlarının beraberinde getirdiği mali sıkıntılardan kaynaklıydı.¹⁹⁸ Bu gelişmeler çerçevesinde I. Leopold barış yanlısı davrandı. Nitekim Avusturya İmparatoru İstanbul'a bir elçi tayin etti. Ancak Osmanlı Devleti, cephedeki başarılarından dolayı barış antlaşmasına sıcak bakmadı ve söz konusu antlaşma imzalanamadı. Osmanlı'nın bu tavrı yalnızca Raab Nehri'ndeki bozguna kadar devam etti. Nitekim iki devlet arasında 10 Ağustos 1664'te Vasvar'da bulunan Türk ordugâhında Vasvar Antlaşması imzalandı.¹⁹⁹

Osmanlı Devleti, Avusturya seferiyle meşgul olduğu için Girit meselesini erteledi. Vasvar Antlaşması'nın imzalanmasıyla barış ortamı oluştu. Bundan dolayı Vezir-iâzam Fâzıl Ahmed Paşa ordusuyla birlikte 1666 yılında Girit üzerine hareket etti. Osmanlı ordusu 1669 yılında Kandiye Kalesi'ni zapt etti.²⁰⁰ Ancak Girit meselesi tamamen sonuçlanmadan Edirne'ye dönmüşlerdir. Kamanice Kalesi'ni fethetmek için Lehistan üzerine sefere çıkacak olan IV. Mehmed, Kandiye Kalesi'nin kuşatmasının sonuçlanmasını bekledi. 1672 yılında IV. Mehmed Kamanice Kalesi'ni Osmanlı topraklarına dâhil etti. Söz konusu sefer neticesinde Lehistan ve Osmanlı Devleti arasında Bucaş Antlaşması imzalandı. Antlaşma sonrasında Osmanlı Sultanı ülkesine geri döndü. Ancak Lehistan Kralı antlaşma şartlarına

¹⁹⁸Tuğba Aziz, *Osmanlı-Avusturya İlişkileri: Zıstovi Antlaşması ve Sınırların Çizimi*, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankırı, 2021, s.23-24.

¹⁹⁹Simon RenigerVon Reningen, *İstanbul'da Kaiser'in Maslahatgüzârı (resident) Olarak Bulunan Simon Reniger Von Reningen'in Esas Raporu*, TTK Kütüphanesi, No: T/0097, s.7-8.

²⁰⁰Ersin Gülsoy, "Kandiye", C.24, *TDVİA*, İstanbul 2001, s.303-305.

aykırı davranışlarda bulunduğu için IV. Mehmet yeniden Lehistan üzerine sefere çıktı. Olumsuz mevsim şartlarına rağmen Osmanlı ordusu Lehistan üstüne yürüdü. Nitekim Zuravno Kalesi etrafında vuku bulan savaş Osmanlı Devleti'nin galibiyetiyle sonuçlandı. Bunun üzerine Leh kralı antlaşma şartlarını kabul etti.²⁰¹

IV. Mehmed, 1687 yılında tahttan indirilerek yerine oğlu II. Süleyman getirildi. Bundan dolayı IV. Mehmed ve oğulları Topkapı Sarayı'nın Şimşirlik Dairesine gönderildi. II. Süleyman, kardeşi II. Mustafa'nın Edirne'de serbest bir hayat yaşamasına müsaade etti. Ancak 1691 yılında II. Süleyman vefat etti²⁰² ve II. Mustafa'nın tahta çıkması yeniden gündeme geldi. Nitekim söz konusu söylentiler sonuçsuz kaldı. Çünkü dönemin sadrazamı Köprülüzâde Fâzıl Mustafa Paşa'nın desteğiyle Osmanlı tahtına II. Ahmed çıkarıldı. Osmanlı sultanı dört yıl süren saltanatın sonunda 1695 yılında vefat etti.²⁰³ Bu olaylar neticesinde sadrazam Sürmeli Ali Paşa, Osmanlı tahtına çıkması için Oğlu İbrahim'i aday gösterdi. Ancak II. Mustafa devlet erkânının desteğini alarak Edirne Sarayı'nda 6 Şubat 1695 yılında padişahlığını ilan etti.²⁰⁴

II. Mustafa tahta çıktığında Osmanlı Devleti için Doğu'da barış hâkimdi ancak Batı'da ilişkiler gergin bir hal almaya başlamıştı. II. Mustafa, Osmanlı'yı eski güç ve ihtişamına yeniden kavuşturmak için birtakım faaliyetlerde bulundu ve ilk olarak Sakız Adası'nı fethetti. Bu esnada Kırım Han'ı Şahbaz Giray, Lehistan üzerinden Lemberg'e kadar ilerlemeyi başardı. Bu gelişmeler karşısında Osmanlı halkı uzun zaman içinde bulunduğu rehavetten kurtuldu. Nitekim 30 Haziran 1695'de II. Mustafa, Macaristan üzerine sefere çıktı. Bu minvalde Lippa, Şebeş ve Lugaş Kaleleri, Osmanlı hâkimiyeti altına girdi.²⁰⁵

²⁰¹Özcan, "Mehmed IV", s.416.

²⁰²Abdülkadir Özcan, "Süleyman II", C.38, *TDVİA*, İstanbul 2010, s.75-78.

²⁰³Mücteba İlgürel, "Ahmed II", C.2, *TDVİA*, İstanbul 1989, s.33-34.

²⁰⁴Abdülkadir Özcan, "Mustafa II", C.31, *TDVİA*, İstanbul 2006, s.275-278.

²⁰⁵Özcan, "Mustafa II", s.275-276.

Osmanlı Devleti, bu başarıların tesiriyle 1696 yılında bir sefer daha yapmaya karar verdi. Söz konusu sefer sonucunda Avusturya orduları Olash mevkiinde Osmanlı ordusu tarafından bozguna uğratıldı ve Osmanlı Devleti, Lugaş ve Şebeş Kalelerini topraklarına kattı. Bu bağlamda Osmanlı devlet erkânı ve reayası rehavete kapılmaya başladı.²⁰⁶ 1697 yılında Osmanlı ordusu üçüncü kez sefere çıkmak için hazırlıklara başladı. İlk iki seferi galibiyetle sonuçlandıran Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak gayesiyle Fransa-İspanya ve İngiltere-Hollanda devletleri tarafından Ryswick'te bir barış anlaşması imzalandı.²⁰⁷

10 Ağustos 1697 tarihinde başında Sultan II. Mustafa'nın bulunduğu Osmanlı orduları Belgrad'a ulaştı. Belgrad'a varışlarının üstünden henüz iki gün geçmişken savaş meclisi toplandı. Ancak söz konusu toplantıda iki farklı görüş tartışıldı. Amcazade Hüseyin Paşa, Varadin'e ilerlenmesini istedi, fakat diğer paşalar Temeşvar taraflarına gidilmesini istedi. Nitekim Paşaların teklifi, Amcazade Hüseyin Paşa'nın teklifinden daha baskın geldi. Bu minvalde Osmanlı ordusu Temeşvar üzerine harekete geçti.²⁰⁸ Osmanlı askerleri Tuna Nehri üzerinden geçerek yönlerini Titel Kalesi'ne çevirdi. Titel Kalesi'ni ele geçiren Osmanlı kuvvetleri, Avusturya ile savaşa girmek istemediği için Zemun bölgesine geçmeye çalıştı. Nitekim Elmas Mehmed Paşa süratle Tisa Nehri üzerine ordunun karşıya geçmesini sağlamak için bir köprü kurdurdu. Karşıya başarıyla geçen Osmanlı Devleti, Avusturya ordusunun Zenta üstüne süratle ilerlediği haberini aldı. Prens Eugene, Osmanlı askerlerinin karşıya geçtiği haberini aldığı anda, henüz nehirden geçilmeden Osmanlı birlikleri üzerine taarruza geçerek birlikleri dağıttı. Osmanlı ordusunun karşıya geçmesi için yaptırılan köprü

²⁰⁶Selim Hilmi Özkan, "Türk Tarihinin Kırılma Noktası: Zenta Faciası", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C. 4, S.3, 2009, s.1782.

²⁰⁷Fatma Akay, *Avusturyalıların Gözünden Büyük Türk Savaşı 1683-1699*, Gazi Osman Paşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Tokat, 2018, s.192.

²⁰⁸Afyoncu, "Zenta", s.280.

yıkıldığı için askerlerin bir kısmı karşıya geçemedi. Nitekim 11 Eylül’de II. Mustafa Timişvar’a gitmek için hareket etti.²⁰⁹

Osmanlı- Avusturya Savaşı neticesinde her iki devlette ağır kayıplar verdi. Bu minvalde Avusturya, Osmanlı Devleti üzerine saldırma cesaretini bulamadı. Osmanlı Devleti, ağır kayıplar vermiş olmasına rağmen II. Mustafa savaşa devam etmek istedi. Fakat Sadrazam Amcazâde Hüseyin Paşa ve devlet erkânı savaşa devam etmenin Osmanlı’nın yararına bir durum olmadığını savundu. Nitekim II. Mustafa’nın da onayı ile iki devlet arasında barışın sağlanabilmesi için Felemenk elçisi J. Colliers’in ve İngiltere elçisi W. Paget’in arabuluculuk yapmaları kabul edildi.²¹⁰

Osmanlı, Avusturya ve arabulucu devletlerin elçileri arasında yapılan barış görüşmeleri Belgrad civarındaki Karlofça Kasabası’nda başladı. Uzun süren barış müzakerelerinde Osmanlı Devleti’ni Reîsülküttâb Râmi Mehmed Efendi temsil etti. Nitekim Avusturya’yı temsili içinde Dîvân-ı Hümayun tercümanı İskerletzâde Aleksandr Mavrokordato görevlendirildi.²¹¹ Uzun müzakereler sonucunda 1699 yılında Karlofça Antlaşması imzalandı²¹² ve iki devlet arasında on altı yıl süren savaş dönemi son buldu.²¹³ Antlaşmanın on altı ve on yedinci maddeleri diplomasi ile ilgilidir. “Osmanlı Devleti ve Avusturya arasında devletleri temsilen büyükelçiler gönderilecek ve söz konusu elçiler bir merasim ile karşılanacaktır. Ayrıca elçiler gittikleri ülkelere kendi devletlerinin şanına yaraşır hediyeler götürecektir” bu madde ile iki tarafın güç gösterisini siyasi arenadan

²⁰⁹Bulut, “1701 Tarihli Bir Masraf Defteri’nin Değerlendirilmesi”, s.201.

²¹⁰Mehmet Işık, *Cihana Hükmeden Son İmparatorluk Osmanlı Tarihi*, Yediveren Yayınları, İstanbul, 2016, s.139.

²¹¹ Afyoncu, “Zenta”, s.280.

²¹²BOA. A. DVNS. DVE. d. Nemçelü Ahidnâmesi, nr. 57/1, s. 21-28; Venedik Ahidnâme Defteri, nr. 16/4, s. 19-30; Lehistan Ahidnâme Defteri, nr. 55/1, s. 22-26; Rıfaat Ali Abou El Haj, *The Reisülküttab And Ottoman Diplomacy At Karlowitz*, *Basılmamış Doktora Tezi*, Princeton University 1963, s. 71-96.

²¹³ Kurtaran, *Osmanlı-Avusturya Diplomatik İlişkileri*, s. 210-213.

diplomatik arenaya hediyeler yoluyla taşıdığı görülmektedir. On yedinci madde de ise uygulanacak olan diplomatik kaidelerin detaylı bir şekilde ifade edildiği görülmektedir. Nitekim antlaşma maddesinde “Adı geçen elçi merasimleri iki devletin denetimi altında gerçekleşecektir. Avusturya elçisi, kapı kethüdası ve diğer devlet adamları istedikleri kıyafeti giyerek törene katılabileceklerdir. Avusturya elçisi ve devlet görevlilerini Osmanlı Devleti sorunsuz şekilde ağırlayacaklar, tüccar ve diğer adamları Avusturya başkentinden Osmanlı başkentine ve Osmanlı’dan Avusturya’ya giderek, yol güvenliklerini sağlayacak ve ihtiyaçlarını temin edeceklerdir” ifadelerinin bulunması elçilerin karşılaşacağı uygulamalarla ilgili ön bilgilerin verildiğini göstermektedir.

1699 yılında imzalanan Karlofça Antlaşması ile Osmanlı Devleti, Temeşvar eyaleti dışında tüm Macaristan’ı kaybetti. Ayrıca söz konusu anlaşma ile Mora yarımadası Venedik’in Ukrayna ve Podolya ise Lehistan’ın hâkimiyetine girdi. Nitekim antlaşmanın 16. ve 17. maddeleri gereğince taraf devletlerin elçilik heyetlerini kabul etmek için Sultan II. Mustafa 1699 yılında Edirne’den İstanbul’a geldi ve bir sene kadar İstanbul’da kaldı.²¹⁴ Osmanlı Devleti için çok cepheli ve uzun süre devam eden savaşlar yıpratıcı oldu ve devletin sosyal-ekonomik yapılarına zarar verdi. Osmanlı Devleti’nin 1683 yılında Kutsal İttifak’a karşı tek başına mücadele ettiği savaşlar on altı yıl boyunca devam etti ve devletin iktisadi açıdan problemler yaşamasına sebep oldu. Kutsal İttifak’ın en önemli aktörlerinden biri olan Avusturya, İspanya’da vuku bulan veraset problemleri nedeniyle Fransa ile ilişkileri gergin bir hal almış ve bu sebeple muhtemel Avusturya-Fransa savaşından önce gücünü başka bir cephede kullanmak istemedi. Bundan dolayı Osmanlı Devleti’ne karşı politikasını barışçıl şekilde ilerletti. Nitekim Avusturya ile benzer düşünceler sahip olan bir diğer devlet de Venedik oldu. Şöyle ki; savaş Venedik’in istediği sonuçları vermedi. Venedik’in barış yanlı

²¹⁴Kurtaran, *II. Mustafa*, s.154-157.

düşüncelerinin bir sebebi de Avusturya'nın Osmanlı'ya izlediği barışçıl politika oldu.²¹⁵ Ancak Avusturya ve Lehistan'ın aksine Rusya ve Lehistan savaşa devam etmeyi istedi. Avusturya ve Venedik'in barış yanlısı politikaları sebebiyle Rusya ve Lehistan savaşta yalnız kalmak istememiş ve bazı şartlar sunarak Osmanlı'nın bu şartları kabul etmesi dâhilinde barış yapabileceklerini bildirmişlerdir. Nitekim uzun süren müzakereler sonucunda Karlofça Antlaşması imzalandı.²¹⁶ Bu bağlamda Osmanlı, tarihi boyunca ilk defa bir antlaşmayı müzakere yoluyla imzaladı ve bu şekilde masa başı diplomasisi ile tanıştı.²¹⁷ Ayrıca Osmanlı Devleti, söz konusu antlaşma için tarihi boyunca ilk defa tavassut kullandı. Bu minvalde Karlofça Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin yenilgisin ilk resmî belgesi olarak kabul edilir ve Avrupa devletlerine karşı yapılan en önemli antlaşmalardan biridir.²¹⁸

Karlofça Antlaşması imzalanmadan önce yapılan müzakerelerde Osmanlı yetkilileri tüm devletlere savaşa başlamadan önce ellerinde olan toprakların tekrar verilmesini savunmuş ve müzakere sonucunda isteklerinin bir kısmını kabul ettirmişlerdir. Söz konusu antlaşma ile Osmanlı'nın defansif politikası son buldu ve savunma odaklı bir politika uygulanmaya başladı.²¹⁹ Ayrıca antlaşmada yer alan “Katoliklere mezhep özgürlüğü tanınması” hususundaki madde ile Avrupalı devletlerinin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine rahatça müdahale edebilmelerinin önü açıldı. Söz konusu antlaşma maddeleri gereğince Venedik'e verilen toprakların önemi sebebiyle Osmanlı'nın Ege kıyılarındaki hâkimiyeti zayıfladı. Son olarak antlaşmada Lehistan'a verilen topraklar sebebiyle Osmanlı Devleti, Kazaklar üzerindeki hâkimiyetini kaybetti.²²⁰

²¹⁵Bulut, “1701 Tarihli Bir Masraf Defteri'nin Değerlendirilmesi”, s.202.

²¹⁶Uğur Kurtaran, “XIII. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya Siyasi İlişkileri”, *Tarih Okulu Dergisi*, S.17, 2014, s.397.

²¹⁷Detaylı bilgi için bkz. Uğur Kurtaran, “Karlofça Antlaşması'ndan Sonra İstanbul'a Gelen Yabancı Elçilerin Ağırlanması ve Yapılan Harcamalar”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.37, S.63, 2018, s.335.

²¹⁸Sander, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü*, s.140.

²¹⁹Bulut, “1701 Tarihli Bir Masraf Defteri'nin Değerlendirilmesi”, s.202.

²²⁰Uğur Kurtaran, *Sultan I. Mahmud (1730-1754)*, Altınordu Yayınları, Ankara, 2018, s.154-157.

Osmanlı Devleti ve taraf devletlerarasında Karlofça Antlaşması'nın maddelerinin uygulanmasında birtakım anlaşmazlıklar yaşandı. Bu durum Kırım'da iç karışıklıkların çıkmasına sebep oldu. Şöyle ki; Antlaşma maddeleri gereğince Kırım halkının Bucak'tan ayrılarak Özi Nehri kıyılarındaki Kırım topraklarına yerleşmesi gerekiyordu. Ancak Gazi Giray bu durumu kabul etmedi ve Kırım Hanı Devlet Giray'a, bu konuda başkaldırdı. Gazi Giray'ın başkaldırısı, Osmanlı Devleti tarafından Rodos'a gönderilmesiyle büyümeden son buldu.²²¹ Antlaşmadan sonra vuku bulan bir başka olay ise Gürcistan Beyi Açıkbaş Meliki'nin Osmanlı Devleti hâkimiyetini tanımak istememesi üzerine gerçekleşti. Bu sebepten dolayı Meliki görevden alındı ve bölgede ki sükûnet yeniden sağlandı.²²² Böylece Viyana Kuşatması ile başlayan on altı yıl süren çok cepheli savaşlar Karlofça Antlaşması ile son buldu.²²³

Osmanlı-Avusturya diplomatik ilişkileri 1475 yılında Osmanlı askerlerinin Avusturya sınırına girerek akın düzenlemesi ile başlamıştır. Avusturya üzerindeki Osmanlı tehdidi iki devlet arasındaki ilişkilerin başlamasına neden olmuştur. Söz konusu gelişmeler doğrultusunda Avusturya Çasarı I. Maximilian, 1497 yılında Osmanlı elçisi Andreas Graecus ve 12 kişilik maiyetini huzuruna kabul etmiştir. II. Bayezid, Graecus'u Avusturya imparatoruna mektup ve hediyelerini takdim etmesi için görevlendirmiştir. Buna müteakip I. Maximilian, ülkesine geri dönmek üzere yola çıkan Osmanlı sefirinin yanında kendisi elçisi Hans von Turn'u göndermiştir. Avusturya hükümdarı bu şekilde Osmanlı ülkesine ilk defa elçi göndermiş oldu. Ayrıca söz konusu elçinin yanında devletin şanına yakışır hediyeler ve Osmanlı sultanına sunulmak üzere iki devlet arasındaki barışı sağlamaya

²²¹Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s.245-249.

²²² Bulut, "1701 Tarihli Bir Masraf Defteri'nin Değerlendirilmesi", s.202.

²²³Sander, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü*, s.157.

yönelik bir anlaşma metni vardı.²²⁴ İki devlet arasındaki diplomatik faaliyetler bu minvalde devam etmiştir. XVIII. Yüzyıla kadar Osmanlı Devleti tarafından Avusturya'ya gitmek için gönderilen Osmanlı elçileri ve bu elçilerin görevleri tablolanmıştır.²²⁵

Tablo 5. XVIII. Yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nin Avusturya'ya sefaret ile görevlendirdiği elçilerin listesi.

Sefirin Adı	Görev Tarihi	Nereye Gideceği	Memuriyeti
Memiş Çavuş	1535	Avusturya	Almanya İmparatoru ile görüşmek
Hidayet ?	1544	Avusturya	Barış hükümlerinin muhafazasını görüşmek.
Ahmed ?	1549	Avusturya	İran'da kazanılan zaferin bildirilmesi için
Mahmud Çavuş	1549	Avusturya	-
İbrahim Bey	1562	Avusturya	1562 tarihli İstanbul Antlaşmasının tasdikli nüshasını götürmek
Bali Çavuş	1564	Avusturya	İmparator Maximillian'ın cülusunu tebrik etmek için.
Hidayet Çavuş	1566	Avusturya	Avusturya ile yenilenecek antlaşma hükümlerini görüşmek
İbrahim Bey	1568	Avusturya	Padişah değişikliği nedeniyle yenilenen ahitnameyi imparatora götürmek
Mehmed Bey	1573-1574	Avusturya	1573 tarihli Avusturya-Osmanlı muahedenamesini vermek
Şarabdar Ali	1581	Avusturya	İmparatoru sünnet düğününe davet etmek
Kambur Çavuş	1584	Avusturya	Sadrızamın mektubunu götürmek
Mustafa Çavuş	1589	Avusturya	-
Zülfikar Bey	1603	Avusturya	Padişahın cülusunu bildirmek
Ahmed Kahya	1608	Avusturya	Zitvatorok Anlaşmasının tasdikli suretini götürmek
Mehmet Çavuş	1614	Avusturya	Antlaşma hükümlerine uyulmadığını bildirmek
Ahmed Kahya	1615	Avusturya	Antlaşma yapmak
Ahmed Paşa	1616	Avusturya	Zitvatorok barışının güçlendirilmesi için antlaşmayı götürmek
Kapıcıbaşı Ahmed Ağa	1618	Avusturya	I.Ahmed'in vefatını ve I. Mustafa'nın cülusunu bildirmek

²²⁴Yıldız, "Avusturya Elçilerinin Osmanlı Devleti'ndeki İşleri", s.428.

²²⁵Unat, s.246-247.

?	1619	Avusturya	II.Ferdinand'ın tahta çıkışını tebrik etmek
Recep Bey	1627	Avusturya	-
Rıdvan Ağa	1634	Avusturya	-
Müteferrika Ahmed	1636	Avusturya	Sadrazamın mektubunu götürmek
Mehmet Müteferrika	1640	Avusturya	Sultan İbrahim'in cülusunu bildirmek
Osman Ağa	1643	Avusturya	Padişahın mektubunu götürmek
Hasan Paşa	1649	Avusturya	Padişahın cülusunu bildirmek
?	1653	Avusturya	-
?(Köprülü Mehmet Paşa'nın Ağalarından biri)	1659	Avusturya	İmparatora mektup götürmek
Süleyman Ağa	1659	Avusturya	İmparatorun taç giymesini tebrik etmek
Kapıcıbaşı Yusuf	1664	Avusturya	Vasvar Antlaşmasının tasdikli nishasını götürmek
Kara Mehmet Paşa	1664	Avusturya	Vasvar Antlaşmasından sonra münasebetleri düzenlemek için
Zülfikar Efendi	1687	Avusturya	Padişahın cülusunu bildirmek
İbrahim Paşa	1699	Avusturya	Karlofça Antlaşmasından sonra münasebetlerin kuruluşu

Yukarıdaki tabloda XVIII. yüzyıla kadar Avusturya'ya giden Osmanlı elçileri yer almaktadır. Osmanlı Devleti ve Avusturya mukayese edilirse, elimizdeki veriler ve yukarıda yer alan tablo ışığında Avusturya'nın diplomasiyi daha aktif kullandığı görülmektedir. Şöyle ki; XVIII. yüzyılın son çeyreğine kadar Avusturya tarafından Osmanlı Devleti'ne 115 elçi gönderildiği tespit edilmiştir.²²⁶ Tablo-5'te yer alan verilere göre XVIII. yüzyıla kadar Avusturya'ya 32 tane Osmanlı sefiri gitmiştir. Bu durumu Osmanlı hükümetinin benimsediği Ad-hoc diplomasi anlayışı ile ilişkilendirebiliriz.

²²⁶Bertold Spuler, "Die europäische Diplomatie in Konstantinopel, bis zum Frieden von Belgrad (1739), Teil III: Listen der in Konstantinopel anwesenden Gesandten bis in die Mitte des 18. Jahrhunderts", Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven, Bd. XI, Heft III/IV (1935), s. 313-342.

1.4. III. Ahmed Dönemi Osmanlı Devleti ile Avusturya Arasındaki Diplomatik İlişkiler

Osmanlı Devleti ve Avusturya arasında geliştirilen diplomatik ilişkiler III. Ahmed döneminde yeniden şekil aldı. Karlofça Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti, hükümet için yeni bir diplomasi anlayışı olan 'karşılıklı diplomasi' kaideleri çerçevesinde hareket etmeye başladı. 1699 Karlofça Antlaşması maddeleri gereğince Osmanlı Devleti ofansif politikasından vazgeçti. Bu minvalde Osmanlı Devleti, Avrupa devletlerine elçi göndermeye ve Avrupalı elçileri ülkesinde ağırlamaya başladı. Diplomasiyi önceki dönemlere nazaran daha aktif şekilde kullanan Osmanlı Devleti, Avusturya'dan gelen elçileri daha iyi ağırladı. Osmanlı hükümeti, yabancı devletlerden gelen elçilere uyguladığı diplomasi anlayışı doğrultusunda ajan gözüyle bakıyordu. Bundan dolayı tek taraflılık ilkesine dayanan Ad-Hoc diplomasi anlayışını benimsedi. 1699 yılında Osmanlı Devleti'nin toprak kaybetmesiyle sonuçlanan Karlofça Antlaşması imzalandı. Söz konusu anlaşmanın imzalanması Osmanlı diplomasi anlayışına da yansdı.

XVIII. yüzyılda Osman ülkesine gönderilen elçiler önceki dönemlere nispeten daha iyi ağırlandı. Bu durumun sebebi ise Osmanlı Devleti'nin eski güç ve otoritesinin zayıflamaya başlaması oldu. Babiâli yetkilileri, Batıdaki gelişmeleri yakından takip etmek için Avrupa devletlerine elçiler göndermeye başladı. Bu minvalde Avrupalı devletler de Osmanlı Devleti'ne elçi göndermeye başladı. Nitekim Avusturya'dan Osmanlı Devleti huzuruna gönderilen elçiler burada zaman zaman zor durumda kalarak görevlerini ifa etmede zorlu çaktı. Elçilerin ziyaret sebeplerine genel bir perspektiften bakıldığında, iki devlet arasındaki dostane ilişkilerin devamlılığını sağlamaktı. Ancak elçilerin asıl gayesi devleti daha yakından takip etmek olmuştı.

III. Ahmed döneminin diplomatik anlamda önemli gelişmelerinin yapılan antlaşmalarla şekillendiğini söylemek mümkündür. Osmanlı Devleti ve Avusturya arasında 1718 yılında imzalanan Pasarofça Antlaşması bu antlaşmalar arasındadır. Söz konusu dönemde Osmanlı Devleti'nden Avusturya'ya üç elçi gönderildiği görülmektedir. Bu elçiler; 1711 yılında Seyfullah Ağa, 1714-1715 yılında Müteferrika İbrahim ve 1719 yılında Silahdar İbrahim Paşa'dır. Elçilerin gönderiliş maksatları ise mektup iletmekle sınırlı kalmıştır.²²⁷

Tablo 6. III. Ahmed dönemi boyunca Osmanlı Devleti'nin Avusturya'ya sefaret ile görevlendirdiği elçilerin listesi.

Tarih	Sefir Adı	Gittiği Yer	Memuriyeti
1711	Seyfullah Ağa	Avusturya	Rusya'ya açılan seferden Avusturya'yı haberdar etmek
1714/1715	Müteferrika İbrahim	Avusturya	Sadrazamın bir mektubunu Avusturya başvekiline götürmek
1719	Silahdar İbrahim Paşa	Avusturya	Pasarofça Barış Antlaşmasından sonra münasebetleri yeniden kurmak

III. Ahmed döneminde Avusturya tarafından Osmanlı ülkesine altı elçi gönderilmiştir. Avusturya sefirlerinin isimleri ve Osmanlı ülkesine geliş tarihleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 7. III. Ahmed dönemi boyunca Avusturya'nın Osmanlı Devleti'ne sefaret ile görevlendirdiği elçilerin listesi.

Elçinin Adı	Görev Tarihi
Leopold Talman	1701-1713
Ignaz Von Quarrientund Rall	1706
Franz Fleischmann	1711-1716
Damian Hugo	1718
Josef Dierung	1719-1728

²²⁷Unat, s. X-XI.

Ludwig von Talmann	1728-1737
--------------------	-----------

6 ve 7 numaralı tablolara bakıldığında Osmanlı Devleti'nin Avusturya Devleti'ne nazaran daha az sayıda elçi gönderdiğini tespit etmekteyiz. Bu durumu Osmanlı Devleti'nin diplomasi anlayışı ile ilişkilendirebiliriz. Tablo 6'da yer alan Osmanlı elçilerinin görevlendirilme sebeplerine bakıldığında ise Osmanlı hükümetinin Avusturya'ya karşı dostane bir tavırla yaklaştığını görmekteyiz.

1.4.1.Pasarofça Antlaşması (1718)

Karlofça Antlaşması imzalandıktan sonra sınırların belirlenmesi iki yıl sürdü ve 1701 yılında sınır tahdit işlemleri tamamlandı.²²⁸ Nitekim 1703 yılında Sultan II. Mustafa'nın yerine Osmanlı tahtına III. Ahmed çıktı ve 1730'a kadar hüküm sürdü. 1703-1711 yılları arasında siyasi ve askeri bağlamda Osmanlı Devleti için durağan bir dönem oldu. III. Ahmed, sosyal ve kültürel alanda devleti geliştirmeye yönelik hamleler yaptı. Ancak 1711 yılında Osmanlı-Rus ilişkileri Rus Çarı I. Petro'nun tehditkâr hamleleri nedeniyle gergin bir hal aldı.²²⁹ Son olarak Rusya-İsveç savaşı sonrası mağlup olan İsveç Kralı XVII. Şarl'ın Osmanlı Devleti'ne sığınması iki devlet arasındaki gergin havanın savaşa sürüklenmesine sebep oldu. Osmanlı-Rus savaşı 1711 yılında Rusya'nın çabaları doğrultusunda imzalanan Prut Antlaşması'yla son buldu.²³⁰

Prut Seferi'nin olumlu şekilde sonuçlanmasından sonra dönemin Osmanlı sadrazamı Silâhdar Ali Paşa, Osmanlı Devleti'nin Karlofça Antlaşması'yla kaybettiği Balkan topraklarını yeniden Osmanlı topraklarına katmak istedi. Bu minvalde Osmanlı sadrazamı

²²⁸Güner Doğan, *Venediklî ile Dahi Sulh Oluna: 17. Ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı-Venedik İlişkileri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.143.

²²⁹İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi-4*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2011, s.1-5.

²³⁰Güner, s.26-28.

Venedik seferine ilk olarak Mora'dan başlamayı hedefledi.²³¹ Aynı dönemde Venedik, Akdeniz'deki Osmanlı gemilerine antlaşma maddelerine aykırı bir şekilde korsanlık faaliyetlerinde bulundu. Bu gelişmeler doğrultusunda Osmanlı sarayına getirilen Venedik balyosu korsanlık faaliyetleri hususunda söylenenleri reddetti. Bunun üzerine Kaptan-ı Derya Süleyman Paşa, Venedik hükümetine bu konu doğrultusunda bir mektup yazdı ancak Venedik hükümeti cevap vermedi. Bundan dolayı iki devlet arasında Karlofça Antlaşması ile sağlanan barış yeniden bozuldu. 1 Nisan 1715'de başlayan Venedik seferi neticesinde Silâhdar Ali Paşa'nın istediği şekilde Mora yeniden Osmanlı hâkimiyeti altına girdi.²³²

Osmanlı Devleti, Rusya ile barış yaparak Kuzey'deki sorunlarını çözümledikten sonra yönünü Batı'ya çevirdi. İlk hedef ise Karlofça Antlaşması'nın maddelerine riayet etmediği için Venedik oldu.²³³ Osmanlı Devleti, Venedik'e savaş açmadan önce, Karlofça Antlaşması'nda yer alan taraf devletlerden Avusturya'ya söz konusu seferin toprak gayesiyle değil, antlaşma ihlali sebebiyle yapıldığını ve devletlerin menfaatlerinin bu şekilde korunacağına dair bir mektup yazdı.²³⁴ Osmanlı Devleti, mektubu Avusturya İmparatoru'na teslim etmesi için bir elçi gönderdi. Söz konusu görev için Osmanlı Devleti özel elçi sıfatıyla İbrahim Müteferrika'yı görevlendirdi.²³⁵ Avusturya'ya giden elçi mektubu teslim etti ve Osmanlı hükümeti tarafında kendisine tembih edilenleri imparatora bildirdi. Avusturya ise Osmanlı'ya cevaben Veraset Savaşları ile meşgul olduğu için savaşa fiili olarak

²³¹Sertoğlu, s.2401-2409.

²³²Kuyucu, s.34.

²³³Abdülkadir Özcan, "Pasarofça Antlaşması", C.34, *TDVİA*, İstanbul 2007, s.177.

²³⁴Hammer, s.1987.

²³⁵İbrahim Müteferrika'nın net olarak doğum yılı ve tarihine ulaşamamak da mevcut literatür ve arşiv kaynaklarından öğrendiğimiz bilgiler ışığında 1674 yılında Macaristan'ın Koloszar şehrinde dünyaya geldiği tahmin edilmektedir. "Müteferrika" adı, Osmanlı Devleti'nde saray ve devlet işlerinde görevlendirilen kimselere verilir. Nitekim İbrahim Müteferrika, Osmanlı himayesine geçtikten sonra diplomatlık, mihmandarlık, çevirmenlik ve tarihçilik gibi görevlerde bulunduğu için "Müteferrika" deyimini almıştır. Ayrıca Müteferrika İbrahim'in 1715 yılında Avusturya üzerine gerçekleşen sefaret yolculuğu hakkında kaynak yetersizliğinden dolayı yalnızca yukarıda anlatıldığı üzere gidiş sebebi ve amacı hakkında bilgilere ulaşabilmekteyiz. İbrahim Müteferrika hakkında detaylı bilgi için bkz. Niyazi Berkes, "İlk Türk Matbaası Kurucusunun Dini ve Fikri Kimliği", *Belleten*, C.26, S.104, Ankara 1962, s.715-737.

katılamayacağını ancak iki devlet arasındaki barışın sağlanması için arabuluculuk yapabileceğini bildirdi. Nitekim Osmanlı Devleti, yeni bir savaşa girmek istemediği için barış taraftarı bir politika izledi. Ancak Venedik, barış görüşmelerine rağmen donanmalarını Osmanlı sınırından çekmedi. Prut savaşında tarafsızlığını koruyan Avusturya İmparatorluğu Osmanlı-Venedik Savaşı'nda tarafsızlığını koruyamadı ve gizlice mühimmat tedariki yaptı.

Avusturya ve Venedikliler arasında 13 Nisan 1716'da gizli bir ittifak anlaşması imzalandı. Nitekim Osmanlı ve Avusturya arasında devam eden mektuplaşmalar neticesinde Avusturya, Osmanlı Devleti'nden, Venedik'e verilen zararın giderilmesi için yüklü miktarda tazminat talebinde bulundu. Buna ek olarak ise Venedik'ten alınan toprakların geri iadesini talep etti. Avusturya'nın taleplerinden dolayı iki devlet arasında Karlofça ile sağlanan barış akdi bozuldu.²³⁶ Ancak Osmanlı devlet erkânının olası bir Avusturya-Osmanlı savaşı hakkındaki görüşleri aynı olmadı. Bir kısmı Avusturya, doğrudan Osmanlı'ya saldırmadığı için barışın bozulmadığını savunurken, Sadrazam Silâhdar Ali Paşa'nın da aralarında bulunduğu diğer kısmı ise savaş yanlısı bir politika izlemeyi talep etti. Nitekim Ali Paşa'nın fikrinin daha baskın gelmesiyle birlikte Mora Seraskeri Kara Mustafa Paşa ve donanma komutanı Canım Hoca Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı orduları Korfu üzerine hareket etti. Nitekim İstanbul'da görevli olan Avusturya elçisi Osmanlı'nın sefer kararı aldığı haberini imparatora verdi.²³⁷

1716 senesi Ağustos ayında Osmanlı ve Avusturya orduları Petervaradin'de karşı karşıya geldi. Söz konusu savaşta Sadrazam Silâhdar Ali Paşa'nın şehit düşmesiyle komutansız kalan Osmanlı askerleri Avusturya ordusuna yenik düştü. Osmanlı Devleti, Petervaradin mağlubiyeti ile Temeşvar ve Banat topraklarını kaybetti. Bunun üzerine barış

²³⁶Râşid, s.986-988.

²³⁷Kuyucu, s.34-37.

antlaşması yapılması hususu gündeme geldi. Fakat Osmanlı devlet erkânı savaş görüşmelerinde olduğu gibi barış görüşmelerinde de görüş ayrılığı yaşadı. Osmanlı sadrazamı barış müzakereleri için Avusturya'ya Silahdar İbrahim Ağa ve Yirmisekiz Mehmet Çelebi'yi sefir tayin etti. Söz konusu elçiler yola çıkmadan önce Temeşvar ve Belgrad'ı geri almaları için tembihlendi. Avusturya tarafı ise, Belgrad, Bosna, Eflak, Boğdan, Dinyester Nehri ve son olarak Tuna Nehri'nin sağ tarafındaki Sırbistan'ı istedi. Avusturya'nın kabul edilemez istekleri doğrultusunda Osmanlı Sultanı III. Ahmed savaşa devam edilmesini emretti. Tavassut devletlerin elçileri, barış görüşmelerini bu durum üzerine yapmayı planlayınca Mart ayı sonunda görüşmelere başlandı.²³⁸

Pasarofça'da yapılan barış müzakerelerine Osmanlı Devleti'ni temsilen Silâhdar İbrahim Efendi ve Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi katıldı. Avusturya devletini temsilen Wirmond ve Venedik'i temsilen de Carlo Ruzzini görevlendirildi. Nitekim 70 gün süren barış müzakereleri 10 Temmuz 1718'de Pasarofça Antlaşması'nın imzalanmasıyla neticelendi.²³⁹ Antlaşmanın on altı, on yedi, on sekizinci maddeleri diplomasi ve elçiler ile ilgili olup söz konusu maddeler şöyledir; (16. Madde) Avusturya elçileri Polonya'nın antlaşmaya dahil olmasını istememişlerdi. Fakat Polonya Devleti, Hotin ve diğer meseleler sebebiyle şikâyetlerini yazılı olarak ya da elçiler aracılığıyla Osmanlı hükûmetine arz edebilecektir. (17. Madde) Her iki devlet arasındaki dostluğun kuvvetlenmesi için karşılıklı olarak büyük elçiler gönderilecektir. Görevlendirilen elçiler iyi şekilde karşılanacak ve elçiler aracılığıyla her iki devlet şanına yakışır hediyeler gönderecektir. (18. Madde) Avusturya elçilerinin geliş ve gidişlerinde önceki ahidnâmelerde de belirtildiği üzere

²³⁸Özcan, "Pasarofça", s.177-178.

²³⁹BOA. A. DVNS. DVE. d. Nemçelü Ahidnâmesi, nr. 57/1, s. 55-61; BOA. A. DVNS. DVE. d. Venedik Ahidnâme Defteri, nr. 16/4, s. 99-107; Abdülkadir Özcan, "Pasarofça Antlaşması", C.34, *TDVİA*, İstanbul 2007, s. 177-181.

merasim rütbelerine özen gösterilecektir. Ayrıca Avusturya elçileri ve devlet adamları istedikleri kıyafetleri giyebileceklerdir. Buna ek olarak Osmanlı Devleti, kralların elçileri ve tüm adamları Viyana'dan İstanbul'a İstanbul'dan Viyana'ya gidip gelirken güvenliklerini sağlayacaktır.²⁴⁰

Pasarofça Antlaşması'nda da Karlofça Antlaşması'nda olduğu gibi iki tarafın karşılıklı uzun süren müzakereleri sonucunda antlaşma maddeleri tespit edildi. Bundan dolayı söz konusu antlaşma her iki devletin karşılıklı müzakere ve rızası doğrultusunda görüş birliğine varması anlamına gelen “muahede” olarak adlandırılabilir.²⁴¹ XVIII. yüzyılda iki devlet arasında imzalanan ilk antlaşma olan Pasarofça Muahedesi ile Osmanlı Devleti, Avusturya'ya karşı askeri ve siyasi üstünlüğünü kaybetti. Bu bağlamda Avusturya, yalnızca askeri ve siyasi gücü değil aynı zamanda diplomatik üstünlüğü de ele geçirdi. Söz konusu muahede doğrultusunda iki devlet arasındaki ilişkilerde yeni bir döneme girildi. Şöyleki, Osmanlı Devleti bu yüzyılda Batı'daki gelişmeleri takip ederek politikalarına yön vereceği bir döneme girdi.²⁴² Yukarıda maddelerini yazmış olduğumuz Pasarofça Antlaşması'na ek olarak iki devlet arasında bir ticaret antlaşması da imzalandı.²⁴³ Söz konusu ticaret antlaşmasında seleflerine nazaran Osmanlı Devleti tarafından Avusturya'ya daha geniş ticari imtiyazlar verildi. Bu minvalde 1718 tarihli ticaret anlaşması Osmanlı Devleti'nin gümrük gelirlerini düşürerek ekonomisinin bozulmasına sebep olmuştur. Hatta bu durum ileride Osmanlı ekonomisinin dışarıya bağımlı bir hal almasına öncülük etti. Nitekim bu antlaşma

²⁴⁰Kurtaran, *Osmanlı-Avusturya Diplomatik İlişkileri*, s. 277-280.

²⁴¹Ahmet Yaman, “Sulh”, *TDVİA*, C.37, İstanbul 2009, s.485.

²⁴²Fatih Yeşil, “Pasarofça Antlaşması ve Osmanlı Diplomasisindeki Değişim”, *Harp ve Sulh 300. Yılında Pasarofça Antlaşması Sempozyumu Bildirileri*, Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2019, s.103-110.

²⁴³Kurtaran, *Osmanlı-Avusturya Diplomatik İlişkileri*, s. 293-298.

1739 tarihinde Osmanlı-Avusturya devletleri tarafından imzalanan Belgrad Antlaşması'na kadar geçerliliğini sürdürdü.²⁴⁴

²⁴⁴Uğur Kurtaran, “XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti ile Avusturya Arasındaki Ticaret Antlaşmaları ve Yaşanan Değişimler (1718-1791), *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.9, S.2, Aralık 2016, s.749-750.

İKİNCİ BÖLÜM

2. OSMANLI DİPLOMASİSİNDE TEŞRİFATA GENEL BİR BAKIŞ

Teşrifat kelimesi günümüzde protokol kelimesi ile ifade edilmektedir. Teşrifat kelimesi Arapça bir kelime olup, kökeni şereflendirmek anlamına gelen teşrif kelimesidir. Teşrif kelimesinin bir diğer anlamı ise güzel elbisedir. Nitekim güzel elbise kavramını Osmanlı teşrifat kuralları içerisinde yer alan hil'at giydirme ile bağdaştırmaktayız. Teşrifat, merasim sırasında kişilerin kıdem ve rütbelerine göre saygı gösterilen kişilerin öncelik ve sonralıklarını belirleyen bir çeşit ıslahattır. Daha sade bir tabirle; devlet memurları ve saygın kişilerin resmi gün ve davetlerde bulunacakları sıra düzenlerini ihtiva eder.²⁴⁵

Teşrifat, padişapta dâhil olmak üzere tüm saray halkının uyduğu kurallar bütünü olmakla birlikte aynı zamanda resmî törenlerde uygulanan kuralları ifade eder.²⁴⁶ Elçilerin karşılanması için uygulanacak protokol hazırlıklarıyla ayrıca ilgilenecek bir teşrifat dairesi bulunmaktadır. Teşrifat dairesinde görev alan teşrifatçı resmî törenlerle ilgilenirdi ve XVII. yüzyıl sonuna kadar Divan-ı Hümayuna bağlı kaldı. Teşrifat dairesinin başında teşrifatçı ya da teşrifati yer almaktadır.²⁴⁷

Teşrifatçılık, Kanuni Sultan Süleyman döneminde kurularak, Divan-ı Hümayun'daki önemli vazifelerden sayılmıştır. Çünkü merasim sırasında yapılan küçük bir hata büyük sonuçlar verebilirdi. Teşrifatçının Osmanlı Devleti'nde yapılan merasimleri iyi bilmesi ve merasimin gidişatını belirlemesi gerekirdi. Teşrifati Efendi, törenleri teşrifat defterine uygun olarak organize ederdi. Teşrifatçının ilgilenmesi gereken merasimler arasında; elçi kabulleri,

²⁴⁵Zeynep Tarım, "Osmanlılar'da Teşrifat", *Türk Dünyası Kültür Atlası*, Osmanlı Dönemi 1, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, İstanbul, 1999, s. 428.

²⁴⁶Akım, *II. Selim Dönemi Elçi Kabulleri*, s.31.

²⁴⁷Uzunçarşılı, *Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s. 58-59.

sünnet düğünleri, yeniçerilerin maaşlarının ödenmesi, bayram tebrikleri ve memur atamaları gibi devlet ve halk için önem arz eden günler yer alırdı.²⁴⁸

Teşrifat dairesinde mufassal ve yevmi olmak üzere iki çeşit defter tutulurdu. Mufassal defterlerde, merasim sırasında uygulanacak tüm kural ve kaideler ayrıntılı şekilde anlatılırdı. Genellikle cenaze merasimleri, divan ve arz merasimleri, culüs törenleri söz konusu defter içerisinde yer alırdı. Yevmi defterlerde ise padişahın huzuruna çıkan kişilerin isimleri ve kişilere giydirilen hil'atlerin değerleri, elçi kabul törenleri gereğince yapılan masrafların kaydı tutulurdu.²⁴⁹

2.1 Resm-i Kabul Törenleri

Devletlerarası ilişkileri yürütmekle görevlendirilen elçi, bu görevini diplomasi yoluyla icra eder ve uluslararası dokunulmazlığa sahiptir. Özellikle uluslararası arenada saygın bir konum elde etmenin ilk şartlarından biri diplomatik münasebetleri elçiler vasıtası ile belirli bir düzende yürütmekten geçmektedir. Ancak Osmanlı Devleti bu kurala Avrupalı devletler gibi karşılıklılık ve süreklilik esası gözeterek dâhil olmadı. Bu nedenle kuruluşundan itibaren diğer devletlerle ilişkilerini sürdürebilmek için geçici ve daimî olmak suretiyle yabancı devletlere elçiler göndermekle yetindi.²⁵⁰ Böylece Osmanlı Devleti benimsemiş olduğu Ad-Hoc diplomasi anlayışı gereğince XVIII. yüzyıla kadar yalnızca görevini ifa etmesi için bir sefir gönderdi ve bu sefiirlere fevkalâde elçi adı verildi. Yabancı devletlerin elçi gönderebilmesi ise Sultanın kararı ile gerçekleşirdi.²⁵¹ XVIII. yüzyıla kadar Ad-Hoc diplomasi anlayışı çerçevesinde belli amaçlar dışında daimî elçi göndermeyen

²⁴⁸Mustafa Batan, *Mehmed Bin Ahmed Defter-i Teşrifat (86b-99a)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Kürsüsü, Basılmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul, 1975, s.1.

²⁴⁹Arif Başgöl, *Mehmed Bin Ahmed Defter-i Teşrifat (65a-86b)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Kürsüsü, Basılmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul, 1975, s.1-3.

²⁵⁰Kurtaran, "İstanbul'a Gelen Yabancı Elçilerin Ağırlandığı", s.332.

²⁵¹Dönmez, s.145-165.

Osmanlı Devleti'nde Venedik 1454 yılında ilk daimî elçilik açan devlet olmuştur.²⁵² Venedik'e daha sonraki yıllarda pek çok devlet dahil olarak Osmanlı topraklarında diplomatik temas adı altında çeşitli faaliyetlerde bulundu. Osmanlının tutumu ise bu ziyaretlerden hoşnut olmaktan ziyade yabancı devletlerle olan iyi ya da kötü giden ilişkiler ekseninde şekillenen bir seyirde ilerlemekteydi. Nitekim devletlerarası münasebetler ve devletin gücü elçi törenlerine de yansıyorak gövde gösterisi halini alabildiği gibi kimi zaman misilleme aracı olarak da kullanılabiliyordu.²⁵³ Örnek verecek olursak; Osmanlı Devleti, Ad-hoc diplomasi anlayışına sahip olduğu dönemde yabancı devletlerden gelen elçilere kötü muamele ediyor ve ajan gözüyle bakıyordu.²⁵⁴ Bu minvalde Osmanlı ülkesine giriş yapan elçilerin karşılanmasında bir takım resmi protokoller uygulanırdı. Elçi kabul törenleri yalnızca Osmanlı Devleti'nde görülmemekle birlikte her devlette farklı uygulamalar yapılmaktaydı. Söz konusu protokollere resm-i kabul veya elçi kabul töreni denilmektedir. İlgili törenler bir devletin diğer devletlerle olan münasebetlerinin seyri açısından oldukça önem taşımaktadır.²⁵⁵

Yabancı devletlerin elçileri Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerine göre büyük elçi, orta elçi ve küçük elçi olmak üzere devletlerini temsil etmişlerdir. Fakat Osmanlı Devleti, kendini hiçbir gayrimüslim devletle eşit haklara haiz muhatap kabul etmediği için 1793 yılına kadar hiçbir Avrupa Devleti'nde daimî elçi bulundurmamıştır.²⁵⁶ Fakat görüldüğü üzere Babıâli, XV. yüzyıldan itibaren İstanbul'da daimî surette elçi kabul etti ve gelen elçileri belirli

²⁵²Kurtaran, "İstanbul'a Gelen Yabancı Elçilerin Ağırılanması", s.333.

²⁵³İbrahim Yıldırım, "Edirne Sarayı'nda ve Topkapı Sarayı'nda Minyatürlere Yansıyan Elçi Kabul Sahnelerindeki Osmanlı Devleti'nin Diplomatik Gücü", *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.1, S.1, 2012, s. 79.

²⁵⁴Dönmez, s.151-152.

²⁵⁵Kurtaran, "İstanbul'a Gelen Yabancı Elçilerin Ağırılanması", s.334-336.

²⁵⁶Nurgül Bozkurt, "Avusturya Kapı Kethüdalığı (1700-1736)", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, C.13, S.13, 2002, s.245.

kaidelere göre ağırladı. Fakat diplomasiinin diğere uygulama alanlarında olduğu gibi, resm-i kabul t6renleri de devletin i7erisinde bulunduğu siyasi ve askeri s6rece bağlı olarak birtakım değişimlere yaşadı. Nitekim XVIII. y6zyılın ilk 7eyreğine gelindiğinde, Osmanlı Devleti'nin dış politikasında birtakım değişimlerin yaşandığı ve buna bağlı olarak saldırgan savaş politikalarından savunmaya dayalı barışçıl bir anlayışa ge7ildiği bilinmektedir. Yine el7i kabullerinde yaşanan farklılıkların başka nedenleri de vardır. İlk olarak el7iyi g6nderen devletle Osmanlı Devleti'nin ilişkileri el7i kabul s6recinde 6nemli bir etkiye sahip olup, taraflar arasındaki dost ya da d6şman olma konusu 6nemli bir değişken oluşturmaktadır. Bir diğere sebebi ise gelen el7inin M6sl6man ya da Gayr-im6slim oluşuna veya mezhep farklılıklarına g6re şekil almaktadır.²⁵⁷ Bu noktada Osmanlı diplomasisinin 6nemli uygulama alanlarından biri olarak kabul edilen el7i kabulleri, statik olmamakla birlikte, gelen el7ilerin kabul6nde uygulanan birtakım te6m6llerin varlığı dikkat 7ekmektedir. Aşağıda sırasıyla değerlendirilecek olan bu hususlar el7i kabullerinde geleneksel bir bakış a7ısını yansıtmakla birlikte, i7eriklerinde zamana/muhataba vs. gibi unsurlara g6re yaşanan 6nemli değişim noktaları mevcuttur.

2.1.1.El7ilerin Masraflarının Karşılanması Geleneği: Tayinat

Avrupalı devletler, Osmanlı 6lkesine el7i g6ndereceği zaman el7iliğin sır k6tibi tarafından padişaha haber g6t6r6l6rd6.²⁵⁸ Padişahın onayı 6zerine Osmanlı Devleti'ne gelen el7iler, devlet sınırlarına girdikleri andan itibaren misafir olarak kabul edilirdi ve masrafları Babı66 tarafından karşılanırdı. El7ilerin yalnızca masrafları değil, yol g6venlikleri de devlet kontrol6nde sağlanırdı. Osmanlı Devleti, el7inin ve maiyetinin g6venliğini sağlamak amacıyla 'yasak7ı' adı verilen yeni7eri grubunu g6revlendirirdi. Ayrıca Osmanlı Devleti,

²⁵⁷Kurtaran, "İstanbul'a Gelen Yabancı El7ilerin Ağırlanması", s.335.

²⁵⁸Yıldırım, *El7i Kabulleri*, s.48.

ülkesine gelecek elçilik heyetinin kalabalık olmamasına da özen gösterirdi.²⁵⁹ Bu çerçevede bir görev üzerine gelen elçilerin Osmanlı ülkesine girişlerinden kendi memleketlerine dönünceye kadar tüm masraflarını Osmanlı Devleti karşıları. Bu uygulamayı bilen Prusya elçisinin de İstanbul'a geldikten hemen sonra bir aylık tayinat bahası ve hane kirasının kendisine ödenmesi ile ilgili takrirleri bulunmaktadır. Bu minvalde Prusya elçisine günlük yevmiye olarak 108 kuruş tayinat ile 42 kuruş hane kirası olmak üzere 150 kuruş ödendiği toplam olarak ise Prusya elçisi için bir aylık tayinat parası ve hane kirası olarak 4.500 kuruş ödendiğinin kaydı tutulmuştur.²⁶⁰

Elçiler Osmanlı ülkesine daimî suretle gelirse sadece ülkeye girişlerinden İstanbul'a varana kadar masraflarını devlet karşıları. Bu ödemeler üç ya da altı aylık periyotlarla yapıldığı için geriye dönük ödemeler şeklinde gerçekleştirilirdi. Elçiler gelmeden önce masrafları hesaplanır ve sınırdan payitahta kadar ilerleyecekleri güzergâhtaki devlet görevlilerine hükümler yazılırdı. Yol güzergâhında bulunan devlet görevlileri tarafından elçilerin ihtiyaçları karşılanır ve ikramlar yapılırdı. Osmanlı Devleti'nde gelen elçilere yapılan bu harcama ve ödemelere 'tayinat' adı verilirdi. Tayinat usulü yalnızca Osmanlı Devleti'nin diplomasisi içerisinde yer alan bir uygulamadır. Fakat Avrupalı devletler de Osmanlı Devleti'nin Avrupa elçilerine yaptığı gibi yalnızca ülkelerine gelen Osmanlı elçilerinin masraflarını karşıları.²⁶¹ Bu ödemeler; elçinin büyük, orta veya küçük elçi oluşuna bağlı olarak farklılıklar gösterirdi. Tayinat ödemeleri elçilerin Osmanlı ülkesine girişlerinden itibaren kaldıkları ilk altı ay boyunca yapılırdı.²⁶² Ancak bazı durumlarda bu olay farklılık gösterirdi ve altı aylık sürenin dışına çıkıldığı da görülürdü. Elçilere yapılan

²⁵⁹Kurtaran, "İstanbul'a Gelen Yabancı Elçilerin Ağırlandığı", s.337-339

²⁶⁰Uğur Kurtaran, "Heinrich Friech Von Diez'in İstanbul Elçiliği ve Faaliyetleri (1784-1790)", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.75, No.1, 2020, s.137.

²⁶¹Topaktaş, "Tayinat", s.31-39.

²⁶²BOA, HAT., Nr. 1406/56922.

harcamaların sebebi ise; devletin elçiler üzerinde söz sahibi olmak istemesidir. Osmanlı ülkesine gelen elçiler geldikleri devletin konumuna göre Anadolu ve Rumeli'yi kullanmak üzere İstanbul'a giriş yaparlardı. İstanbul'a giriş yapan elçilerin masrafları belirlenerek, bu masraflar doğrultusunda hazırlık yapılırdı. Elçilerin ihtiyaç duyduğu zahire miktarı Baş Muhasebe Kalemi tarafından hesaplanırdı. Elçilik heyetinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere görevlendirilen mihmandara Baş Muhasebe Kalemince hazırlanan defterler verilirdi. Tayinat sistemi, elçi ülkesine dönene kadar uygulanmaya devam ederdi. Elçilerin güzergâhlarında bulunan bölgelerde ihtiyaç duyulan iaşe ise elçilik heyetinin konakladığı menzillerdeki bölge halkından temin edilirdi. Heyetin diğer ihtiyaçları da mirî paradan karşılanırdı. Tayinat ödemeleri bazı durumlarda aynî sistemle, bazı durumlarda da nakdi sistemle yapılırdı.²⁶³ Elçilere yolculukları sırasında verilen tayinatlara 'yol baha' adı verilirken, Osmanlı ülkesine girişlerinden sonra verilen tayinatlara da 'tayinat baha' denilmektedir.²⁶⁴ Elçilere mobilya ve tekstil ihtiyaçlarını karşılamaları üzerine verilen üçüncü tayinat çeşidine ise 'meşrufat baha' adı verilirdi. Söz konusu tayinat çeşitlerinin dışında elçilere kira bedeli de ödenirdi.²⁶⁵ Osmanlı Devleti, ülkesine gelen elçilere çeşitli ihtiyaçlar için tayinat ödemesi yapardı ve bu ödemeler Hazine-i Âmire'den tahsis edilirdi.²⁶⁶ Fakat tayinat ödemeleri yabancı elçiden gelen talep doğrultusunda yapılırdı.²⁶⁷

Bir örnek olarak 1697 yılında sefaret görevi için Osmanlı ülkesine gelen Acem elçisi Rüstem Han'a verilen tayinat ödemelerinin listesi şöyledir;

²⁶³Mübahat Küttükoğlu, "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Fevkalâde Elçilerin Ağırlanması", *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi-Ercüment Kuran'a Armağan*, C.27, S.1/2, 1989, s. 218.

²⁶⁴Kurtaran, "İstanbul'a Gelen Yabancı Elçilerin Ağırlanması", s.338-341.

²⁶⁵Bkz. BOA, CH: 113/5695.

²⁶⁶BOA, AE. SMST.II.,78/8337.

²⁶⁷Hacer Topaktaş, "Babıali'nin Tayinat Uygulamalarında Avusturya Elçileri (XVIII.Yüzyıl)", *Near East Historical Review*, C.11, S.2, Nisan 2021, s.5.

Tablo 8. 1697 yılında sefaret görevi için Osmanlı ülkesine gelen Acem elçisi Rüstem Han'a verilen tayinat ödemelerinin listesi.

ÜRÜN	MİKTAR	BİRİM FİYAT	TOPLAM (akçe)
Nan	240 Batman	3	720
Mahi	36 Batman	5	180
Şa'ir	30 Batman	20	600
-	30 Batman	4	120
Nebat	4 kıyye	120	480
Şeker	12 kıyye	70	840
Asel	15 kıyye	13	195
Helali Melsa'	2 kıyye	420	840
İmale Melsa'	2 kıyye	420	840
RahselMer'ası	2	330	660
-	3	480	1440
Süd-i misk	3 kıyye	30	90
Gülab	3 kıyye	30	90
Kahve	5 kıyye	90	450
Duhan	12 katman	80	90
Darçın	150 kıyye	2	225
Kakule	100 kıyye	3	300
Karanfil	100 kıyye	2	150
Fülfül	100 kıyye	-	30
Zaferan	15 kıyye	2	30
GatluRes	3 kıyye	120	360
Nişasta	4 kıyye	10	40
Hut	500 kıyye	-	15
Badem	5 kıyye	50	250
Kestane	4 kıyye	12	48
Süd	6 kıyye	6	36
Kızılıcık	4 kıyye	10	40
Ab-ı Limon	5 kıyye	10	50
Sirke	6 kıyye	3	18
Pekmez	6 kıyye	8	48
Pirinç	15	100	1500
Koyun	10	150	1500
Revgan-ı Sade	63 kıyye	40	2520
Tavuk	30 adet	12	360
Yumurta	150	1	120
Nohut	4 adet	8	32
Kışniş	4 kıyye	30	120
Keşk	3 adet	5	15
Tuz	12 kıyye	2	24
Kara Erik	3 kıyye	10	30
Kuru Kayısı	3 kıyye	45	135
Soğan	13 kıyye	2	26
Şem-i Asel	1 adet	120	120

Çerağ Bağı	18 adet	26	468
Kömür	200 kıyye	2	400
Hatab	15 araba	80	1200
Şa'ir	80 kile	35	2800
Saman	27 katman	30	832
Dakik Şa'ir	48 kile	2	92
Toplam:			21.533:120 = 179 kuruş.

Devletlere verilen tayinatların ihtiyaçlara göre farklılık gösterdiği için ürün ve miktarlar değişiklik göstermiştir. Tablo 8’de Acem elçisi Rüstem Han’a verilen tayinatlar listelenirken 1706 yılında Avusturya Devleti tarafından Osmanlı Devleti’ne sefaret ile görevlendirdiği Ignaz Von Quarrientund Rall’averilen tayinata Tablo 9’da yer verilmiştir;²⁶⁸

Tablo 9. 1706 yılında Avusturya Devleti tarafından Osmanlı Devleti’ne sefaret ile görevlendirdiği Ignaz Von Quarrientund Rall’a memleketine geri dönüş masrafları için verilen tayinatın listesi.

Ürün	Miktar	Kıymet
Nân-ı aziz(ekmek)	100 çift	66 para 1 akçe
İnek eti için tosun	1 adet	100 para
Koyun	2 adet	80 para
Koyun eti	6 kıyye	12 para
Tavuk ile piliç	22 adet	66 para
Tavuk-ı Mısırî	2 adet	27 para
Pirinç	10 kıyye	40 para
Sâde yağ	4 kıyye	32 para
Şair	60 keyl	140 para
Odun	5 araba	30 para
Otluk	3 araba	120 para
Hinto bargirleri(beygirleri)	42 baş	23 kuruş(ücret verildi)
Hisârcık menziline varınca arabalar için öküz	25 çift	17 kuruş
Kahve	1 kıyye	3 kuruş
Bargir (Beygir)	2 adet	52 para
Toplam: 63 kuruş 8 para		

²⁶⁸ “Rikâb-ı hümayun devlet-nümâ edamallahu te’âla bi’l-iz ve’l-a’lâ niyâzgâhına yüz sürüb ‘avdet eyleyen Nemçe Çasarı elçisine Kolar ... menziline bâ-fermân-ı cihândari verilen tayinattır”, Fi 1118. BOA, AE. SAMD. III.45/4485.

Zikrolunan elçi mübâşiri olan Halil Ağaya verilen		
Nân-ı aziz /Ekmek	5 çift	3 para 1 akçe
Koyun eti	3 kıyye	6 para
Pirinç	1.5 kıyye	6 para
Sade yağ	Yarım kıyye	4 para
Şair/Arpa	6 keyl	14 para
Divan çavuşuna verilen		
Nân-ı aziz/Ekmek	3 çift	11 para 1 akçe
Pirinç	1 kıyye	4 para
Koyun eti	1.5 kıyye	3 para
Yağ dirhem	100 dirhem	2 para
Şair/Arpa	2 keyl	4 para 2 akçe
Dergâh-ı ‘âli yeniçeri çavuşuna		
Nân-ı aziz/ Ekmek	2 çift	1 para/1 akçe
Koyun eti	2 kıyye	4 para
Pirinç	1 kıyye	4 para
Yağ	100 dirhem	2 para
Şair yem/Arpa Yemi	3 keyl	7 para
Ma’an tayin olunan Yamaklara verilen tayinat		
Nân-ı aziz/Ekmek	7 çift	4 para – 2 Akçe
Koyun eti	3 kıyye	6 para

Pirinç	3 kıyye	12 para
Sade yağ	1.5 kıyye	12 para
Şair yem	14 keyl	32 para 2 akçe
Miri top arabacılarına verilen tayinattır		
Nan-ı aziz/Ekmek	7 çift	4 para / 2 akçe
Koyun eti	3 kıyye	6 para
Pirinç	3 kıyye	12 para
Yağ	1.5 kıyye	12 para
Yekün: 3 Kuruş 9 para		
Cem'an yekün(Toplam miktar): 67 Kuruş /17 Para		

Öncelikle Tablo 8 ve Tablo 9'da yer alan tayinatların toplam tutarlarını ele alacak olursak; Tablo 1'de Rüstem Han'a verilen ürünlerin toplam tutarı 179 kuruşken, Tablo 9'da Ignaz Von Quarrientund Rall'a verilen ürünlerin toplam fiyatı 63 kuruştur. Ancak Nemçe elçisinin mübaşiri Halil Ağa'ya, Divan Çavuşuna, miri top arabacılarına ve yamaklara da ayrıca tayinat verilmiştir. Bu durum da görüldüğü üzere elçilere verilen tayinatlar, elçilerin ihtiyaçlarına, elçilik heyetinin sayısına ve devletin ekonomik durumuna göre farklılık gösterebilmektedir. Rüstem Han 1697 yılında, Ignaz Von Quarrientund Rall ise 1706 yılında Osmanlı Devleti'ne gelmiştir ve iki elçi arasındaki bir diğer fark da Rüstem Han bir Doğu devleti olan Safevi tarafından görevlendirilirken, Ignaz Von Quarrientund Rall bir Batı devleti olan Avusturya tarafından görevlendirilmiştir. Ayrıca tayinatların değişiklik göstermesinin bir başka sebebi de elçinin mevkii ve elçinin ülkeye geliş sebebi ile ilgilidir. Bu durumların yanı sıra elçilerin ve elçilik heyetlerinin beslenme şekilleri de bu listelerde bariz farklılık göstermektedir. Örneğin Tablo 8'de daha fazla baharat yer alırken, Tablo 9'da

ağırlıklı olarak et ve pirinç yer almıştır. Bundan dolayı tayinat listeleri birbirleriyle benzerlik gösterse de özelde farklılıklar söz konusu olmuştur. Farklılıklara sebep olan bir diğer durum da elçinin büyük, orta ve küçük elçi olmasıdır. Düşük rütbeli diplomatlara az tayinat verilirken, en çok tayinatın büyükelçilere verildiği görülmüştür.²⁶⁹ Osmanlı ülkesine gelen elçilere verilen tayinat miktarı aynı ülkeden gelen ve geliş sebebi aynı olan elçiye göre belirlenmektedir.²⁷⁰ Nitekim Karlofça Antlaşması'nı imzalayan Avusturya, Venedik, Rusya gibi devletler tarafından gönderilen elçilere verilen tayinat miktarları farklılık arz etmektedir. Örneğin antlaşmadan sonra Avusturya tarafından büyükelçi sıfatıyla gönderilen Habsburg elçisine önce 1000 kuruş (120 akçe) verilirken, masraflarını karşılaması için ise 180.000 akçe verildiği kaydedilmiştir. Ayrıca büyükelçi sıfatıyla Venedik tarafından İstanbul'a gönderilen Lorenzo Sorenzo ve maiyetine 10 günlük nafaka bedelinin ödendiği ve günlük tayinat miktarı olarak 120 zolota (9.600 akçe) verilirken masrafları için ise 18.000 akçe verilmiştir.²⁷¹ Bir diğer nokta ise tablolarda görüldüğü üzere yiyecekler için de ihtiyaç dâhilinde olan tayinat önce padişahın istenir ve eğer uygun bulunursa elçiye ihtiyaçlarının temini için tayinat ödemesi yapılırdı.

Tayinat sisteminin uygulanmaya başlandığı tarih net olarak bilinmese de Osmanlı ülkesine gelen yabancı devlet elçilerinin günlüklerinde XVI-XVII yüzyıllarda bu sistemin uygulandığı görülmektedir. Söz konusu sistem yalnızca Osmanlı ülkesine gelen elçilere verilmemiştir. Nitekim Osmanlı Devleti'nin bir başka devletle yaptığı savaşın son bulması için aracı olan yani tavassutluk yapan devletlerin elçilerine de tayinat ödemesi yapılırdı. Bu uygulama ilk kez Karlofça Antlaşması'nda arabuluculuk yapan İngiliz ve Hollanda elçileri

²⁶⁹ Hacer Topaktaş, *Osmanlı-Lehistan Diplomatik İlişkileri, Franciszek Piotr Potocki'nin İstanbul Elçiliği (1788-1793)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s.75-80.

²⁷⁰ BOA, HAT. 266/15476.

²⁷¹ Ayrıntılar için bz. Kurtaran, "İstanbul'a Gelen Yabancı Elçilerin Ağırlanması ve Yapılan Harcamalar", s.342,343-345.

için kullanılırken²⁷², yine 1737 yılında devam eden Osmanlı-Rus savaşı için Osmanlı Devleti; Nemçe, Fransa, İngiltere ve Felemenk devletlerinden arabuluculuk yapmasını istedi. Tavassutluk yapmak için Babadağ'a giden Nemçe elçisine 1576 kuruş tayinat ödemesi aynî olarak yapıldı.²⁷³ Yine benzer şekilde aynı savaşta Osmanlı Devleti ile Avusturya ve Rusya arasında arabuluculuk yapan Fransız elçisinin tüm masrafları ve tayinat ödemeleri Babıâli tarafından yapıldı.²⁷⁴

Osmanlı Devleti, elçilere tayinat ödemelerini devletin şanını yüceltmek adına yapıyordu. Tayinat usulü yüzyıllar boyunca uygulanmış olsa da sistemin zorluğu ve yabancı elçilerin bu sistemi kanuni bir hak gibi benimseyip zam istemesi devleti zora soktu.²⁷⁵ 1792 yılına gelindiğinde ise devletin ekonomik gücünün zayıflaması ve tahta geçen III. Selim'in yaptığı köklü değişimler sonucunda tayinat sistemi lağvedildi. Fakat doğu devletleri kendi aralarında bu geleneği sürdürmeye devam etti.²⁷⁶

2.1.2. İlk Merasim: Payitahta Giriş

Sefaret ve seyahatler sonucunda gerçekleşen elçi kabulleri, Osmanlı diplomasisinin bel kemiğini oluşturan ritüellere sahne olması bakımından oldukça önemlidir. Zira bu tür faaliyetler devletlerin hem siyasi hem de diplomatik açıdan kendini temsil eden ve temsil edilen bir statüde en iyi şekilde ağırlama ve ağırlanmaya özen gösterdiği merasimlerdir. Bu merasimleri belirleyen baş aktör ise ülkelerin birbirleriyle olan ilişkileridir. Bu nedenle her devletin kendine özgü merasimleri olduğu ve bu merasimlerin ilişkilere göre şekillendiği bilinmektedir. Nitekim bu durum Osmanlı Devleti açısından incelendiğinde yabancı ülkelere

²⁷²Bk. BOA. İE. HR. Nr. 5/523; 4/384; 5/523; BOA. AE. SMST. II. nr.106/11533.

²⁷³BOA, C.HR., Nr. 144/7160.

²⁷⁴Bk. Uğur Kurtaran, "Marquis Louis Sauveur de Villeneuve'nin İstanbul Elçiliği ve Faaliyetleri (1728-1741)", *TAD*, C.41/S.71, 2022, s. 276-323.

²⁷⁵Topaktaş, "Tayinat Uygulamalarında Avusturya Elçileri, s.5-6.

²⁷⁶Topaktaş, "Tayinat", s.36-44.

giden Osmanlı elçileri için üç farklı kabul merasimi yapıldığı görülmektedir. Söz konusu merasimler ilk olarak elçilik heyetinin Avrupa başkentine giriş yapmasıyla başladılar. İkinci tören sarayda yapılırdı ve son tören ise elçilik heyeti dönüş yolculuğuna çıkmadan önce yapılırdı. Avrupa’da Osmanlı sefirleri devletin ileri gelenleri tarafından karşılanırken, Osmanlı ülkesine gelen elçileri bizzat padişah karşılamazdı ve bu karşılamalarda Avrupa ülkelerinin karşılama törenlerinin aksine kadın bulunmazdı.²⁷⁷

Osmanlı Devleti, elçi kabul merasimleri konusunda çok titiz davranıyordu. Nitekim elçilerin yolculuklarından başlayarak resm-i kabul törenine kadar her konu planlı bir şekilde gerçekleştiriliyordu.²⁷⁸ Elçiler, payitahta varana kadar yol üzerindeki idareciler tarafından ağırlanırdı ve elçiyi karşılaması için elçinin rütbesine uygun bir mihmândâr²⁷⁹ tayin edilirdi. İstanbul’a Rumeli tarafından gelen elçiler sur dışında, Anadolu tarafından gelen elçiler ise Üsküdar’da karşılanırdı. Elçiler için yapılacak tören elçinin kara ya da deniz yoluyla gelişine göre değişiklik gösterirdi. Kara yoluyla gelen elçiler Davudpaşa Sahrası’nda bir törenle karşılanır ve bu karşılama sadrazam tarafından yapılırdı.²⁸⁰

İstanbul’a giriş yapan elçilik heyeti Galata’da bir merasimle karşılanır ve buradan da Tophane İskeleyi’ne götürülürdü. Elçilik heyetinin Bâbı-Âliye gelmesi için Çavuşbaşların kayıkları Meyyit veya Kireç İskeleyi’ne götürülürdü.²⁸¹ Burada elçilik heyetini, çavuşbaşı selimî veya saf ferâce ile donanımlı atıyla, teşrifatçı kafesi sarığıyla çavuşlar kâtibi ve

²⁷⁷Korkut, *Osmanlı Elçileri Gözüyle Avrupa*, s.56.

²⁷⁸Akım, *II. Selim Dönemi Elçi Kabulleri*, s.34.

²⁷⁹Resmî misafirleri ağırlamakla görevli memurdur. Sözlük anlamı olarak ise Farsça mihmân (misafir) ve dâr (sahip olan) kelimelerinden oluşan mihmândâr “misafir ağırlayan kimse” anlamına gelir. Sözü edilen kavram bugündaha çok dışarıdan yurda gelen ziyaretçileri karşılamak ve burada kalacakları süre içinde kendilerine yardımcı olmakla görevli kişileri ifade etmek için kullanılmaktadır. Bk. Nebi Bozkurt, “mihmândâr”, C.30, *TDVİA*, İstanbul 2020, s.25-26; Mustafa Can, “Osmanlı Diplomasisinde Mihmândâr Geleneği”, *Gazi Akademik Bakış*, C.13, S.25, 2019, s.267-285.

²⁸⁰Hakan Karateke, *An Ottoman Protocol Register, containing ceremonies from 1736 to 1808: BEO 350 in the Prime Ministry Archives*, İstanbul, Viyana Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi, Viyana 2006, s. 3.

²⁸¹Güner, *XVIII. Yüzyıl Babıali Merasimlerinde Kılık Kıyafet*, s.7-10.

çavuşlar emini de kavuklarıyla, Galata voyvodası ve çorbacısı ile subaşı ve asesbaşı karşılardı. Karşılama töreninde en önde elçiliğe bağlı at üstünde kırmızı kıyafetleriyle yeniçeriler bulunurdu. Arkalarında otuz kadar bir kısmı yaya bir kısmı atlı olmak üzere yeniçeriler ve sipahiler yer alırdı. Bu grubun arkasında da Çavuşbaşı ve sağında Sipahi Ağası ilerlerdi.²⁸² Elçi ve elçilik heyeti konağa bir alay eşliğinde götürülürdü. Bu alayın bir tarafında Galata çorbacısı, diğer tarafında ise Asesbaşı ellerinde değnekle, yaklaşık otuz asker Çavuş, Çavuşbaşı, Ahur Kethüdâsı, Duacı Çavuş, teşrifat halifesi, Çavuşlar Emni, Çavuşlar Kâtibi ve Bayrak Ağası bulunurdu.²⁸³ Söz konusu devlet görevlilerinin karşılama töreni içerisinde farklı görevleri bulunmaktadır. Şöyle ki; Kapı Kethüdâsı, İstanbul'a gelen elçiyi İstanbul'a yakın bir yerde karşılar ve elçiye kalacak yer tahsis ederdi. Elçilerin karşılanmasından sorumlu bir görevlide Çavuşbaşı'dır. Çavuşbaşı, Üsküdar'dan kadırgalar aracılığıyla karşıya geçirilen elçiler İstanbul'a vardığında hazır bulunurdu. Reisülküttaplar²⁸⁴ ise elçilerle ilgili en fazla sorumluluğa sahip olan devlet görevlileridir. Ayrıca Reisülküttaplar, dış münasebetlerin bürokrasi yönüyle ilgilenirdi.²⁸⁵

Osmanlı Devleti'ne gelen elçiler beraberinde bir heyetle gelirdi. Bu heyetlerin içerisinde; berber, aşçı, tercüman, tabip, kâtipler, din adamları ve hizmetkârlar bulunurdu. Elçiyi karşılaması için bir mihmandar görevlendirilirdi. Ayrıca mihmandar elçiye devlette kaldığı müddetçe yardımcı olmaktaydı. Mihmandarın rütbesi ise elçinin geldiği devlet ile

²⁸²Pietro dellaValle, Viaggi di Pietro dellaValle il Pellegrinodescritti da luimesesimo in lettere familiari all'erudito suo amicoario Schipanodivisi in tre parti cioè: la Turchia, la Persia e l'India, collavita e ritratto dell'autore, C.1, Brighton: G. Gancia, 1843, s.87-91.

²⁸³Esad Efendi, *Osmanlılarda Töre ve Törenler*, s.75-76.

²⁸⁴Yazı işlerini yürüten divan amiri. Bk. Recep Ahıskalı, "Reisülküttap", C.34, *TDVİA*, İstanbul 2007, s.546-549.

²⁸⁵Akım, *II. Selim Dönemi Elçi Kabulleri*, s.35-36.

Osmanlı Devleti'nin arasındaki ilişkiye göre değişiklik göstermekteydi. Bunun yanı sıra Divan-ı Hümayun Çavuşları ya da Kapucubaşılar da görevlendirilirdi.²⁸⁶

Osmanlı Devleti'ne gelen elçinin padişahın huzuruna çıkacağı günü Sadrazam belirler ve Reisülküttap ile buluşurdu. Maruzatını bildirdikten sonra oy birliği ile kabul edilirse, Sadrazam'ın huzuruna çıkardı. Elçinin, sadrazam ve padişahın huzuruna çıkması teşrifat kurallarındandı. Genellikle siyasi diyaloglar elçi ve Reisülküttap arasında geçerdi. Daha sonra Reisülküttap bunları Divan'a sunardı. Osmanlı Devleti'nde elçinin payitahta girişinden dönüşüne kadar geçen süreç merasimlere bağlıydı. Osmanlı Devleti, teşrifat kurallarına çok önem vermekteydi. Nitekim Osmanlı Devleti'nde, devletlerarası ilişkilerde uygulamak amacıyla "teşrifat-ı hariciye" denilen bir diplomasi teşrifatı ortaya çıktı. Diplomasi alanında oluşturulan bu teşrifat türünün en temel unsuru büyük devlet olma olgusudur.²⁸⁷

Resm-i Kabul merasimleri elçinin büyük veya orta elçi oluşuna göre değişirdi. Zira Resm-i Kabul belli kural ve teşrifat kaidelerine göre yapılırdı. Kaidelere göre genel olarak kabul merasimleri Ulufe Divanına göre ayarlanırdı. Bu durumun temel sebebi ise; Osmanlı Devleti'nin güç ve ihtişamını gözler önüne sermek istemesinde saklıydı.²⁸⁸ Nitekim Pasarofça Antlaşması'nı mübadele için gelen büyükelçi Damian Hugo von Virmont'un şehre giriş töreni sabah yedide, rütbeli Osmanlı askerleri eşliğinde hareket edilerek başlamıştı. İlk anlarda dikkat çeken tüm maiyetin en ihtişamlı kıyafetleri ile alanda hazır bulunmasıydı. Osmanlı Devleti bu sayede devletin gücünü ifade eden bir görüntü sergilemekteydi. Karşılama merasiminin bir diğer önemli noktalarından biri de gelen elçiye henüz şehre

²⁸⁶Kurtaran, "İstanbul'a Gelen Yabancı Elçilerin Ağırlandığı", s.339-341.

²⁸⁷Mustafa Can, "Elçi Kara Mehmed Paşa Örneği Üzerinden Osmanlı Diplomasi Teşrifatına Dair Bir Analiz", *"Tarihin İzinde Bir Ömür" Prof. Dr. Nuri Yavuz'a Armağan*, (Ed. Necdet Hayta vd.), Berikan Yayınevi, Ankara 2019, s. 241-242.

²⁸⁸Savaş, *Resm-i Kabul Protokolleri*, s.12-15.

girilmeden oldukça zengin bir kahvaltı ikramında bulunulmasıdır. Bunun ardından Veziriazam, Habsburg elçisi Virmont’a açılmış bayrak ve bando eşliğinde şehre girişine izin verdi. Şehre giriş anının sembolik bir ifadesi olan bayrağın üzerinde iki kültür tarafından da barış sembolü olarak kabul edilen, iki sıkışan eli aydınlatan bulutların arasından çıkan bir güneş resmedilmişti.²⁸⁹

Osmanlı Devleti elçileri Avrupa ülkesine giriş yaptığında ilk olarak ‘nezarethane’ adı verilen bir mekânda karantinaya alınırdı. Karantina²⁹⁰ uygulaması, doğudan gelen herkese ayırt edilmeksizin uygulanırdı. Bu uygulamanın süresi ise kırk gündür. Avrupalılar bu uygulamayla birlikte veba salgının yayılmaması için önlem aldı. Özellikle veba salgının oldukça yaygınlaştığı XVIII. Yüzyılda elçilik görevinde bulunan kişilerin bu uygulamaya şahitlik ettiği görüldü.²⁹¹

Yabancı ülkelere giden Osmanlı elçilerine de ilgili ülkenin payitahtında karşılama merasimi yapılırdı. Örneğin 1757 yılında Moskova’ya gönderilen Şehdi Osman Efendi, Moskova’ya heyetiyle birlikte giriş yaptığında Rus yetkilileri tarafından iki trampet ve bir gümüş kös ile karşılandığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra hintolar, süslü ve düzenli çukadarlar, silahlı olarak ona yakın hademe hazır bulundu. Türk sefaret heyetinin geçişini izlemek üzere Moskova halkı kadın erkek fark etmeksizin törenin yapılacağı alanda bekledi.²⁹² Fakat devletlerarası sorunlardan kaynaklı olarak bazen karşılama töreni yapılmadığı da olurdu. Örneğin 1793 yılında Petersburg’a gitmek üzere görevlendirilen

²⁸⁹Hüseyin Onur Ercan, “Pasarofça Antlaşmasını Mübâdele İçin İstanbul’a Gelen Büyükelçi Damian Hugo Von Virmont’un Raporu Hakkında”, Çev. Erkan Öğütmen, *Harp ve Sulh 300. Yılında Pasarofça Antlaşması Sempozyumu Bildirileri*, Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2019, s.144.

²⁹⁰Sözlük anlamı “yolcuların gözetim altında tutulma süresi” olan ve İtalyanca “kırk” manasına gelen quarantena kelimesinden türemiştir. Osmanlı Devleti karantina usulünü uygulamaya başladığında daha çok “usûl-i tehaffuz”, karantina yeri olan lazaret veya lazarettaya karşılık da gelen “tehaffuzhâne” kelimesi kullanılmıştır. Ayrıntılar için bk. Gülden Sarıyıldız, “Karantina”, C.24, *TDVİA*, İstanbul 2001, s.463-465.

²⁹¹Korkut, *Osmanlı Elçileri Gözüyle Avrupa*, s.43-49.

²⁹²Şehdi Osman Efendi, *Rusya Sefaretnamesi*, Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine No: 1577, s. 16a-b.

Mustafa Rasih Paşa için ilgili payitahtta bir karşılama töreni düzenlenmedi. Karşılama töreninin yapılmaması Rusya tarafından Türk sefaret heyetinin güvenliğini sağlamak amacıyla ve hırsızlık gibi olayların önüne geçmek şeklinde açıklandı. Fakat söz konusu olayın asıl sebebi kaçan esirlerin sefaret heyetine gelmesini önlemektir.²⁹³

2.1.3. İlk Resmi Temas: Sadrazamın Huzuruna Çıkış

Osmanlı ülkesine gelen elçilerin ilk resmi teması Divan-ı Hümayun'un başında bulunan Sadrazam ile görüşmeleriyle başladı. Elçinin sadrazamla görüşmesi de bir merasimle gerçekleşirdi.²⁹⁴ İstanbul'a giriş yaptıktan sonra konak ya da lojmanlara yerleştirilen elçilerin huzura ne zaman kabul edileceği belli olmazdı. Sadrazam bir adamla ertesi gün huzura kabul edileceklerine dair elçilere haber gönderirdi. Ayrıca kabul töreninde yapmaları gerekenlere ve kabule giderken nasıl yolculuk yapacaklarına da sadrazam karar verirdi. Kabulün gerçekleşeceği gün sadrazam çavuşbaşları elçilerin konaklarına eyeri boş atlarla gönderirdi ve maiyetlerini hazırlayan elçiler tören alayıyla sadaret makamına gitmek üzere yola çıkardı.²⁹⁵

Resm-i kabul merasiminden önce divanhanenin içerisi devlet görevlileri tarafından temizlenirdi. Akabinde Kadiaskerler, Defterdarlar, Nişancı ve sair hâcegan-ı divan toplanıp protokoldeki yerini alırdı. Çavuşbaşı Ağa elçi heyetine gidip davet bildirirdi. Orta kapıya gelen elçiyi divan tercümanı, gümüş asasıyla Çavuşbaşı, Çavuşlar Kâtibi ve Çavuşlar Emmini karşılardı. Kul Kethüdası Ağa ilk selam taşının yanına varıldığında Yeniçerilerle selamlaşırdı. Elçi, Kapıcıbaşının nöbet odasına götürülür ve burada istirahat ettirilirdi. Akabinde Çavuşbaşı, Çavuşlar Kâtibi ve Çavuşlar Emmini özel kıyafetleriyle elçinin önünden

²⁹³Seyyid Abdullah Efendi, *Rasih Efendi'nin Rusya Sefaretnamesi*, Fatih Millet Kütüphanesi, Demirbaş: AETrh 830, s. 4b.

²⁹⁴Michael Talbot, *British-Ottoman Relations, 1661-1807: Commerce and Diplomatic Practice in the Eighteenth-Century* Istanbul, The Boydell Press: Woodbridge, 2017, s.142.

²⁹⁵Cevrioğlu, *Osmanlı-Habsburg Diplomatik İlişkileri*, s.125

yürüyerek Orta Kapı'dan içeriye girerlerdi. Elçi Kubbealtına yaklaştığında Kapıcılar Kethüdası, elçi ve Çavuşbaşını Kubbealtı'nın divanhane kapısı dışında karşılayarak selamlardı. Sonrasında hep beraber Divan-ı Hümayûn'a giriş yaparlardı.²⁹⁶

Elçi divanhaneye yaklaşınca Teşrifatçı Efendi sadrazama haber götürürdü ve Sadrazam divit odasına geçerdi. Divanhaneye giren elçi, Nişancı efendinin alt tarafında bulunan iskemleye oturur ve Sadrazamı beklerdi. Teşrifatçı efendi, Sadrazama elçinin divanhanede hazır şekilde beklediğini haber verir ve ardından Sadrazam divanhaneye gelerek makamına otururdu.²⁹⁷ Sadrazam ilk olarak elçiyi selamlar ve Divan Tercümanı aracılığıyla elçiye yolculuğunun nasıl geçtiğini ve gönderildiği devletin kralının sıhhatini sorardı. Elçi ve sadrazam arasında geçen bu kısa diyalogun ardından elçi sadrazama getirdiği hediyeleri sunar. Eğer Osmanlı Devleti'ne kendi ülkesinin kralından mektup getirmişse mektubu da sadrazama takdim ederdi. Görüşme sonunda sadrazam tarafından elçiye çubuk, tatlı ve şerbet ikram edilirdi.²⁹⁸ Fakat bu protokol elçinin Müslüman veya Hristiyan oluşuna göre farklılık gösterirdi. Hristiyan ise; Sadrazam Divit Odası'ndan çıkarak makamına gelirken vezir ve devlet erkânının ayağa kalktıkları sırada elçi divanhaneden içeri girerdi. Vezirler, Kadıaskerler, Nişancı ve Defterdar ayakta beklerken elçi gelip, Sadrazamın eteğini öperdi. Bu merasimden sonra sofra kurulurdu. Elçiler Vezir-i Azam'ın sofrasına oturlardı. Elçinin heyeti ise Vüzera, Nişancı ve Defterdarla aynı sofraya otururdu. Yemekten sonra elçi Çavuşbaşı tarafından divanhaneden çıkarılıp, hazine önüne götürülürdü. Burada elçiye ve heyetine hil'at giydirilirdi. Tüm görüşmeler bittiğinde ise elçi bir alay eşliğinde konağına götürülürdü.²⁹⁹

²⁹⁶Yıldırım, s.78-81. 0

²⁹⁷Esad Efendi, s.77.

²⁹⁸ Can, *Osmanlı Devleti'nin 'de Yabancı Elçiler*, s.202.

²⁹⁹İpşirli, "Elçi", s.3-15.

Osmanlı Devleti'nde görülen merasim aşamaları XVII. Yüzyılda Viyana Sarayı'na kabul edilen Osmanlı elçileri içinde geçerliydi. Nitekim ilgili tarihlerde Viyana'da kabul edilen yabancı elçiler de bir salondan diğerine kademeli bir şekilde geçtikten sonra huzura kabul ediliyordu.³⁰⁰ Bir başka deyişle yine Avusturya üzerinden örnek verecek olursak ki çalışmamızın ana aktörlerinden biri Avusturya'dır ve iki ülkenin diplomatik teşrifatını mukayese etme bağlamında bu ek bilgilerin fayda sağlayacağı kanaatindeyiz. Osmanlı elçilerinin Avusturya sefaretinde huzura kabul ediliş merasimleri birkaç istisna dışında Avrupalı meslektaşları ile eşit bir prosedüre sahipti. Eğer gelen elçiler büyükelçi vasfında değilse arza girmeleri için uygulanan teşrifat sade bir özelliğe sahipti. Burada uygulanan teşrifatlarda ortak noktalardan biri arza çıkış aşamasında hediye sunma geleneğinin her iki ülke için de geçerli olmasıdır.³⁰¹

2.1.4.Elçinin Padişahın Huzuruna Çıkması: Resm-i Kabul Töreni

Elçiler, padişahın huzuruna name ve hediye teslim etmek ve dönüş izni almak amacıyla iki defa çıkardı. Genellikle mukim elçilerde bu durum farklılık gösterirdi. Mukim elçiler işlerini büyük çoğunlukla Reisülküttap ve Sadrazamla hallederlerdi. Ayrıca söz konusu elçiler aksi bir durum olmadığı takdirde padişahın huzuruna güven mektubunu teslim etmek veya name ve hediyelerini sunmak üzere çıkardı. Ülkesine döneceği zaman ise cevap niteliğinde olan nameyi Sadrazamdan alırlardı. Bu durum elçiler tarafından aşağılayıcı ve küçük düşürücü bir durum olarak nitelendiriliyordu.³⁰²Fakat yukarıda anlattığımız üzere Ad-hoc diplomasi yöntemini kullanan Bab-ı Ali'de ilgili tarihlerdeki elçi kabullerinde bu durum yaşanmaktaydı.

³⁰⁰Mahmut Halef Cevrioğlu, "Avusturya'da Osmanlı Diplomasisi: Büyükelçi Recep Ağa'nın Viyana Sefareti (1628-1629), s.98.

³⁰¹Ercan, "Rıdvan Ağa'dan Süleyman Bey'e (1634-1774) Osmanlı Elçilik Heyetlerinin Avusturya Devlet Arşivindeki İzleri", s.69.

³⁰² Uzunçarşılı, *Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, s.281.

Osmanlı Devleti'nin savaş halinde olduğu bir devlet ile savaşın son bulup barış yoluna gidilmesi için bir başka devlet tarafından arabuluculuk yapması için görevlendirilen elçilere yapılan muamele diğer elçilere nazaran daha farklı oluyordu. Tavassutluk yapan elçileri onurlandırmak adına ülkelerine dönmeden önce name-i hümayunun takdimi padişah huzurunda yapılırdı.³⁰³ Padişahın seferde olması durumunda ise elçiler görüşebilmek için padişahın bulunduğu şehre giderdi. Elçinin şehre gelmesiyle hemen divan kurulur ve elçi kabul edilirdi.³⁰⁴

Bu çerçevede elçi, sadrazamın huzuruna kabul olunduktan sonra sadrazam elçinin geliş sebebini padişaha bildirirdi ve eğer padişah uygun görürse elçiyi huzuruna kabul ederdi. Elçilerin getirdiği name ve mektupların divan tercümanı tarafından tercüme edilmesi gerektiği için elçi sadrazamın kabulünden birkaç gün sonra padişahın huzuruna çıkabilirdi. Fakat elçilerin padişahın huzuruna çıkışı İstanbul'a gelişlerinden uzun bir süre sonra gerçekleşebilirdi. Çünkü Osmanlı Devleti'nin ihtişamını yabancı elçilerin görmesi için kabul törenleri yeniçerilere ulûfe dağıtıldığı zamanlara denk getirilirdi. Padişahın huzuruna kabul edilecek elçiye yapılan muamele görevlendirildiği devletle Osmanlı Devleti'nin arasındaki ilişkiye göre şekil alırdı. Devletlerin arasında bir sorun olması durumunda ise elçi huzura kabul edilmesinden önce bir süre bekletilirdi ve huzura hemen çıkamazdı. Bu durum diplomatik teamüller için büyük önem arz etmektedir. Çünkü ilgili davranış karşı tarafa hakaret sayılırdı.³⁰⁵

Resm-i kabul törenleri ulûfe dağıtımına denk getirildiği için genellikle salı gününe denk gelirdi. Elçi kabulünde öncelikle Divanhanenin içi temizlenirdi. Ardından törene

³⁰³ Can, *Osmanlı Devleti'nde Yabancı Elçiler*, s.217.

³⁰⁴ Busbecq, *Türk Mektupları*, s.50-53.

³⁰⁵ Nuray Cihan, *XVI. Ve XVII. Yüzyıllarda Ayak ve Galebe Divanı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002, s.52.

mahsus kıyafetlerini giyen vezirler, Defterdârlar, Kadiaskerler, Nişancı ve diğer devlet görevlileri toplanıp protokoldeki yerlerini alırdı.³⁰⁶ Kapı halkı da özenli bir şekilde giyinip, kendilerine ayrılan yerde hazır bir şekilde beklerdi. Bu esnada Hazine-i Âmire'den padişahın mücevher ve elmaslarla süslenmiş tahtı çıkartılırdı. Aynı zamanda dış hazineden çıkarılan değerli eşyalarla Divan-ı hümayun, ikinci avlu ve elçilerin ziyaret edeceği alanlar hazırlanırdı. Elçi kabul törenlerinde yapılan bu uygulamaların sebebi Osmanlı ülkesine gelen elçilere devletin güç ve ihtişamını göstermekti.³⁰⁷ Hazırlıklarda kullanılan eşyaların değeri de elçinin statüsüne göre farklılık gösterirdi. Şöyle ki; büyükelçi ve ortaelçiye en değerli eşyalar sergilenirken, küçük elçiye diğer elçilere nazaran daha az değerli eşyalar sergilenirdi.³⁰⁸

Kabul töreninin gerçekleşeceği gün elçi ve maiyeti kaldıkları konaktan Çavuşbaşı ve diğer devlet görevlilerince atlarla birlikte hava aydınlanmadan alınırdı. Eğer elçiler Tophane veya Galata tarafında konaklıyorsa İstanbul'a geldikleri iskeleden Çavuşbaşı ve beraberindeki Çavuşlarla bir alay şeklinde elçiye alıp Topkapı Sarayı'na götürürlerdi. Fakat elçi düşük statüde ise alayın başında Çavuşlar Kâtibi bulunurdu. Elçi ve maiyeti Alay Köşkü³⁰⁹'ne geldiğinde sadrazamı bir süre beklerdi. Sadrazam alayıyla birlikte Paşa Kapısı'nda çıktığında Çavuşbaşına selam verirdi. Ardından saraya gitmek üzere tekrar yola çıkılırdı ve sadrazam alayıyla birlikte en önde yer alırdı. Güneş doğmak üzereyken elçi saray kapısına ancak varabilirdi.³¹⁰

³⁰⁶Dündar Alikılıç, *Osmanlı'da Devlet Protokolü ve Törenler İmparatorluk Seremonisi*, Tarih Düşünce Kitapları Yayınevi, İstanbul 2004, s.77-80.

³⁰⁷Can, *Osmanlı Devleti'nde Yabancı Elçiler*, s.220.

³⁰⁸Girgin, *Hariciye Tarihimiz*, s.54.

³⁰⁹Padişahların geçit yapan alayları izlemesi için yapılan köşklere. Ayrıntılı bilgi için bkz. Semavi Eyice, "Alay Köşkü", C.2, *TDVİA*, 1789 İstanbul, s.349-950.

³¹⁰Can, *Osmanlı Devleti'nde Yabancı Elçiler*, s.222-223.

Bab-1 Hümayun'a at ile gelen elçi Babü's-selam önünde attan inerdi. Çünkü padişah hariç hiç kimse orta kapı da at üstünde bulunamazdı. Ayrıca elçinin üzerinde bulunan silah sayılabilecek hançer vb. eşyalar kapıcılar tarafından alınırđı. Babü's-selama giden elçiyi divan tercümanı karşılardı ve elçiyi istirahat etmesi için Kapıcıbaşılının nöbet odasına götürürdü.³¹¹ İstirahat süresinin sonunda Fetih suresi okunurdu ve çavuşlar kâtibi elçiyi yerinden kaldırırdı. Çavuşbaşı elinde bulunan gümüş asa ile elçi heyetinin önünde yer alırdı ve bu şekilde ikinci avluya giderlerdi. Elçiler saraya girdikleri andan itibaren Alay Yolu adı verilen yolda ilerlerlerdi ve yol boyunca karşılaştıkları grupları selamlarlardı. Alay yolunun sağ tarafında yeniçeriler ve sol tarafında sipahiler tören kıyafetlerini giyinmiş şekilde beklerdi. Çavuşbaşı ile birlikte ilk selam taşına gelen elçiyi Kapıcılar Kethüdası karşılardı. Ardından Kapıcılar Kethüdası da Çavuşbaşının yanında yerini alır ve elçinin önünde yürümeye Kubbealtına gidene kadar devam ederlerdi.³¹²

Divanhaneye öncelikle sadrazam girerdi ve protokolde yer alan devlet görevlileri ayağa kalkardı. Bu esnada elçi de içeri girer ve ilk olarak sadrazamın eteğini öperdi ve büyük, orta veya küçük elçi oluşuna göre nişancının alt veya üst yanında bulunan bir iskemleye otururdu.³¹³ Elçinin oturduğu iskemlenin sağında bulunan elçilik Başkâtibi elinde elçinin getirdiğı güven mektubunu tutardı ve iskemlenin solunda ise divan tercümanı yer alırdı. Sadrazam, Divan Tercümanı aracılığıyla elçinin sıhhatini sorardı ve bu şekilde elçi ile diyalog kurardı. Bu esnada elçinin, Osmanlı Devleti'nin adaletine şahit olması için mutat divan toplantısı gerçekleştirilirdi. Söz konusu toplantıda halkın şikâyetleri dinlenir ve sorunları çözülürdü.³¹⁴

³¹¹Karl Tebly, *Dersaadet'te Avusturya Sefirleri*, Çev. Selçuk Ünlü, Gençlik Kitabevi Yayınları, Konya 2013, s.131.

³¹²Can, *Osmanlı Devleti'nde Yabancı Elçiler*, s.222-225.

³¹³Cevrioğlu, *Osmanlı-Habsburg Diplomatik İlişkileri*, s.132.

³¹⁴Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, s.297.

Osmanlı Devleti resm-i kabul törenlerinde bir protokol olarak da elçi ve elçinin maiyetinde bulunan asillere Padişah tarafından bağışlanan kaftanlar giydirdi. Söz konusu kaftanlara ise hil'at³¹⁵ adı verilirdi. Hil'at yalnızca Padişah ve önemli devlet görevlileri tarafından giydirilebilirdi. Bu değer yüklü kaftanı giyen elçilerin huzura çıktıklarında yeri öpmeleri bir adetti. Bazı durumlarda ise elçilere hil'at yerine samur kürk giydirilmiş ve bu durum devlet bütçesine büyük bir yük olmuştur.³¹⁶ Şöyle ki; Osmanlı Devleti kuruluş yıllarından 1644 yılına kadar ülkesine gelen elçilere samur kürk giydirdirirken III. Ahmed dönemi tekrar kaftan yani hil'at giydirmiştir. Samur kürk yerine hil'at giydirme adeti ise 1772 yılına kadar sürmüştür.³¹⁷ Hil'at giyme merasiminden sonra elçiler Sadrazam, Vezirler, Yeniçeri Ağası, Defterdar ve Kazaskerin huzura giriş merasimlerine tanıklık ederlerdi. Kapıcılar kethüdası arza girme merasimini elindeki gümüş asayı yere vurarak yönetirdi. Arza en son sadrazam girerdi ve kubbe vezirleri ile sadrazam arz odasından dışarı çıkmazdı. Fakat Yeniçeriağası ve Kadıaskerler arza girer ve sadrazam içeri girmeden evvel arz odasından çıkarlardı. Padişah arz odasına elçinin girişini onayladıktan sonra Babüssade ağası haber verirdi ve sadece elçi, elçinin maiyetindeki asilzadeler ve elçilik tercümanı Arz odası önüne ellerinde asa bulunan iki Kapıcıbaşı eşliğinde gelirlerdi. Arz odasının önünde elçiyi dört Çavuş karşılardı.³¹⁸

Elçi, Arz Odası'na iki Kapıcıbaşının kolları arasında ayakları yerden kesilmiş şekilde içeri girerdi ve yer öptürülürdü. Padişah, elçiyi ve yanındakileri ayakta karşılayarak elini öptürürdü.³¹⁹ Daha sonrasında elçi, arz odasına girdiği şekilde Kapıcıbaşların kolları

³¹⁵Sözlükte "elbisesini çıkarmak, üzerinden çıkardığı elbiseyi başkasına vermek" anlamına gelen hal 'kökünden gelen hil'at, terim olarak halifeler ve hükümdarlar tarafından taltif etmek ve şereflendirmek amacıyla devlet adamlarına ve bazı kişilere giydirilen değerli elbiseler için kullanılan bir ifadedir, Mehmet Şeker, "Hil'at", C.18, *TDVİA*, İstanbul 1998, s. 22.

³¹⁶Filiz Karaca, "Osmanlılar'da Hil'at", C.18, *TDVİA*, İstanbul 1998, s.25-27.

³¹⁷Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, s.306.

³¹⁸ Esad Efendi, *Osmanlılarda Töre ve Törenler*, s.80.

³¹⁹ Girgin, *Hariciye Tarihimiz*, s.56.

arasında arz odasının girişine götürülürdü. Elçinin maiyetindekilerde elçiden sonra huzura girerler ve etek öperlerdi. Sonrasında ise arz odasından dışarı çıkarılırlardı.³²⁰ Bu törenle elçi ve maiyeti padişaha olan saygılarını bildirirlerdi. Arz odasında bulunan elçi hep ayakta beklerdi. Divan-ı Hümayun tercümanı aracılığıyla ziyaret sebebini ve geldikleri devlet hükümdarının selamını sadrazama bildirirlerdi ve sadrazamda padişaha bu durumu söylerdi. Padişah elçiyi birinci kişi olarak muhataba almaz ve sadrazam aracılığıyla bu görüşme sağlanırdı.

Elçiler devletleri nezdinde hediye getirip, Huzur-ı Hümayun'a sunarlardı. Bu hediyeleri padişaha göstermeleri için ikişer ikişer sırayla on iki nefer Dergâh-ı Ali Kapıcıbaşı, iç hazine hizmetçilerine teslim ederlerdi.³²¹ Elçinin namesini Hristiyan'sa Divan-ı Hümayun Tercümanı, Müslüman'sa Miralem Ağa alıp küçük vezire verirdi. Küçük vezir ise en üst makamdaki vezire verirdi ve name böylece sadrazama ulaşırdı. Sadrazam nameyi Padişaha takdim ederdi. Padişahın, elçiye söyleyeceği ya da soracağı bir şey olduğunda elçinin Müslüman ya da Hristiyan oluşuna göre Sadrazama veya Divan-ı Hümayun Tercümanına hitaben konuşurdu. Kabul töreni son bulduğunda, padişahın izin vermesiyle birlikte elçi, iki Kapucubaşı tarafından yeri öper ve maiyetiyle beraber çıkarılırdı. Ardından elçi kaldığı konağa aynı alayla götürülürdü. Yalnızca ortaelçi ve Çavuşbaşı olmazdı. Bu görevlilerin yerine ise, Çavuşlar Kâtibi ve Emini eşlik ederdi.³²²

Elçinin getirdiği nameye cevap verilene kadar elçi bekletilirdi. Cevap süresi değişiklik gösterebilirdi. Nameye verilen cevabın elçiye verilmesi de aynı merasimle gerçekleşirdi. Name'nin yanı sıra, elçinin geldiği devletin hükümdarına padişahın hediyeleri

³²⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, s.289.

³²¹ İbrahim Yıldırım, "Edirne Sarayı'nda ve Topkapı Sarayı'nda Minyatürlere Yansıyan Elçi Kabul Sahnelerindeki Osmanlı Devleti'nin Diplomatik Gücü", *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, 2012, s. 81-82.

³²² Savaş, *Resm-i Kabul Protokolleri*, s.111-117.

teslim edilirdi. Ayrıca elçi ve maiyetine kürk ve hil'at giydirilirdi. Aynı merasimle elçi ve maiyeti tekrar huzura alınırdı. Padişahın cevap namesi sadrazam tarafından alınarak ikinci vezire verilirdi. Böylece elden ele son vezire cevap namesi ulaşmış olurdu. Son olarak Miralem Ağa cevap namesini vezirin elini öperek alır ve elçiye verirdi. Elçi, cevap namesini aldıktan sonra geri adım atarak huzurdan çıkardı.³²³

2.1.5.Hediyeleşme Merasimi

Hediye, insan ilişkileri açısından son derece önem arz etmektedir. Hediye sevilen ve sayılan kişilere dostluk belirtisi olarak verilen eşya ya da yapılan bağış olarak nitelendirilebilir. Kelime olarak 'hediye' Arapça yol göstermek anlamlarını kapsayan 'hüda' sözcüğünden türetilmiştir. Farsça da ise pişkeş kelimesi Türkçe de kullanılan hediye sözcüğüne karşılık gelmektedir. Hediye, Osmanlı Devleti'nde de pişkeş kelimesiyle karşılık bulmaktaydı ve bağlılık nişanesi olarak Padişaha sunulması zorunluluk teşkil eden bir uygulamaydı.³²⁴ Hediyeleşme yoluyla kişiler arasında sosyal bağlar güçlendirilirdi. Osmanlı Devleti'nde yaygın bir uygulama olan hediyeleşmenin kökleri İslamiyet'e kadar dayanmaktadır. Hatta İslam dininde hediyeleşmeyi teşvik eden hadisler bulunmaktadır.³²⁵ Kişiler arasında hediyeleşme sevgi ve saygı belirtisiyken, devletlerarası ilişkilerde farklı anlamlar taşımaktadır. Bilakis devletlerin birbirleriyle hediyeleşmesi iç ve dış hediyeleşme olarak iki farklı bağlamda ele alınmaktadır. İç hediyeleşme, hükümdarın yakın çevresine ve içinde başarılı olan devlet adamlarına verdiği hediyelerdir. Dış hediyeleşme ise devletlerin

³²³ İpşirli," Elçi", s.3-15.

³²⁴ Ali Bardakoğlu, "Hediye", C.17, *TDVİA*, İstanbul 1998, s.151.

³²⁵ Fatma Ünyay Açıkgöz, *XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Hediye ve Hediyeleşme (Padişahlara Sunulan ve Padişahların Verdiği Hediyeler Üzerine Bir Araştırma)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2012, s. 1.

birbirlerine dostluk nişanesi olarak resmi temsilciler aracılığıyla gönderdiği diplomatik hediyelerdir.³²⁶

Geleneklerine bağlı bir devlet olan Osmanlı Devleti yönetim şekillerini Orta Asya devletlerinden gelen anlayış doğrultusunda şekillendirmiştir. Söz konusu anlayış doğrultusunda Padişahlar, diğer devlet hükümdarlarından gelen hediyeleri bir tür biat olarak kabul ederlerdi. XV.-XVII. yüzyıllarda ise hediyeleşme dini ve resmî törenlerde gerçekleşirdi. Resmî törenler; elçi kabul merasimleri, ulufe ve cülus dağıtımları, valide ve sefer alayları, kılıç kuşanma ve cenaze törenleridir. Devlet görevlilerine hükümdar tarafından verilen hediyeler genellikle tayin, azil ve ibka da görülürdü.³²⁷

Hediyeleşme geleneği Osmanlı Devleti'nde bütün kademelerdeki devlet görevlilerinde ve halk arasında oldukça yaygındı. Nitekim hediyeleşme Osmanlı Devleti'nde gerçekleşen resmi ve dini törenlerde büyük önem arz etmiştir. Sadrazamın konağına veya saraya gelen tüm hediyeler deftere kaydedilir ve hazineye konulurdu. Osmanlı Devleti ricali tarafından en çok değer gören hediyeler; kıymetli kumaşlar, mücevherler, mücevherle donatılmış atlar, kıymetli kitaplar olmuştur. Hediyelerin kıymetleri her devlette aynı olmamaktaydı. Şöyle ki her devletin kültür ve geleneği farklı olduğu için hediyeler bu duruma göre değişirdi. Saraya getirilen her hediye karşılığını bulurdu. Bundan dolayı esnaf en iyi ürünlerini saraya sunardı.³²⁸

Osmanlı Devleti'nin güç ve ihtişamını gözler önüne sermesi için diplomatik hediyeleşme önemli bir fırsattır. Ayrıca elçi kabulleri içerisinde büyük önem taşıyan

³²⁶Akım, *Elçi Kabulleri*, s.58-59; Hediyein diplomatik bir araç olması ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Hedda Reindl-Kiel, "Der Duft der Macht: Osmanen, İslamische Tradition, muslimische Machte und der Weten im Spiegel diplomatischer Geschenke", *Wiener Zeitschrift zur Kunde des Morgenlandes*, S. 95, 2005, s. 195-258; Uğur Kurtaran-Zeynep Karaca, "XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya İlişkilerinde Diplomatik Temasın Görünen Yüzü: Hediyeleşme", *Tarih Ve Gelecek Dergisi*, Yıl: 2020, C. 6, S. 4, s. 1187-1218.

³²⁷Açıkgöz, *Osmanlı Devleti'nde Hediye ve Hediyeleşme*, s.162-180.

³²⁸Akım, *Elçi Kabulleri*, s.60.

hediyeleşme merasimi neticesinde elçi kabul törenlerinin kültürel yönü de ortaya çıkardı. Çünkü saraya hediye sunan her elçi getirdiği armağanlarda kendi devletinin kültürünü yansıttı. Fakat hükümdarlarca gönderilen hediyelerde hediye gönderecekleri hükümdarın zevkleri de göz önünde bulundurulurdu.³²⁹

Elçinin padişah huzuruna kabulü ancak hediye ve mektup getirmişse gerçekleşirdi. Hediyesiz gelen elçi hoş karşılanmazdı. Eğer hediye getirmişse de bu hediye devletin şanına layık bir armağan olmalıydı. Padişahın hediyeleri beğenmesi durumunda elçiyi görevlendiren devlet ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler daha ılımlı hale gelirdi.³³⁰ Diplomatik hediyeler, kalitesi ve değeri açısından hediye gönderen hükümdarın gücünü simgelerken, aynı zamanda onun uzlaşma istediğini de gösterirdi. Ayrıca karşı tarafın hediyelerden duyduğu memnuniyet elçinin iyi ağırlanacağını göstergesi olarak kabul edilir ve elçilerin “*hediye verdiğimiz için iyi karşılandık*” şeklinde düşünmesine neden olurdu.³³¹ Elçi, Padişahın huzuruna çıkmadan bir gün önce getirdiği hediyeleri saraya teslim ederdi. Teslim edilen hediyeleri Teşrifatçı Efendi deftere kaydeder ve sonrasında PişkeşçiAğaya verirdi. Arza kabulün gerçekleşeceği gün ise hediyeler, Padişahın görmesi için PişkeşçiAğanın başlarında bulunduğu kapıcılar tarafından Arz Odası’nın etrafında dolaştırılırdı. Bundan sonra ise hediyeler PişkeşçiAğa tarafından Hazine Darbaşına teslim edilirdi. Elçi ve maiyetinden huzura kabul olacak asilzadeler taşıyabilecekleri büyüklükteki hediyeleri de arz odasına getirirdi. Huzura kabul esnasında padişaha, yabancı devlet hükümdarının gönderdiği namenin yanı sıra hediyelerde sunulurdu.³³² Kabul töreninin tamamlanmasıyla konağına geri dönen elçi cevap namesini beklerdi. Görev süresi dolan

³²⁹İpşirli, “Elçi”, s. 11.

³³⁰Emilio Ruiz Vilar, *Harp ve Sulh Avrupa ve Osmanlılar*, Edt. Dejanirah Couto, Çev. Şirin Tekeli, Kitapyayınevi, İstanbul 2017, s. 244.

³³¹Fatma Ünyay Açıkgöz, “Osmanlı-İspanya Barışını Güçlendiren Diplomatik Hediyeler (1783-1787)”, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, C. 7, S. 2, 2017, s. 143.

³³²Can, *Osmanlı Devleti’nde Yabancı Elçiler*, s.253.

elçilere devletlerarası münasebetler ve geliş sebebi bağlamında kendisi için ve hükümdara götürmesi için hediyeler sunulurdu.³³³

Osmanlı Devleti, ülkesine gelen elçi geri dönmeden evvel muhatabı olan yabancı devlet hükümdarına göndereceği hediyeleri öncelikle Paşa Kapısı'na getirir ve sonrasında devlet ricali eşliğinde hediyelerin değerini öğrenmek için Kuyumcubaşıya götürürdü. Nitekim değerleri öğrenilen hediyeleri vezir-i azam mühürler ve değerlerinin tutulduğu defter ile birlikte Enderun'a gönderirdi. Hediyeler ancak kayıt altına alındıktan sonra elçiye takdim edilirdi.³³⁴

2.1.6.Osmanlı Devleti'nde Elçi Ağırlama Ritüeli: Ziyafet

Osmanlı Devleti'nde elçi kabullerinin vazgeçilmez ritüellerinden birisi de elçiler için verilen ziyafetlerdir. Resm-i kabul törenlerinin olacağı gün divanhanede elçilere ziyafet verilmek için sofralar kurulurdu. Elçiler huzura kabul olacakları gün güneş doğmadan konaklarından hareket ettikleri için ziyafetlerin verileceği saat kuşluk vaktine denk gelirdi. Ziyafetlerde elçinin Müslüman ya da Hristiyan oluşuna bakılmaksızın tüm elçilere en iyi şekilde davranılırdı.³³⁵ Ziyafetler yalnızca bağımsız devlet elçilerine verilirdi. Nitekim Osmanlı Devleti'ne tabii olan devletlerin elçileri için sofralar kurulmazdı. Ziyafetlerde elçiler büyük, orta veya küçük elçi ayırt edilmeksizin vezir-i azamın sofrasında bulunur ve iskemleye otururken, elçinin maiyetindeki huzura kabul olan asilzadeler de defterdar ve nişancı ile aynı sofraya otururdu. Yalnızca Kapıkethüdaları sadrazamın sofrasında yer alamazdı ve elçilik heyeti gibi Nişancı veya Defterdarın sofrasında bulunurlardı. Elçilik

³³³Akım, *Elçi Kabulleri*, s.63.

³³⁴Uzunçarşılı, *Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, s.297.

³³⁵Halil Mercan, *Teşrifatizade Mehmed Efendi'nin Defter'i Teşrifatı (Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1996, s.107.

heyetinde bulunup Divan-ı Hümayun’a giremeyenler ise eski divanhanede kendileri için kurulan soflarda yemek yerlerdi.³³⁶

Kabul günlerinde kurulan sofralara yemekleri Matbah-ı Âmile Emini ve Matbah-ı Âmile hizmetlileri getirirdi ve söz konusu hizmetliler ziyafet son buluncaya kadar sadrazamın huzurunda ayakta beklerlerdi. Elçi kabullerinde önemli sorumluluk taşıyan Çavuşbaşı ve Kapıcılar Kethüdası da yemekten hemen önce içeri girerdi. Sadrazam ve vezirlerin yemeklerini de Çaşnigir Ağalar getirirdi. Gümüşten sinilerde yerden biraz yüksek masalara kurulan sofralara elli-altmış çeşit yemek getirilirdi. Ziyafet sofralarında çatal-kaşık bulunmazdı, herkes önüne gelen yemekten bir iki lokma almak suretiyle yemek yerdi ve sofradaki yemekler sürekli değişirdi.³³⁷

Osmanlı Devleti’nde ziyafetler genellikle divan toplantısından sonra ve huzura kabulden önce yapılırdı. Bu şekilde bir kez daha devletin ihtişamı ve cömertliği gözler önüne serilirdi.³³⁸ Ziyafetlerde elçilerin sağlık sorunları da ayrıca göz önünde bulundurulurdu. Eğer elçi perhiz halindeyse perhizine uygun olacak şekilde özel yemekler hazırlanırdı.³³⁹ Fakat bazı elçiler ziyafetten memnun kalmamaktaydı. Bir örnek olarak Avusturya elçisi Schweiggerziyafet sofrası hakkında şu yorumu yapar:

“Yemekten kalkar kalkmaz, Çavuşlar ve diğer benzeri saray mensupları, akbaba ve yırtıcı kuşların leşe saldırdıkları gibi, artan yemeklere hücum ettiler, çünkü bize göre bu ziyafet, pek de hoş bir görünüm arz etmediği halde Almanya’da bir köy kilisesi vaftizinde çok da zengince olduğunu aramızdakilere söyledim. Onlara göre bu bir sultan ziyafetiydi.

³³⁶ Can, *Osmanlı Devleti’nde Yabancı Elçiler*, s.232.

³³⁷ Girgin, *Hariciye Tarihimiz*, s.55.

³³⁸ Mustafa Can, “Elçi Kara Mehmed Paşa Örneği Üzerinden Osmanlı Diplomasi Teşrifatına Dair Bir Analiz”, *“Tarihin İzinde Bir Ömür” Prof. Dr. Nuri Yavuz’a Armağan*, Berikan Yayınevi, Ankara 2019, s.262.

³³⁹ BOA. BEO. A. TŞF. 356/112.

Bunun için kalanları kapıştılar ve kalan ne varsa götürdüler. Bu barbarlara hiç de ters düşmeyen köylüvari bir saray usulü”³⁴⁰.

Schweigge’ın yorumunun sebebi yıllık vergisini getiren Avusturya elçilik heyetinin içinde yer almasıydı. Lakin getirdiğı hediyeleri Osmanlı Devleti’ne sunduktan sonraki yorumu ise şu şekildedir:

“Getirdiğimiz hediyelerle kıyaslanınca, sultanın bize vermiş olduğı ziyafetten daha pahalı bir yemek yediğimi hayatta hatırlamıyorum; bu sabah yemeğı bize, asırlar önce Mısır’da Kleopatra’nın aşığı Antonius ‘a, her biri bir ton altın değerinde olan iki kulak küpesini sirkeye batırarak servis etmesinden daha pahalı geldi. Diğer yemekler iki buçuk ton altına mal olmuş olmalı. Her şeye rağmen bu yemekler inciydi. Biz ise inci değil, pilav yemiş, inci fiyatı ödemiştik. Bundan da bir tabak pilavla, bir kova şerbetin ne kadar pahalı olduğı hesaplanabilir”³⁴¹

Yemek bittikten sonra sofralar hizmetliler tarafından hızlıca toplanırdı. Yemekten sonra eller yıkanırđı ve akabinde Teşrifati Efendi, Sadrazama ve diğer devlet görevlilerine buhur ikram ederdi. Elçiye ise Mehterbaşı güllap, Matbah-ı Âmire Vekil-i harcı buhur ikram ederdi.³⁴²Schweigge’ın bu ikramla ilgili yorumu ise şu şekildedir:

“Buzla soğutulmuş şerbet en çok beğenileniydi. Juleb gibi çok güzel içki; iki bardaktan sonra insana bir şey olmuyor”³⁴³

Ziyafet fasıllarında Padişah kurulan bu sofralarda yemek yemezdi. Padişahlar, Fatih Kanunnamesi’nde de yer aldığı üzere yemeklerini tek başlarına yerdi. Yemekten sonra

³⁴⁰Tebly, s.133.

³⁴¹Tebly, s.133.

³⁴² Can, *Osmanlı Devleti’nde Yabancı Elçiler*, s.235-236.

³⁴³Tebly, s.133.

gerçekleşen güllap ve buhur ikramından sonra Sadrazam, gümüş asası elinde bulunan Çavuşbaşı vesilesiyle elçinin arz törenine hazır olduğunu ve emir beklediklerini belirten pusulayı Arz Odası'nda bulunan Padişaha gönderirdi. Padişah'tan gelen onay pusulası Çavuşbaşı tarafından getirildikten sonra divanhaneden dışarı çıkılırdı.³⁴⁴

Resm-i kabul süreçlerini kısaca toplamak gerekirse; Bir devlet, bir devlete elçi göndermeden önce bir name ile durumu bildirirdi. Name gönderilmesinin sebebi ise elçinin gönderileceği devletin, elçinin ihtiyaçlarını karşılaması ve yol güzergâhı üzerinde güvenliği sağlamaktır. Bu durumu takiben elçinin gideceği devlet tarafından elçinin yol güzergâhı boyunca hazırlıklar yapılırdı. Elçi ve maiyetinin yol üzerinde konaklayacağı yerler belirlenirdi ve yeme-içme gibi ihtiyaçları tespit edilirdi. Bu minvalde güzergâh üzerindeki görevlilere hüküm gönderilirdi. Görevliler, yolların tamir edilmesi ve köprülerin onarılması için gerekli faaliyetlerde bulunurdu. Bunun yanı sıra elçi ve maiyetinin dinlenebilmesi için yol güzergâhı üzerinde konak tahsis ederdi. Osmanlı Devleti'nin teşrifat kurallarının içerisinde önemli bir yeri olan tayinat sistemi de gelen elçiler için uygulanırdı. Şöyle ki Osmanlı Devleti gelen elçileri misafir olarak kabul ettiği için elçinin sınıra geldiği andan başlayarak ülkesine geri dönene kadar masraflarını karşılardı. Elçinin ve maiyetinin ülke sınırları olduğu müddetçe masraflarının karşılanmasına 'Tayinat Usulü' denilmiştir. Tayinat miktarı ise, birçok sebebe bağlı olarak değişebilirdi. Söz konusu sebeplere bakacak olursak; Elçinin statüsü ve devletlerarası ilişkiler bağlamında farklılık gösterirdi. Nitekim sınıra gelen elçi devlet görevlileri tarafından bir törnele karşılanırdı. Elçinin ilk kabulü bu şekilde gerçekleşirdi. Sınırdaki karşılanan elçi ve maiyeti dinlenmesi için konaklayacağı mahalle götürülürdü. Birkaç gün geçtikten sonra bir görevli ile elçiye kabul gün ve saati bildirilirdi.

³⁴⁴ Arif Bilgin, "Amasya'da Elçi Ziyafetleri", *Metro-Gastro Dergisi*, S.59, 2010, s.36-41.

Ayrıca huzura kabulün aşamaları ve eğer varsa padişahın istekleri belirtilirdi. Genellikle Osmanlı Devleti'ne gelen elçilerin ilk kabulü Sadrazam tarafından gerçekleştirilirdi. Bu durumun sebebi ise, Sadrazam elçinin geliş sebebini öğrenirdi ve elçinin getirdiği nameleri incelerdi. Elçi ile görüşmesinin gidişatını padişaha anlatırdı ve bu doğrultuda elçinin kabulünün nasıl gerçekleşeceği de belirlenirdi. Nitekim Sadrazam kabulünden birkaç gün sonra bir görevli elçi ve maiyetinin bulunduğu konağa giderek Saraya kabullerinin gerçekleşeceğine dair bilgiler verirdi. Ancak Sadrazam ile kabul kötü geçerse, elçi aylarca konakta bekletilir ve saraya kabul edilmeyebilirdi. Kabulün gerçekleşeceği gün elçi ve maiyeti Osmanlı görevlileri tarafından konaklarından alınarak saraya getirilirdi. Bu bağlamda resm-i kabul törenleri başlamış olurdu. Görevliler tarafından karşılanan elçi ve maiyeti bir seromonisi ile karşılanırdı ve elçilere ziyafet verilirdi. Ziyafet, Osmanlı teşrifatının önemli bir seromonisidir. Nitekim ziyafetlerde ve kabul törenlerinde devletin güç ve ihtişamını gözler önüne sermek önem arz etmiştir. Ziyafetten sonra elçinin ve heyetinden birkaç soylu kimsenin padişahın huzuruna kabulü gerçekleşirdi. Kabul esnasında herşey önceden organize edilirdi ve sistemli olarak ilerlerdi. Elçinin Padişahın önünde eğilmesi, huzurdan geri geri çıkması gibi konu ve talepler elçi huzura çıkacağını öğrendiği zaman anlatılır ve belirlenirdi. Namesini teslim eden elçi, padişaha ve sadrazama hediyelerini takdim ederdi. Elçinin getirdiği hediyeler görevliler tarafından deftere kaydedilerek hazineye götürülürdü. Elçinin getirdiği hediyeler diplomatik olarak büyük anlam taşımaktadır. Hediyein kıymeti, elçiyi gönderen devletin padişaha verdiği değeri gösterirdi. Nitekim Resm-i kabul seromonisinden sonra elçi ve maiyeti konaklarına geri dönerdi ve padişahın cevap mektubunu alana kadar beklerdi. Padişah, cevap namesini teslim etmek için elçiyi tekrar huzuruna kabul ederdi. Elçi, nameyi teslim aldıktan sonra padişahın ülkesine dönmek için müsaade isterdi. Padişah, elçinin bu isteğini kabul ettikten sonra elçiye ülkesine

götürmesi için hediyeler verilirdi. Elçi, sınıra gelene kadar olduğu gibi ülkesine geri dönerkende yol güvenliği sağlanırdı. Ülkesine geri dönen elçi nameyi teslim eder ve görevini tamamlamış olurdu. Genel teamüllere uygun bir resm-i kabul töreni yukarıda bahsettiğimiz şekilde gerçekleşmektedir. Zamanla birtakım değişiklikler meydana gelse de ana çerçevesi sabit kalmıştır.

Resm-i kabul törenlerinin ana yapısını açıkladıktan sonra asıl konumuzu oluşturan III. Ahmed Döneminde (1703-1718) Osmanlı Devleti'ne gelen Avusturya ve Rus elçilerinin faaliyetleri ve resm-i kabul törenleri çalışmanın üçüncü bölümünde anlatılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. III. AHMED DÖNEMİNDE (1703-1718) OSMANLI DEVLETİ'NE GELEN AVUSTURYA VE RUS ELÇİLERİNİN FAALİYETLERİ VE RESM-İ KABUL TÖRENLERİ

3.1. III. Ahmed Dönemi'nde Osmanlı Devleti'ne Gelen Habsburg Elçilerinin Kabulü, Ağırlanması ve Faaliyetleri

3.1.1. Leopold Talman (1701-1713)

Talman, 22 Mayıs 1661 tarihinde Güney Tirol Bölgesinde dünyaya gelmiştir. Annesi Maria Pray ve babası Gotthard Talman'dır.³⁴⁵ Talman, genç yaşta Innichen Kasabası'ndan Viyana'ya gelerek doğu ülkelerinin dillerini öğrendi. 1697 yılında Osmanlı Devleti, Viyana Kuşatmaları ile meşgulken Talman, Habsburg ordusu nezdinde Macaristan'da tercümanlık görevi yaptı.³⁴⁶ Bu minvalde Talman, Osmanlı elçiliği döneminden önce çeşitli tercümanlık görevlerini üstlenmiştir. II. Viyana Kuşatmasının sonucunda imzalanan Karlofça Antlaşmasıyla Osmanlı-Avusturya ilişkileri yeniden şekillendi. Viyana Kuşatmasında ağır bir bozguna uğrayan Osmanlı Devleti, XVIII. yüzyıldan itibaren diplomasiyi aktif bir şekilde kullanmaya başladı. 1699 yılında Karlofça Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Osmanlı Devleti ve Avusturya irtibatlarını kuvvetlendirmek için karşılıklı olarak elçiler gönderdi. Karlofça görüşmeleri için Avusturya Kont Oettigen'i İstanbul'a gitmesi için görevlendirdi.³⁴⁷ Karlofça Antlaşması'ndan sonra taraf devletler nezdinde çözüme ulaştırılamayan konular için her iki devlet tarafından elçiler gönderildi. Avusturya hükümeti ise 1702 yılında Alexander de Fin'i görevlendirdi. Karlofça görüşmelerinde aktif rol oynayan Talman ise tecrübeleri neticesinde 12 Kasım 1702 tarihinde Fin'in sekreteri olarak atadı. Nitekim Talman Edirne'ye gitmek üzere yola çıktı.³⁴⁸

³⁴⁵ Mustafa Öge, *Esnâ-ı Musâlahada Tevârüd Eden Mekâtib: Metin ve Değerlendirme (Pasarofça Anlaşması (21 Temmuz 1718) Sürecindeki Yazışmalar*, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2022, s.11.

³⁴⁶ Ercan, *Pasarfoça Antlaşması*, s.40.

³⁴⁷ Hammer, *Osmanlı Tarihi*, C. 7, s. 23-25

³⁴⁸ Szabados János, "Michael Talman konstantinápolyi Habsburg rezidens két jelentése az Udvari Haditanács Részére (1705. Jûlius 25. És Augusztus 13.)", *Forrásközlések* C.20, S.3, 2013, s.385-387.

Avusturya elçisi Fin'in sekreteri olarak 1703 yılının ilk günlerinde yola çıkan Talman, Avusturya hükümetine sık sık rapor yazdı. Nitekim bu tarihlerde Osmanlı Devleti'nin yaşadığı hareketlilik arttı. Uzun süren savaş yıllarını atlatan Osmanlı hükümeti, iç isyanlar ile ilgilenmeye başladı. Bucak'ta çıkan isyanı bastırmak için Osmanlı ordusu hazırlık yaptı. Talman, söz konusu hazırlıkları Avusturya hükümetine raporladı. İlgili raporlarda Osmanlı Avrupa'sında askeri bir hareketlilik yaşandığını ve bu askeri hazırlıkların Bucak'taki isyanı bastırmak amacıyla yapıldığını yazdı. Talman, raporlarında ayrıca yolculuk boyunca gördüğü manzaralardan da bahsetti.

Talman, Osmanlı hududuna girdikten sonra Edirne'ye 28 Şubat 1703 tarihinde ulaştı. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nde birtakım hareketlilikler vardı. Habsburg elçisinin ziyaretinin siyasi nedeni ise II. Mustafa dönemindeki uzun süren savaş yıllarının Avusturya'yı da yıpratmış olmasıydı. 1701-1702 yılları arasında yaşanan Edirne Vaka'sı neticesinde II. Mustafa tahttan indirildi ve yerine III. Ahmed 1703 senesinde tahta geçti. Osmanlı Devleti'nde yaşanan bu taht değişikliği nedeniyle yeni bir savaş olasılığından endişelenen Avusturya, İstanbul'a daimî bir temsilci gönderdi. Nitekim elçi, İstanbul'da Osmanlı saray politikalarını takip edecek ve böylece Avusturya'nın Avrupalı hasımlarından gelecek entrika veya iş birliğini engelleyecekti.³⁴⁹

Talman, Osmanlı ülkesine girer girmez diplomatik temaslar kurmaya başladı. İlk olarak Osmanlı Baştercümanı Mavrokordato ile görüşerek iki devlet arasındaki barışın devamlılığı için elinden geleni yapacağını bildirdi. Baştercüman ile görüşmeden birkaç gün sonra Avusturya sefiri Rami Mehmed Paşa tarafından ağırlandı. Bu minvalde gayriresmi şekilde ilk resm-i kabulü gerçekleşti. Talman, Rami Mehmet Paşa ile görüşmesinde de iki

³⁴⁹Jovan Pesalj, "1718 Pasarofça Barış Antlaşması ve Habsburg-Osmanlı İlişkileri", Çev. Erkan Ögütmen, *Harp ve Sulh 300. Yılında Pasarofça Antlaşması Sempozyumu Bildirileri*, Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2019, s.43.

devlet arasındaki barışın sürekliliğini istediğini ve Viyana sarayındaki herkesin aynı düşünceyi taşıdığını belirtti. Ancak Avusturya elçisi Viyana'ya yazdığı raporlarında Osmanlı sultanının kendisini huzuruna kabul etmek istemediğini yazmıştı. Elçinin söz konusu raporunda Osmanlı Sarayına kabul edildiği zaman büyük bir ihtişamla karşılandığı da yazmaktaydı.³⁵⁰

Resm-i kabul töreninde Rami Mehmed Paşa ve Talman sözleriyle iyi niyetli bir tutum sergilese de Osmanlı-Avusturya ilişkileri tam anlamıyla sorunsuz değildi. Nitekim Talman Edirne'ye gelir gelmez Baştercüman Mavrokordato ile görüştü. Bu sırada Novi arazisinin sınır tahdidi ve Osmanlı Devleti'ne teslim edilmesi hakkında görüşmeler devam ediyordu. Osmanlı hükümeti “alâ hâlihî” ilkesini savunarak bölgenin Avusturya ordusu tarafından boşaltılmasını istemişti. Novi Kalesi hakkındaki anlaşmazlığın taraf devletler nezdinde çözülememesi üzerine İngiltere elçisi Lord Paget'in arabuluculuğuna başvuruldu. Söz konusu gelişmeler sinucunda Avusturya hükümeti Novi Kalesi'nin yıkılmasına ve kaleye bağlı olan toprakların Osmanlı Devleti'ne bırakılmasına karar verildi. Ancak Rami Mehmet Paşa'nın, Talman'ı kabulünde Novi meselesi yeniden gündeme gelmişti. Fransa elçisi, Rami Mehmet Paşa'yı Novi meselesi üzerinden Avusturya'ya savaş açması için kışkırtıyordu. Talman, söz konusu gelişmeleri Viyana'ya bildirdi ve Rami Mehmet Paşa'nın Fransa elçisinin sözlerine itimat etmediğini yazdı.³⁵¹

Nemçe elçisi, Osmanlı ülkesine geleceğini Osmanlı hükümetine bildirdi ve bunun üzerine Osmanlı'ya varmak için yola çıktığı vakit Padişah kethüda erlerine ve kazalara elçinin güvenliğinin sağlanması için emr-i şerif gönderdi. Söz konusu emr-i şerifler yalnızca

³⁵⁰ János, s. 386-387.

³⁵¹ Osmanlı-Avusturya sınır müzakereleri ve tespitleri hakkında detaylı bilgi için bkz.; Zeynep Karaca, *1699-1739 Osmanlı Avusturya Antlaşmalarına Göre Sınır Tespit Çalışmaları*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman 2019.

elçilerin yol güvenliğini sağlamak için değil aynı zamanda elçi ve maiyetini yol üzerinde konakladığı kazalarda ihtiyacının karşılanması için yazılırdı. Şöyle ki; yabancı devlet elçileri Osmanlı ülkesi sınırında girdikleri andan itibaren misafir sayılırdı. Ayrıca elçi ve maiyetinin tüm masrafları devlet tarafından karşılanırdı.³⁵² Yine Osmanlı ülkesinde bulunduğu müddetçe elçi ve maiyetinin ihtiyaçları ve güvenliği devlet tarafından temin edilirdi. Talman ve maiyeti için gönderilen emr-i şeriflere bir örnek de 57/1 No'lu Ecnebi Defteri'nde yer almaktadır.³⁵³

Avusturya imparatoru, III. Ahmed'in cülusunu tebrik etmek için 1704 yılında Nemçe elçisi aracılığıyla aşağıdaki mektubu göndermiştir.

“Şevketlü ve kudretlü şehinşâhü'l-Osman ve padişâh-ı Anadolu ve Rumili mu'azzez ve mükerrerem konşumuz ve dostumuz Sultan Ahmed Hân Hazretlerinin taraf-ı sa'âdetlerine bii'nâyetullah-ı te'âla müntehab Roma İmparatoru ve Nemçe ve Macar ve Çeh ve Dalmaçya ve Hırvat ve İslavin kralı ve Avusturya Arçedükası ve Burgonya ve Brabençe(?) ve Esterye(?) ve Karindiye(?) ve Karinbole(?) dükası ve Mora Mârkizi(?) Locmoriki ve yukarı ve aşağıki Selezye bir Temirge(?) ve Teke(?) dükası ve Asuviye(?) ve Absorki(?) ve Toroli(?) ve Ferti(?) ve Geyorgi(?) ve Guruniçe(?) Guruduka(?) ve Lisacya(?) Landagorovi(?) ve Roma imparatorluğunun Burgonyası ve yukarıki ve aşağıki Lozacya Markizi ve Mârkiye ve İslavin ve Bortunâvan(?) ve Sâlin hâkimî Leopoldus cânibinde izdiyâd-ı sıhhat ve a'fiyet ve sa'âdeti esenniyesi ittihâfindan sonra i'zâz ü ikrâm birle i'lâm olunan budur ki mu'azzez ve mükerrerem konşumuz ve dostumuz hazretlerinin bi-tevfik-allah-u te'âla yemin ve ikbâl ile taht-ı âlî-baht-ı Osmânîye cülûs buyurdukları haberi bu cânibe irsâl olunan mir'âlem gayretlü İbrâhim Ağa'nın yediyle vâsıl olan nâme-i şehinşâhileri mazmûnunda ma'lum

³⁵²BOA, A. DVN., Düvel-i Ecnebi Defteri, Nemçeli Ahidnamesi, Nr.57/1, s.35/35-36/36-36/37-37/41.

³⁵³BOA, A. DVN., Düvel-i Ecnebi Defteri, Nemçeli Ahidnamesi, Nr.57/1, s.37/44.

oldukda ba'is-i messeret-i âzim olup yolların zAhmedi sebebiyle İbrâhîm Ağa'nın avdeti belki geç olur mülâhazasıyla nâme-i hümayûnlarına cevab için kendiye teslim nâmemizde tashih olunan sururumuzu ve devlet-i âlîyyeleriyle mün'âkid sulh u salâhın hıfz ü hirâsetine sıdk u hulûs ve sebât rağbetimizi tasdik ve mâbeynde hâsıl olan dostluğa dahi münâsib olmağla işbu nâmemiz Mihâl Talman nâm sadâkatlü ve muhabbetlü ademimizin vâsıtasıyla huzûr-ı âlîlerine tebliğ olunmak üzere mahsûsen ve acilen ulâğımız ile irsâl olunmuştur ve tebrik-i merâsimini tebeyyin ve şerâit ve mevâdd-ı sulh u salâha ve dostluk ve meveddetin vech-i kaviyyü'l- istikrârı nam-u vâfık olup ba'del-yevm sınır ve ticârete müte'allik ve iki devlete menfaatlü olan bi'l-cümle umuru tarafımızdan ifade ve icrâ ile der-devlet-i âlîyyede düşen işleri vecd-i ikmâl ile temsil eylemek liyâkat-ı tahsil eylemek için mezbûru dersa'âdetlerinde kapukethüdâliğimiz ile mümtâz eylemişizdir bu takdirce huzûr-ı âlîlerinde hüsn-i nazâr ile kabule lüzûmu oldukça tembihimiz ile cezvî vekili arz u i'lâm eylediği ahvâle i'timâd buyurulmak iltimâs olunur inşallahu te'âla cânibimizden dahi kezâlik meveddet-i kemâle ve sulh ve komşuluk levâzımına mukarrerdir bâki imtidâd-ı sa'âdet ve saltanat ile mu'âmmar olup cümle işlerinizi arzumuz hakk-ı subhânehu ve te'âlaasitân ve meymenetlü eyleye beç kal'âsında târih-i velâdet-i hazret-i âlisinin bin yedi yüz dördüncü ve Roma Krallığımızın kırk yedinci ve Macar krallığımızın ve Çeh krallığımızın kırk sekizinci senesinde mâh-ı ağustosun dokuzuncu gününde yazılmıştır cenâb-ı vâlâlarının halâs komşusu Leopoldus".³⁵⁴

Nemçe elçisi, Osmanlı ülkesine geleceğini Osmanlı hükûmetine arz-ı hal etmiş ve bunun üzerine İstanbul'a varmak için yola çıktığında padişah kethüda erlerine ve kazalara elçinin güvenliğinin sağlanması için emr-i şerif göndermiştir. Söz konusu emr-i şerifler yalnızca elçilerin yol güvenliğini sağlamak için değil aynı zamanda elçi ve maiyetini yol

³⁵⁴BOA, DVNS. NMH. d., nr. 6, s. 85-86.

üzerinde konakladığı kazalarda her ihtiyacının karşılanması için yazılmıştır. Şöyle ki; yabancı devlet elçileri Osmanlı ülkesi sınırında girdikleri andan itibaren misafır sayılırdı. Ayrıca elçi ve maiyetinin tüm masrafları devlet tarafından karşılanırdı.³⁵⁵ Ayrıca Osmanlı ülkesinde bulunduğu müddetçe elçi ve maiyetinin ihtiyaçları ve güvenliği devlet tarafından temin edilirdi. Talman ve maiyeti için gönderilen emr-i şeriflere bir örnekte 57/1 No'lu Ecnebi Defteri'nde yer almaktadır.³⁵⁶

“Nemçe Çasarı tarafından Âstâne-i sa'âdetimde meks üzere olan kıdvetü'l-a'yânü'l-milletü'l-Mesihîyye Talman südde-i sa'âdetime 'arz-ı hâl gönderüp zevcesi bahren bu tarafa gelmek üzere olmağla her kangınızın taht-ı hükûmet ve kazâsına gelüb dâhil olur ise kendüye ve yanında olan adamlarına ve esvâb ve tavârlarına dahl ve ta'ârruz ve mürurlarına mümâna'at olunmayup ve mahûf ve muhâtara olan yerlerde yanına kifâyet mikdârı adamlar koşulup menâzil ve merâhilde hıfz ve siyânet olunarak emîn ve sâlim birbirinize irsâl eylemeniz bâbında hükm-i hümâyûnum ricâ eylemeğin vech-i meşrûh üzere 'amel olunmak bâbında fermân-ı 'âlî-şânım sâdır olmuşdur deyu yazılmıştır.

(Fi) Evâhir-i Rebiyü'l-evvel sene 1116.”

1706 yılında Avusturya'da yaşanan taht değişikliğinde dolayı Osmanlı Devleti'ne gelen Talman, 6 Numaralı Name-i Hümayun defterinden edindiğimiz bilgiler doğrultusunda Sultan III. Ahmed'in huzuruna çıktığında kabul töreni Osmanlı resmi kaideleri etrafında yapıldı. Bu durum Osmanlı Devleti ile Avusturya arasındaki münasebetlerle ilgilidir. Nitekim uzun süren savaş döneminden sonra yeni bir savaşa iki devlette hazır değildi. Bundan dolayı Osmanlı ve Avusturya devletleri aralarındaki barışın devamlılığı için

³⁵⁵BOA, A. DVN., Düvel-i Ecnebi Defteri, Nemçeli Ahidnamesi, Nr.57/1, s./35-36/36-36/37-37/41.

³⁵⁶BOA, A. DVN., Düvel-i Ecnebi Defteri, Nemçeli Ahidnamesi, Nr.57/1, s.37/44.

birbirlerine karşı dostane tavırlar sergiledi.³⁵⁷ Osmanlı hükümeti, Nemçe sefirini layıkıyla karşılayarak dostane bir adım attı. Buna karşılık olarak Nemçe hükümdarı elçisiyle birlikte III. Ahmed'e takdim edilmesi için hediye gönderdi. Söz konusu hediyeler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.³⁵⁸

Tablo 10. 1706 yılında Avusturya Devleti'nde yaşanan taht değişikliği nedeniyle III. Ahmed'in huzuruna çıkan Avusturya sefiri Talman'ın takdim ettiği hediyelerin listesi.

Ürün	Miktar
Âl Nemçe serâseri	1 top
Mor Nemçe dibası	1 top
On iki kandilli şamdan-ı kebir	1 adet
Kebir-i sim taht şamdanları	2 adet
Sim çiçeklik	2 adet
Sim kavanoz	2 adet
Sim çiçeklik saksısı	2 adet
Kebîr asma çalar saat	1 adet

Karlofça Antlaşması'nın bir sonucu olarak her iki devlette esirlerin iadesini gerçekleştirecekti. Antlaşma sonucunda 315 Nemçe askeri olan esir memleketlerine gönderilecekti. Esirlerin götürülmesi için 24 asker görevlendirildi. Osmanlı hükümeti toplam 339 Nemçe askerini güvenli şekilde ülkelerine göndermek amacıyla bütün kaza ve sancaklara ferman gönderdi.³⁵⁹ Ayrıca Kapı Kethüdaları esirlerin bedellerini ödeyerek, esirleri sahiplerinden kurtaracaklardı. Nitekim Talman, 1709 yılında sahiplerine akçe vermek suretiyle 15 esiri kurtarmıştır.³⁶⁰

“Kıdvetü'l-a'yânü'l-milletü'l-Mesihîyye Nemçe çasarının Âstâne-i sa'âdetimde mukîm olan kapukethüdâsı (kıdvetü'l-a'yânü'l-milletü'l-Mesihîyye)³⁶¹Talman südde-i

³⁵⁷ Hüseyin Özgür Düzençi, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlenmesi (S. 151-300), Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2020, s.100.

³⁵⁸ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 251.

³⁵⁹ Bozkurt, s.41.

³⁶⁰ BOA, A. DVN., Düvel-i Ecnebi Defteri, Nemçeli Ahidnamesi, Nr.57/1, s.45/79.

³⁶¹ Belgede ibarenin üstü çizilmiştir.

sa'âdetime'arz-ı hâl gönderüp bu taraftan ashâbında hakk rızâlarıyla akçalarını virüb tahlis eylediği on beş nefer Nemçe esirlerini ve kendü etbâ'ında iki 'avret ile çocuk ve üç nefer daha müste'min hizmetkârları vatanlarına götürmek murâd itmekle her kangızın taht-ı hükûmet ve kazâsına varup dâhil olurlar ise menâzil ve merâhilde kendülere ve esvâb ve tavarlarına dahl ve ta'arruz ve mürurlarına mûmâna'at olunmayup ahidnâme-i hümayûna mugâyir harâc ve mütâlebesiyle ve sâirbahâne ile rencide ve remîde olunmayup himâyet ve siyânet olunmak bâbında hükm-i hümayûnuma ricâ eylemeğin vech-i meşrûh üzere 'amel olunmak emrim olmuştur.

Fî evâsıt-ı Receb sene 1121."

Osmanlı arşiv kayıtlarında bulunan tayinat kayıtları içerisinde mukim Avusturya elçisine ait bazı kayıtlar mevcuttur. Söz konusu kayıtlara göre; Talman'ı korumak için Osmanlı hükûmeti tarafında görevlendirilen iki Divan-ı Hümayun Çavuşuna günlük ihtiyaçlarını karşılamaları için her gün 30 akçe verilmiştir.³⁶² Ayrıca Osmanlı Devleti, Avusturya tarafından elçilikle görevlendirilip İstanbul'a gelen Leopold Talman'ın ihtiyaçlarını karşılamıştır. Nitekim Habsburg Hükûmeti, İstanbul'a Ignaz Von Quarrientund Rall'ı göndereceklerini ve Nemçe sefiri geldiğinde resm-i kabul töreninin yapılmasını ve Talman'ın ikametine izin almak için bir name yazmıştı. Böylelikle Osmanlı Hükûmeti, Talman'ın kalmasına müsaade buyurmuştur.³⁶³ 23 Temmuz 1706 tarihli kayıtlara göre Avusturya sefirine günlük 19.200 akçe verilmiştir. Aşağıdaki tablo Nemçe sefirinin günlük harcamalarını ihtiva etmektedir.

³⁶²BOA, İE.HR: 13/1288; AE. SAMD.III: 117/11532; BOA, AE. SAMD. III., Nr.62-6231; BOA, AE. SAMD. III., Nr.69-7000; BOA, AE. SAMD. III., Nr.77-7732

³⁶³BOA, DVNS. NMH. d., nr. 6, s. 152-153.

Tablo 11. Nemçe Elçisine Verilen Günlük Günlük Tayinat ³⁶⁴

Ürün	Miktar	Ücret
Nân-ı ‘aziz	100 çift	Kıymet 200 akçe
İnek eti baş	-	Kıymet 600 akçe
Koyun eti	30 kıyye /adet fiyatı 6 akçe	Kıymet 180 akçe
Cenâh	22 adet/adet fiyatı 9 akçe	Kıymet 198 akçe
Cenah-ı Mısıri	2 aded /adet fiyatı 60 akçe	Kıymet 120 akçe
Pirinç	10 kıyye//adet fiyatı 12 akçe	Kıymet 120 akçe
Revgan (Yağ)	4 kıyye/adet fiyatı 22 akçe	Kıymet 96 akçe
Odun	3 araba/adet fiyatı 18 akçe	Kıymet 54 akçe
Şair yem (arpa yemi)	87 adet /adet fiyatı 6 akçe	Kıymet 522 akçe
Ot	3 araba /adet fiyatı 60 akçe	Kıymet 180 akçe
Hinto	7 adet	-
Bargir/ Beygir(her bir hinto altışar bargirden)	42 adet/adet fiyatı 60 akçe	Kıymet 352 akçe
Çavuşlara menzil bargiri/Beygiri	4 adet /adet fiyatı 60 akçe	Kıymet 340 akçe
Araba-i kav	5 çift /10 adet	Her çiftine ücret 100 akçe Toplam:2500 akçe
Yumurta	100 adet	Kıymet 50 akçe
Çavuşların(a) nan-ı aziz	10 çift	Kıymet 20 akçe
Top arabacılarına nan-ı aziz	6 çift	Kıymet 12 akçe

³⁶⁴BOA, AE. SAMD.III, d.84-8460.

Pirinç	2 Kıyye/adet fiyatı 12 akçe	Kıymet 24 akçe
Sade Yağ	2 kıyye	Kıymet 12

Hatta mukim elçiye verilen tayinat yetmediği için yapılan 8 akçe zammın da arşiv belgelerine yansıdığı görülür.³⁶⁵ Elçiler kendilerine devlet tarafından verilen söz konusu ödeneklerle gıda vb. ihtiyaçlarını da karşılardı. Fakat bazı ürünlerin temini Osmanlı ülkesinde yasaktı. Bu ürünler; domuz, şarap ve pekmezlik üzümdür. Ancak bu ürünlerin elçilerin isteği neticesinde Divan-ı Hümayun’dan alınacak izin doğrultusunda teminatı mümkün olmaktadır.³⁶⁶ Nitekim 1705 yılı Nisan ayının ilk haftalarında Talman, şarap almak için bir talepte bulunmuştu. Osmanlı hükümeti, Talman’ın bu isteğini “kifaf-ı nefis” çerçevesinde değerlendirerek uygun bulunması üzerine Nemçe sefiri 7000 kilo şarabı satın aldı. Ayrıca Talman yol üzerinde kendisinden bir vergi talep edilmemesi için divana müracaat etmiştir.³⁶⁷ Ancak genel çerçevede Osmanlı idarecileri, Ahkâm Defterleri doğrultusunda yabancı elçilerin şarap almasını sene de bir defaya mahsus olmak üzere 7000 kilodan fazla olmayacak şekilde belirlemişlerdir. Ayrıca elçilerin satın aldıkları şarabı konaklarına götürebilmeleri için yol güzergâhında yer alan mahalli idarecilere hitaben yazılmış bir emr-i şerif verilirdi. Bu durumun sebebi ise şarap alımının yalnızca senede bir defa yapılabiliyor olmasıdır. Şöyle ki; emr-i şerifler ve Osmanlı görevlileri tarafından tutulan kayıtlar aracılığıyla elçinin satın aldığı şarap miktarı takip edilmiştir.³⁶⁸ Bu durumun yanı sıra Kapı Kethüdaları yalnızca kendi ihtiyaçları için talepte bulunmuyorlardı. Buna bir örnek

³⁶⁵Hacer Topaktaş Üstüner, “Babıali’nin Tayinat Uygulamalarında Avusturya Elçileri (18. Yüzyıl)”, *Near East Historical Review*, C.11, S.2, 2021, s. 6.

³⁶⁶BOA. Ecnebi Defteri Nr. 57/1, s. 157.

³⁶⁷Nurgül Bozkurt, s.24

³⁶⁸ BOA, Ecnebi Defteri, No.57/1, sh.40/58, 41/64, 43/70, 44/75.

olarak 1710 yılında Talman, Frengistan'daki akrabalarına buğday göndermek istemesi üzerine Divan-ı Hümâyûn'a durumu bildirdi. Durumu değerlendiren Osmanlı idarecilerinin izin vermesi üzerine Rusçuk Kazası'ndan 6000 kile³⁶⁹ buğday satın alındı. Söz konusu buğdayların Boğaz Hisarı üzerinden emniyetle gönderilmesi hususunda da Divan-ı Hümâyûn'a arz-ı halde bulunulmuştur.³⁷⁰

Leopold Talman, Kapı Kethüdalığı payesiyle İstanbul'dayken Avusturyalı bir müste'min³⁷¹ gelmişti. Gelen müste'min Kavalit Zağvarid Ederal, Avusturya hükümeti tarafından elçilikle görevlendirildiğini belirtti. Ayrıca Avusturya sefiri, kendisi ve maiyetinin ihtiyaçlarının temini ve konaklarına nakli konularında gerekli yazışmaları Divan-ı Hümâyûn ile kendisi yaptı. Kavalit Zağvarid Ederal'in Avusturya'ya geri dönmesinden sonra ise Talman tüm yetkilerini kullanmaya devam etti.³⁷² Ayrıca elçilere istekleri doğrultusunda tercümanlar tayin edilirdi ve bu tercümanlara Bab-ı Âli tarafından berat verilirdi. Nitekim 1706 yılının Kasım ayında Avusturya elçisinin tercümanı Leopold görevlerini yerine getirmedeği ve memleketine geri döndüğü için görevine son verildiğini arz ederek, tercümanlık görevine Maderos'un getirilmesini talep etti.³⁷³ Elçilerin tercüman değişimleri ve tercüman atamaları gibi durumlarıyla da Osmanlı idarecileri ilgilenirdi.³⁷⁴

“Taht-ı ‘âlî-baht üzere cülûs-ı hümâyûn-ı sa’âdet-makrûnum vâki’ olmağla ‘umûmen tecdîd-i berât fermânım olmağın Âsitâne-i sa’âdetimde mukîm olan Nemçe kapukethüdâsı yanında sene isnâ aşer ve mi’eteyn ve elf şehri-i Rebi’ü’l-âhirinin evâsıtından

³⁶⁹Hububat ölçegi. Detaylı bilgi için bkz. Cengiz Kallek, “Kile”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.25, s.567-570; Mehmet Zeki Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.I, s.144.

³⁷⁰BOA, Ecnebi Defteri, No.57/1, sh.47/92.

³⁷¹Ecnebi tebâsına verilen ad. Daha detaylı bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.II, s.631.

³⁷²BOA, Ecnebi Defteri, No.57/1, sh.40/61.

³⁷³Bozkurt, s.29.

³⁷⁴BOA, Ecnebi Defteri, No.57/1, sh.37/45.

beru hüdüvendigâr-ı sâbık berâtıyla tercümân olan râfî'-i tevki-i ref'i-üş-şân-ı hâkânî Yohan Françeskonâm Nemçe südde-i sa'âdetime 'arz-ı hâl dübber Âtı tecdîd olunmak bâbında 'inâyet ricâ itmeğın mücebince tecdîd olunup.

Fî evâil-i Receb sene 1116."

Yukarıdaki hüküm, Talman'ın bir süredir tercümanlığını yapan Yohan Françesko'nun tercümanlık beratının yenilenmesiyle ilgilidir. Nitekim Osmanlı hükümeti, Nemçe elçisinin her faaliyetini yakından gözeterek ilgilenmiştir. Ancak bu resmi protokol, öncelikle herhangi bir husus hakkında elçinin Padişaha arz-ı hal belirtmesiyle başladı. Padişahın cevabına göre konu hakkında olumlu bir dönüt gelmişse, ilgili devlet görevlileri elçi ve maiyetinin istek ve ihtiyaçlarını karşılardı.³⁷⁵

1710 yılında Rus çarı Petro'nun savaş hazırlıkları yaptığı haberini alan Kırım Hanı Devlet Giray Han durumu Osmanlı hükümetine bildirdi. Devlet Giray, III. Ahmed'e bu hususu *"Eğer bu düşmanın sulhuna itimad ederseniz, gelen haberlere göz yumarsanız; Kırım memleketi ve hatta Rumeli elden gider. Bu kâfirin kastı İstanbul'dur."* sözleriyle dile getirmiştir.³⁷⁶ Nitekim görüşmeler sonucunda Sofa Köşkü'nde toplanan Osmanlı devlet ricali Rusya üzerine sefer yapma kararı aldı. Bu doğrultuda III. Ahmed görevlilere sefer hazırlıklarına başlamaları için emir verdi.³⁷⁷ Osmanlı Devleti'nin sefer hazırlıklarını öğrenen Avusturya hükümeti durumdan endişe duydu. Bundan dolayı Avusturya imparatorundan gelen emir doğrultusunda Avusturya mukim elçisi Talman, Osmanlı Sadrazamı Mehmed Paşa ile bir görüşme yaparak Osmanlı'nın Lehistan'a yönelik bir sefer planının olmadığını teyit etti.³⁷⁸

³⁷⁵BOA, Ecnebi Defteri, No.57/1, s. 38/47-38/48.

³⁷⁶Kuyucu, s. 26.

³⁷⁷Silâhdar Fındıklı Mehmed Ağa, s. 733-738.

³⁷⁸Sertoğlu, s. 2390-2391.

Osmanlı ülkesine gelen Nemçe tüccarları, olası bir aksilikte durumu Kapı Kethüdalarına bildirirdi. Şöyle ki; 1712 yılında Osmanlı ülkesine gelen bir Nemçe tüccarından gümrük emini, Ahidnâme-i Hümayunda belirtilen verginin %3 olmasına rağmen %5 oranında vergi almıştır. Tüm bunlara ek olarak Nemçe tüccarından gittiği her iskelede gümrük vergisi talep edilirdi. Söz konusu hususun çözülmesi için Konstantin, Kapı Kethüdası Talman ile bir görüşme gerçekleştirdi. Bu gelişmeler neticesinde Moskov elçisinin, Divan-ı Hümayuna müracaat ettiği görülür. Söz konusu müracaata cevaben bir emr-i şerif yazıldı. İçeriğinde ise; Avusturya tüccarlarına, Roma İmparatorluğu bayrağıyla Osmanlı ülkesinde güvenli şekilde gidip gelmelerine izin verildiği belirtilmekteydi. Ayrıca tüccarların aldıkları ve Osmanlı ülkesinde sattıkları ürünlerden yalnızca %3 oranında vergi alınacaktır. Son olarak tüccarlardan iskelede gümrüklerini ödemeleri halinde ikinci defa gümrük talep edilmeyecektir.³⁷⁹

Osmanlı hükümeti, Avusturya elçisi ile Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa'nın görüşmeleri sonucunda Osmanlı ordusunun Rusya üzerine sefere çıkacağı konusunda Avusturya'ya bildirmek ve Osmanlı'nın Lehistan veya Avusturya'ya karşı bir harekât içerisinde olmadığının teminatı için Seyfullah Ağa'yı³⁸⁰ Viyana'ya gitmesi için görevlendirdi.³⁸¹

Talman, 1699 yılında imzalanan Karlofça Antlaşması gereğince çizilmesi gereken yeni sınırları belirlemek amacıyla kurulan sınır tahdit komisyonunda yer aldı. Görevini tamamladıktan sonra Osmanlı Devleti'nin Viyana'ya gönderdiği Büyükelçi İbrahim Paşa'ya

³⁷⁹BOA, Ecnebi Defteri, No.57/1, sh.49/109.

³⁸⁰Ayrıca bkz.; Seyfullah Ağa, Viyana Sefaretnâmesi, İsmail E. Erünsal Özel Kütüphanesi; Kemal Beydilli-İsmail E. Erünsal, "Prut Savaşı Öncesi Diplomatik Bir Teşebbüs Seyfullah Ağa'nın Viyana Elçiliği (1711)", *Belgeler Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, C. XXII/26, Ankara 2001, s.1-47.; İsmail E. Erünsal, "Seyfullah Ağa'sEmbassytoVienna in 1711: TheOttomanVersion", *WienerZeitschriftfürdieKundedesMorgenlandes*, 90. Band, Wien 2000, s. 7-28.

³⁸¹Hammer, s.1970.

mihmandarlık yapmak için geri döndü. İbrahim Paşa, Talman'ın yaklaşım ve faaliyetlerinden dolayı Saray Harp Şura'sına Talman'ın Avusturya mukim elçisi olarak Osmanlı Devleti'nde bulunabileceği önerisini sundu. Ancak Harp Şurası'nın aklındaki isim Baron de Fin olduğu için İbrahim Paşa'nın tavsiyesine başta sıcak bakıldı. Baron de Fin'in mukim elçilik teklifini reddetmesi üzerine Talman ile görüşülerek Avusturya Kapı Kethüdalığı görevine 1703 yılında Talman atandı. Osmanlı ülkesinde uzun zaman görev yapan Talman, ilk geldiği dönemde yalnızca Viyana hükümetini gelişmelerden haberdar etmek ve tercümanlık yapmak gibi işlerle meşgul oldu. Ancak Avusturya mukim elçisi Talman Kapı Kethüdalığına 1711 yılında kısa süreliğine atanarak Sultan III. Ahmed'e, Avusturya tahtına VI. Karl'ın çıkışını bildirmek üzere gitti.³⁸²

1711 yılında Osmanlı Devleti'nde, Osmanlı-Rus Savaşı ve iki devlet arasında barışı gerçekleştiren Prut Antlaşması'nın imzalanması gelişmeleri yaşandı. Bu dönemde Avusturya ise, İspanya ile Veraset Savaşlarının içinden çıkmıştı. Osmanlı Devleti'nde bulunan Avusturya temsilcisi Talman'ın kabul olunarak resmen tanınması 20 Kasım 1712 tarihine rastladı. Ancak 1713 yılı ocak ayında ise Viyana'da ki tercümanlık görevine geri dönmek için ülkesine geri döndü.³⁸³

Leopold Talman, 1713 yılında maiyetinden üç hizmetkârıyla memleketine geri dönmek istedi. Bu minvalde Bab-ı Aliye'ye mühürlü bir arz-ı hal göndererek durumu bildirdi. Osmanlı hükümeti ise yol güzergahında bulunan görevlilere elçi ve maiyetinin mallarına zarar verilmeyeceğine dair emr-i şerif gönderdi.³⁸⁴

³⁸² Ercan, *Pasarfoça Antlaşması*, s.40.

³⁸³ Düzenci, s.83.

³⁸⁴ BOA, Ecnebi Defteri, No.57/1, sh.49/110.

1716-1718 Osmanlı-Avusturya savaşı başlayana kadar Saray Hap Şurası'nda müşavirlik yapan Talman, savaşın sonuçlanması ile birlikte 21 Temmuz 1718'de imzalanan Pasarofça Antlaşması için yapılan görüşmelere katılması için görevlendirildi. Franz Anselm von Fleischmann ve Damian Hugo von Virmont ile birlikte barış müzakerelerinde önemli rol oynayan Talman'a onur ödülü verildi. Görevlendirilme sebebi ise Prens Eugen'in yakın adamı olarak bilinen Prens Trautson'un 22 Eylül 1717'de kaleme aldığı mektubun önemli bir yeri vardır.³⁸⁵

*“...çünkü Talman iyi eğitimi ve Latince bilgisi yanında şark dillerini ve kültürünü en mükemmel şekilde bilmekte, on bir yıl Osmanlı başkentinde siyasî temsilcilik tecrübesine sahip, diğer açılardan da iyi vasıfları haizdir...”*³⁸⁶

Avusturya sefiri Micheal von Talman'ın Osmanlı ülkesindeki faaliyetlerinden yola çıkarak Avusturya-Osmanlı arasındaki ilişkilere kısaca ele alacak olursak; Talman, Osmanlı ülkesine gittiğinde iki devlet arasında yaşanan savaş son bulmuştu. Söz konusu savaş Osmanlı Devleti'nin aleyhine sonuçlandı ve savaş sonucunda Osmanlı Devleti'nin ilk toprak kaybına yol açan Karlofça Antlaşması imzalandı. Nitekim iki devlette uzun süren bir savaştan yeni çıktığı için yeni bir savaş göze alamıyordu. Bu minvalde Avusturya Devleti, Osmanlı Devleti'ne elçi olarak gitmesi için Talman'ı görevlendirdi. Avusturya hükümeti elçi göndermelerini dostane bir şekilde yansıtsa da Talman'dan Osmanlı Devleti hakkında rapor istemiştir. 1701-1713 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde Avusturya Kapı Kethüdası olarak görev yapan Talman, ilk olarak dönemin sadrazamı Rami Mehmed Paşa tarafından huzura kabul edilmiştir. Ancak Avusturya sefiri, bu görüşmeden sonra III. Ahmed'in kendisini huzura kabul etmek istediğini Viyana'ya raporlamıştır. Ancak aynı raporların içinde bir

³⁸⁵ Ercan, *Pasarofça Antlaşması*, s.40-41.

³⁸⁶ Wolfgang Klesl, *Leopold von Talman: ein österreichischer Diplomat des Spätbarocks*, Universität Wien, (Yayımlanmamış doktora tezi), Wien 1967, s. 11.

tezatlık söz konusudur. Şöyle ki; Talman, aynı raporlarda kendisinin Osmanlı Sarayı'na geldiğinde büyük bir ihtişamla karşılandığını yazmıştır. Her iki görüşü ele almak gerekirse; Osmanlı Devleti uzun yıllar boyunca uyguladığı Ad-hoc diplomati yöntemi sebebiyle yabancı devlet elçilerine ajan gözüyle bakmıştır. Aynı zamanda söz konusu dönemde uzun yıllar süren bir savaş dönemi içerisinde yer almıştır. Bundan dolayı Rami Mehmed Paşa, elçinin iyi niyetini öğrenmek için Talman ile görüşmüştür. Nihayetinde Avusturya sefiri, Osmanlı genel teamüllerine uygun bir şekilde, büyük bir ihtişamla Osmanlı Sarayı'na girmiştir. Ayrıca Osmanlı teşrifat kuralları gereğince ülke sınırlarına giren elçi ve maiyeti Bab-ı Ali'nin misafiri kabul edildiği için masrafları ve yol güvenliği Osmanlı Devleti tarafından tayin edilirdi. Bu minvalde Talman ve maiyetinin ihtiyaçları da Osmanlı Devleti tarafından sağlanmıştır. Osmanlı Devleti genel teamüllere uygun olarak Avusturya sefirini ağırladığı gibi Avusturya hükümeti de iki devlet arasındaki barışın devamlılığını sağlamak adına ve teşrifatta önemli bir yere sahip olan hediyeleri elçisi aracılığıyla göndermiştir. Talman, Osmanlı ülkeinde bulunduğu 11 yıl boyunca kötü muamele görmemiştir ve iki devlet arasındaki ilişkiler bu süreçte dostane şekilde etmiştir. Ulaşabildiğimiz belge ve kaynaklar doğrultusunda Talman'ın Osmanlı teşrifat kaideleri gereğince kabul edildiği ve ağırlandığı sonucunu çıkartmaktayız.

3.1.2. Ignaz Von Quarrientund Rall (1706)

1705 yılında Avusturya imparatoru I. Leopold vefat edince yerine büyük oğlu olan I. Joseph tahta geçti. Bu taht değişikliğinden bir yıl sonra Ignaz von Quarrientund Rall, fevkalade elçi olarak İstanbul'a gitmek üzere görevlendirildi.³⁸⁷ Adı geçen elçi, I. Joseph'in tahta geçtiğini ve iki ülke arasındaki barışın devam etmesi ve ilişkilerin güçlenmesi yönündeki arzusunu bildirmek üzere Avusturya tarafından Dersaadet'e gitmesi için

³⁸⁷ Ercan, *Pasarfoça Antlaşması*, s.40.

görevlendirildi.³⁸⁸ Quarrient, İstanbul'a 22 Ekim 1706'da girdi.³⁸⁹ Yeni Nemçe imparatoru I. Joseph, Osmanlı sultanına, babası I. Leopold'un vefatı üzerine kendisinin Avusturya tahtına oturduğunu bildiren bir name gönderdi. Söz konusu namede Çasar, ayrıca eski anlaşmaların teyidi ve dostluğun devamına dair dileklerini sunmuştur.

Avusturya Hükümdarının başvekili Leopold, Nemçe sefirinin dostluk temennisi ile İstanbul'a gönderildiğini ve Osmanlı Devleti tarafından elçinin uygun şekilde karşılanmasını istemiştir.³⁹⁰

1683-1699 yılları arasında yaşanan uzun savaş dönemi, savaşın içerisinde bulunan tüm devletleri yıprattığı gibi Avusturya'yı da yıprattı. Uzun süren savaşlar neticesinde 1699 Karlofça Antlaşması imzalandı ve akabinde barış ilan edildi. 1706 yılına gelindiğinde ise Avusturya devleti yeni bir savaşın içinde yer almaktan kaçınıyordu. Bundan dolayı taht değişikliği yaşandığında Avusturya, fevkalade elçisi Ignaz Von Quarrientund Rall'ı Osmanlı Devleti'ne giderek Karlofça Antlaşması'nı yenilemek ve taht değişikliğini haber vermek adına görevlendirdi. Bu şekilde Avusturya olası bir savaşın ya da anlaşmazlığın önüne geçmek istedi. Nitekim 20 Haziran 1706 senesinde Avusturya elçisi Dersaadet'e gitmek üzere yola çıktı.³⁹¹

Osmanlı Devleti teşrifat kuralları gereğince bir elçi itimat mektubu getirene kadar misafir kabul edilirdi. Ancak itimat mektubu getirdiğinde Osmanlı hükümeti tarafından resmen tanınarak görevine başladılar. Nitekim Nemçe Çasarı tarafından yazılan itimat mektubu 25 Şubat 1706'da Osmanlı hükümetine ulaştı. Söz konusu mektup şöyledir;

³⁸⁸Hammer, *Osmanlı Tarihi*, C.7, s. 116-117.

³⁸⁹Tarih-i Raşid, C.II, s.49.

³⁹⁰BOA, DVNS. NMH. d., nr. 6, s. 156.

³⁹¹Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4, Bölüm 2, s.197-198.

“Devletlü saadetlü sadr-ı azam hazretlerine Nemçe Çasarı Yozefozdan (Josephdan) gelen mektubun tercümesidir

Bi ‘inâyetullahite ‘âlamüntehâb Roma İmparatoru [boşluk] cânibinden elkâb-ı mu ‘tâdeden sonra ta ‘zim ve tekrim birle muhâbbaneinhâ olunur ki şevketlü ve kudretlü şehenşâh Anadolu ve Rumeli pâdişah-ı ‘âl-i ‘Osman Sultân Ahmed hân hazretlerine bundan akdem bi ‘-inâyetillah şevketlü ve kudretlü müntehab Roma İmparatoru [boşluk] ve Nemçe ve Macar ve Çeh ve Dalmaçya ve Kraveçya ve Karinola dukası ve Maravya markizi ve Lucenborci ve yukariki ve aşağıki Silizye ve Virsirçiye ve Tekel dukası ve Suvuye Herseki ve Habsburg ve Petrol ve Karini ve Keyburg ve Gorucye Grofi ve Elsaçya Landgravi ve Roma imparatorluğun ve Burgavya ve yukariki ve aşağıki Luzaçye markezi ve istiklâvenya Markinin ve Navik ve Salis limanlarının mâliki peder Mezelpovpoldus hazretleri bu dünyâyı fâniden dâr-ı bekâya irtihâl edib veliahdı olduğumuz ecelden on yedi sene mukaddem kemâl-i şefkat ile cem ‘an elektorların ve Nemçe herseklerinin ittifâk ve ittihâdı ile Roma krallığına intihâb olunup tâc giymekle devletleri bize intikâl eylediğini ve bu takdirce gerek Roma İmparatorluğuna ve gerek Macar ve Çeh ve gayrı krallıklara ve memâlik-i mevrûselere ve saadetlü pederimiz mâlik olduğu bi ‘l-cümle tâc ve ‘asker ve mülklere elhâlet-ün hazihi irs ile müstakilen nâ ‘il olduğumuzu bu iki devlet beyninde müstamil olan ‘adet-i kadime-i müstahsene üzere merâsim-i lâyıki ile ifâde eylemek için kortamızda umur-ı cenkde müşâvereci ve Roma İmparatorluğunun ve Macar Krallığının kavaliri olup tecrübe sâhibi ve umûr-ı dide ve bundan akdem dahi umûr-ı mühimme için elçiliklere tayin olunan sadakatlü meveddetlü Hristo Karvanyacyus Ekvarint Veralnâm beyzâde Dersaadet-i medâra irsâl olunmuştu mezbur bundan akdem Sirem Yakasında Karloviçe nâm mahalde Devlet-i ‘Aliyye-i ‘Osmaniye ile mâbeynde ‘akd olunup tarafeyninden büyük elçiler vesâtetiyle te ‘kid buluna mübârek sulh ve salâhın kemâyenbağı istikrâr vesâyetinebilâ-tebdil

ve tagyir hıfz ve haraset ve te'kidine olan 'azimetimizi ve niyet-i hâlisamızı beyân ve iki kuvvetlü devlet arasında ruşen olan dostluğa bir miktar hâlel virüp ser-haddler de zuhûr eden bazı mazur tek ref' ve ref'ini iltimâs ve hüsn-i civâra lââyık ve re'âyası tarafeynin menfaati müstetbi' ticâret maslahatına ve gayrı umura müte'allik bazı husûsları i'lâm eyledikde mu'tâd-ı kadim ve vech-i lââyık üzere kabul ve huzur-ı şehriyâri yeduhûlüne himmet ve tarafımızdan 'arz eylediği umur da itimad-ı külli ve tekmil-i hidmetten sonra muvâfık cevâb ile 'avdet ettirilmesi bâbında rütbe-i 'âliyenizin ve himmet-i şerîfinizin ve mâbeynide câri olan dostluğun muktezâsınca dostane iltimâs olunur bâki meveddedâ'im-i yad

Avusturya memleketinde vâki' Beç Kal'asında Milad-ı hazret-i İsa'nın bin yedi yüz altıncı senesinde mâh-ı Şubat'ın yirmi beşinci gününde Roma krallığımızın on yedinci ve Macar Krallığımızın on dokuzuncu ve Çeh Krallığımızın evvelki senesinde yazılmıştır.

Yüzefoz"³⁹²

Yukarıya eklenen itimat belgesinde yer alan ifadeler elçinin resmen tanınmasının yanı sıra Nemçe Çasarından gelen bir mektuba aittir. Söz konusu namede Nemçe Çasarı I. Leopold'un vefatı ve oğlu Joseph'in Avusturya tahtına çıktığına dair veriler mevcuttur. Bu minvalde Çasar, İstanbul'a gönderdiği elçi aracılığıyla tahta çıkışını bildirmiş ve eski ahitnamelerin geçerliliğini korumaya devam edeceğini bildirmiştir. Joseph, bu namenin iki devlet arasındaki dostluğun onayı olduğu yönünde görüşlerini de bildirmiştir.³⁹³ Şekil olarak bakıldığında ise unvan ve elkab bölümlerinde birtakım farklar görülmektedir. Şöyle ki; klasik dönem belgelerinde Osmanlı padişahının unvanları uzun bir şekilde zikredilirdi.³⁹⁴

³⁹²BOA, DVNS. NMH. d., nr. 6, s. 144-145.

³⁹³BOA, DVNS. NMH. d., nr. 6, s. 144-145.

³⁹⁴Örnek için bkz. "Ben ki sultân-ı selâtîn ve burhân-ı havâkin tâc-ı baht-ı Husrevân-ı rûy-i zemîn zıllullahîfî "l-arzın Mekke"nin ve Medine"nin ve Kuds-i şerîfin ve İstanbul'un ve Akdeniz'in ve Karadeniz'in ve Rûm-ili"nin ve Anadolu'nun ve Rûm'un ve Karaman"ın ve Erzurûm'un ve Diyâr-ı bekr'in ve Kürdistân"ın ve Luristân"ın ve Azerbaycân"ın ve Acem"ın ve Zü'l-kadriye ve Mısır ve Şâm ve külliyyen Arabistân ve Bağdad ve Basra ve Aden ve Yemen memleketinin ve Tâtâr ve Deşt-i Kıpçak ve Mağrib-i zemîn ve Eflâk ve Boğdan

Söz konusu belgeden iki devlet arasındaki ilişkilerin seyrinin değiştiği ve Osmanlı Devleti'nin eski güç ve otoritesinin olmadığı sonucuna ulaşılabılır. Nitekim devletlerin eşitliği hususu arşiv belgeleri ve elçi kabulleri başta olmak üzere tüm diplomatik alanlara temas eder.

“Devletlü saadetlü sadr-ı azam hazretlerine Nemçe Çasarının baş vekili Prenç Okinus ... den gelen mektubun tercümesidir.

“Elkâb-ı mu'tâddan sonra edâ'yı sıhhat ve merâsim-i musâfât-ı ittihâfiyla dostâneinhâ olunan olduğu bundan akdem şevketlü ve a'zâmetlü ve şehinşâhü'l Osmân ve Anadolu ve Rumili padişâhı Sultan Ahmed Hân hazretlerinin cenâb-ı mülûkânelerine haşmetlü ve Roma İmparatoru mürüvvetli efendim tarafından gönderilen Horstoforus İnaçyus Agurand (?) nâmmu'ayyen orta elçisi eltâf-ı âlîyyeniz ile buluşup Karlofça'da akd olunan musâlâha ve dostluk ve hüsn-i civârın kemâl-i sadâkat ile bilâ tagayyür hıfz ü hirâsetine ve iki büyük devletin fevâidinin vechü'l-yek ve enseb (?) üzere teknil için Çasar kortesinin takayyüd ve ihtimâmını der-devlet-i medârai'lâm-ı me'mur olduğu sâir hususların husuliyle sulh u salâh ve dostluk ve hüsn-i civârın sıyânetine muvâfık âlâim-i meveddet-i müstemil-i cenâb-ı padişâhi ile avdet ettirilüp ankarib bu cânibe geleceği bi-ıştibâhiddir lâkin dostluğun ale't-tevâliziyâdete'kid ile karâr-dâde olması için Çasar hazretlerinin der-devlet-i medârda mukim kapukethüdâsına ol mu'teber hidmette lütfen ibkâ olunup ba'del-yevm dahi ikâmete me'mur olduğu balada zikr olunan niyet-i hulâsaya muvâfık umura takayyüd ve ihtimâm ve mahzurât-ı muhâlefenin def'ine sa'î ve reâyây-ı

ve Budun tahtının ve Erdel vilâyetinin ve anâ tâbi., olan yerlerin ve dahi kılıcımızla alınmış nice memleketlerin pâdişâhı ve sultânı Sultân Süleyman Şâh bin Sultân Selim Şâh bin Sultân Bayezid Hân"ım". Kurtaran, Osmanlı Avusturya Diplomatik İlişkileri, s.47.

Örnek için bkz. "Sen ki hâlâ Roma halkının güzîdesi ve hürmetlüsü Alâmân ve Çeh ve Islonda ve Hırvat tâ"ifesinin ve Beç ve Nemçe vilâyetlerinin imparatoru iftiharü'l-ümerâi"l-izâmi"l-îsevîyyemuhtârü"l-küberâi"l-fihâmfi"l-milleti"lmesîhiyyemuslihumesâlihicemâhîri"ttâ"ifeti"n-nasrâniysâhibüezyalî"l-haşmeti ve ulu kulu sâhibudelâ"ili"l-mecdive"l-iftihâr". Kurtaran, Osmanlı Avusturya Diplomatik İlişkileri, s.124.

tarafeynin âsudelik menfâatinin müstetbi‘ olan hususları sıhhati üzere cenâb-ı sa‘âdetiniz ei‘lâm iyleye ve Çasarın baş vekili olan PerençOgünyun(?) hâlyâ İtalya‘da efendimin seraskeri olup Françe Kralı ve Dukadankönâm bendesiyle i‘nâyet ve nâibi ile galibiyet üzere cenk etmekle biz ki bunda vekiliyüz zıkr olunan ahvâli dostâne i‘lam ile cenâb- ı sa‘âdetlerinde rica ideriz ki mümâ-ileyh kapukethüdâsı Mihal Talman adet-i kâdime-i müstahsene üzere ri‘âyet-i lâyka ile kabul ve iktizâ ettiği vakitde huzur-ı âlîyyelerime kelimesine müsâade ve vakt-ı Çasar kartesi tarafından i-‘lâm ve müzâkereye me‘mur olduğu umurda mübârek sulh u salâhın ve dostluk ve hüsn-i civârın muktezâsı üzere hüsn-i istimâ‘ ve itimâd-ı külli buyurular bâki sıhhat-i kâmile devlet ve sa‘âdetdâimbâd. Bu dahi târih-i mezkûrede yazılmışdır. ”³⁹⁵

Quarrent, İstanbul’a girişinin selefleri gibi olmasını talep etmişti. Ancak Şehzade İsa ve Ali’nin ölümleri nedeniyle Osmanlı görevlileri elçinin talebini reddetti.³⁹⁶ Neticede İstanbul’a gelen elçi Beyoğlu’ndaki elçilik binasına Osmanlı görevlileri tarafından yerleştirilerek sorun çözüldü. Nitekim aşağıda yer alan belgeye göre Quaarent’in Osmanlı Devleti’ne elçi olarak gönderilmesinin nedeni iki devlet arasındaki dostluğu pekiştirmektir. Nemçe sefiri, iki devlet arasındaki mevcut barışın devamı hususunda temennilerini sunmuş ve her iki devletin de menfaatine olan ticaret ile ilgili bazı işleri sevk etmek üzere gönderilmiştir. Avusturya İmparatoru bu hususları Osmanlı hükümetine bildirmiş ve elçisinin iyi bir şekilde karşılanması konusunda ricada bulundu.

“Devletlü saadetlü sadr-ı azam hazretlerine Nemçe Çasarının baş vekili Prenç Okinus ... den gelen mektubun tercümesidir.

³⁹⁵BOA, DVNS. NMH. d., nr. 6, s. 156.

³⁹⁶Hammer, *Osmanlı Tarihi*, C.7, s. 116-117.

Elkâb-ı mu 'tâdeden sonra merâsim-i meveddet ve sıdk ve ihlâs ittihâfıyla inhâ olunan oldur ki bundan akdem çasar hazretlerinin kapu kethüdası tarafından i 'lâm olunduğundan maada elhâletün hazihi çasar kartesinde cenk umûrunda müşâvereci ve Roma İmparatorluğunun kavaliri Sinyor Hristo Karvanyacyus Ekvarint Veralnâm beyzâde der-devlet-i medâra mu 'ayyen orta elçilik ile ta 'yin ve irsâl olunup tekrar i 'lâm olunur ki bi 'inâyetullahi te 'alâ bundan akdem müntehab imparatoru ve Nemçe ve Macar ve Çeh ve Dalmaçya ve Kraveçya ve Karinola dukası ve Meravyemarkezi ve Lucenborci ve yukariki ve aşağıki Silizye ve Virsirçiye ve Teke dukası ve Suvıye Herseki ve Habsburg ve Petrol ve Karini ve Keyburg ve Gorucye Grofi ve Elsaçya Landgravi ve Roma imparatorluğun ve Bergovye ve yukariki ve aşağıki Luzaçye markezi ve istiklâvenya Markinin ve Navik ve Salis limanlarının mâliki mürüvvetlü efendim Livildus Çasar hazretle geçen sene de mayıs ayının beşinci gününde takdir-i bâri ile beşeriyet hâli muktezâsınca vefât edip lakin büyük oğlu olan şevketlü Roma ve Macar ve Çehkralı Yüzefoz hazretlerini Roma imparatorluğunun ve cem 'an milel-i nasaranın başı ve bi 'l-cümle krallıklarında ve memâlikinde ve ırs-ı muhakkakını bize teselliyet-i külli için kemâl-i şefkat ve merhamet ile .. bildirmeyüb 'aynı olmak üzere dünyada komuştur ve müşârun-ileyh çasar hazretleri mürüvvetlü efendim el-an saadetle krallık sürüb 'âdet-i kadime-i müstah seneyiri 'âyeten iki devlet arasında rüşen olan dostluk ve ittihâd muktezâsınca der-devlet-i medâr-ı 'Osmaniyeye irsâl eyşediği mumâ-ileyh orta elçisi vesâtetiyle ber-mu 'tâd olan itibar ve meveddet merâsimini bundan akdem devlet-i 'aliyye cânibinden vukû ' bulduğu üzere istifâ ve mübârek sulh ve salâhın ve hüsn-i civârın istimrâr ve devâmına hulûs üzere olan niyet ve teveccühünü tafsil üzere bildirmeğe kemâl-i ihlâs ile ref 'ini iltimâs ve re 'âyası tarafeynin menfaatine 'âid ticâret maslahatına müteallik ve serhadluların hüsn-i mu 'âmeleler içün lâzım olan bazı maslahatları sevk ve ilkâ eylemek üzere mumâ-ileyh elçiye tenbih ve sipâriş olunmuştur ana binâ 'en cenâb-ı sa 'âdetlerinden

mercûdur ki elçi-i mezbûru hüsn-i istimâ' buyurup Devlet-i 'Aliyye de olan rütbe-i 'âliyeleri ve vekâlet-i mutlakaları hasebiyle bâ'is-iistirâhat re'ayâ olup tarafından 'arz olunan husûslara 'ahdnâme-i hümayun mücebince lâyük ve münâsib vech üzere muvâfık cevâb ve hüsn-i hitâm verilmekle çasar hazretlerinin mezbûr mu'ayyen orta elçisi ikrâm-ı lâyık ile kabul ve ri'âyet olunup kemâyen bağıt ekmîl-i hizmet ettikten sonra 'avdet ettirilmesi me'mûlümüzdür bâki-sıhhat ve 'âfiyet ve sa'âdet ve devlet dâ'im yâd

Beç Kal'asında milâd-ı hazret-i 'İsâ'nın bin yedi yüz altıncı senesinde mâh-ı Şubatın beşinci gününde yazılmıştır.

Mine'l-mahlas Çasarın baş vekili OyanyusDesavuya”³⁹⁷

İlgili süreçte elçinin yiyecek ve içeceklerini “tayinat usulü” gereğince Osmanlı Devleti karşılamıştı. Avusturya elçisi üç ay İstanbul’da bekledikten sonra 1706 yılı Temmuz ayında bir salı günü Divan-ı Hümayuna davet edildi. Bu tarihlerde önceki yıla ait olan Reşen ve Lezez ulufeleri dağıtılmıştı. Osmanlı Devleti elçi kabullerini ulufe günlerine denk getirerek devletin güç ve kudretini gösteriyordu.³⁹⁸ Osmanlı görevlileri elçiye maiyetindekilerle birlikte Arz Odası’na çıkabileceğini söyledi. Bu esnada elçinin getirdiği mektup ve hediyeler görevliler tarafından alındı. Bu bağlamda sefir, 12 Ekim 1706’da Sultan III. Ahmed tarafından huzura kabul edildi ve Jozef’in cülusunu padişaha bildirdi.³⁹⁹ Quarrient, padişaha namesini teslim ettikten sonra, Nemçe Çasarı tarafından Osmanlı Sultanına gönderilen hediyeleri sunmuştur. İlgili hediyeler; 2adet Sim Şamdan, 2 adet sim çiçekdan, bir adet sim kaydu saat, bir adet sim kaplama yüzük ve altmış beş adet nemçe reayası mızrağından müteşekkildir.⁴⁰⁰

³⁹⁷BOA, DVNS. NMH. d., nr. 6, s. 145-146.

³⁹⁸Nusretnâme, C.II, s.231.

³⁹⁹BOA. Name-i Hümayun Defteri, Nr. 6, s. 84, 85, 87,88; BOA. Ecnebi Defteri Nr. 57/1, s. 38.

⁴⁰⁰ BOA, TS. MA. D., 2352.

Osmanlı arşivinde yer alan başka bir tayinat kaydın da Ignazvon Quarrient Rall için Osmanlı Devleti'nin oldukça yüklü harcamalar yaptığı görülür. Bu belgelerden fevkalade elçiye günlük 1640 kuruş olarak ödeme yapıldığı anlaşılmaktadır.⁴⁰¹ Söz konusu harcamalara örnek olarak 13 Mayıs 1706 tarihinde padişahın huzuruna yüz sürdükten sonra geri dönerken Kolar Palankası menziline Nemçe sefirine ve Elçi Mübaşiri Halil Ağa, Divan Çavuşu, Dergah-ı Ali Yeniçeri Çavuşu, Miri Top Arabacıları ve yamaklara tabloda yer alan tayinat verilmiştir.⁴⁰²

Tablo 12. 13 Mayıs 1706 tarihinde Nemçe sefirine ve Elçi Mübaşiri Halil Ağa, Divan Çavuşu, Dergah-ı Ali Yeniçeri Çavuşu, Miri Top Arabacıları ve yamaklara verilen tayinat miktarı.⁴⁰³

Ürün	Miktar	Kıymet
Nân-ı aziz(ekmek)	100 çift	66 para 1 akçe
İnek eti için tosun	1 adet	100 para
Koyun	2 adet	80 para
Koyun eti	6 kıyye	12 para
Tavuk ile piliç	22 adet	66 para
Tavuk-ı Mısırî	2 adet	27 para
Pirinç	10 kıyye	40 para
Sâde yağ	4 kıyye	32 para
Şair	60 keyl	140 para
Odun	5 araba	30 para
Otluk	3 araba	120 para
Hinto bargirleri(beygirleri)	42 baş	23 kuruş(ücret verildi)
Hisârcık menziline varınca arabalar için öküz	25 çift	17 kuruş
Kahve	1 kıyye	3 kuruş
Bargir (Beygir)	2 adet	52 para
Toplam: 63 kuruş 8 para		

⁴⁰¹Üstüner, “Tayinat Uygulamalarında Avusturya Elçileri”, s. 6.

⁴⁰²BOA, AE. SAMD. III., Nr. 45-4485.

⁴⁰³BOA, AE. SAMD. III., Nr. 45-4485.

Zikrolunan elçi mübâşiri olan Halil Ağaya verilen		
Nân-ı aziz /Ekmek	5 çift	3 para 1 akçe
Koyun eti	3 kıyye	6 para
Prinç	1.5 kıyye	6 para
Sade yağ	Yarım kıyye	4 para
Şair/Arpa	6 keyl	14 para
Divan çavuşuna verilen		
Nân-ı aziz/Ekmek	3 çift	11 para 1 akçe
Prinç	1 kıyye	4 para
Koyun eti	1.5 kıyye	3 para
Yağ dirhem	100 dirhem	2 para
Şair/Arpa	2 keyl	4 para 2 akçe
Dergâh-ı ‘âli yeniçeri çavuşuna		
Nân-ı aziz/ Ekmek	2 çift	1 para/1 akçe
Koyun eti	2 kıyye	4 para
Prinç	1 kıyye	4 para
Yağ	100 dirhem	2 para
Şair yem/Arpa Yemi	3 keyl	7 para
Ma’an tayin olunan Yamaklara verilen tayinat		
Nân-ı aziz/Ekmek	7 çift	4 para – 2 Akçe
Koyun eti	3 kıyye	6 para

Prinç	3 kıyye	12 para
Sade yağ	1.5 kıyye	12 para
Şair yem	14 keyl	32 para 2 akçe
Miri top arabacılarına verilen tayinattır		
Nan-ı aziz/Ekmek	7 çift	4 para / 2 akçe
Koyun eti	3 kıyye	6 para
Prinç	3 kıyye	12 para
Yağ	1.5 kıyye	12 para
Yekün: 3 Kuruş 9 para		
Cem'an yekün(Toplam miktar): 67 Kuruş /17 Para		

Tablo 13. Nemçe sefirinin Osmanlı Devleti'nde görevi bittikten sonra Küçükçekmece'deki konağından Belgrad'a varıncaya kadar aldığı tayinat miktarı.⁴⁰⁴

Ürün	Miktar	Ücret
Ekmek	100 çift	1.5 kuruş
İnek eti	50 kıyye	50 para
Koyun eti	30 kıyye	2 kuruş
Tavuk	10 adet	50 para
Piliç	12 adet	50 para
Mısır tavuğu	2 adet	30 para
Pirinç	10 kıyye	1 kuruş
Odun	2 araba	12 para
Şair/Arpa	15 keyl	4.5 para
Ot	3 araba	90 para
Hinto	7 bargir 42 aded	Bargir ücreti 21 guruş

⁴⁰⁴BOA, AE. SAMD. III., Nr. 45-8576.

Hinto bargir-i Rus	6 aded	-
Araba-i Kav	5 aded	-
Her biri araba	8 aded	-
Öküz	40 baş	Ücret-i kav 15 guruş
Revgan/ Yağ	4 kıyye	1 guruş
Kendinin öküz arabaları mevcut olup ancak her bir menzilde kırk öküz verilmek üzere 10 Şevval sene 1118		
Toplam: 53 kuruş 2 para Zahireler bahası 17 guruş 2 para Beray-ı ... 36 guruş		

Osmanlı Devleti, gelen elçilerin yalnız iaşelerini karşılamakla kalmamıştır. Bu minvalde Nemçe çasarının elçisinin konak kirası, Şair, saman ve sair masraflarının ödemeleri de devlet tarafından karşılanmıştır. Bu hususa bir örnekte Nemçe elçisi için yapılan ödemedir.

Tablo 14. Nemçe elçisinin konak kirası, Şair, saman ve sair masraflarının ödeme miktarları.⁴⁰⁵

2894 akçe fi:3 Pâra hesabı üzere: 964 para 2 akçe fi 4 3860	
Zikr olunan elçinin mübaşiri Ahmed Ağa'nın konağının kiralık haneleri için cemaziyelahir ayı sene 1118 Hâne:1 Ayda: 720	Dergah-ı alî yeniçeri neferlerinin ve çorbacının haneleri için sene 118 <u>Ayda :</u> 520 Manas hanesi 300 Acem papas hissesi 820
Nemçe Çasarı elçisi konağının kiralık haneleri <u>Günde :</u> 13 Dülger-i Farsî 13 Dülger-i (...) 26 eyyâm 29 754	Zikr olunan sakaların ücretleri için <u>Ayda:</u> 180 sakâ 180 Şair bahası 180 saman bahası 60 Nal ve mılh 600

Quarrient, padişahın huzuruna çıktığında Nemçe Çasarı tarafından gönderilen hediyeleri sundu. Padişaha Avusturya elçisi tarafından sunulan hediyeler ise; iki adet

⁴⁰⁵BOA, AE. SAMD. III., Nr. 192-18546.

şamdan, iki adet çiçekdan, bir adet kebir saat ve bir adet kaplama bozalıktan oluşmaktadır. Bahsi geçen hediyeler elçiden teslim alınarak Osmanlı devlet görevlileri tarafından deftere kaydedilip hazine odasına bırakılmıştır.⁴⁰⁶

Bu şekilde mutad olan teamüllerden sonra padişahın huzuruna çıkan Avusturya elçisine cevap name-i hümayunu verildikten sonra elçinin görevi tamamlandı ve Habsburg elçisi bir hastalık sebebiyle kısa zamanda Viyana'ya geri dönmek mecburiyetinde kaldı.⁴⁰⁷ Nitekim 15 Ocak 1707 yılında ülkesine dönmek üzere yola çıktı.⁴⁰⁸

Avusturya sefiri Ignaz Von Quarrientund Rall'ın Osmanlı ülkesindeki faaliyetlerinden yola çıkarak Avusturya-Osmanlı arasındaki ilişkilere değinmek gerekirse; Quarrient, Osmanlı ülkesine 1706 yılında Avusturya İmparatoru I. Leopold'un vefatını ve Avusturya tahtına I. Leopold'un büyük oğlu I. Joseph'in çıktığını belirtmek için gelmişti. Avusturya elçisinin gönderilmesinin bir sebebi de Karlofça Antlaşması'nın temdididir ve iki devlet arasındaki dostluğun devam ettirilmesidir. 1683-1699 yılları arasında yaşanan uzun savaş dönemi Karlofça Antlaşması ile son buldu. Söz konusu savaş Osmanlı Devleti'nin aleyhine sonuçlandı ve savaş sonucunda Osmanlı Devleti'nin ilk toprak kaybına yol açan Karlofça Antlaşması imzalandı. Nitekim iki devlette uzun süren bir savaştan yeni çıktığı için yeni bir savaş göze alamıyordu. Özellikle Avusturya bu tarihlerde savaştan uzak durmaya çalıştı. İki devlet arasındaki dostluğu pekiştirmek ve taht değişikliğini bildirmek için görevlendirilen Quarrient, 1706 yılı Haziran ayında yola çıktı ve Ekim ayında Osmanlı Devleti'ne geldi. 1706-1707 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde fevkalade elçi olarak görev yapan Quarrient, Osmanlı hükümetinden karşılama töreninin seleflerine yapıldığı gibi organize edilmesini istedi. Ancak Osmanlı Devleti, Şehzade Ali ve İsa'nın şehadeti sebebiyle

⁴⁰⁶BOA, TS. MA. D. Nr. 2352-150.

⁴⁰⁷ Ercan, *Pasarfoça Antlaşması*, s.40.

⁴⁰⁸ BOA, AE. SAMD. III., Nr. 86-8576.

elçinin bu isteğini reddetti. Nitekim elçi Osmanlı görevlileri tarafından Beyoğlu'nda ki elçilik binasına yerleştirildi. Quarrient ve maiyeti, Beyoğlu'ndaki elçilik binasında 3 ay bekledikten sonra Osmanlı görevlileri tarafından huzura kabul için bilgilendirildi. Sultanın huzuruna çıkan Avusturya sefiri I. Joseph'in namesini teslim etti. İlgili nameye bakıldığında birtakım şekli farklılıklar dikkat çekmektedir. Osmanlı klasik dönemlerinde padişahın unvanı uzun yazılır ve elkab kısa tutulurdu. Ancak Quarrient'in getirdiği namede iki devlet arası eşitlik söz konusudur. Bu durum Karlofça Antlaşması'nın bir sonucudur. Osmanlı Devleti, savaşta mağlup olmasına rağmen Avusturya'nın dostane tavrının söz konusu dönemde uzun yıllar süren bir savaş dönemi içerisinde yer aldığı için yeni bir savaşı göze alamamış olduğunu düşünmekteyiz. Kabul töreni sonrasında Avusturya sefiri, teşrifat kurallarına uygun bir şekilde getirdiği hediyeleri görevlilere teslim etti. Hediyeler, Talman'ın hediyeleriyle büyük benzerlik göstermektedir. Söz konusu hediyeler kıymet olarak değerli olduğu için Osmanlı Devleti tarafından hoş karşılanmıştır. Nitekim Avusturya sefirinin, Osmanlı genel teamüllerine uygun bir şekilde ağırlandığını düşünmekteyiz. Osmanlı hükümetinin Quarrient'e tayinat konusunda da cömert davrandığını görmekteyiz. Nitekim Avusturya elçisi 1707 yılında hastalığı nedeniyle ülkesine geri döndü. Netice olarak eldeki belge ve kaynaklar doğrultusunda Avusturya elçisinin Osmanlı teşrifat kaideleri gereğince kabul edildiğini ve ağırlandığını söylemek mümkündür.

3.1.3.Franz Anselm von Fleischmann (1711-1716)

Franz Anselm von Fleischmann'ın doğum yeri ve yılı hakkında kesinleşmiş bilgilere ulaşamadık. Ancak babası Johann Jodocus von Fleischmann'ın Mainz Katedrali'ne bağlı olan Miltenberg ticarethanesinin amiri olduğu bilinmektedir. Annesi ise Maria Margaretha'dır. Avusturya elçisinin babası 1709, annesi ise 1722 yılında vefat etti.⁴⁰⁹1705-

⁴⁰⁹ Ercan, *Pasarfoça Antlaşması*, s.43.

1706 yılında Kutsal Roma Alman İmparatoru olarak taç giyen I. Joseph'i, III. Ahmed'e bildirmek için fevkalade elçi sıfatıyla Ignaz von Quarrient görevlendirildi. Ancak Quarrient İstanbul'a gelişinden kısa bir süre sonra hastalığı sebebiyle ülkesine geri döndü. Quarrient'in maiyetinde memur olan Fleischmann ise Talman'ın yanında kaldı. Fleischmann, başarılı faaliyetlerinden dolayı Talman tarafından elçilik sekreterliği görevine getirildi.⁴¹⁰ Avusturya imparatoru I. Joseph çiçek hastalığına yakalandı ve 17 Nisan 1711 yılında bu hastalıktan dolayı vefat etti. Boşalan Avusturya tahtına I. Joseph'in yerine kardeşi VI. Şarl geçti. Bu sırada Osmanlı Devleti, Avusturya başvekiline Rusların sulhu bozduğuna dair mektup gönderdi. Osmanlı Devleti'nin mektubu göndermedeki amacı hem Avusturya'yı karşısına almak istememesi hem de Avusturya'dan tavassutluk yapmasını istemektir.⁴¹¹ Fakat bu esnada yaşanan Avusturya taht değişikliği sebebiyle konuyla ilgili herhangi bir ses çıkmadı. Ancak Osmanlı-Rus Savaşı'nın patlak vermesi üzerine, Avusturya mukim elçisi Talman'ın Osmanlı karargâhına bir kişiyi göndermesi gerekti. Aynı zamanda Avusturya'da yaşanan taht değişikliğinin de Osmanlı hükûmetine bildirmesi için Talman, Fleischmann'ı görevlendirdi.⁴¹²

1712 yılında Fleischmann, İmparator Joseph'in vefatını ve yeni Nemçe Çararı'nın tahta çıkışını bildirmek için biri Sultan III. Ahmed'e, ikisi sadrazama olmak üzere üç name teslim etmek üzere padişahın huzuruna çıktı.⁴¹³ Habsburg elçisi mutat kaidelere uygun olarak Osmanlı padişahına hediyeler takdim etti. İlgili hediyeler şu şekildedir;

Tablo 15. Fleischmann'ın III. Ahmed'e getirdiği hediye listesi.⁴¹⁴

Ürün	Miktar
Âl Nemçe serâseri	1 top

⁴¹⁰ Ercan, *Pasarfoça Antlaşması*, s.43.

⁴¹¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4, Bölüm 2, s.198-199.

⁴¹² Ercan, *Pasarfoça Antlaşması*, s.43.

⁴¹³ Düzençi, s.81-82.

⁴¹⁴ Düzençi, s.81-82.

Mor Nemçe dibası	1 top
Nemçekârı sim şamdan	3 adet biri on iki kandilidir
Nemçekârı sim çiçeklik	2 adet
Nemçekârı sim çiçek saksısı	2 adet
Nemçekârı sim kavanos	2 adet

Fleischmann, başarılı faaliyetlerinden dolayı Avusturya mukim elçisi Talman'ın ve Prens Eugen'in takdirini kazandı. Prens Eugen, Fleischmann'ı Saray Harp Şurası sekreterliğine terfi ettirdi. Sonrasında ise Kapı Kethüdalığı görevine atanana kadar İstanbul'da Talman'ın sekreterliği görevini üstlendi. Talman, 1713 yılında İstanbul'daki görevini tamamlayarak Viyana'ya geri döndü. Ancak Osmanlı Devleti ile Avusturya arasındaki diplomatik faaliyetlerin devamı için Fleischmann İstanbul'da kalmaya devam etti. Ayrıca 1713'de Sadrazam Silahdar Süleyman Paşa'nın huzuruna kabul edildi.⁴¹⁵ Habsburg elçisi, Osmanlı Devleti'nde Nemçe Kapı Kethüdalığı görevini 10 Mart 1714 tarihinde üstlendi.⁴¹⁶ Bununla ilgili olarak Nemçe Çasarı tarafından Osmanlı Devleti'ne Fleischmann'ın görevlendirildiğine dair mektup yazıldı. Söz konusu mektup şu şekildedir;

“Şevketlü azametlü kudretlü pâdişah-ı ‘âlem-penâh hazretlerine Nemçe Çasarı tarafından gelen nâmenin tercümesidir.

Bi-emrullah-i te‘âla ben ki Roma imparatoru ve Nemçe ve İspanya ve Hindistan İspanya ve Macar ve Çeh ve Dalmaçya ve Hırvat ve Nemçe bilâd ve vilâyetlerin kralı ve dukası Karlasum şevketlü kudretlü azametlü pâdişah-ı ‘âl-i ‘Osman ve şehinşâh-ı mâlik-i Rumeli ve Anadolu hürmetlü ve aziz konşu ve dostumuz Sultan Ahmed hân hazretlerinin huzûrlarına selâm-ı selâmet encâm ve envâ‘ikrâm ve ikbâl ile peyâm-ı sa‘âdet fercâmihdâsından sonra muhlisane inhâ olunur ki benim hürmetlü aziz konşu ve dostumuz

⁴¹⁵ Ercan, *Pasarfoça Antlaşması*, s.43.

⁴¹⁶ Ercan, *Pasarfoça Antlaşması*, s.7.

muharremü'l-esrar olan elçilerin pey ender pey irsâlleri ve vesâtet ve edâ-yı merâsim risâletleri mülûk beynlerinde mün'akid olan muhabbet ve mevâlatın ve meveddet ve musâfatın müstahkem olmasına bâ'is olduğu yakinen ma'lûmumuz olmağın bu iki ulu devlet beynlerinde Karloviçe nâm mahalde mün'akid olan sulh ve salâhı sıdk ve ihlâs ile mer'i ve muhkem tutmak aksâ-yı murâdımız olduğun cenâb-ı şehriyarilerine ifâde ve i'lâm etmek için bundan akdem asitane-i sa'âdetinizde elçilik hizmetinde bi't-temâm edâ-yı merâsim-i risâlet edip tarafımıza 'avdet eden halâ bi'l-fiil sefer-ı divanımızda düstûr ve müşirimiz meveddetlümu'temedün 'aleyh Mihâ'il Talma'nın yerine asitane-i sa'âdetlerinde mukim olmağ için bir gayrı muharremü'l-esrâr kapı kethüda nasb ve ta'yîn olunmak elzem olmağın hâliya ol cânibde olup el-ân edâ-yı hizmet-i maslahata sa'y ve istikâmeti ve adâb ve erkânı ma'lûmumuz olup sefer ve risâlet kâtibimiz olan meveddetlü Françiskos Kalismani Asitana-i sa'âdetde kethüdalığımız rütbesiyle müşerref ve kâmyab eylemişizdir. Haraset-i sulh ve salâh ve sıyânet hüsn-i civâr husûslarında ve cenâb-ı mülûkâneleriyle beynimizde olan muhabbet ve dostluğun yevmen fe yevmenizdiyâd ve istihkâmında ve mûceb-i menâfi' ve re'âya-yı tarafeyn olan maslahatta bezl-i kudret etmek için tarafımızdan mesfûra tenbih ve sipariş olunmuştur ki mezbûre hüsn-i nazarlar bidiri buyurulup her husûsda kendiye sipariş olunduğu üzere lisânımızdan her ne ki 'arz ve i'lâm eder ise takrirat ve akvâline i'timâd-ı külli buyurula bu dostları izhâr-ı envâ'-ı merâsim muhâlesat ve musâdakat ve ibrâz-ı levâzım-ı hüsn-i civâr ve musâfattasa'y ve ihtimâm üzere oldukları biştibâhtır.

Bâki hudâ-yı müte'âlden istid'â olunur ki cenâbları serir-i saltanarlarında ber-devâm ola Vilâdet-i hazret-i 'İsa'nın bin yedi yüz dört senesinde mâh-ı Ebrilin dördüncü gününde ve

Roma İmparatorluğumuzun ve İspanya ve Macar ve Çeh Krallığımızın üçüncü senesinde Beç şehrinde tahrir olunmuştur.”⁴¹⁷

Nemçe Çasarı tarafından gönderilen mektupta İstanbul’a gelen elçilere yapılan geleneksel kabul merasiminin yapılması rica edilmiş ve Dersaadet’te bulunan Talman’ın görev süresinin sonlandığı yazılmıştır. Bu minvalde Nemçe elçisi sıfatı ile İstanbul’a Fleischmann atanmıştır. 9 Ocak 1713 tarihinde Talman, kapı kethüdalığı görevini vekaleten Fleischmann’a devretmiştir. Söz konusu mektupta bu hususlara yer verilmesinin yanı sıra Nemçe sefiri barışı koruması ve iki devlet arasındaki dostluğun arttırılmasına yönelik faaliyetler yapması için tenbihte bulunmuştur. Genel anlamda belge iki devlet arasında sıcak ilişkilerin var olduğunun bir göstergesidir. Habsburg hükümeti tarafından İstanbul’a gönderilecek elçi Fleischmann’ın Osmanlı sınırından itibaren karşılanması ve İstanbul’a getirilmesi ile ilgili bilgilere ulaşamadık fakat geleneksel teamüllere uygun olduğu üzere hareket edildiğini tahmin etmekteyiz. Şöyle ki; Nemçe Çasarı VI. Karl, Sultan III. Ahmed’e Franz Fleishcman’nın göreve atandığını aşağıdaki name ile bildirdi.

“Biemrullah-ı te’âla ben ki Roma İmparatoru ve Nemçe ve İspanya ve Hindistan İspanya ve Macar ve Çeh ve Dalmaçya ve Hırvat ve nice bilâd-ı vilayetlerin Kralı ve dükası Karlosum şevketlü kudretlü a’zâmetlü padişâh-ı âli Osman ve şehinşâh-ı memâlik Rumili ve Anadolu hürmetlü ve a’ziz konşu ve dostumuz ve Sultan Ahmed Hân Hazretlerine selâm ve selâmet-i encâm u evâ’-i ikrâm-ı ikbâl ile peyâm-ı sa’âdet fercâm uhdesinden sonra muhlisâne inhâ olunur ki benim hürmetlü a’ziz konşu ve dostumuz muharremü’l esrar olan elçilerin paye ittirülüp irsâlleri ve sat ü edâ-yı merâsim-i risâletleri mülûk-i benlerinde mün’akid olan muhabbet ve müvâlâtın ve meveddet ve müsâfâtın müstahkim olmasına ba’is

⁴¹⁷BOA, DVNS. NMH. d., nr. 6, s. 171.

olduğu ta'yinen ma'lumumuz olmağın bu iki ulu devlet beyninde Karloviçe nâm mahalde mün'akid olan sulh u salâhı sıdk u ihlâs ile meri' ve muhkim tutmak aksa-yı murâdımız olur ta'yin-i cenâb-ı şehriyârilere ifade ve i'lâm etmek için bundan akdem asitâne-i sa'âdetinizde elçilik hidmetinde bi't-temam edâ-yımerâsim-i risâlet edüp tarafımızda avdet eden hâlâ bi'l-fil sagir divânımızda düstûr ve meşîrimiz meveddetlümu'temed-i âlîyye Mihal Talmanın yerine asitâne-i sa'âdetlünde mukim olmağ çün bir gayri muharremü'l-esrar kapu kethüda nasb ve ta'yin olmak elzem olmağın hâlâ ol cânibinde olup olan edâ-yı hidmet-i müsalahata sa'y ü istikâmeti ve adâb u erkân-ı ma'lumumuz olup sefer ü risâlet kâtibimiz olan meveddetlü Françeskos Talismaniâsitân-ı sa'âdetde kethüdâlığımız rütbesiyle müşerref ve kâmeyâb eylemiştir hırâset ve sulh u sıyânet hüsn-i civâr hususlarında ve cenâb-ı mülûkâneleriyle mukarrerde olan muhabbet ve dostluğun yevme izdiyâd ve istihkâmetinde ve mucib-i menafî reâyây-ı tarafeynin olan musalahatda bezl kudret etmek için tarafımızdan Moskova tenbih ve sipâriş olmuştur ki mezbûra hüsn-i nazarları bî-dirîğ buyurulup her hususda kendüye sipâriş olunduğu üzere lisânımızdan nefer ne ki arz u i'lâm eyler ise takrirât ve akvâline itimâd-ı buyuruğuyla bu dostları izhârenvâ-i merâsim-i muhâlesat u musâdekat ve ibrâz-ı levâzım-ı hüsn-i civâr ve musâfâtdasâ-yı ve ihtimâm üzere oldukları biiştibâhiddir bâki hüdâ-yı müta'âlden istima' olunur ki cenâbları serir-i saltanatlarında ber-devam ola vilâdet-i Hazret-i İsa'nın bin yedi yüz on dört senesinde mâh-ı evvelin dördüncü gününde Roma İmparatorluğunun ve İspanya ve Macar ve Çeh Krallığının üçüncü senesinde Beç şehrinde tahrir olunmuştur.”⁴¹⁸

Fleischmann'ın Avusturya Kapı Kethüdası olarak tayin edilmesi usulen Osmanlı Devleti'ne yukarıdaki mektup aracılığıyla bildirildi.

⁴¹⁸BOA, DVNS. NMH. d., nr. 6, s. 328-329.

Yabancı bir devlet elçisi Osmanlı hududuna girdiği andan itibaren misafir sayılır ve hazırlıklar yapılırdı. Yukarıda yer alan itimad belgesinin padişaha ulaşması ile birlikte Fleischmann resmen göreve başlamış oldu. Nemçe tarafından bir elçi geleceğini öğrenen Osmanlı devlet erkânı yol üzerinde bulunan görevlilere hükümler yazarak hazırlıkları başlattı. Nitekim ortaelçi sıfatıyla Belgrad’a gelen Fleischmann burada birkaç gün dinlendi. Elçinin Belgrad’da geçirdiği süre zarfında tüm ihtiyaçları Osmanlı Devlet görevlileri tarafından karşılandı. Nemçe sefirinin Belgrad’dan İstanbul’a giderken yol sırasında geçeceği menzillerde günlük verilmesi gereken ta’yinatı ve gereken arabayı Osmanlı görevlileri tahsis edip adet olduğu üzere deftere kaydetti. Bu şekilde Fleischmann’ın tüm masrafları Osmanlı Devleti tarafından karşılandı ve yol üzerindeki menzillerde gereğince ağırlandı.⁴¹⁹

Nemçe elçisinin göreve tayin olduktan sonra ilk kabulü 7 Ağustos 1714 tarihinde sadrazam tarafından yapıldı ve bir hafta kadar sonra 17 Ağustos 1714’te Osmanlı Sultanı III. Ahmed’in huzuruna çıktı. Bu minvalde Fleischmann’ın elçiliği Osmanlı Devleti tarafından tanındı.⁴²⁰ Fleischmann’ın ilk huzura kabulü Sadrazam Ali Paşa’nın konağına Avusturya ve Fransa tarafından imzalanan Rastatt Antlaşması’nı bildirmek amacıyla oldu.⁴²¹

İstanbul’a gelen Avusturya elçisi Osmanlı görevlileri tarafından Beyoğlu’nda kendisine tahsis edilen konağa yerleştirildi. Ayrıca Osmanlı Devleti’nin teşrifatına uygun olarak elçi ve maiyetinin ihtiyaçları Babıâli tarafından karşılandı. Elçi, İstanbul’a geldikten üç hafta sonra salı gününe denk getirilerek Divana çağırıldı. Seleflerinde olduğu gibi yeniçerilere ulufe dağıtıldı ve vezirler arza girip çıktı. Bu esnada elçi ve maiyeti olaylara şahitlik etti. Nitekim söz konusu seremoni bittikten sonra elçi, arz odasına girerek huzura

⁴¹⁹ BOA, C. HR., nr.118/5885.

⁴²⁰ Ercan, *Pasarfoça Antlaşması*, s.44.

⁴²¹ Ercan, *Pasarfoça Antlaşması*, s.40-44.

ıkarıldı. Akabinde Fleishmann, asarın gönderdiği mektup ve hediyeleri padişahın huzurunda sundu. Ayrıca Avusturya sefiri, huzura çıktığında padişaha iyi dileklerini ilette ve iki devlet arasındaki barışın yeniden kurulması hususunda dileklerini bildirdi. Bununla birlikte Ceneviz balyosuna İstanbul’da oturma hakkı verilmesini rica etti. III. Ahmed, elçinin bu isteğini onayladı.⁴²² Nitekim Fleischmann’ın Kapı Kethüdası olarak İstanbul’a tayin edildiği 4 Nisan 1714 tarihli name de Osmanlı sultanına bildirildi. Elçiye mutat kaidelere uyularak tayinatlar verildi.⁴²³

Tablo 16. Nemçe sefirine verilen tayinat miktarları.⁴²⁴

Ürün	Miktar	Ücret
Kuzu	5 aded /adet fiyatı 100 akçe	500 akçe
Koyun	1 aded	180 akçe
Pirinç	12 kıyye	84 akçe
Sade yağ	8 kıyye	240 akçe
Nan-ı aziz	150 aded	150 akçe
Sirke	10 kıyye	50 akçe
Salota soğan	30 baş	60 akçe
Yumurta	100 aded	50 akçe
Zeytin Yağı	1.5 kıyye	54 akçe
Yağ mumu	2 kıyye	48 akçe
Bal mumu	1 kıyye	120 akçe
Kahve	1 kıyye	240 akçe
Biber	1 kıyye	150 akçe
Tarçın	30 dirhem	180 akçe

⁴²²Nusretname, C.II, s.285.

⁴²³BOA. Name-i Hümayun Defteri, Nr. 6, s. 329

⁴²⁴BOA, İE. HR., Nr. 11/1055.

Karanfil	10 dirhem	40 akçe
Hindistan cevizi	25 dirhem	150 akçe
Şeker	1.5 kıyye	150 akçe
Üzüm	1 kıyye	12 akçe
Limon	14 kıyye	15 akçe
Tuz	5 kıyye	10 akçe
Un	5 kıyye	20 akçe
Kıymık	1 kıyye	30 akçe
Süt	6 kıyye	24 akçe
Lahana	8 kıyye	12 akçe
Mısır tavuk	2 aded	60 akçe
Biliç	6 aded	36 akçe
Güvercin	4 aded	60 akçe
Nan-ı hâs	4 aded	16 akçe
Şarap	110 kıyye	1320 akçe
Rakı	4 kıyye	160 akçe
Badem	Yarım kıyye	12 akçe
Üzüm-i kişniş	1 kıyye	48 akçe
Dana	1 baş	280 akçe
Şair yem	60 aded	360 akçe
Otluk	4 araba	480 akçe
Odun	4 araba	120 akçe
Tavuk	10 aded	120 akçe
Safran	5 dirhem	30 akçe

Mükellef keçeleriyle hinto bargirleriyle	4 baş	480 akçe
Mükemmel keçeleriyle ve bargirleriyle	26 araba	4680 akçe
Mükemmel keçeleriyle ve eğerleriyle binek bargiri	30 aded	2400 akçe
Atlu kılavuz	4 aded	320 akçe
Piyade kılavuz	6 aded	240 akçe
Toplam: 13.991 akçe		
Bende-i İbrahim El-mütevelli kasaba-i Harmanlı Hala		
Ber muceb-i defter-i müfredat? İbrahim mütevelli-i kasaba-ı Harmanlı 13.951 Akçe 116 guruş/10 para		

Avusturya elçisinin, tercümanlık görevini seleflerinde olduğu gibi Maderos üstlendi. Ancak 1715 yılında Maderos'un beratını kaybetmesi üzerine Nemçe sefiri Divan-ı Hümayuna durumu arz ederek, yeniden berat verilmesini talep etti.⁴²⁵ Ayrıca Edirne'de olan Kapı Kethüdası ordu-yu hümayuna mühürlü bir arz-ı hal göndererek İstanbul'a gitmek istediğini bildirdi. Bunun sonucunda ise Padişah Edirne'den İstanbul'a gidinceye kadar yol güzergâhında bulunan tüm kadı ve kethüdalara ve diğer devlet görevlilerine Nemçe sefiri yol üzerinde bir yerde konaklamak isterse uygun bir mahale yerleştirilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması için emr-i şerif verdi. Hatta Padişah ihtiyaç halinde araba veya binek hayvanda verilmesini istedi.⁴²⁶ Ayrıca bir emr-i şerifte de Avusturya'dan Osmanlı Devleti'ne ve Osmanlı'dan Avusturya'ya giden elçi ve maiyetinin güvenliklerinin Osmanlı hükümeti tarafından sağlanacağına dair ibareler mevcuttur.⁴²⁷

Bu şekilde İstanbul'a gelen ve konaklama yerine yerleştirilen Habsburg elçisi, konakladığı mahalde birkaç gün bekletildikten sonra önce sadrazam, ardından padişah

⁴²⁵BOA, Ecnebi Defteri, No.57/1, sh.51/119.

⁴²⁶BOA, Ecnebi Defteri, No.57/1, sh.49/112.

⁴²⁷BOA, Ecnebi Defteri, No.57/1, sh.50/115-50/114.

tarafından Osmanlı Devlet kaideleri çerçevesinde kabul edildi. Kabul töreni yapıldıktan sonra Nemçe Çasarı tarafından Sultan III. Ahmed'e gönderilen hediyeleri sundu.⁴²⁸ Tablo 17. incelendiğinde Fleischmann'ın selefleriyle benzer hediyeleri getirdiğini görmekteyiz.

Tablo 17. Avusturya sefiri Fleischmann'ın III. Ahmed'e takdim ettiği hediye listesi⁴²⁹

Ürün	Miktar
Nemçe ribâsı	2 top yedi el ve biri mud
Orta kalkan saat	1 adet
Nemçekârı sim şamdan	3 adet biri on iki kandilidir
Nemçekârı sim çiçeklik	2 adet
Nemçekârı sim çiçek saksısı	2 adet
Nemçekârı sim kavanos	2 adet

Yukarıda yer alan tabloda belirtilen hediye Nemçe sefiri tarafından Osmanlı görevlilerine teslim edildi. Nitekim Osmanlı Devlet görevlileri tarafından kaydı yapılan hediyeler Enderun-ı Hümayun Hazinesi'ne götürülerek muhafaza edildi. Hediyeleşme, iki devlet arasındaki dostluğun devamı için önemli bir ritüeldir. Ayrıca 6 Numaralı Name-i Hümayun Defteri'nden anlaşılabacağı üzere Fleischmann'ın kabul töreni resmi kaideler çerçevesinde yapıldı. Nitekim Nemçe Çasarı VI. Karlos, elçisine gösterilen ihtimam için teşekkür etti ve iki devlet arasındaki barışın devam etmesine yönelik temenni de bulundu.⁴³⁰

Fleischmann ve maiyeti Kûdüs-i Şerifi ziyaret etmek için padişaha bir arz-ı hal gönderdi. Çünkü yabancı devlet elçileri Kûdüs'ü şerifi ziyaret etmek için Sultana bir arz-ı hal gönderirdi ve Padişah'ın bu isteği onaylaması sonucunda ziyareti gerçekleştirebilirdi. Elçi ve maiyetinin Kûdüs'e giderken güvenlik ve ihtiyaçları yol boyunca Osmanlı görevlileri tarafından karşılanırdı. Kûdüs kutsal bir yer olduğu için yabancı devlet elçilerinin ziyaret

⁴²⁸BOA, TS. MA. D., 2353.

⁴²⁹BOA, TS. MA. D., 2353.

⁴³⁰ Düzenci, s.83.

etmek istediklerini bildirmeleri gerekiyordu. Padişah onaylamazsa Kûdüs ziyaret edilemezdi. Nitekim Fleischmann'ın arz-ı hali Sultan III. Ahmed tarafından onaylandı. İlgili talep üzerine padişah malumatlarını yol güzergâhında bulunan devlet görevlilerine emr-i şerif ile gönderdi.⁴³¹

Avusturya'nın içinde yer aldığı İspanya Veraset Savaşları 1715 yılına geldiğinde son bulmuştu. Böylelikle Avusturya toprakları emniyetli bir hale geldi. 1716 yılına gelindiğinde bozulan Osmanlı Devleti ve Venedik ilişkilerini Avusturya Kapı Kethüdası Fleishcman yakından takip etti ve Viyana'ya 1715 seferi öncesinde Osmanlı Devleti'nin yaptığı hazırlıkları raporladı. Avusturya elçisi, raporlarında Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumdan bahsederek, Osmanlıları sadece mağlup etmek için değil, Avrupa'dan çıkarmak için doğru zaman olduğunu savundu.⁴³² Avusturya imparatoru Fleischmann'ın Osmanlı-Venedik sulhunde arabuluculuk yapmasını istedi. Çünkü tavassutluk aracılığıyla Avusturya birtakım isteklerini Osmanlı Devleti'ne dikte ettirebilecek konumda olacaktı. İmparatorun tavassutluk teklifi Osmanlı hükümeti tarafından dikkate alınmadığı için Prens Öjen bir mektup yazdı. İlgili mektup şu şekildedir:⁴³³

“1.Mora seferinden evvel Osmanlı devletiyle Venedik Cumhuriyeti arasında musalehaya Avusturya elçisinin tavassutu,

2.İbrahim ağa ile gönderilen mektubu cevabının gelmemesi,

3.Avusturya ile Venedik arasındaki ittifak mucibince Osmanlı Devleti'ninVenediklilere sefer açmasından dolayı Osmanlı Avusturyamüsalehasının yenilenmesi,

⁴³¹BOA, Ecnebi Defteri, No.57/1, sh.50/116.

⁴³² Ercan, *Pasarfoça Antlaşması*, s.7-13.

⁴³³Jorga C. IV, s.272.

4.Mektubumuza ve suallerimize cevap vermediğiniz için elçimizin iadesi”

Söz konusu mektup yukarıdaki 4 madde etrafında şekillendi. Avusturya baş vekilinin mektubu Osmanlı Devlet erkânı tarafından büyük bir dikkatle okundu. Akabinde ise Mora Fatihî Damat Ali Paşa, Avusturya elçisini davet ederek seferin Venedik üzerine olduğu ve Osmanlı Devleti’nin Avusturya üzerine bir maksadı olmadığını belirtti. Fleischmann, Sadrazam tarafından davet edildi ve Osmanlı ve Avusturya arasındaki anlaşma akdinin Venedik zaiyatının telafi ile sağlanacağına dair ortada bir kayıt yokken, söz konusu kaydın ne için yapıldığı ve Venedik ile Karlofçada ayrı bir anlaşma yapıldığı beyan edilerek maddenin uygulanmamasındaki sebebin ne olduğunu sordu. Ancak Osmanlı hükümeti Fleischmann’ı yatıştırmaktan başka bir şey yapmadı.⁴³⁴ Durumu fark eden Avusturya elçisi sadrazama sert bir nota göndererek, Osmanlı’nın Venedik ile savaşa girmesi halinde Avusturya’nın Venedik’e destek vereceğini bildirdi. Nitekim Avusturya elçisi Avusturya-Venedik arasındaki 15 Nisan 1716 yılında kurulan ittifaktan bahsederek, ittifak dolayısıyla Mora’nın Venedik’e iadesini istedi. Ancak Avusturya’nın ağır şartlarını Osmanlı Devleti kabul etmemiştir bundan dolayı iki devlet arasında gergin ilişkiler kurulmuştur.⁴³⁵

Fleischmann’ın sadrazamı ikna etme çabaları bir sonuç vermedi. Çünkü Damad Silahdar Ali Paşa, Mora’yı Osmanlı topraklarına katmayı istedi ve Venedik’in Mora’yı sebepsiz yere işgal ettiği açıklamalarını yaptı.⁴³⁶ Ancak Kayser bu esnada birliklerini Macaristan, Erdel ve Hırvatistan’da toplamaya başlamıştı. Bu durumu Osmanlı Sadrazamı Silahdar Ali Paşa, Fleischmann’a sordu ve Karlofça Barışı maddelerine riayet edilmesini söylemiştir. Avusturya sefiri, Sadrazamın sorusuna cevaben iyi ilişkilerin devamı için elinden geleni yapacağını fakat iki yıldır Viyana’dan haber alamadığı için Macaristan’daki

⁴³⁴ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.IV, 110-115

⁴³⁵ Zinkeisen, C.5, s.325-326.

⁴³⁶ Zinkeisen, C.5, s.326.

durumun ne olduğunu bilmediğini söyledi. Bunun üzerine Fleischmann Viyana'ya bir mektup yazdı. Aradan uzun bir süre geçmeden sadrazama göre; Prens Eugen, Karlofça Antlaşması'na riayet edilmesi gerektiğini ancak Osmanlı Devleti'nin geniş çaplı harp hazırlıklarının Avusturya topraklarına düşmanca yaklaştıkları izlenimini verdiğini belirtti. Buna ek olarak Osmanlı Devleti'nin Venedik ile kötü ilişkilerini sonlandırması ve verdiği zararı karşılaması talep edildi. Ancak Osmanlı hükümeti bu talepleri karşılayamayacağı için Çar, İstanbul'daki elçisini daha fazla orada tutmasının bir anlamı olmayacağına karar verdi.⁴³⁷ Bir süre sonra III. Ahmed Osmanlı ordusu ile birlikte 1716 yılında Edirne'ye yürüdü. Ordu ile birlikte Avusturya Elçisi Edirne'ye geldi. Sadrazam Ali Paşa'nın Avusturya başvekiline yazdığı mektupla birlikte görevine son verilen Fleischmann 24 Mayıs 1716'da ülkesine gitmek üzere yola çıktı.⁴³⁸ Söz konusu mektup şu şekildedir;

“Geçen sene mevadd-ı müteaddide üzerine nakz-ı ahd eden Venedik tائفesi üzerine sefer olundukta kurb ve civarda olmak hasebiyle Nemçe tائفesi sefer tedarikinden bir endişeye düşmeyip Devlet-i Aliyyenin hareketinden muradı Venedik tائفesinin bundan akden memalik-i mevrusa-i Osmaniyyeden ihtilas eylediği Mora ceziresi olduğundan agah ve haberdar olsunlar deyu dergah-ı ali müteferrikalarından İbrahim Ağa yediyle mahsus siz dostumuza mektup tahrir olunup bu sene-i mübarekede dahi yine kasd-u azimetimiz Korfo ceziresini nez' ve tahlise münhasır iken Cezire-i Mora'yı feth ve teshir niyetiyle İstanbul-dan hareket esnasında Nevruz'dan otuz iki gün sonra Bec'den menzil ile bu dostunuz tarafına mektup tahrir ve Nemçe ahidnamesinde Venedik'e müteallik bir harf yok iken kefere-i mezbure üzerine sefer ve hareket vukuunu mutazammin ahdinizi bahane idüb “ Mademki Venedik'e nagehaniyyal olunan ziyan ve zararları bittamam tazmin olunmadıkça

⁴³⁷ Zinkeisen, C.5, s.356-359.

⁴³⁸ Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C.IV, 110-116

sulhümüz muhkem ve paydar olmaz ve bu surette Devlet-i Aliyyenin müsaade etmiyeceği malumunuz olmakla ol tarafta olan kapu kethüdamızı irsal idesiz” deyu su-i kasd ve hiyanetinizi müş’irkeleimat tahrir etmişsiz. Böyle bir kisb-i sarîh irtikab ve nakz-ı ahdinizi anın üzerine bina ile devlet-i aliyyenin iki seneden beru Venedik üzerine olan sefer-i hümayunı için nagehani deyu tabir ettiğinizi görüb Devlet-i Aliyyenin vakt-i hareketinden Bec’den menzil ile bağteten gönderip nakz eylediğinize aya sair mülük-ı nasara ve içinizdeki ukalanız ne derler? Ola ki hiyanetinizi, tamam devletin tedariki Venedik tarafına masruf oluncaya dek perde-i mekr ve hiylede setr edüp bağteten nakz-ı ahd ve anı dahi ahidnamede olmayan bir kizb-i sarîh ile bina eylemek halet-i mezmumesini irtikab edüb. bu fiil-i mezmumu mülük-i nasara değil edna bir duka irtikab etmez.”⁴³⁹

1716 yılı Mayıs ayında, Osmanlı ülkesindeki sefaret görevini tamamlayarak ülkesine geri dönmek üzere yola çıkan Fleischmann 26 Mayıs 1716’da Belgrad’a ulaştığında etrafı 500 kadar sipahi tarafından çevrildi. Haziran ayının son günlerinde Sipahiler, elçi ve maiyetini Semendire’ye götürdüler. Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında çıkan savaş sebebiyle, Nemçe elçisi beş ay boyunca esir tutuldu. Fiziki olarak bir zulüme maruz kalmasa da, Fleischmann ve maiyeti kıtlık çekecek kadar zahire alabildi.⁴⁴⁰

Franz Fleischmann’ın Dersaadet’te bulunduğu süreçte Osmanlı Devleti Rusya ile savaş halindeydi. Karlofça Antlaşması’nın imzalanmasıyla Azak Kalesi ve Mora Osmanlı’nın elinden çıkmıştı. Savaş esnasında Osmanlı Devleti, söz konusu yerleri tekrar ele geçirmişti ve bunun üzerine Avusturya, Osmanlı’nın kendisinden de intikam alacağını düşünerek telaşa kapıldı. Ardından Osmanlı Devleti’nden Mora’nın iadesini istediler ve Osmanlı tarafından bu teklifin reddedilmesi üzerine 1716 senesinde Avusturya’da savaşa

⁴³⁹Tarih-i Raşid, C.IV, s.225-227.

⁴⁴⁰ Ercan, *Pasarfoça Antlaşması*, s.12.

girildi.⁴⁴¹ Avusturya'nın savaşa girmesiyle birlikte Franz Fleischmann Dersaadet'ten Avusturya'ya geri döndü. Nitekim 1716-1718 yılları arasında Osmanlı-Avusturya savaşından dolayı Pasarofça Antlaşması'na kadar diplomasi faaliyetleri durduruldu. İki devlet arasında ateşkes yapıldığında ise barış görüşmeleri için tekrar elçiler görevlendirildi.⁴⁴² Söz konusu elçiler, Damian Hugo von Virmont, Micheal Talman ve Franz Anselm von Fleischmann'dır. Osmanlı Devleti ve Avusturya arasında barış sağlandıktan sonra müzakere de bulunan elçilere onur ödülü verildi.⁴⁴³

Avusturya sefiri Franz Anselm von Fleischmann'ın Osmanlı ülkesindeki faaliyetlerinden yola çıkarak Osmanlı Devleti ile Avusturya arasındaki ilişkilere kısaca ele alacak olursak; Fleischmann, Osmanlı ülkesine selefi Quarrient'in sekreteri olarak geldi. Ancak Fleischmann, 1707 yılında rahatsızlığı sebebiyle ülkesine geri dönen Quarrient ile geri dönmeyip, Avusturya Kapı Kethüdası Talman'ın yanında kalarak elçilik sekreterliği yaptı. 1711 yılında Avusturya Çasarı I. Joseph çiçek hastalığından vefat etti ve yerine VI. Şarl geçti. Fleischmann, henüz Talman'ın sekreteriyken, Avusturya'da yaşanan taht değişikliğini Osmanlı Devleti'ne bildirmek için kabule çıkmıştır. Ancak kabul töreni ile ilgili ayrıntılı bilgiye ulaşamadık. 1711-1716 yılları arasında İstanbul'da kalan Fleischmann, 1713 yılına kadar Talman'ın sekreterliğini yaptı. 1713 yılında Talman, Osmanlı Devleti'ndeki görevini tamamlayarak ülkesine geri döndü ve Fleischmann 1714 yılında kapı kethüdası unvanını aldı. Bunun üzerine Avusturya Çasarı, Osmanlı hükümetine bir name göndererek elçinin kabulünün geleneklere uygun olarak yapılmasını rica etti. Elçinin sınırda karşılanışından, İstanbul'a getirilişine kadar geçen süreç hakkında bilgi edinemedik. İstanbul'a gelen elçi ve maiyeti Beyoğlu'ndaki elçilik konağına yerleştirildi. 3 hafta kadar

⁴⁴¹Pesalj, "1718 Pasarofça Barış Antlaşması", s.45.

⁴⁴²Bozkurt, "Avusturya Kapı Kethüdalığı", s.248.

⁴⁴³ Ercan, *Pasarfoça Antlaşması*, s.40.

dinlenen Fleischmann, bir Osmanlı görevlisi tarafından kabul töreni için saraya davet edildi. Selefleri ile aynı şekilde karşılandığına dair bazı kaynaklarda ibareler mevcuttur. Bu hususta Osmanlı Devleti'nin ilgili tarihlerde Rusya ile gergin ilişkiler içinde bulunduğu ve Avusturya ile ilişkileri bozmak istememesi amacıyla Avusturya sefirine ihtimam gösterdiği düşünülebilir. Fleischmann'ın ilk kabulü 7 Ağustos 1714 yılında Sadrazam Ali Paşa ile gerçekleşti. Sadrazam ile yapılan ilk kabulden 10 gün sonra Avusturya elçisi, Sultan III. Ahmed tarafından huzura kabul oldu. Avusturya elçisinin, seleflerinde de olduğu gibi yol güvenliği sağlandı ve masrafları tayinat usulü gereğince karşılandı. Fleischmann, kendisinden önce gelen Avusturya elçilerinde olduğu gibi hediyelerini kabul sonrasında III. Ahmed'e sundu. Hediyeler, selefleri ile aynıydı. Fleischmann resm-i kabul töreni ve İstanbul'da kaldığı müddetçe kötü bir muameleye maruz kalmadı. Hatta Nemçe Çasarı, Avusturya sefiri güzel karşılandığı için Osmanlı sultanına teşekkür etti. Nitekim 1715 yılında Avusturya'nın İspanya ile girdiği Veraset Savaşları son buldu. Fleischmann ise elçiliği boyunca Osmanlı Devleti ile ilgili her bilgiyi Viyana'ya raporladı. Bazı raporlarında Osmanlı Devleti'nin işgale hazır hale geldiğini yazdı. Aynı tarihlerde Osmanlı Devleti ve Venedik arasında gergin bir hava vardı. Bu durum Avusturya'nın yanlış anlamaması ve dostane ilişkilerin devamı için Fleischmann'a bildirildi. Ancak Avusturya elçisi, Osmanlı'ya bir nota göndererek olası bir Osmanlı-Vendeik Savaşı'nda Avusturya'nın Venedik tarafında olacağını bildirdi. Söz konusu notadan sonra Osmanlı ve Avusturya anlaşabilmek adına bazı taleplerde bulundu. Özellikle Osmanlı Devleti, uzun süren savaş döneminde çıktığı ve yeni bir avaşa hazır olmadığı için dostane bir tavırla yaklaştı. Fakat Avusturya'nın ağır şartlarını kabul edemeyen Osmanlı hükümeti, Avusturya ile savaş yoluna gitti. Bu esnada savaşın başlamasıyla Avusturya hükümeti tarafından Viyana'ya çağırılan Fleischmann, maiyeti ile birlikte yola çıktı. Belgrad'a geldiğinde Osmanlı askerleri tarafından etrafı çevirildi ve

gitmesi bir süreliğine engellendi. Bazı kaynaklarda Avusturya sefiri ve maiyetine kılık yaşayacakları kadar az miktarda zahire verildiği geçmektedir. İki devlet arasındaki savaşın son bulmasıyla ülkesine giden Fleischmann, Pasarofça görüşmeleri için tekrar Osmanlı Devleti'ne geldi.

3.2. III. Ahmed Dönemi'nde Osmanlı Devleti'ne Gelen Rus Elçilerinin Kabulü, Ağırlanması ve Faaliyetleri

3.2.1. Petr Andreeviç Tolstoy (1702-1714)

Rusya, coğrafi konumu ve siyasi durumu itibarıyla Osmanlı Devleti'nin de yaptığı gibi başlangıçta yabancı devletlere elçi gönderme gereği hissetmedi. Bu durumda Rusya'nın çağdaşlarının gerisinde kalmasına sebep oldu. Durumun farkına varan Büyük Petro, Rusya'yı çağdaşlarına yetiştirmek için imparatorluk döneminde diğer devletlerle siyasi ilişkiler kurma yoluna gitti. Bu doğrultuda attığı ilk adım ise daimî elçilikler açmak oldu.⁴⁴⁴

1683-1699 yıllarında vuku bulan uzun savaş dönemi sonucunda Kutsal ittifak devletleri ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan 1699 Karlofça Antlaşması'nı Rusya imzalamadı. Diplomatik görüşmeleri erteleyen Rusya, Karlofça Antlaşması'ndan bir sene sonra yani 1700 yılında Osmanlı Devleti ile İstanbul Antlaşması'nı imzaladı.⁴⁴⁵ İstanbul Antlaşması'nda Osmanlı Devleti, kendi topraklarında Rusya'nın daimî elçi bulundurmasını kabul etti. Fakat Rusya'dan gelen ilk daimî elçiye Osmanlı Devleti ajan gözüyle baktı ve elçiye olan davranışlarda bu doğrultuda gelişti. Öte yandan Büyük Petro için İstanbul ele geçirilmesi gereken bir hedefti. Sebebi ise sınır komşusu olan Osmanlı Devleti'nin başkenti olması ve bunun yanı sıra İstanbul'da çok uluslu yapının yaşam sürmesidir.⁴⁴⁶ İstanbul'u ele

⁴⁴⁴Stephen J. Lee, *Avrupa Tarihinden Kesitler 1494–1789*, Çev. Ertürk Demirel, Dost Kitabevi, Ankara 2004, s. 208–216.

⁴⁴⁵Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4, Bölüm 2, s.174-176.

⁴⁴⁶İsmail Bülbül, *Osmanlı Belgelerine Göre Rus Elçisi Tolstoy'un Faaliyetleri*, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2007, s.22-23.

geçirmeyi şiar edinen Petro, daimî elçi olarak görevlendirdiği Tolstoy'dan Osmanlı Devleti'ne gittiğinde devletin iç durumu ve diğer devletlerle ilişkileri hakkında birtakım malumatlar istedi.⁴⁴⁷

Büyük Petro'nun asıl amacı yerel diplomatik sahneye ayak uydurabilmek ve sistematik istihbarat toplamaktı. Bunun için elçisinden Osmanlı Devleti'nin ekonomik, askeri ve ticari durumunu, yabancı devletlerle ilişkilerini rapor etmesini istedi. Ancak bu tehlikeli bir görev olduğundan raporların yakalanması ihtimaline karşı şifreli bir alfabe oluşturmayı da ihmal etmediler.⁴⁴⁸ Yukarıda belirtilen maksadın dışında Rus elçisinin asıl görevi Tatarların Rus sınırlarına baskınlarını ortadan kaldırmak ve Polonya meselesine Osmanlı Devleti'nin müdahalesini engellemektir.⁴⁴⁹

Büyük Petro, soylu ama varlıklı olmayan Tolstoy'u elçilik görevine seçince Moskof elçisi 8 Nisan 1702 tarihinde Dersaadet'e gelmek için yola çıktığına dair bir mektup yazdı ve masraflarının devlet tarafından karşılanması için ricada bulundu.⁴⁵⁰ Moskof Çarı tarafından sefaret ile görevlendirilen Rus elçisi Tolstoy, Osmanlı ülkesine gitmek üzere Moskova'dan yola çıktı. Güzergâh olarak ise Edirne üzerinden İstanbul'a gidecekti. Osmanlı Devleti, elçi gelmeden önce Tolstoy'un izleyeceği yol güzergâhında bulunan kadılara hazırlık yapmaları için hüküm gönderdi. Bunun amacı elçinin konaklayacağı yerlerde görevliler tarafından sofralar kurulması ve hazırlıklar yapılmasıydı.⁴⁵¹

⁴⁴⁷Mariya Vladimirovna Amelicheva, *The Russian Residency In Constantinople 1700-1774: Russian-Ottoman Diplomatic Encounters*, A Dissertation submitted to the Faculty of the Graduate School of Arts and Sciences of Georgetown University, Doctor of Philosophy in History, Washington 2016, s.67.

⁴⁴⁸ Ünal, s.12.

⁴⁴⁹ Ünal, s.12.

⁴⁵⁰BOA, Name-i Hümayun Defteri, Nr: 5, s. 685–88, Rus Çarı Petro tarafından Sadrazama (Amcazade Hüseyin Paşa) yazılan mektup, Evâsıt-ı Zil-ka'de 1113 (Nisan 1702)

⁴⁵¹BOA, A.DVN.DVE., Rusya Ahidnâme Defteri, nr. 083/1, s.12-13.

Tolstoy'a Moskof Çarı tarafından sefaret görevi verildiğinde Osmanlı Devleti tahtında II. Mustafa oturuyordu. Elçinin Osmanlı ülkesine girdiğinde Sultan II. Mustafa Edirne Sarayı'nda bulunuyordu. Bundan dolayı Moskof elçisinin kabulü Edirne'de gerçekleşecekti. Elçiler, padişahın bulunduğu şehre girdiğinde karşılama töreni yapıldı. Nitekim Moskof Elçisi Tolstoy Edirne'ye akşam namazından sonra ulaştı ve Sultan Bayezid Cami yakınlarında bulunan konağına yerleşti.⁴⁵² Elçi konağında birkaç gün dinlendikten sonra Daltaban Mustafa Paşa tarafından karşılandı. İlk olarak Çavuşlar Emmini yirmiye yakın Çavuşla birlikte elçinin kaldığı konağa gelerek elçiyi buradan alıp, Vezir-i azamın huzuruna götürdüler. Kabulün gerçekleşeceği mahalde Sadrazam Kethüdası, Çavuşbaşı, Reis Efendi ve divan görevlileri törene hazır şekilde bekledi. Kabul odasına ilk olarak Tolstoy girdi ve ardından Daltaban Mustafa Paşa çavuşların alkışları eşliğinde girdi. Moskof elçisi, Büyük Petro'nun Sadrazam için yazdığı mektubu sundu. Akabinde görevliler tarafından elçiye kahve ve şerbet ikram edildi. Ardından Tolstoy ve maiyetinde yer alan yirmi kadar soyluya hil'at giydirildi. Sadrazamın huzuruna kabul merasiminden sonra Tolstoy ve elçilik heyeti konaklarına geri döndü.⁴⁵³

Rus sefiri, 21 Kasım 1702 tarihinde Sultan II. Mustafa tarafından huzura kabul edildi. Osmanlı Devlet görevlileri sadrazam kabulünde olduğu gibi elçinin ikamet ettiği konağa gelerek elçiyi saraya götürdü. Rus elçisi ve maiyetine önce ziyafet verildi, ardından hil'atler giydirildi. Tolstoy, maiyetinden seçtiği altı adamı ile birlikte Osmanlı sultanının huzuruna kabul edildi.⁴⁵⁴ Mektubunu sunan Rus sefiri Çar tarafından gönderilen hediyeleri takdim etti.

⁴⁵² Bülbül, *Rus Elçisi Tolstoy'un Faaliyetleri*, s.26.

⁴⁵³ Özcan, *Anonim Osmanlı Tarihi*, s.178-179.

⁴⁵⁴ Nusretname, s. 121

Söz konusu hediyelerin içeriği ise yirmi deste semmûr, kakım kürk, on adet sungur, otuz adet balık dişi ve destesi kırk taneden on dört deste tahtadan oluşuyordu.⁴⁵⁵

Resm-i kabul merasiminden sonra Rus elçisinin Osmanlı hükümeti ile Edirne’de ilk ciddi teması gerçekleşti. Söz konusu görüşmede gündem Rusların Kırım Hanlığına yaptığı tahkimattı. Rusya’nın bu hamlesi neticesinde Kırım Hanlığı bir sefer düzenleyip Rusların yaptığı kalelerin yıkılması ve donanmalarının yakılması yönünde karar vermişlerdi. Fakat İstanbul Antlaşması’na aykırı olacağı için Kırım uleması, söz konusu gelişmeleri Osmanlı Devleti’ne bildirdi. Nitekim Abdülatif Efendi’nin başında olduğu bir heyet Edirne’ye gönderildi ve padişah avda olduğu için Sadrazam ve Şeyhülislam Feyzullah Efendi ile görüşme sağlandı. Rus aleyhtarlığı ile bilinen Sadrazam Daltaban Mustafa Paşa Rusya’ya sefer düzenleme hususunu anlatan heyeti Feyzullah Efendi’nin aksine hoşnutlukla karşıladı.⁴⁵⁶ Nitekim söz konusu gelişmeler neticesinde Rus elçisi Tolstoy, Kırım Hanlığının Rusya’ya her zaman düşmanca tavırlar sergilediğini ve Rus hükümetinin kaleleri Potkalı Kazaklarını korumak amacıyla inşa ettiği fikrini Osmanlı hükümetine sundu. Tüm bunlara ek olarak bu gelişmelerin barıştan önce yaşandığını ve Osmanlı hükümetinin isteği doğrultusunda Rus hükümetinin uygun bir fiyata buralara devredebileceğini bildirdi.⁴⁵⁷ Osmanlı Devleti, Rus sefirinin sunduğu teklifi yeterli gördü.⁴⁵⁸

Osmanlı hükümeti, Tolstoy’a cevabın yeterli olduğunu söylemiş olsa da bilgi toplamaları için adamlarını Azak’a göndermeyi ihmal etmedi.⁴⁵⁹ Akabinde ise durumun farkında olan Rus sefiri Osmanlı Devleti’nin Taganrog, Azak ve Voronej’e donanma ve

⁴⁵⁵ Özcan, s. 145, 146.

⁴⁵⁶ Nusretnâme, s.123.

⁴⁵⁷ Tarih-i Raşid, C.II, s.567.

⁴⁵⁸ Uzunçarşılı, C.IV, s.13.

⁴⁵⁹ Nusretnâme, s.136.

kaleleri gözetlemeleri için casus gönderdiklerini ülkesine bildirdi.⁴⁶⁰ Bunun üzerine Rus İmparatoru Petro, Azak valisine, Azak'a gelen Osmanlı heyetine donanmaların gösterilmemesi için talimat verdi. Bu bağlamda Osmanlı heyeti, Rus donanmalarını göremeden geri döndü.⁴⁶¹ Ayrıca bu dönemde Rus aleyhtarlığıyla bilinen Sadrazam Daltaban Mustafa Paşa ve Kırım Hanı Devlet Giray Han'ın Rusya aleyhine yaptığı plan ortaya çıktı. Söz konusu durum Tolstoy'un yararına oldu. Şöyle ki; Mustafa Paşa'nın planı öğrenilmeseydi, Rusya üzerine bir sefer düzenlenecek ve Tolstoy'un aleyhine bir durum söz konusu olacaktı. Ancak planın duyulması üzerine Osmanlı sadrazamı önce görevinden azledildi ve sonra idam edildi.⁴⁶²

Moskof elçisinin Rus faaliyetleri hakkında verdiği cevaplara Osmanlı Devleti inanmadı. Bu bağlamda Yenikale'nin inşasına gerekli ehemmiyet verildi ve donanma güvenliği için birtakım faaliyetlere girişildi.⁴⁶³ Tolstoy, Osmanlı Devleti'nin söz konusu faaliyetlerini savaş hazırlığı olarak değerlendirdiği için Moskova hükümetine bu durumu bildirdi.⁴⁶⁴ Osmanlı Devleti, Karadeniz'deki Rus tehlikesine karşı birtakım önlemler aldı. Bu önlemlerden biriside Gedikli müteferrika Nogaylı Mustafa Ağa'nın Moskova'ya gitmek üzere görevlendirilmesidir. Ayrıca Mustafa Ağa'nın elçi olmasıyla birlikte Tolstoy üzerindeki Osmanlı baskısı azalmış oldu.⁴⁶⁵

Tolstoy, Osmanlı ülkesine geldiğinde Sultan II. Mustafa'nın o dönemde bulunduğu Edirne'ye gelmiş ve görüldüğü üzere Osmanlı teşrifatına uygun bir tören eşliğinde kabul

⁴⁶⁰V. E. Şutoy, "Osmanlı Devleti'nin 1700-1709 Kuzey Savaşı Yıllarındaki Tutumu", *Belleten*, C.53, S.207–208, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s. 916.

⁴⁶¹B. H. Sumner, *Büyük Petro ve Osmanlı İmparatorluğu*, Çev. Eşref Bengi Özbilen, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 25.

⁴⁶²Şutoy, s.912-914.

⁴⁶³Özcan, *Anonim Osmanlı Tarihi*, s.212.

⁴⁶⁴Şutoy, s.916.

⁴⁶⁵Uşşâkîzâde es-Seyyid İbrâhîmHasib Efendi, *UşşâkîzâdeTârîhi*, C. II, Haz. Raşid Gündoğdu, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2005, s.600.

olunmuştu.⁴⁶⁶ Elçinin Osmanlı ülkesine geldiği sıralarda İstanbul'da Edirne Vak'ası adı verilen bir isyan vuku bulmuştu. Bundan dolayı Rus sefiri ve maiyeti kendilerine tahsis edilen konaktan dışarı çıkmadı. Osmanlı hükümeti, İstanbul'da yaşanan karışıklık hakkında Edirne ve yurtdışına haber gönderilmesini engellemek adına isyan bastırılana kadar ülke içerisindeki tüm haberleşmeyi durdurdu. Bu minvalde İstanbul'da bulunan yabancı elçilere maiyetlerindeki kişilerin dışarı çıkmalarını yasaklamalarını emretmiş ve yasağa rağmen mektuplarının yakalanması halinde onların ve onları koruyanların ağır şekilde cezalandırılacağını bildirmiştir.⁴⁶⁷ Padişahın kat'i emirleri sebebiyle Tolstoy ve hizmetçilerinin pazar alışverişine dahi gitmelerine izin verilmemiştir. Ancak Tolstoy'un Edirne'deki ev sahipleri ona Moskova diplomatik misafirperverliğinin en iyi gelenekleriyle davrandılar. Rus sefiri, İstanbul'a geldiğinde yıkılan harap bir binaya yerleştirilmiştir. Uzun bir süre Tolstoy, Haliç'in karşısında Pera ve Galata'da konaklayan diğer elçilerden uzakta İstanbul'da tutulmuştur.⁴⁶⁸

Osmanlı Devleti'ne gelecek daimî elçilerin sefaretları padişaha itimat mektubu sunmasıyla başlamıştır. Elçiler başkente gelişinden, mektubu sunuşuna kadar geçen süreçte misafir olarak kabul edilmiştir. Elçinin misafirliği süresince tüm ihtiyaçları devlet tarafından karşılanır ve yapılan harcamalar masraf defterlerine kaydedilirdi.⁴⁶⁹ Elçi, padişaha itimat mektubunu teslim edene kadar misafir sayılırdı. Tüm ihtiyaçları devlet tarafından karşılanmasına rağmen Moskof elçisi Tolstoy'un tayinat kayıtlarına belgelerde rastlanmamıştır. Yalnızca Rus Çarı Büyük Petro'nun Osmanlı Padişahına yol masraflarını karşılaması adına name göndererek ricada bulunduğu bilinmektedir. Tayinat kaydı mevcut

⁴⁶⁶Zinkeisen, C.5, s.163.

⁴⁶⁷Zinkeisen, C.5, s.176.

⁴⁶⁸N. I. Pavlenko, Ptentsygzda Petrova (Moscow: Mysl', 1984), s. 59.

⁴⁶⁹Bulut, "Masraf Defteri", s.199-200.

olmasa da Tolstoy'un ihtiyaclarının Osmanlı Devleti tarafından karşılındığı düşünölmektedir.⁴⁷⁰ Nitekim Rusya Ahidname Defterinde Moskof elçisinin Rusya'ya göndermek üzere yasak olmayan ürünler alıp Kerç Boğazı'ndan geçişine ve Azak Limanı'ndan kardeşinin kendisine ihtiyacları doğrultusunda birtakım eşyalar göndereceğini bildirdiğı aktarılmaktadır. Akabinde ise söz konusu eşyaları taşıyan geminin geçişine engel olunmamasını talep etmiştir ve bunun için Acu Muhafızı Hüseyin Paşa'ya emir gönderilmiştir.⁴⁷¹ Şöyle ki; Tolstoy'un kardeşine göndermek üzere İstanbul'dan aldığı zahire ve eşyaları Vasil adlı gemiye yükleyerek, geminin güvenliğinin sağlanması ve Rus sefirinden vergi ve pişkeş talep edilmemesi için Hüseyin Paşa'ya hüküm gönderilmiştir.⁴⁷² Bazen Osmanlı ülkesine gelen yabancı elçiler kendi kültürleri gereğince Osmanlı Devleti'nde yasaklı olan malları ancak devlet izin verirse temin edebilmekteydi.⁴⁷³ Bu duruma Moskof elçisi Tolstoy örnek teşkil etmiştir. Elçi kendi ve maiyetinin şahsi kullanımı için 1707 senesinde Divan-ı Hümayundan şarap almak için izin istemiş ve izin verilmesi halinde de herhangi bir vergiye tabi tutulmadan İstanbul'a yakın iskele ve adalardan şarap temin etmiştir.⁴⁷⁴ Ayrıca Tolstoy, Petro'nun isteğı üzerine her yıl yaşadığı olayları bir deftere

⁴⁷⁰Bölböl, *Rus Elçisi Tolstoy'un Faaliyetleri*, s.24-25.

⁴⁷¹BOA, Rusya Ahidnâme Defteri, nr. 083/1, s.30.

⁴⁷²BOA, A.DVNS. MHM., d.115/162, hk.1370. Söz konusu hüküm; "Arpalık olduğı üzere Kengiri Sancağı mutasarrıf(ı) Hüseyin dâme ikbâluhûya hüküm ki;Sen ki mir-i mirân-ı mumâ-ileyhsin sen ve kıdvetlü'l-kuzâtve'l-hükkâmKengirikâdisı Mevlânâ Mahmud zîdefazluhû ve zikr olunan kazâda kethüdâ-yeri olan Osman zîdekadruhûSüdde-i sa'âdetimemektüb ve Kengiri'da oturan alimler ve salihler ve imamlar ve hatibler ve diğler a'yân ve fakirler ve zayıflar mahzar gönderübzikr olunan kazâda oturan el-Hâc Mustafa'nın dirlikde 'alâkası yok iken (silik) iddi 'âsıylakendü hâlinde olmayub ve (...) şartlı olan vakfı vâkıf şartına aykırı gereksiz zabt eylediğinden başka mâlikâne mutasarrıfı Muhammed ve köy ahâlisineşeriate aykırı zulm ve saldırısının sonu olmayub zararlı ve çeşitli kötölükler yapan ve kendü suçunu geçersiz kılmak üzere kendüyezulm olmak bahânesiyle yardımcılarında birkaç nefer yaramazları şikayet için der-i devlet-medâra göndermekle o bâbda hükm-i hümayûnum verilmek ricâsınai'lâm etmeleriyle zikrolunan kötü huylarını terketmek için başka bir diyara sürgün olunmak içünhükmyazılmışdır. Fi Evâsıt-ı Ra sene 1119"

⁴⁷³BOA, Ecnebi Defteri Nr. 57/1, s. 157.

⁴⁷⁴ BOA, Rusya Ahidnâme Defteri, nr. 083/1, s.42.

kaydetmiştir. Fakat Yedikule zindanlarına hapsedilmeden önce tuttuğu kayıtları yakmıştır.⁴⁷⁵

Tolstoy, 1 Eylül 1709'da padişah ve sadrazamın huzuruna yeniden çıkarak⁴⁷⁶ Rus Çarı'nın gönderdiği nameyi sundu. Söz konusu namede otuz yıl devam edecek barışı temin eden 1700 İstanbul Antlaşması'nın devamını sağlama ve Tolstoy'un elçi kabulünün yapılması ve Osmanlı Devleti tarafından Rus sefiri olarak resmen tanınması ibareleri yer almıştır.⁴⁷⁷ Moskof Çarının namesini sunan Tolstoy, kabul merasiminde yirmi beş bin akçe tutarında hediyeler sunmuştu. Söz konusu hediyelerin nedeni ise Rus sefirinin, Osmanlı-Rus hükümetleri arasında barış anlaşmasının yenilenmesi için uğraşmasıydı. Bu minvalde elçi çarın iki teklifini sunmuştur. Teklifte yer alan konular Kazak hatmanının teslimi ve İsveç kralının ülkesine geri dönmesidir.⁴⁷⁸ Nitekim III. Ahmed, Moskof Çarının dostluk talebini olumlu bir şekilde yanıtlayarak 6 Şubat 1710'da Çar'a bir name göndermiş ve namede iyi dileklerini bildirmiştir.⁴⁷⁹

Rusya, Osmanlı ülkesinde daimî suretle elçi bulundurma hakkını Viyana Bozgunu sonucunda Osmanlı Devleti ile imzalamış olduğu 1700 tarihli İstanbul Antlaşması'yla kazanmıştı. Ancak Rus elçisi Tolstoy'un Osmanlı Devleti'nde görev yaptığı sırada cereyan eden 10 Kasım 1710 tarihli Prut Savaşı nedeniyle Rus elçisi ve maiyeti Osmanlı hükümeti tarafından Yedikule Zindanları'na hapsedildi. Kurat'a göre; *Tolstoy görüşme bahanesiyle saraya çağrılmıştı ve Eminönü'nde yakalanarak iki uşağı ile birlikte Yedikule'ye*

⁴⁷⁵Amelicheva, *The Russian Residency In Constantinople 1700-1774*, s.82.

⁴⁷⁶BOA, Rusya Ahidnâme Defteri, nr. 083/1, s.28-29.

⁴⁷⁷BOA, DVNS. NMH. d., nr. 6, s. 173-174.

⁴⁷⁸Hammer, *Osmanlı Tarihi*, C.7, s. 135-138.

⁴⁷⁹BOA, DVNS. NMH. d., nr. 6, s. 188-199.

*gönderilmiştir. Daha sonra elçilik çalışanları da Yedikule'ye nakledilmişlerdir. Eşyaları ise defterlere kaydedildikten sonra sandıklara konulmuş ve mühürlenmiştir.*⁴⁸⁰

Osmanlı Devleti ve Rusya arasında, İsveç Kralı meselesinden dolayı 1710 yılının ilk çeyreği ile başlayan bir gerginlik söz konusudur. İsveç-Rus Savaşı nedeniyle III. Ahmed'e tahta çıkışına müteakip iki devlet arasındaki antlaşmanın yenilenmesi için name göndermeyen Rus Çarı, ancak 1710 yılında name göndermiş ve 1700 tarihli İstanbul Antlaşması'nın temdidini istemiştir.⁴⁸¹ İsveç Kralı'nın Osmanlı hükümetine sığındığını öğrenen Petro name vesilesiyle Sultan III. Ahmed'e serzenişte bulunarak, İsveç Kralı'nın ivedi bir şekilde iadesini istemiştir. Osmanlı padişahı, Rusya'nın İstanbul Antlaşması'nın yenilenmesi talebine karşın İsveç Kralı'nın memleketine dönmesi hususunda bir madde ekledi. 1710 yılında Tolstoy, padişahın huzuruna kabul olunarak antlaşmanın onayını aldı. Ancak, III. Ahmed 6 ay sonra Rus Çarına barış belgesini bir onay belgesi ile göndermiştir.⁴⁸² Tüm bunlar neticesinde; İsveç Kralı, Rus elçisi Tolstoy'un kefaleti altında Osmanlı kuvvetleri tarafından Lehistan sınırına getirilecek ve Rus kuvvetleri gözetiminde memleketine götürülecekti. Nitekim Tolstoy, Osmanlı Devleti ile bu anlaşmayı yapabilmek için Vezir-i âzam Çorlulu Ali Paşa'ya rüşvet verdi. Bununla birlikte İsveç Kralı'na memleketine dönebilmesi için on bin altın, donanmış bir at ve yirmi beş eğersiz at gönderdi. Ayrıca Vezir-i âzam tarafından da bir donanmış at ve üç eğersiz at gönderildi.⁴⁸³

Rus sefiri, olaylarda etkin derecede rol oynadığı için her şeyi yapabileceğini düşündü. Bu duruma bir sebep de daha önce hiçbir elçiye tanınmayan iltimaslara sahip

⁴⁸⁰ Akdes Nimet Kurat, *Prut Seferi ve Barışı 1123 (1711)*, C.1, TTK, Ankara 1951, s.181-182.

⁴⁸¹ Osmanlı Devleti teşrifat ve adetlerine göre her padişah değişikliğinde, Avrupalı devletler kendi ülkeleri ve Osmanlı Devleti arasındaki anlaşma ve ahidnameleri yenileyerek, tahta çıkan padişahın tuğrasıyla yeni ahidnameler alırlardı. Detaylı bilgi için bkz. Uzunçarşılı, C.IV, s.68.

⁴⁸² Zinkeisen, C.5, s.278.

⁴⁸³ Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C.4, s.68-69.

olmasıdır. Şöyle ki; seleflerine izin verilmemesine rağmen Tolstoy'un Pera'da ayrı bir otele yerleşmesine izin verilmişti. Padişahın teveccühünden güç alan Rus sefiri, Mazepa'nın ve Kazakların teslimi için ricada bulundu. Dönemin Osmanlı Sadrazamı Tolstoy'un talebini padişaha sundu. Tolstoy'un ricası büyük bir memnuniyetsizlikle geri çevrildi.⁴⁸⁴ İsveç Kralı'nın memleketine dönmemesi üzerine Tolstoy, Demirbaş Şarl'ın adamı Poniatovski'yi rüşvetle ikna etmeyi denedi ancak başarısız oldu. Poniatovski'ye, Kralın yanından ayrılması halinde 100 bin ruble ve Ukrayna'da önemli topraklar teklif etti. Ponitovski, Rus elçisinin rüşvetlerini kabul etmemesi üzerine Tolstoy tarafından zehirlendi. Bu konu Divan-ı Hümayuna taşınarak Tolstoy'un görevinden azledilmesi istendi. Osmanlı görevlileri, Poniatovski'yi sakınleştirdi ancak Tolstoy'un bu olaydan sonra İstanbul'daki konumu bir daha iyileşmedi.⁴⁸⁵

1711 yılında Prut Antlaşması'nın imzalanmasıyla iki devlet arasındaki anlaşmazlık giderildi. Ancak anlaşmanın maddeleri gereğince I. Petro'nun 1711'de Prut Nehri üzerindeki yenilgisinden ve Osmanlılar tarafından Rusya'nın daimi temsilci gönderme hakkının kaldırılmasından sonra San-Petersburg'un İstanbul'daki misyonunu eski haline getirmesi neredeyse on yıl sürdü. Nitekim Rus daimi diplomatik misyonu 1721'de yeniden canlandırıldı ve Osmanlı-Rus ilişkilerinin kalıcı bir özelliği haline geldi. Bir bütün olarak, Kutsal birliğin son diplomatik zaferi olan 1700 tarihli İstanbul Antlaşması ile 1739 tarihli Belgrad Anlaşması arasındaki dönem uyum sağlama, mevcut bağlantıları ayırma ve yeni ortaklıklar kurma zamanı oldu. Rus hükümeti Osmanlı İmparatorluğu hakkında doğrudan bilgi toplayabilse de, Prut travmasının önemli olduğu ortaya çıktı.⁴⁸⁶

⁴⁸⁴Zinkeisen, C.5, s.277-278.

⁴⁸⁵Jorga, C.4., s.256.

⁴⁸⁶Amelicheva, *The Russian ResidencyInConstantinople 1700-1774*, s.63-69.

Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki gerginlik, Rusya'nın Prut Antlaşması hükümlerine riayet etmediği için arttı. Bu minvalde III. Ahmed Rusların bir an evvel anlaşma hükümlerini uygulamaması halinde Osmanlının savaş açacağını bildirdi. Nitekim III. Ahmed'in kararı Tolstoy'a bildirildi. Bunun üzerine Rus sefiri, Azak ve Taganrog'un kış ve salgın hastalıktan dolayı boşaltılamadığı bahanelerini Osmanlı hükümetine sundu. Elçi tüm bunlara ek olarak barış taraftarı olduğunu söyledi ve arabulucu devletlerin (İngiltere-Hollanda) elçilerinin de katılacağı bir toplantı yapılmasını istedi. Tolstoy söz konusu toplantı aracılığıyla Osmanlı hükümetine karşın iki devlet arasındaki sorunların giderilerek barışın devam etmesi yönünde bir hamle yapmak istedi.⁴⁸⁷ Rus elçisinin talebi üzerine Osmanlı hükümeti görüşme talebini kabul etti ve müzakereler için Ruznamçeci Abdülkerim Efendi görevlendirildi. Müzakereler sonucunda Rus Çarı Azak'ı İvaz Paşa'ya teslim etti. Azak'ın tesliminden sonra yapılan görüşmelere Rus temsilcileri de çağrıldı ve İsveç Kralı Karl'ın ülkesine geri dönme meselesi konuşuldu. Tolstoy, diğer temsilcilerle birlikte Osmanlı Devleti'ne karşı Karl'ın ülkesine sağ salim döneceğini garanti etti. Bu karar üzerine Osmanlı hükümeti Rus seferini iptal etti ve Rus sefiri Tolstoy'u maiyetiyle birlikte Yedikule Zindanlarından çıkardı.⁴⁸⁸

Tolstoy ve maiyetinin Yedikule Zindanlarından çıkarılması Osmanlı Devleti ve Rusya arasındaki barışı yalnızca bir süreliğine sağlayabildi. Çünkü Karl ülkesine dönmek üzereyken Rus Çarı'nın yol güzergâhına asker konuşlandırdığını öğrendiği için ülkesine dönmeyi reddetti. Bunun üzerine Osmanlı hükümeti konunun doğruluğunu teyit etti ve Rusya'ya yeniden savaş açıldı. Tüm bu olaylar sonucunda Rus sefiri yeniden Yedikule'ye

⁴⁸⁷BOA, Mühimme Defteri, Nr: 119, h. 521, s. 989, 990; “Üsküdar’dan Anadolu’nun sol kolu Erzurum’a varınca vâkî olan mevâlî-yia’zam ve kadılara ve kethüdâ yirlerine hüküm ki, EvâhirZi-l-hicce 1123 (Ocak-Şubat 1712)””; BOA, Mühimme Defteri, Nr: 119, h. 701, s. 146; “Anadolu’nun orta kolu Diyarbekire varınca yol üzerinde vâkî olan kadılara ve kethüda erlerine hüküm ki, Evasıt-ı Rebiülevvel 1124 (Haziran 1712)”.

⁴⁸⁸Nusretname, s. 278–281.

hapsedildi. Padişahın savaş konusunda kararlılığını anlayan Rus elçisi ve maiyeti Osmanlı hükümetinin tüm isteklerini kabul edeceklerini bildirdi. Bu husus doğrultusunda Kaptan-ı Derya Kel İbrahim Paşa, III. Ahmed'e Rus elçilerinin katılacağı bir toplantının yapılması fikrini sundu. Sultanın bu teklifi kabul etmesi üzerine Yedikule'de hapsedilmiş olan Tolstoy, Mihail ve Şeremetyev'in Edirne'ye getirilmesi için Kapucubaşı Yusuf Ağa gönderildi. Nitekim Damad Ali Paşa'nın yürüttüğü görüşmeler neticesinde Rus temsilcileri ile 26 Haziran 1713'te Edirne Antlaşması imzalandı ve sefer iptal edildi.⁴⁸⁹

Osmanlı Devleti ve Rusya arasında imzalanan Edirne Antlaşması ile Tolstoy'un Osmanlı ülkesindeki hareketli günleri son buldu. Ancak antlaşma şartları yerine getirilinceye kadar Rus sefiri ve maiyeti İstanbul'da kaldı. Nitekim 1714 yılı Haziran ayında Osmanlı hükümeti, antlaşma şartlarının yerine getirildiğini düşünerek Tolstoy ve maiyetinin ülkelerine dönmelerine izin verdi. Yol hazırlıklarını ancak Eylül ayında tamamlayabilen Rus elçisi Osmanlı ülkesinden kendi ülkesine doğru yola çıktı.⁴⁹⁰

Sonuç olarak; 1714 yılına kadar Osmanlı Devleti'nde daimî elçi olarak görev yapan Tolstoy, 1702 yılında II. Mustafa'ya karşı çıkan isyana (Edirne Vak'ası) ve taht değişikliğine tanık oldu. Kırım Hanı Devlet Giray Han ve Daltabanlı Mustafa Paşa Rusya aleyhtarı olduğu için Daltabanlı Mustafa Paşa'nın sadaret makamına getirilmesi Tolstoy için talihsiz bir olay oldu.⁴⁹¹ Ayrıca Rusya'nın ilk daimî elçisi olma özelliğini taşıyan Tolstoy'a Osmanlı Devleti ajan gözüyle baktı. Büyük Petro'nun 1711 senesinde Prut Nehri üzerinde yaşadığı büyük bozgunun sonrasına Rusya ve Osmanlı Devleti'nin imzaladığı Prut Antlaşması ile Osmanlı Devleti Rusya'nın daimî elçi bulundurma hakkını kaldırdı. Bu süreç 1719-1720 yılında

⁴⁸⁹Tarih-i Raşid, C. III, s. 385-386.

⁴⁹⁰Emine İnanır, *P.A. Tolstoy'un Avrupa Gezi Notları'nda (1697-1699) 'Ben' ve 'Öteki' Konusu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001, s.58.

⁴⁹¹Bülbül, *Rus Elçisi Tolstoy'un Faaliyetleri*, s.26-27.

imzalanan Ebedi Barış Antlaşması'na kadar devam etmiştir fakat genel duruma bakıldığında 1700 İstanbul Antlaşması'ndan 1739 Belgrad Antlaşması'nın imzalanmasına kadar geçen dönem uyum sağlama dönemi olarak dikkat çekmiştir.⁴⁹²

Osmanlı Devleti ve Rusya arasındaki gergin ortamı yumuşatmak için Çar I. Petro, Çariçe Katerina ve devlet adamlarının ısrarı üzerine Osmanlı hükûmetine Baron Petr Ivanoviç Safirov Kont Michail Beruoviç Şeremetyev'i elçi tayin ederek barış teklifinde bulundu. Ancak Baltacı Mehmed Paşa Rusya tarafından elçi gönderilmesini hoş karşılamayarak bunun bir tür hile olduğunu düşündü. Bu bağlamda doğabilecek tehlikelere karşı Rus elçisi Şeremetyev'i hapsedti. Rus elçisinin barış görüşmeleri için geldiği anlaşıldığında ise Şeremetyev ve Osmanlı görevlileri arasında müzakereler başladı.⁴⁹³ Yapılan görüşmeler neticesinde Baltacı, Barabaş ve Potkalı Kazaklarına müdahale edilmemesi, Azak Kalesi'nin iadesi ve Rus askerlerinin silahlarını teslim etmesi konularını sunmuştu. Ahmed bin Mahmud tarafından kaleme alınan Tarih-i Göynüklü adlı eserde müzakere kararlarını Baltacı'nın tek başına alması için Devlet Giray Han tarafından uyarıldığı şu sözlerle aktarılmıştır;⁴⁹⁴

“Ey Paşa oğlum bu hususda acele buyurman her umûrınızı müşâvere idüp şer’ata k bîk iderek eylen ve hem bu umûr büyük umûrdur, üzerinize bütün işi alman sonra zAhmed çekersiz, zirâ bu kâfir allâk bir kâfirdir. Ben bu kâfirin hilesin çok gördüm ve pederim zamanında dahi çok hilesi zuhûr görülmüşdür. Hele bâsiret üzre olasız.”

1711 yılında Osmanlı ve Rusya hükümetleri tarafından imzalanan Prut Anlaşması'na göre Rusya, Osmanlı ülkesinde elçi bulundurmayacaktı.⁴⁹⁵ Nitekim Karl ülkesine dönmek

⁴⁹²Amelicheva, *The Russian ResidencyInConstantinople 1700-1774*, s.63-66.

⁴⁹³Kurat, *Prut Seferi*, s.10.

⁴⁹⁴Ahmed Bin Mahmud, *Tarih-i Göynüklü*, s. 222a, 223b, 224a.

⁴⁹⁵Hammer, C.7, s.152.

üzereyken Rus Çarının askerlerini sınıra yığdığını öğrenmiş ve ülkesine dönmekten vazgeçmiştir. Karl'ın iddiasının doğruluğunu teyit eden III. Ahmed, Rusya üzerine sefere çıkmıştır. Söz konusu olaylar neticesinde Şeremetyev ve Tolstoy İstanbul'da rehin olarak alıkonulmuştur. Bunun üzerine Osmanlı hükümetine yazdıkları namede Leh sınırında Rus askeri bulunmadığını beyan etmişlerdir. Ancak Rus askerlerinin sınıra konuşlandığı ve Rus elçilerinin yalan söyledikleri Osmanlı görevlileri tarafından anlaşıldığında Şeremetyev de bir diğer Rus elçisi Tolstoy'un bulunduğu Yedikule Zindanlarına hapsedilmiştir.⁴⁹⁶

III. Ahmed, Rus Çarının anlaşmaya aykırı faaliyetlerinden dolayı öfkeleni. Bu doğrultuda Rusya üzerine yapılacak olan seferin başında bizzat kendisi gitmeye karar verdi. Yedikule Zindanlarında esir olan Rus elçileri bunu duyduklarında olayın vahametini ancak anlayabildi.⁴⁹⁷ Osmanlı İmparatorluğu'nun sert ve kararlı tutumu karşısında Şeremetyev ve Rus sefaret heyeti, hükümet tarafından kendilerine dikte ettirilen tüm istekleri kabul etmek zorunda kaldı. Bu husus doğrultusunda Kaptan-ı Derya Kel İbrahim Paşa, Osmanlı Sultanına Rus sefirlerinin katılacağı bir toplantının yapılması fikrini sundu. III. Ahmed'in onayını takiben Yedikule'ye hapsedilen Rus elçilerini Edirne'ye getirmesi için Kapucubaşı Yusuf Ağa görevlendirildi.⁴⁹⁸

Edirne'ye gelen elçiler antlaşma yapılmış olmasına rağmen ivedi bir şekilde ülkelerine dönemedi. Çünkü Osmanlı ve Rusya arasında İsveç Kralı'nın ülkesine dönmesi meselesinde yaşanan birtakım aksaklıklar sebebiyle İstanbul'da alıkonulmaya devam ettiler. Elçiler ancak 1714 yılı sonlarında ülkelerine geri dönebildiler.⁴⁹⁹ Bu süreç içerisinde Sultan III. Ahmed elçilere ne bir cevap vermiş ne de elçileri huzuruna kabul etmiştir.⁵⁰⁰ Neticede

⁴⁹⁶Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV, s.92.

⁴⁹⁷Zinkeisen, C.5, s.304-305.

⁴⁹⁸BOA., CH., Nr: 1616.

⁴⁹⁹Ünal, s.17.

⁵⁰⁰Jorga, C.4, s.268.

Tolstoy'un Moskova'ya dönüşüyle birlikte Osmanlı ülkesindeki Rus sefareti boş kaldı. 1721 yılında Neplüjev daimi elçi statüsü ile görevlendirilene kadar bu makamda kimse bulunmadı. Yalnızca Osmanlı ve Rusya arasında elçi mübadelesi usulü doğrultusunda ilişkiler devam etti.⁵⁰¹

3.2.2.Auraamij Lopuchin (Stolnik 1712)

Rusya, Prut Antlaşması'nın maddelerinde belirtilen hususları yerine getirmedir. Ayrıca Petro'nun İsveç Kralı meselesi ve Lehistan'ı Rusya'ya tabî kılmak istemesi yeni bir Osmanlı-Rus savaşını gündeme getirdi. Bunun üzerine İstanbul'a gelen Rus elçisi Auraamij Lopuchin Stolnik, diğer Rus sefirlerine dahil olarak Yedikule'de gözetim altına alındı.⁵⁰² Osmanlı hükümeti ise Rusya'ya karşı kapsamlı bir sefer hazırlığına başlamıştı. Nitekim 1712 yılında Prut Antlaşması'nın bazı maddelerini değiştirmek suretiyle yeni bir anlaşma imzalandı. Fakat Petro, söz konusu anlaşmanın maddelerine riayet etmediği için Osmanlı hükümeti, Rusya'ya savaş ilan etti.⁵⁰³ III. Ahmed'in sefer için bizzat Edirne'ye gelmesi ise durumun ehemmiyetini gözler önüne serdi. Bunun üzerine Yedikule'de tutulan Rus elçilerini durumun ciddiyetini anlatan bir mektup yazarak, Çar'a gönderdiler. Durumun vehametini anlayan Petro, çareyi derhal III. Ahmed ile anlaşma yoluna gitmekte buldu. Nihayet İki devletin anlaşmaya varması sonucunda Rus elçiler Yedikule'den çıkarıldı.⁵⁰⁴ Rus sefirleri, İsveç Kralı meselesinden dolayı yaşanan sorunlar nedeniyle memleketlerine ancak 1714 yılında dönebilmişlerdir.⁵⁰⁵

Rus sefiri Stolnik hakkında sınırlı sayıda belge ve kaynağa ulaşabildik. Bu durumun temel nedeninin elçinin statüsü ve gittiği dönem yaşanan gergin ilişkiler olabileceği

⁵⁰¹ Ünal, s.17.

⁵⁰² Ünal, s.16.

⁵⁰³ Jorga, C.4, s.264-265.

⁵⁰⁴ Ünal, s.16.

⁵⁰⁵ Ünal, s.17.

kanaatindeyiz. Nitekim Rus sefiri, Osmanlı-Rusya arasında yaşanan gerginlik sebebi ile Osmanlı ülkesine geldi ve selefi Tolstoy gibi Yedikule Zindanlarına hapsedildi. Rus elçilerinin hapisten geçirdikleri zaman ile ilgili belgelere ulaşamadık. Ancak iki devlet arasındaki gergin ilişkiler sebebiyle Rus sefirine kabul töreni yapılmadığını düşünmekteyiz. Elçi hakkında detaylı bilgiye ulaşamama sebebimizin elçinin hapsedilmesi ve iki devlet arasında yaşanan gerginlikler olabilir. Buna ek olarak fevkalade elçi olan Stolnik, Osmanlı Devleti'ne kısa süreli geldiği için hakkında selefi Tolstoy kadar bilgiye rastlayamamaktayız.

3.2.3.Dimitrij Andreeviç (1713)

Prut Antlaşması ile sağlanan Osmanlı-Rus barışı uzun sürmedi. Rus Çarı Petro'nun İsveç Kralı'na kurduğu oyunu duyan Osmanlı Devleti, mevcut durumun teyidi için Salman Mehmed Ağa Kırım'a ve Silahdar Ahmed Bey Lehistan'a gönderildi Osmanlı hükümeti, kontrol için gönderdiği görevlilerin Rus Çarı tarafından sınırlara asker yerleştirdiğini onaylaması üzerine Rusya'ya savaş açtı. Ancak mevsim şartlarından dolayı sefer gerçekleşemedi. Durumun ehemmiyetinin farkına varan Rus elçileri, Osmanlı Devleti'nin isteklerini itiraz etmeksizin kabul etti. Bunun üzerine Kaptan-ı Derya Kel İbrahim Paşa, padişaha Fransız, İngiliz, Leh ve Rus elçilerinin birlikte olduğu bir toplantı tertip edilmesi fikrini sundu. Ardından Yusuf Ağa tarafından Yedikule'de hapsedilen Rus elçileri serbest bırakıldı. Nitekim III. Ahmed, Silahdar Süleyman Paşa'nın görüşmelerde başarısız olacağını düşünerek görevden aldı ve yerine Kaptan-ı Derya Kel İbrahim Paşa'yı görevlendirdi. Ancak İbrahim Paşa, 27 Nisan 1713'te hem görevinden hem canından oldu. İbrahim Paşa'nın ölümüyle Şehit Ali Paşa, görevleri ifa etmesi için atandı. Ali Paşa ve Rus delegeleri iki devlet arasındaki sorunları gidermek için 26 Haziran 1713 tarihli Edirne Antlaşması'nı imzaladı.

Söz konusu anlaşmanın imzalanması için Rus Çarı tarafından Dimitrij Andreeviç görevlendirildi.⁵⁰⁶

“Rikâb-ı hümayun şevket makrûn Moskov Çarı tarafından gelen nâmenin tercümesidir.

Ben ki bi‘emrullah-i te‘âla bütün Rus ve Moskov ve Vilâdomir ve... ve Nograd ve Kazan ve Ejderhan ve Sebir ve dahi niçe bilâd ve memâlikin çarı ve dukası ve bi‘l-‘ırs hükümdarı Petrus Aleksiyohim hala Mekke-i Mükerrema ve Medine-i Münevvere ve Kudus-ı Şerif ve Akdeniz ve Karadeniz ve bütün Anadolu ve Rumelin’de vâki‘ niçe bilâdın vesâ’ir bunca memâlikin pâdişahı olan şevketlü azametlü şecaatlü şehenşâh-ı mu‘azzam sultânibni’s-sultân ve hakânibnü’l-hakân sultân Ahmed hân hazretlerine kemâl-i meveddet birle du‘âlar kıldığımdan sonra inhâ olunur ki vilâdet-i Hazret-i İsa’nın bin yedi yüz on üç senesinde mâh-ı Haziranın medine-i Edirende ‘akd olunan mevâdd-ı sulh ve salâhın istihkâmı için te’kid nâmemizi Diykar Dimitrius nâm mu‘teber adamımız ile huzûr-ı hümayunlarına irsâl olunmak münâsib görülmüştür. Merkûme kemâl-i te’kid ile tenbih eyledik ki bir an mukaddem varub ve bundan akdem sulh ve salâhın tekmili için tarafımızdan asitane-i sa‘âdetlerine irsâl olunan Baron Kancılar Petro Şafron ve Şermet oğlu Mihail Yurusnâm murahhas elçilerimiz ile ma‘an huzûr-ı hümayunlarına varub zikr olunan te’kidnâmemiz teslim ve taraf-ı şehriyarilerinden dahi ahdnâme-i hümayun Elehler? Binâ’en ‘aleyh kemâl-i tevâzu‘ ile mercûdur ki merkûmân elçilerimiz huzûr-ı hümayunlarına getirtilip ve cemi‘ takrirlerine i‘timâd buyurulup ve bu ahvâlin tekmilinden sonra Asitane-i sa‘âdetlerinde olan cümle elçileirimiz tarafımıza ‘avdet için izn-i mülûkaneleri erzânı buyurula bâki hakk-ı te‘âla hazretleri vücûd-ı hümayunlarını kemâl-i sıhhat ile hıfz eyleye.

⁵⁰⁶ Ünal, s.14-17.

*Vilâdet-i hazret-i İsa'nın bin yedi yüz on üç senesinde ve çarlığımızın otuz ikinci senesinde mâh-ı temmuzun sekizinci gününde Petroburg nâm şehirde tahrir olunmuştur*⁵⁰⁷

Yukarıda verilen antlaşma metni, Rus Çarı adına 8 Temmuz 1713 tarihinde Osmanlı sultanına gönderildi. İlgili mektup, Edirne Antlaşması'nın ve iki devlet arasındaki barış ortamının devamının sağlanması yönünde bilgilere yer vermektedir. Bu minvalde Rus Çarı, Osmanlı Devleti tarafından Yedikule Zindanlarına hapsedilen Rus elçilerinin iadesini istedi. Yine Anreeviç ile birlikte III. Ahmed'in huzuruna Osmanlı ülkesinde bulunan diğer Rus sefirlerinin de çıkması talebinde bulundu. Ayrıca aşağıda verilen Edirne Antlaşması te'kidnâmesinde de genel olarak antlaşma metninin amacı ve niteliklerinden bahsedilmektedir. Şöyle ki; Antlaşma, iki devlet arasında yaşanan sorunları gidermiş ve barışı sağlamıştır. Metinde Rus Çarı'nın, III. Ahmed ile barış antlaşması imzaladığını ve antlaşma şartlarının Rus ülkesi için geçerli olduğu belirtilmiştir. Nitekim söz konusu te'kid yirmi beş sene süre ile on bir madde olarak imzalanan Edirne Antlaşması'nın devamını sağlayıcı bir niteliğe sahiptir.

“Rikâb-ı hümmâyun şevket-makruna Moskov Çarı tarafından gelen te'kidnâmenin tercümesidir.

Benki bi-emrullah-i te'âla bütün Rus ve Moskov ve Vilâdomir ve noğrad ve Kazan ve Ejderhan ve Sebir ve dahi niçe bilâd ve memâlikin çarı ve dukası ve bi'l-ırs hükümdarı Petrus Aleksiyoim cemi ' âleme beyân eder mi ki vilâdet-i hazret-i İsa'nın bin yedi yüz on üç senesinde mâh-ı haziranın [boşluk] gününde Edirne şehrinde devlet-i 'aliyyenin vezir-i azamı olan Sa'âdetlü Ali Paşa hazretlerinin ve murahhaslarımız olan Baron Kançılar Petro Şafron ve Şermet oğlu Mihail Borisin tevassutlariyle hâliya Mekke-i mükerreme ve medine-

⁵⁰⁷BOA, DVNS. NMH. d., nr. 6, s. 298-299.

i münevvere ve Kûdüs-i şerif ve Akdeniz ve Karadeniz ve bütûn Anadolu ve Rumelinde vâki 'niçe bilâdın pâdişahı olan şevketlü 'azametlü şecâ 'atlü şehenşah-ı mu 'azzam sultan ibnü's-sultân ve hakan ibnü'l-hakâ sultan Ahmed han hazretleriyle bizim beynimiz de yirmi beş sene müddet ile on bir madde üzerine sulh ve salâh akd olundu binâ'en-'aleyh mün'akid olan mevâd işbu te'kidnâmem ile müstahkem kılınıp taahhüd edermi ki gerek benim ve gerek haleflerim tarafından bilâ-noksan ve bilâ-tağyir hıfz ve müraat oluna ve gereği gibi tasdik olunmağı çün çarlığımızın mühriyle memhûr kılındı.

Vilâdet-i hazret-i İsa'nın bin yedi yüz on üç senesinde ve çarlığımızın otuz ikinci senesinde mâh-ı temmuzun sekizinci gününde Petroburg nâm şehirde tahrir olunmuştur”⁵⁰⁸

Andreeviç, 36 kişilik maiyetiyle birlikte Osmanlı ülkesine geldi. Rus elçisinin yolculuğu hakkında kaynaklara ulaşamadık ancak genel teamüllere uygun olarak yol güvenliğinin sağlandığını ve sınırda karşılandıklarını tahmin etmekteyiz. Zira Rus sefiri, iki devlet arasındaki barışı sağlamak için dostane bir tavırla geldi. Bu minvalde selefinden farklı olarak huzura kabulü gerçekleşti. Nitekim Rus Çarı, elçinin III. Ahmed'e sunması için değerli kürkler ve üç adet şahinden oluşan zengin hediyeler gönderdi. Rus sefiri Edirne'ye vardığında makamına uygun bir şekilde karşılandı. Eylül ayında serbest bırakılan Rus elçileriyle birlikte sadrazamın huzuruna kabul olundu. Sadrazam kabulünden yaklaşık bir hafta sonra Sultan III. Ahmed elçiyi huzuruna kabul etti ve her zamanki törenler eşliğinde Rus Çarı tarafından gönderilen onaylanmış barış antlaşmasını kabul etti. Ancak Kırım Hanı'nın Rusya'nın uzun zaman önce kaldırılan 80.000 taler miktarındaki haracı tekrar ödemesini talep etmesi dolayısıyla Osmanlı hükümeti barışın onaylı nüshasını elçiye vermekte tereddüt etti. Rus elçileri bu durum hakkında bir talimatları olmamasına rağmen

⁵⁰⁸BOA, DVNS. NMH. d., nr. 6, s. 298-299.

geri adım atmadılar. Bunun üzerine Rus delegeleri, kararlı tutumları dolayısıyla kabul salonundan azarlanarak çıkarıldılar.⁵⁰⁹ Hatta Sadrazam'ın Rus elçilerini Yedikule Zindanlarına göndermekle tehdit etmesine rağmen tavırlarından vazgeçmediler. Osmanlı hükümeti, daha fazla bu durumu sürdürmedi ve padişah barışın onaylı suretini vermek üzere Andreeviç'i huzuruna kabul etti.⁵¹⁰ Rus elçisinin huzura kabulü hakkında belge ve kaynaklara ulaşamadık. Bu minvalde elçiye yapılan muamele ve teamülleri tespit edemedik. Ancak ulaştığımız kaynaklardan hareketle kabulden önce Rus elçileri ile yaşanan gerginlik sonrasında Osmanlı Devleti'nin gerginliği uzatmayarak barışı sürdürmek için Andreeviç'i huzuruna kabul etmesi sebebiyle genel teamüllere uygun şekilde ağırlandığını düşünmekteyiz.

Barış protokollerini onaylatmak için Rus Çarı, Osmanlı ülkesine iki tane delegesini gönderdi. Protokolleri Sadrazama getiren delegeler, Çar'ın büyükelçisinin Osmanlı Devleti'ne gelmek üzere yola çıktığını ve yakın zamanda Edirne'ye ulaşacağını haber verdiler. Bundan dolayı Rus Kapıkethüdasının karşılanması için gerekli hazırlıklar başladı. İlk olarak zahireler yola çıkarıldı ve birkaç gün sonra Edirne'ye gelen elçi seleflerinin kaldığı konağa yerleştirilerek ağırlandılar. Osmanlı teşrifatı gereğince, söz konusu elçiye önce Sadrazam Paşa huzuruna kabul etti ve Çar'ın gönderdiği ahidnameyi aldı. Sadrazam Ahidname metninin çevrilmiş halini III. Ahmed'e sundu. Akabinde ise Padişah, Rus elçisi ve maiyetini Salı gününe gelecek şekilde Divan-ı Hümayuna davet etti. Gelenek olduğu üzere Andreeviç, kendisi için hazırlanmış ziyafete katıldı ve hem kendisine hem maiyetine hil'atler giydirildi. Bu esnada Rus elçisi ve adamları beklerken önce vezirler arza girdi ve bu seremoni bittikten sonra elçi ve adamları padişahın huzuruna çıktılar. Çar'ın mektubunu ve

⁵⁰⁹Jorga, C.4, s.267-268.

⁵¹⁰Zinkeisen, C.5, s.314-316.

hediyelerini padişaha sundular. Bu esnada III. Ahmed, elçiye sefaretlerini kabul ettiğini bildirdi.⁵¹¹

Andreeviç, padişahın cevabını beklemek üzere maiyetiyle konağa döndü. Nitekim bir ay kadar sonra yine salı gününe isabet ettirilerek Divan-ı Hümayuna çağırıldı. Divana giren Rus elçisi, Osmanlı teşrifatına uygun geleneksel bir törenle padişahın huzuruna alınarak cevap mektubunu teslim aldı. Böylece sefaret görevini tamamlayan elçiye padişah tarafından memleketine geri dönmesi için izin verildi. Sonuç olarak, padişahın dikkatli davranışları doğrultusunda Osmanlı-Rus Savaşı vuku bulmadı. Ayrıca Lehistan ve Rusya Devletleri ile Osmanlı Devleti'nin istediği esaslar üzerinden bir anlaşma gerçekleşti.⁵¹²

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında sağlanan sulh sonucunda İsveç Kralı'nın istediği zaman memleketine dönmesi ve dönüş yolunda hiçbir saldırıya maruz kalmayacağı garantisi Avrupa hükümetlerince verildi. Ancak olumsuz mevsim şartları hasebiyle kralın bahar ayına kadar Osmanlı Devleti tarafından misafir edilmesine ve memleketine dönene kadar Dimetoka'da oturmasına karar verildi. Bu minvalde İsveç Kralı Temurtaş'tan, Dimetoka'ya gönderildi. Nitekim İsveç Kralı'nın ülkesine geri döneceği ve hiçbir zarar gelmeksizin tahtına oturacağı güne kadar Rus delegelerinin de İstanbul'da kalması uygun görülmüştür.⁵¹³ Bahar ayı geldiğinde İsveç Kralı, Osmanlı görevlilerinin gözetimi altında güvenli bir şekilde ülkesine götürüldü. Kralın ülkesine dönmesiyle birlikte Osmanlı Devleti Rus sefirini ülkesine dönmesi hususunda serbest bıraktı. Tüm bu olaylar doğrultusunda Andreeviç ve maiyeti ülkelerine 1714 yılında dönebildi.⁵¹⁴

⁵¹¹Nusretname, s.305-308.

⁵¹²Nusretname, s.309.

⁵¹³Nusretname, s.308-309.

⁵¹⁴ Ünal, s.17.

Moskof sefiri Dimitrij Andreeviç'in Osmanlı ülkesindeki faaliyetlerinden yola çıkarak Rusya-Osmanlı arasındaki ilişkileri kısaca ele alacak olursak; Andreeviç, Osmanlı ülkesine 26 Haziran 1713 tarihli Edirne Antlaşması'nın imzalanması için gitti. Rus elçisi, Osmanlı ülkesine geldiğinde selefleri Tolstoy ve Stolnik Yedikule Zindanlarında esir vaziyetteydi. Nitekim Andreeviç Sadrazamın ve padişahın huzuruna esir Rus elçilerininde çıkmasını talep etti. Sadrazam Andreeviç'i ve seleflerini huzuruna kabul etti. Bir hafta sonra ise III. Ahmed huzurunda Rus elçilerinin kabul töreni gerçekleşti. Selefî Stolnik'in durumuna bakacak olursak Andreeviç genel teamüllere uygun karşılandı. Çünkü Rusya ve Osmanlı arasındaki sorunlar çözüldü ve barış yapıldı. Ayrıca Rus elçisinin getirdiği hediyeler de, Rus Çarı'nın barışçıl politikasını işaret etmektedir. Ancak kabul töreni ile ilgili ayrıntılı bilgiye ulaşamadık. 1713-1714 yılları arasında İstanbul'da kalan Andreeviç, görevini 1713 yılında içinde tamamladı. Ancak olumsuz hava şartları nedeniyle ülkesine dönemeyen İsveç Kralı'nın ülkesine sağ salim dönmesi için bekletildi. Hava şartları düzelince İsveç kralı ülkesine götürüldü ve Rus elçisine ülkesine geri dönmesi için müsaade verildi. Elçinin sınırda karşılanışından, İstanbul'a getirilişine kadar geçen süreç hakkında bilgi edinemedik. Elçinin yol güvenliği ve yol masraflarının karşılandığına dair belgelere ulaşamadık. Ancak ulaşabildiğimiz bilgiler ışığında Andreeviç'in selefleri Tolstoy ve Stolnik'e oranla daha iyi muamele gördüğünü düşünmekteyiz.

3.2.4.Lavrentij Protopopov (1714)

Lavrentij Protopopov, diğer Rus temsilcileride oradayken kendisini İstanbul daimî elçisi olarak onaylayan belgeleri ile 1714 yılı Mart ayında İstanbul'a geldi. Ancak Prut Antlaşması gereğince Sadrazam, Protopopov'u elçi olarak kabul etmedi.⁵¹⁵ İstanbul'a gelen Rus elçisi Cellad Çeşmesi'nin yanında bulunan Kör Şaban Ağa'nın evinde konuk edildi. Elçi

⁵¹⁵Zinkeisen, C.5, s.316.

ve maiyetinin tüm ihtiyaçlarının karşılanması hususunda Osmanlı hükümeti tarafından emir verildi. Rus çarı, elçisi ile gönderdiği mektupta Nogayların barış şartlarına aykırı davranışlarda bulunduklarından ve Rusya topraklarına akınlar yaptıklarından şikâyet etmiştir. Ayrıca Nogayların Rus topraklarına girerek yağmacılık faaliyetlerinde bulundukları ve zarara sebep olduklarından dolayı rahatsızlıklarını belirtti. Ayrıca Danimarka Kralı ve Prusya Kralının, İsveç Kralına savaş açtıkları haberini ilettiler. Söz konusu devlet krallarının kendisinden yardım istediğini, ancak Rus Çar'ının ilgili devletlere yardımda bulunabilmesi için Rus askerlerinin Lehistan topraklarından geçmesinin gerektiği ve bu durumun barış şartlarına uyumayacağından dolayı Osmanlı Devleti'nden izin vermesini talep etti. Bunlara ek olarak Osmanlı ülkesinde bir Rus elçisinin daimî surette kalmasını rica etti. Ancak Osmanlı Devleti, Rus Çar'ının rica ve taleplerine olumlu yanıt vermedi.⁵¹⁶

Sonuç olarak, Rus sefiri Protopopov hakkında elimizde ki belge ve kaynaklar ışığında bu kadar bilgiye ulaşabildik. Bu durumun temel sebebi elçinin statüsü ve Osmanlı ülkesine geldiğinde Sadrazamın kendisini elçi olarak kabul etmemesi olabilir. Nitekim Rus sefiri, Osmanlı-Rusya arasında yapılan 1713 tarihli Edirne Antlaşması'ndan sonra Rus Çarı tarafından daimî elçi olarak İstanbul'a gönderildi. Sadrazamın elçiyi kabul etmeme sebebi Prut Antlaşması'dır. Ancak İstanbul'a gelen Protopopov'un yol ihtiyaçları Osmanlı Devleti tarafından karşılandı ve konaklayacağı yer tahsis edildi. Rus Çarı, III. Ahmed'e yazdığı mektupta Osmanlı Devleti'nde daimî elçi bulundurmamak istediğini yazdı. Ancak padişah Rus Çarı'nın isteklerine olumlu cevap vermedi. Nitekim Protopopov hakkında çok fazla bilgi ve belge bulamadık. Bu yüzden elçinin faaliyetleri ve kabulü hakkında detaylı bilgiye sahip değiliz. Ancak Protopopov'un İstanbul'a geldiğinde daimî elçi olarak kabul edilmemesini Prut Antlaşması maddelerince olduğunu bilmekteyiz. Nitekim ulaşabildiğimiz kaynaklardan

⁵¹⁶Nusretname, s.341-342.

çıkardığımız sonuca göre Rus elçisine iki devlet arasındaki gergin ilişkiler sebebiyle kabul töreni yapılmadığını düşünmekteyiz. 1714 yılında Osmanlı ülkesine gelen elçinin dönüş tarihi hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Fakat yaşanan olaylar sebebiyle aynı yıl içinde ülkesine döndüğünü tahmin etmekteyiz.

3.2.5.Hieroumus Natali (1716)

Rusya, Protopopov'dan sonra iki sene boyunca Osmanlı Devleti'ne elçi göndermedi. Ancak yeniden İstanbul'da daimi elçi bulundurmak için Hieroumus Natali'yi görevlendirdi. Nitekim 21 Şubat 1716'da saraya giden Moskov elçisi deftere kayıt edildikten sonra hil'at giydirildi.⁵¹⁷

1716 yılında İstanbul'a gelen Natali, Osmanlı hükümetinden İstanbul'da yeniden daimî elçi bulundurulmasını talep etti. Ancak olumsuz yanıt aldı.⁵¹⁸ Bu minvalde Natali, Osmanlı Devleti'ne küçük elçi statüsü ile gelmiştir. Osmanlı Devleti, seleflerine yaptığı gibi Rus küçük elçisinin de masraflarını karşılamıştır.⁵¹⁹

Rus sefiri Natali hakkında çok fazla bilgiye ulaşamadık. Bu durumun birkaç sebebi vardır. İlk olarak Rus elçisi, Osmanlı hükümeti tarafından daimî elçi statüsü ile kabul edilmemiştir. Diğer sebep ise Natali'nin Osmanlı ülkesine geldiği dönemde Osmanlı-Avusturya ilişkileri gergin bir hal almıştı ve Osmanlı Devleti bir savaşın eşiğindeydi. Rus Çarı, III. Ahmed'e yazdığı mektupta Osmanlı Devleti'nde daimî elçi bulundurmak istediğini yazdı. Ancak padişah Rus Çarı'nın isteklerine olumlu cevap vermedi. Nitekim Natali hakkında çok fazla bilgi ve belge bulamadık. Bu yüzden elçinin faaliyetleri ve kabulü hakkında detaylı bilgiye sahip değiliz. Ancak Rus elçisinin deftere kaydedildiğini ve

⁵¹⁷Fahd Alhamad, *III.Ahmed Devri Teşrifâtı (A.d. 346: 1716-1718)*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s.11.

⁵¹⁸ Ünal, s.17.

⁵¹⁹BOA, AE. SAMD. III., Nr.112-11031.

kendisine hil'at giydirildiğini bilmekteyiz. Ulaşabildiğimiz kaynaklardan çıkardığımız sonuca göre Rus elçisine hil'at giydirilmesi ve deftere kaydedilmesi sebebiyle kabul töreni yapıldığını düşünmekteyiz. 1716 yılında Osmanlı ülkesine gelen elçinin dönüş tarihi hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Fakat daimî elçi olarak Osmanlı Devleti'nde konaklanması onaylanmadığı için aynı yıl içinde ülkesine döndüğünü tahmin etmekteyiz.

Sonuç

“Diplomasi” kelime anlamı itibariyle sınırlandırılmış bir kavram olsa da çok yönlü bir yapıya sahiptir. Devletlerarası ilişkileri yürütme sanatı olarak tanımlayabileceğimiz diplomasi faaliyetleri elçiler tarafından tahsis edilir. Nitekim elçilerin görevlendirildikleri andan itibaren yolculukları, kabul törenleri ve gittikleri ülkedeki faaliyetleri diplomasi kavramının içinde yer alır. Diplomasiye bağlı olarak ortaya çıkan diplomatik yöntemler ise devletin gücüne ve dönemin şartlarına göre şekillenir. Osmanlı Devleti’de uzun süren tarihinde ad-hoc (tek taraflı), karşılıklı ve sürekli diplomasi yöntemlerini sırasıyla kullandı. Babıâli’nin dönemselsel olarak uyguladığı ve içerisinde bulunduğı siyasi ve askeri durumuna göre şekillenen bu diplomasi yöntemlerine bağlı olarak, diplomasinin uygulama alanlarında da farklılıklar ortaya çıktı. Tezimizin konusunu ihtiva eden III. Ahmed döneminde, Osmanlı Devleti ad-hoc diplomasi anlayışından karşılıklı diplomasi anlayışına geçiş sürecindeydi. Osmanlı diplomasi anlayışındaki bu değişim elçi kabullerinden, antlaşmaların maddelerine kadar pek çok süreci olumlu/olumsuz yönde etkileyecek argümanlar ortaya çıkardı. Çalışmanın sonucunda yaşanan bu değişimlerin Osmanlı Devleti’nin Rusya ve Avusturya’dan gelen elçiler özelinde nasıl etki yaptığı ile ilgili tespitler ve buna bağlı bulgular elde edildi.

Bu çerçevede tarihsel temelleri XV. yüzyıla kadar giden Osmanlı Devleti ile Rusya ve Avusturya arasındaki ilişkiler, Osmanlı diplomasi tarihini pek çok açıdan şekillendiren önemli olumşumlara sahne olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan ilki Karlofça Antlaşması ile temelleri atılan ve Pasarofça Antlaşması ile resmi hale gelen karşılıklı diplomasi faaliyetleridir. Çalışmada ilgili diplomatik dönemde, Osmanlı Devleti'ne gelen Rus ve Avusturya elçilerine uygulanan merasim ve davranış şekilleri üzerinden elçi kabullerinin benzer ve farklı yönleri üzerinde tespitler yapılmıştır. Bu minvalde III. Ahmed'in saltanatının ilk yılları olarak kabul edilen (1703-1718) tarihleri arasında Avusturya'dan üç elçi, Rusya'dan ise 5 elçinin Osmanlı payihtatına çeşitli amaçlar için gönderildiğini söylemek mümkündür. Çalışma sonrasında İstanbul'a gelen bu elçiler ile ilgili elde edilen temel bulgular şu şekildedir:

Habsburg Sarayı'ndan gelen ilk elçi olan Micheal von Talman, büyükelçi payesiyle ve daimi elçi statüde İstanbul'a geldi. Habsburg temsilcisi Osmanlı payitahtına geldiğinde Avusturya ve Osmanlı Devleti arasındaki savaş yeni sona ermişti. Savaş sonucunda Osmanlı Devleti'nin ilk toprak kaybı yaşadığı anlaşma olarak tarihe geçen Karlofça Anlaşması imzalandı. Her iki devlette yeni bir savaşı göze alamadığı için Avusturya, Osmanlı Devleti ile dostane ilişkileri tesis etmesi için 1701 yılında Talman'ı görevlendirdi. Osmanlı Devleti'ne gelen elçinin genel kaideler bağlamında dönemin sadrazamı Rami Mehmed Paşa tarafından ilk huzura kabulü gerçekleşti. İlk resmi temas olarak nitelendirdiğimiz sadrazam kabulünün olumlu geçmesinin ardından, Talman büyük bir ihtişamla Osmanlı Sarayı'na kabul edildi. Ayrıca Osmanlı elçi teşrifatı kaidelerine göre Avusturya elçisinin yol masrafları ayni ve nakdi usüllerle karşılandı ve dostane bir tavır sergileyerek elçiye hediye takdim edildi. Ancak genel kaidelere uygun bir şekilde daimî statüde olan Habsburg elçisinin İstanbul'a gelişinden sonraki masraflarına karışmayan Babiâli yönetimi, Talman'ın görev

süresince masraflarını kendisinin karşılamasını istedi. Bu şekilde 1701 yılında geldiği İstanbul'da yaklaşık 11 yıl kadar daimi elçi statüsünde kalan Avusturya elçisinin ilgili tarihlerde Osmanlı diplomasi teşrifatı kaideleri gereğince kabul edildiği ve ağırlandığı anlaşılmaktadır. Bu durum çalışmanın başında belirtilen elçi kabullerindeki teşrifatî sürecin taraf ülkeler arasındaki siyasi ve askeri durumlara göre değiştiğini kanıtlar niteliktedir. Ayrıca Habsburg temsilcisinin İstanbul'a gelen diğer Habsburg daimî elçilerine benzer şekilde faaliyetlerde bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu minvalde Habsburg vatandaşları ve tüccarlarının haklarının korunması başta olmak üzere, devleti ile ilgili her türlü konuda çalışmalar yürüten Talman, görev yaptığı süre boyunca başarılı bir daimi elçi profili çizmiştir.

Karlofça Antlaşması'ndan sonra İstanbul'a gelen diğer Avusturya elçisi Ignaz Von Quarrientund Rall'dır. Rall, Osmanlı Devleti'ne 1706 yılında fevkalade elçi sıfatıyla Avusturya İmparatoru I. Leopold'un vefatını ve Avusturya tahtına I. Leopold'un büyük oğlu I. Joseph'in çıktığını bildirmek için geldi. Habsburg elçisi, Osmanlı hükümetinden karşılama töreninin seleflerine yapıldığı gibi organize edilmesini istedi. Ancak Osmanlı Devleti, Şehzade Ali ve İsa'nın şehadeti sebebiyle elçinin bu isteğini reddetti. Avusturya elçisi, Beyoğlu'ndaki elçilik binasında üç ay bekletildikten sonra III. Ahmed'in huzuruna çıktı. Kabulü gerçekleşen Rall, ilgili tarihlerde daimi elçi olarak bulunan Talman'a benzer nitelikte hediyeler sundu. İlgili durum Habsburg Sarayı'nda hediye takdiminde önceki kaidelere riayet edildiğini göstermektedir. 1707 yılında hastalanan Habsburg temsilcisi ülkesine geri döndü. Netice olarak Avusturya elçisinin Osmanlı teşrifat kaideleri gereğince kabul edildiğini ve ağırlandığını söylemekle birlikte, dönemsel koşullar itibarıyla kendisine Talman kadar itibar edilmediği görülmektedir.

Çalışmada kapsamında ele alınan son Avusturya elçisi Franz Anselm von Fleischmann'dır. Habsburg elçisi, Osmanlı Devleti'ne selefi Rall'ın sekreteri olarak geldiye de İstanbul'da kalarak Avusturya Kapı Kethüdası olan Talman'ın sekreterliğini yapmıştır. Fleischmann 1714 yılında ise Talman'ın görevini bırakmasıyla, Kapı Kethüdası unvanını aldı. Elçinin sınırda karşılanışından, İstanbul'a getirilişine kadar geçen süreç hakkında bilgi sahibi olmasakta, elçinin Osmanlı diplomasi teşrifatı kaidelerinde karşılanarak payitahta getirildiğini düşünmekteyiz. Nitekim İstanbul'a geldikten sonra mutat kaidelere göre ikamet edeceği mekanları ayarlanan Fleischmann ve maiyeti selefleri gibi Beyoğlu'ndaki elçilik konağına yerleştirildi. Avusturya elçisinin ilk kabulü 7 Ağustos 1714 yılında Sadrazam Ali Paşa ile gerçekleşti. Sadrazam ile yapılan ilk kabulden 10 gün sonra Avusturya elçisi, Sultan III. Ahmed tarafından huzura kabul edildi. Avusturya elçisinin, seleflerinde de olduğu gibi yol güvenliği sağlandı ve masrafları tayinat usulü gereğince karşılandı. Fleischmann hediyelerini kabul sonrasında III. Ahmed'e sundu. Fleischmann resm-i kabul töreni ve İstanbul'da kaldığı müddetçe kötü bir muameleye maruz kalmadı. Hatta Nemçe Çasarı, Avusturya sefiri güzel karşılandığı için Osmanlı sultanına teşekkür etti. Osmanlı-Venedik arasında gerginleşen ilişkiler sebebiyle 1715'te Viyana'ya çağırılan Fleischmann, maiyeti ile birlikte yola çıktı. Belgrad'a geldiğinde Osmanlı askerleri tarafından etrafı çevrildi ve gitmesi bir süreliğine engellendi. İki devlet arasındaki savaşın son bulmasıyla Fleischmann, ülkesine geri döndü.

Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti'ne gelen üç Avusturya elçisinin de resmi kaide ve usullere uygun olarak karşılandığını görmekteyiz. Bu durumun temel sebebi taraflar arasında 1699 Karlofça Antlaşması sonrasında oluşan barış durumudur. Nitekim 1703-1718 yılları arasında Osmanlı Devleti'ne gelen Avusturya elçilerinde Talman ve Fleischmann, Kapı Kethüdalığı (daimi elçi) unvanıyla gelirken, Rall, fevkalade elçi sıfatı ile geldi. Elçilerin

konum ve statüleri resm-i kabul törenlerine yansımıştır. Ayrıca elçilere verilen tayinat miktarlarına da bu durum yansımıştır. Yine elçilerin geldikleri sıradaki Osmanlı Devleti'nin iç ve dış politik durumlar elçilerin karşılanması ve yapılacak teşrifatı süreci etkilemiştir. Avusturya elçilerinin, Osmanlı sultanına getirdiği hediyeler benzerlik göstermektedir. Nitekim hediyelerin kralı temsilen getirildiği ve Avusturya kültürünü yansıtmasından kaynaklı hediyeler arasında benzerlik olduğunu söyleyebiliriz. Bir kaynakta hediyelerin değerinin yüksek olduğu için III. Ahmed'in hoş karşıladığı geçmektedir. Bu durum iki devlet arasında dostane ilişkilerin devam ettiğini işaret etmektedir. Habsburg elçileri ile ilgili elde ettiğimiz bu veriler, çalışmanın başında belirttiğimiz tezi destekler nitelikte olup, Osmanlı diplomasi teşrifatında elçi kabul törenleri statik olmayıp, metinde görüldüğü üzere, ilgili teşrifatî süreç pek çok değişkene göre şekil bulmaktadır.

Çalışmada değerlendirilen bir diğer devlet olan Rusya ile münasebetlerde ise ilgili tarihlerde (1703-1718) Avusturya'ya nazaran savaş sürecinin de yer alması diplomatik teşrifatı farklı bir zemine taşımıştır. Metinde görüldüğü üzere, ilgili durum Rusya'dan gelen elçilerin Osmanlı sınırından itibaren karşılanması, ihtiyaçlarının temini ve huzura kabul gibi aşamalarda kendini belli edecektir. Bu çerçevede ilgili tarihlerde Petresburg Sarayı'ndan İstanbul'a gelen ilk elçi Osmanlı ve Rusya arasında imzalanan İstanbul Antlaşması sonrasında antlaşmanın tasdiki için gönderilen Tolstoy'dur. 1701-1714 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde daimî elçi sıfatıyla bulunan Tolstoy, 1702 yılında İstanbul'a geldiğinde Sultan Bayezid Cami yakınlarında bir konağa yerleştirildi. Geleneksel kaidelere uygun olarak ilk kabulü sadrazam tarafından yapıldı. Bir süre sonra ise Sultan II. Mustafa'nın huzuruna kabul edildi. İlk kabulü resmi kaidelere uygun şekilde gerçekleşti ancak Rus sefiri 1702 yılında vuku bulan Edirne Olayına tanıklık etti ve bundan dolayı diğer yabancı elçiler gibi ortalık sakinleşene kadar konağından çıkamadı. Rus elçisinin ikinci kez kabulü 1709

yılında gerçekleşti. Ancak 1710 yılında Osmanlı ve Rusya arasında meydana gelen Prut Savaşı sebebiyle Tolstoy ve maiyeti Yedikule Zindanlarına hapsedildi. İstanbul Antlaşması'nın temdidî konusunun yeniden gündeme gelmesiyle Tolstoy yeniden Sultan III. Ahmed'in huzuruna kabul edildi. Ayrıca Rusya'nın ilk daimî elçisi olma özelliğini taşıyan Tolstoy'a Osmanlı Devleti ajan gözüyle baktı. Bu durum Rus elçisine olan tutumun olumsuz seyrinde gitmesine yol açtı. Nitekim Büyük Petro'nun 1711 senesinde Prut Nehri üzerinde yaşadığı büyük bozgundan sonra Rusya ve Osmanlı Devleti'nin imzaladığı Prut Antlaşması ile Osmanlı Devleti Rusya'nın daimî elçi bulundurma hakkını kaldırdı. Bu minvalde iki devlet arası ilişkiler gergin bir hal aldı. Arabulucu devletlerinde bulunduğu görüşmeler yapılmasına rağmen Osmanlı-Rusya ilişkileri kısa bir süreliğine düzeldi. İki devlet arasındaki ilişkilerin yeniden gerginleşmesiyle Rus sefiri Tolstoy Yedikule Zindanlarına hapsedildi. 1713 yılında imzalanan Edirne Antlaşması neticesinde Rus sefiri ve maiyeti ülkesine geri döndü. Görüldüğü üzere Tolstoy, Osmanlı Devleti'ne ilk geldiğinde geleneksel kaidelere göre karşılandı ve ağırlandı. Ancak iki devlet arasındaki ilişkiler elçiyi doğrudan etkilediği için Osmanlı ve Rusya arasındaki gerginlik Tolstoy'a yansıdı. Bu minvalde Rus sefiri ve maiyeti Yedi Kule Zindanlarına hapsedildi. Ardından elçilik görevinde son verilerek ülkesine gönderildi.

Rusya, Prut Antlaşması'nda belirtilen hususları yerine getirmediği için yeni bir Osmanlı-Rus Savaşı gündeme geldi. Bu dönemde fevkalade elçi statüsüyle Osmanlı Devleti'ne gelen Auraamij Lopuchin (Stolnik) diğer elçiler gibi Yedi Kule Zindanlarına hapsedildi. Rus sefiri Stolnik hakkında sınırlı sayıda belge ve kaynağa ulaşabildik. Bu durumun temel nedeninin elçinin statüsü ve gittiği dönem yaşanan gergin ilişkiler olabileceği kanaatindeyiz. Osmanlı ve Rusya arasındaki gergin ilişkiler sebebiyle Rus sefirine kabul töreni yapılmadığını düşünmekteyiz.

1713 yılında Edirne Antlaşması'nın imzalanması için İstanbul'a gönderilen diğer Rus elçisi Dimitrij Andreeviç, Osmanlı Devleti'ne geldiğinde selefleri Tolstoy ve Stolnik Yedikule Zindanlarında esir vaziyetteydi. Nitekim Andreeviç sadrazamın ve padişahın huzuruna esir Rus elçilerinin de çıkmasını talep etti. Sadrazam Andreeviç'i ve seleflerini huzuruna kabul etti. Bir hafta sonra ise III. Ahmed huzurunda Rus elçilerinin kabul töreni gerçekleşti. Selefî Stolnik'in durumuna bakacak olursak Andreeviç genel teamüllere uygun karşılandı. Çünkü Rusya ve Osmanlı arasındaki sorunlar çözüldü ve barış yapıldı. Ayrıca Rus elçisinin getirdiği hediyeler de Rus Çarı'nın barışçıl politikasına işaret etmektedir.

Rus Çarı tarafından, 1713 tarihli Edirne Antlaşması'ndan sonra daimî elçi olarak İstanbul'a Lavrentij Protopopov gönderildi. İstanbul'a gelen Protopopov'un yol ihtiyaçları Osmanlı Devleti tarafından karşılandı ve konaklayacağı yer tahsis edildi. Rus Çarı, III. Ahmed'e yazdığı mektupta Osmanlı Devleti'nde daimî elçi bulundurmak istediğini yazdı. Ancak padişah Rus Çarı'nın isteklerine olumlu cevap vermedi. Protopopov'un İstanbul'a geldiğinde daimî elçi olarak kabul edilmemesini Prut Antlaşması maddelerince olduğunu bilmekteyiz. Nitekim ulaşabildiğimiz kaynaklardan çıkardığımız sonuca göre Rus elçisine iki devlet arasındaki gergin ilişkiler sebebiyle kabul töreni yapılmadığını düşünmekteyiz. 1714 yılında Osmanlı ülkesine gelen elçinin dönüş tarihi hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Fakat yaşanan olaylar sebebiyle aynı yıl içinde ülkesine döndüğünü tahmin etmekteyiz.

III. Ahmed döneminde Rusya'dan gelen son elçi olan Natali hakkında ise çok fazla bilgiye ulaşamadı. Bu durumun birkaç sebebi vardır. İlk olarak Rus elçisi, Osmanlı hükümeti tarafından daimî elçi statüsü ile kabul edilmemiştir. Diğer sebep ise Natali'nin Osmanlı ülkesine geldiği dönemde Osmanlı-Avusturya ilişkileri gergin bir hal almıştı ve Osmanlı Devleti bir savaşın eşiğindeydi. Rus Çarı, III. Ahmed'e yazdığı mektupta Osmanlı Devleti'nde daimî elçi bulundurmak istediğini yazdı. Ancak padişah Rus Çarı'nın isteklerine

olumlu cevap vermedi. Ulaşabildiğimiz kaynaklardan çıkardığımız sonuca göre Rus elçisine hil’at giydirilmesi ve deftere kaydedilmesi sebebiyle kabul töreni yapıldığını düşünmekteyiz. Fakat bu törenin ayrıntıları ile ilgili verilere ulaşamadık.

Rus elçilerinin faaliyetlerini ve resm-i kabul törenlerini genel olarak ele alacak olursak; Osmanlı Devleti’ne gelen beş Rus elçisinden yalnızca Tolstoy ve Dimitrij Andreeviç’in resmi kaide ve usullere uygun olarak karşılandığını görmekteyiz. Bu durumun temel sebebi Osmanlı ve Rusya devletlerinin 1700 tarihli İstanbul Antlaşması’ndan sonra sorunlarını çözememeleri ve 1710 yılında iki devlet arasında vuku bulan savaş olduğunu düşünmekteyiz. Bir diğer sebebi ise Osmanlı Devleti, uzun yıllardır benimsediği Ad-hoc diplomasi anlayışının etkisi altındaydı. Bu minvalde İstanbul’a gelen ilk Rus sefiri unvanını taşıyan Tolstoy’a ajan gözüyle bakılmıştır. Nitekim 1703-1718 yılları arasında Osmanlı Devleti’ne gelen Rus elçilerinden yalnızca Tolstoy, Kapı Kethüdalığı unvanıyla gelirken, Stolnik, Andreeviç, Protopopov ve Hireoumus Natali fevkalade elçi sıfatı ile geldi. Rus elçilerinin faaliyetleri ile ilgili Avusturya elçilerine nazaran kısıtlı kaynağa ulaşabildik. Ancak Tolstoy hakkında yeterli miktarda bilgi ve belgeyi inceleyebildik. şöyle ki; Kapı Kethüdaları uzun yıllar boyunca Osmanlı Devleti’nde bulunduğu için haklarında fevkalade elçiye nazaran daha fazla bilgi mevcuttur. Ayrıca Prut Antlaşması ile İstanbul’da elçi bulundurma hakkını kaybeden Rusya, Osmanlı ile ilişkilerini düzelterek yeniden elçi bulundurmak istemiş ve talebine olumlu karşılık alamamıştır. Bu sebeple, Rus elçileri Osmanlı Devleti’nde uzun yıllar hizmet veremediği ve talepleri red edildiği için haklarında çok fazla fikir sahibi olamamaktayız. Bir başka sebep ise Osmanlı-Rus Savaşı nedeniyle, Rus elçilerinin Yedi Kule Zindanlarında esir tutulmasıdır. Toparlayacak olursak; elçi kabul törenleri statik değildir. Bunun yanı sıra elçiyi gönderen ve kabul eden devletin ilişkilerine göre değişiklik göstermektedir.

Sonuç olarak 1703-1718 yılları arasında Osmanlı Devleti'ne gelen Rus ve Avusturya elçilerinin faaliyetleri ve kabul törenlerine özellikle devletlerarası ilişkilerin seyri yansımıştır. Avusturya ve Rusya elçilerinin faaliyetlerin de ciddi farklılıklar mevcuttur. Farklılığın sebebi ise, devletlerarası ilişkilerin farklı seyirde ilerlemesidir. Osmanlı ve Avusturya uzun süren savaş döneminin ardından yeni bir savaşa girmek istememiş ve bu yüzden ılımlı bir politika izlemiştir. Ancak Rusya, anlaşma maddelerini ihlal ettiği ve İsveç Kralı Meselesi nedeniyle iki devlet arasında uzun süren barış dönemi olmamıştır. Bu durumun bir diğer sebebi ise Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne ilk defa elçi göndermesi olduğu düşünülmektedir. Nitekim resm-i kabul törenleri ve elçilerin faaliyetleri hakkında genel bir kanıya varacak olursak; elçi kabul törenleri statik değildir ve birtakım durumlar elçi kabullerini doğrudan etkilemektedir. Söz konusu durumlar;

- 1) Elçinin gönderildiği devletin iç siyasi yapısı.
- 2) Elçinin gönderildiği ve elçiyi gönderen devlet arasındaki ilişkiler.
- 3) Elçinin statü ve unvanı.
- 4) Devletlerin kendi çıkar ve kaideleridir.

Birinci maddeye Tolstoy'un Edirne Vakasına tanıklık ettiği ve Osmanlı Devleti'nin iç karışıklıklarının diğer devletlere yansıtmak istemediği için Tolstoy ve maiyetinin uzun süre konaklarından çıkamayışı ile örnekleyebiliriz.

İkinci maddeye Osmanlı'ya gelen Rus ve Avusturya elçilerinin faaliyetleri arasındaki ciddi farklılıkları örnek verebiliriz. Şöyle ki; Ulaşabildiğimiz kaynaklar doğrultusunda Avusturya elçilerinin genel teamüllere uygun şekilde karşılandığını ve kabullerinin yapıldığını görürken, Rus elçilerine ajan gözüyle bakıldığını ve 1703-1718 yılları arasında

İstanbul'a gelen beş elçiden yalnızca iki elçinin huzura kabul edildiğini hatta elçilerin Yedi Kule Zindanlarına hapsedildiğini görmekteyiz.

Üçüncü madde için ise en anlaşılabilir örneğin Avusturya elçileri üzerinden verileceğini düşünmekteyiz. Çünkü İstanbul'a gelen Avusturya elçilerinden ikisi Kapı Kethüdası unvanı ile gelirken Rall fevkalade elçi unvanıyla gelmiştir. Ayrıca Osmanlı-Avusturya arasında dostane bir ilişki vardır. Bu sebeple her elçiye kabul töreni yapılmıştır. Ancak tayinat miktarlarında birtakım farklılıklar mevcuttur. Buna ek olarak Rall hakkında diğer elçilere nazaran kısıtlı miktarda kaynak mevcuttur.

Son maddeyi açıklayacak olursak; Osmanlı Devleti uzun süren savaş döneminde çıktığı ve yeni bir savaşı kaldıramayacağı için Avusturya elçilerine karşı ılımlı bir politika izlemiştir. Ancak Rusya'nın yayılmacı politikası ve antlaşma maddelerine aykırı tavırları Osmanlı Devleti'nin çıkarları ile ters düştüğü için Rus elçilerine ılımlı muamele yapılmamıştır.

KAYNAKLAR

a.Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, (BOA).

BOA, HH. nr. 11/369; 202/1040;1406/56922;266/15476.

BOA, A.DVNS.NMH. d. nr. 1; 6; 9.

BOA, A.DVNS. MHM., d. nr. 115/162

BOA, AE. SAMD. III. nr. 44/4585;62/6231;69/7000;77/7732;84/8460;45/8576 ;192/18546;
86/8576 ; 112/11031; 45/4485.

BOA, AE. SMST.II., nr. 78/8337; 106/11533.

BOA, C.HR., nr. 144/7160; 118/5885.

BOA, CH. nr. 113/5695.

BOA, Nemçelü Ahidnâmesi, nr. 57/1; 59/3.

BOA, A. DVN. DVE. d. *Venedik Ahidnâme Defteri*, nr. 16/4.

BOA, A. DVN. DVE. d. *Lehistan Ahidnâme Defteri*, nr. 55/1.

BOA, Rusya Ahidnâme Defteri, nr. 083/1.

BOA, İE. HR. nr. 5/522; 11/1055; 5/523;4/384; 5/523.

BOA, BEO. A.TŞF. nr. 356/112.

BOA, KK. d. nr. 53.

BOA, Y. EE. nr. 31/29.

BOA, TS. MA. D. nr. 2352/150;2353/135.

b.Yazma Eserler

RENİNGEN, Simon RenigerVon, *İstanbul'da Kaiser'in Maslahatgüzârı (resident) Olarak Bulunan Simon RenigerVonReningen'in Esas Raporu*, TTK Kütüphanesi, No: T/0097.

CEBECİOĞLU, Murat, *Kırım Hanlarına Name-i Hümayûn (2 Numaralı Name Defteri)*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, İstanbul, 2013.

DANIŞMEND İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi-2-4*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2011.

Derviş Mehmed Efendi, *Derviş Mehmed Efendi'nin Sedaret Takriri*, Ali Emiri Kütüphanesi, No: 829.

Ferudun Bey, *Münşeatü's-Selâtin*, C.II, İstanbul, 1275.

Mehmed Emin Naifi, *Sefaretnâme-i Abdülkerim Paşa*, 1198.

Seyyid Abdullah Efendi, *Rasih Efendi'nin Rusya Sefaretnamesi*, Fatih Millet Kütüphanesi, Demirbaş: AETrh 830, s. 4b.

Şehdi Osman Efendi, *Rusya Sefaretnamesi*, Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine No: 1577, s. 16a-b.

c.Yabancı Kaynaklar

ABOU EL HAJ Rıfaat Ali, *The Reisülküttab And Ottoman Diplomacy At Karlowitz, Basılmamış Doktora Tezi*, Princeton University 1963.

AMELİCHEVA, MariyaVladimirovna, *The Russian Residency In Constantinople 1700-1774: Russian-Ottoman Diplomatic Encounters*, A Dissertation submitted to theFaculty of the Graduate School of Artsand Sciences of Georgetown University, Doctor of Philosophy in History, Washington 2016.

ARI Bülent, “Early Ottoman Diplomacy: Ad Hoc Period”, *Ottoman Diplomacy: Conventionalor Unconventional*, (Ed. A. Nuri Yurdusev), Palgrave Macmillian Basingtoke, 2004, s.36-66.

BOOGERT Maurits H. van den, “The Spoils of Peace: Whatthe Dutch Got Out of Carlowitz”, *The Treaties of Carlowitz (1699): Antecedents, Course and Consequences*, (Ed. Colin Heywood-Ivan Parvev), Leiden Brill 2020, s. 56-72.

GOFFMAN, Daniel, *The Ottoman Empireand Early Modern Europe*, Cambridge: Cambridge UP, 2006.

HEYWOOD Colin, “This Great Work’: Lord Pagetandthe Processes of English Mediating Diplomacy in the Latter Stages of the Sacra Lega War, 1697-1698”, *The Treaties of Carlowitz (1699): Antecedents, Course and Consequences*, (Ed. Colin Heywood-Ivan Parvev), Leiden Brill 2020, s. 35-55;

JÂNOS Szabados, “Michael Talman konstantinápolyi Habsburg rezidens két jelentése az Udvari Haditanács Részére (1705. Jûlius 25. És Augusztus 13.

KURTARAN, Uğur, “Mapping Changes in Ottoman-Austrian Bordes During the Eingteenth Century”, *Mapping Empires: Colonial Cartographies of Land and Sea*, (Ed. Alexander James Kent-SoetkinVersvust-Imre Josef Demhardt-Nick Millea), Springer 2019, p. 197-207.

KÖHBACH Markus, “Çasar veya İmparator Jitvatorok Antlaşması’ndan (1606) Sonra Roma Kayserlerini ‘in Osmanlılar Tarafından Telâkkubu Hakkında”, (Çev. Yusuf Alperen Aydın), *Tarih Dergisi*, S. 37, 2001-2002, s. 159-161.

MATTINGLY, Garrett, *Renaissance Diplomacy*, New York: Dower Publications, 1988.

MİLOSEVIĆ., Ana R., “Paper Diplomacy Graphic Representations of Ceremonial Entries and Receptions Given to Habsburg and Ottoman High Missions in the Years 1699/1700 and 1719/1720”, *ЗБОРНИК НАРОДНОГ МУЗЕЈА XXIV*, 2/2020. *Историја уметности* 87–109.

TABLBT, Michael, *British-Ottoman Relations, 1661-1807: Commerce and Diplomatic Practice in the Eighteenth-Century Istanbul*, The Boydell Press: Woodbridge, 2017.

PAVLENKO N. I., *Ptentsygneza Petrova* (Moscow: Mysl', 1984).

PİA PEDANİ Maria -Fabris, *In nome del Gran Signore: inviatii ottomani a Venezia dalla caduta di Costantinopoli alla guerra di Candia*, Venedik: Deputazione di Storia Patria per le Venezia, 1994.

Pietro della Valle, *Viaggi di Pietro della Valle il Pellegrino descritti da lui medesimo in lettere familiari all'erudito suo amico* Scipano divisi in tre parti cioè: la Turchia, la Persia e l'India, colla vita e ritratto dell'autore, Cilt 1, Brighton: G. Gancia, 1843, s.87-91.

REINDL-KIEL Hedda, “Der Duft der Macht: Osmanen, Islamische Tradition, muslimische Machte und der Weten im Spiegel diplomatischer Geschenke”, *Wiener Zeitschrift zur Kunde des Morgenlandes*, S. 95, 2005, s. 195-258.

SPULER Bertold, “Die europäische Diplomatie in Konstantinopel, bis zum Frieden von Belgrad (1739), Teil III: Listen der in Konstantinopel anwesenden Gesandten bis in die Mitte des 18. Jahrhunderts”, *Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven*, Bd. XI, Heft III/IV (1935), s. 313-342.

TEPLY Karl, “Türkische Gesandtschaften nach Wien (1488-1792)”, *Österreich in Geschichte und Literatur*, 20 (1976), s. 14-32.

WATKINS, John, “Toward a New Diplomatic History of Medieval and Early Modern Europe”, *Journal of Medieval and Early Modern Studies*, C.38, S.1, 2008, s. 1-14.

WHITEHEAD, John, “Said Mehmet Paşa'nın Fransa Büyükelçiliği ve Arz Olunan Hediye (1741-1742)”, *TBMM Milli Saraylar Dergisi*, S.7, s.57-73.

d.Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri

ACAR, Cansu, *Ahmed Azmi Efendi'nin H. 1205/M. 1790-91 Tarihli Sefaretnamesi ile Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin H. 1221/M. 1806-07 Tarihli Sefaretnamesinin Karşılaştırması ve Değerlendirmesi*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Tarih Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir 2019.

AÇIKGÖZ, Fatma Ünyay, *XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Hediye ve Hediyeleşme (Padişahlara Sunulan ve Padişahların Verdiği Hediyeler Üzerine Bir Araştırma)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2011.

AFYONCU, Erhan, *Necati Efendi Tarih-i Kırım (Rusya Sefaretnamesi)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1990.

AKAY, Fatma, *Avusturyalıların Gözünden Büyük Türk Savaşı 1683-1699*, Gazi Osman Paşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Tokat, 2018.

AKIM, Pınar, *II. Selim Dönemi Elçi Kabulleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul 2013.

ALHAMAD, Fahd, *III. Ahmed Devri Teşrifâtı (A.d. 346: 1716-1718)*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

AYDIN, Yusuf Alperen, *XVI-XVII Yüzyıllarda Osmanlı Habsburg Anlaşmaları ve Uygulamaları*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001.

AZİZ, Tuğba, *Osmanlı-Avusturya İlişkileri: Zıstovi Antlaşması ve Sınırların Çizimi*, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankırı, 2021.

BAŞGÜL, Arif, *Mehmed Bin Ahmed Defter-i Teşrifat (65a-86b)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Kürsüsü, Basılmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul, 1975.

BATAN, Mustafa, *Mehmed Bin Ahmed Defter-i Teşrifat (86b-99a)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Kürsüsü, Basılmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul, 1975.

BÜLBÜL, İsmail, *Osmanlı Belgelerine Göre Rus Elçisi Tolstoy'un Faaliyetleri*, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, Balıkesir 2007.

CAN, Mustafa *Sürekli Diplomasi Öncesi Osmanlı Devleti'nde Yabancı Elçiler (Elçi-Ağırlama-Huzura Kabul)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2017.

CANBAŞ, Esra Draga, *15/3 No'lu Dubrovnik Düvel-i Ecnebiye Defteri: (H.1057-1073/M.1647-1663) (İnceleme Metin)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.

CEVRİOĞLU, Mahmut Halef, *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-Habsburg Diplomatik İlişkiler ve Osmanlı Diplomasisi*, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir 2021.

CİHAN, Nuray, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Ayak ve Galebe Divanı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002.

DOĞAN, Nursel, *Osmanlı-Habsburg Savaşlarında Bir General: Raimondo Montecuccoli Ve Tercüme-i Fenn-i Harb (1660-1664)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2018.

DÜZENCİ, Hüseyin Özgür, *6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlenmesi (S. 151-300)*, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2020.

ERCAN, Hüseyin Onur, *Pasarofça Antlaşması (1718) ve Diploması*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2019.

GÜNER, Hanife, *XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus İlişkileri*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu, 2014.

GÜNER, Tuğba, *XVIII. Yüzyıl Babıalı Merasimlerinde Kılık Kıyafet*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

İLİKMEN, Aslı, *Sefaretnâme-i Abdülkerim Paşa*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2001.

İYİGÜNLER, Uğur, *Mustafa Rasih Paşa'nın Rusya Sefareti ve Sefaretnamesi*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 1998.

KARACA, Zeynep, *1699-1739 Osmanlı Avusturya Antlaşmalarına Göre Sınır Tespit Çalışmaları*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman 2019.

KARAKAYA, Yılmaz, *Mustafa Rasih Paşa Efendi'nin 1793 Tarihli Sefaretnamesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996.

KARATEKE, Hakan, *An Ottoman Protocol Register, containing ceremonies from 1736 to 1808: BEO 350 in the Prime Ministry Archives, Istanbul*, Viyana Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi, Viyana 2006.

KINLI, Onur, *Osmanlı Devleti'nde Modernleşmenin Aracı Olarak Diploması*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2004.

KORKUT, Hasan, *Osmanlı Elçileri Gözüyle Avrupa (1719-1807)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyasi Tarih ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2003.

KURTARAN, Uğur, *Osmanlı-Avusturya Diplomatik İlişkileri 1526-1791*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2006.

KUYUCU, Bahadır, *Osmanlı Sefirlerinin Gözünden 18. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya Münasebetleri*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.

KUZUCU, Serhat, *1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ, 2012.

MERCAN, Halil, *Teşrifatizade Mehmed Efendi'nin Defter'i Teşrifatı (Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1996.

MERTAYAK, Aydın, *Nişli Mehmed Ağa'nın Rusya Sefâreti ve Sefâretnâmesi (1722-1723)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2005.

ÖDEMİŞ, İsmail, *Mustafa Efendi'nin Viyana Sefâreti ve Sefâretnâmesi (İstilah-ı Nemçe) (1730)*, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankırı 2013.

ÖĞE, Mustafa, *Esnâ-ı Musâlahada Tevârüd Eden Mekâtib: Metin ve Değerlendirme (Pasarofça Anlaşması (21 Temmuz 1718) Sürecindeki Yazışmalar*, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2022.

ÖKSÜZ, Mustafa, *Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi'nin Mür'i't-Tevârîh Adlı Eserinin (180B-345A) Tahlil ve Tenkidi Metni*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.

POLATCI, Türkan, *Şehdi Osman Efendi'nin Rusya Sefareti ve Sefaretnamesi (1757-1758)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2003.

ŞİHVERDİYEV, Kadir, *II. Katerina (1729-1796) Döneminde Rusya Müslümanları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2006.

TOPAKTAŞ, Hacer, *Dersaadet'te Son Leh Elçisi: Franciszek Piotr Potocki'nin Elçiliği Ekseninde Osmanlı-Leh Diplomatik İlişkileri ve Uluslararası Boyutu (1788-1793)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2012.

TOPAKTAŞ, Hacer, *Osmanlı Sefâretnâmeleri Işığında 1730-1763 Yıllarında Osmanlı Devleti ile Lehistan/Polonya Arasında Diplomatik İlişkiler*, Karedeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2005.

TOPALOĞLU, İsmail, *İskoç General Patrik Gordon'un Gözüyle İlk Osmanlı-Rus Savaşı: Çehrin Seferleri (1677-1678)*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2021.

USLU, Hayriye Büşra, *III. Ahmed Devri Teşrifâtı (A.d. 347: 1718-1725)*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017.

YEŞİLYURT, Esra, *Osmanlı Sefirlerinin Gözünden Rusya*, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu 2017.

YILDIRIM, İbrahim, *Yazılı Belgeler Işığında Osmanlı Devleti'nde Elçi Kabulleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2011.

YOĞUN, Pelin, *Diplomasi Tarihi Işığında İlk Türk Kadın Diplomat: Adile Ayda*, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2019.

YÜKSEL, Sinan, *Rusya'nın Karadeniz Devleti Olma Süreci ve Bu Süreçte Rus- Osmanlı İlişkileri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011.

e. Kitaplar

Ahmed Resmi Efendi'nin Viyana ve Berlin Sefaretnameleri, neşr. Bedriye Atsız, İstanbul 1980.

Ahmed Resmi Efendi, *Ahmed Resmi Efendi Hulâsatü'l-İ'tibâr (1768-1774 Osmanlı-Rus Harbi Tarihçesi)*, der. Osman Köksal, Gazi Kitabevi, Ankara 2011.

Ahmed Vasif Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr {Osmanlı Tarihi (1209-1219/1794-1805)}*, haz. Hüseyin Sarıkaya, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2017.

AKSAN, Virginia H., *Kuşatılmış Bir İmparatorluk Harpleri 1700-1870*, Çev: G. Ç. Güven, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınevi, İstanbul, 2011.

AKTEPE, Münir, *Mehmed Emnî Beyefendi (Paşa)'nin Rusya Sefâreti ve Sefâret-nâmesi*, TTK, Ankara 1974.

ALİKILIÇ, Dünder, *Osmanlı'da Devlet Protokolü ve Törenler İmparatorluk Seremonisi*, Tarih Düşünce Kitapları Yayınevi, İstanbul 2004.

BUSBECQ, Ogier Ghislain De, *Türk Mektupları Kanuni Döneminde Avrupalı Bir Elçinin Gözlemleri (1555-1560)*, Çev. Derin Türkömer, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 2016.

CAN, Mustafa, “Elçi Kara Mehmed Paşa Örneği Üzerinden Osmanlı Diplomasi Teşrifatına Dair Bir Analiz”, *“Tarihin İzinde Bir Ömür” Prof. Dr. Nuri Yavuz’a Armağan*, Berikan Yayınevi, Ankara 2019.

CAN, Mustafa, *Sultanın Kapısında: Kudret-Heybet-Adalet (Osmanlı Devleti'nde Yabancı Elçiler)*, Gazi Kitabevi, Ankara 2019.

CAN Mustafa, "Elçi Kara Mehmed Paşa Örneği Üzerinden Osmanlı Diplomasi Teşrifatına Dair Bir Analiz", "*Tarihin İzinde Bir Ömür*" Prof. Dr. Nuri Yavuz'a Armağan, (Ed. Necdet Hayta vd.), Berikan Yayınevi, Ankara 2019, s. 241-264.

CAVİD, Ahmed, *Osmanlı-Rus İlişkileri Tarihi (Müntehabâtı)*, Haz. Adnan Baycar, İstanbul, 2004.

CEZAR, Mustafa, *Mufasssal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı*, C.2, TTK, Ankara 2011.

DAĞ Ahmed Emin, *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü*, Vadi Yayınları, İstanbul 2016.

DOĞAN, Güner, *Venedikliler ile Dahi Sulh Oluna: 17. Ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı-Venedik İlişkileri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017.

Esad Efendi, *Osmanlılarda Töre ve Törenler (Teşrifat-ı Kadime)*, sad. Yavuz Ercan, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1979.

EMECEN, Feridun M., *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.

ERCAN Hüseyin Onur, *Pasarofça Antlaşması Diplomasi ve Barış (1718)*, TTK, Ankara 2022.

ERİM Nihat, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, C. I, TTK, Ankara 1953.

GİRAY, Halim, *Gülbün-i Hânân*, Haz. İbrahim Gültekin, Ankara, 2019.

GİRGİN, Kemal, *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Hariciye Tarihimiz (Teşkilat ve Protokol)*, TTK, Ankara, 1994.

HAMMER, Joseph Von, *Büyük Osmanlı Tarihi*, çev. Mehmet Ata, Üç Dal Neşriyat Yayınları, İstanbul 1989.

İŞİK, Mehmet, *Cihana Hükmeden Son İmparatorluk Osmanlı Tarihi*, Yediveren Yayınları, İstanbul, 2016.

İNALCIK, Halil, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.

İNALCIK, Halil, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar III Köprüler Devri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.

İNALCIK, Halil, “Osmanlı-Rus İlişkileri (1492-1700)”, *Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl 1491-1992*, TTK, Ankara, 1999.

JORGA, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2018.

KİSSENGER, Henry, *Diplomasi*, İş Bankası Kültür Yayınları, Çev. İbrahim H. Kurt, İstanbul, 2000.

KUMRULAR, Özlem, *Yeni Belgeler Işığında Osmanlı Habsburg Düellosu*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2011.

KURAT, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917’ye Kadar*, TTK, Ankara, 1987.

KURAT, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1970.

KURTARAN, Uğur, *Osmanlı Diplomasi Tarihinden Bir Kesit Osmanlı Avusturya Diplomatik İlişkileri 1526-1791*, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş 2009.

KURTARAN, Uğur, *Sultan II. Mustafa (1695-1703)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2017.

KURTARAN, Uğur, *Sultan I. Mahmud (1730-1754)*, Altınordu Yayınları, Ankara, 2018.

KUZUCU, Serhat, *Kırım Hanlığı ve Osmanlı-Rus Savaşları*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2013.

LEE, Stephen J., *Avrupa Tarihinden Kesitler 1494–1789*, Çev. Ertürk Demirel, Dost Kitabevi, Ankara 2004.

Mehmed Esad Efendi, *Mehmed Es’ad Efendi’nin Teşrifât-ı Kadîme’si Osmanlı İmparatorluğu’nda Teşrifât*, haz. H. Ahmed Arslantürk-Miraç Tosun-Serdal Soyluer, Okur Kitaplığı Yayınevi, İstanbul 2012.

Mehmed Raşid, *Tarih-i Raşid ve Zeyli Raşid Mehmet Efendi Çelebizade İsmail Asım Efendi*, Çev. Halit Özkan vd., Der. Abdülkadir Özcan vd., Klasik Yayınları, İstanbul 2013.

Mustafa Hattî Efendi, *Viyana Sefaretnâmesi*, Ali İbrahim Savaş (Haz.), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.

Mustafa Naîmâ, *Târih-i Naîmâ*, C.3, Haz. Mehmet İpşirli, Ankara 2007.

ÖZCAN, Abdülkadir, *Anonim Osmanlı Tarihi (1099-1116/1688-1704)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

SANDER Oral, *Anka’nın Yükselişi ve Düşüşü Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme*, İmge Yayınevi, Ankara, 2010.

- SAVAŞ, Ali İbrahim, *Mustafa Hattî Efendi Viyana Sefâretnâmesi*, TTK, Ankara 1999.
- SAVAŞ, Ali İbrahim, *Osmanlı Diplomasisi*, 3F Yayınları, İstanbul, 2017.
- SERTOĞLU, Midhat, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, TTK, Ankara 2011.
- SHAW, Stanford J., *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C.1, Çev. Mehmet Harmancı, E Yayınları İstanbul, 2008.
- Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretnâme İnceleme-Metin (1106-1133/1695-1721)*, haz. Mehmet Topal, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınevi, Ankara 2018.
- Şemdanizade Fındıklılı Süleyman Efendi, *Tarihi Mürit Tevarih*, çev. Münir Aktepe, İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1981.
- ŞİROKORAD, A. B., *Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana Osmanlı-Rus Savaşları*, Selenge Yayınevi, İstanbul, 2009.
- TEBLY, Karl, *Dersaadet'te Avusturya Sefirleri*, Çev. Selçuk Ünlü, Gençlik Kitabevi Yayınları, Konya 2013.
- TOPAKTAŞ, Hacer, *Osmanlı-Lehistan Diplomatik İlişkileri, FranciszekPiotrPotocki'nin İstanbul Elçiliği (1788-1793)*, TTK, Ankara 2014.
- TUNCER Hadiye ve Hüner Tuncer, *Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnameler*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1997.
- TUNCER, Hüner, *Eski ve Yeni Diplomasi*, Ümit Yayınları, Ankara, 2005.
- TURAN, Namık Sinan, *İmparatorluk ve Diplomasi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015.
- UNAT, Faik Reşit, “Şehdî Osman Efendi Sefaretnamesi”, *Tarih Vesikaları*, Ankara 1942.
- UNAT, Faik Reşit, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara, 2008.
- UZUNÇARILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1947.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020.
- ÜNAL, Fatih, *XVIII. Yüzyıl Türk-Rus İlişkilerinde Neplüyev (İstanbul'dan Orenburg'a)*, Gece Kitaplığı Yayınevi, Ankara 2014.
- ÜSTÜN, Cevat, *1683 Viyana Seferi*, TTK, Ankara, 2010.

VILAR, EmílioRuı, *Harp ve Sulh Avrupa ve Osmanlılar*, Edt. DejanirahCouto, Çev. Şirin Tekeli, Kitapyayınevi, İstanbul 2017.

YILDIRIM, İbrahim, *Osmanlı Devleti'nde Elçi Kabulleri*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2014.

YILMAZ, Güzin Özen, *Elçiye Zeval Olmaz*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2014.

ZİNKEİSEN, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2019.

f. Makaleler

ACAR, Serkan, “Kırım Hanı Devlet Giray’ın 1571 Rusya Seferi ve Moskova Yangını”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Yıl:10, Sayı: 39, Ankara 2013, s.95- 110.

AKŞİN, Ahmed, “1482 Tarihli Osmanlı-Venedik Ahidnâmesi”, *Sultan II. Bayezid Dönemi ve Bursa*, (Ed. Nilüfer Alkan Günay), Osmangazi Belediyesi Yayınevi, Bursa, 2017, s.72-89.

BİLGİN, Arif, “Amasya’da Elçi Ziyafetleri”, *Metro-Gastro Dergisi*, S.59, 2010, s.36-41.

BİLİM, Cahit, “Ebubekir Ratip Efendi Nemçe Sefaretnamesi”, *Belleten*, S.209, C.LIV, TTK Yayınları, Ankara 1990, s.261-295.

BOZKURT, Nurgül, “Avusturya Kapı Kethüdalığı (1700-1736)”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, C.13, S.13, 2002, s.245-251.

BERKES, Niyazi, “İlk Türk Matbaası Kurucusunun Dini Ve Fikri Kimliği”, *Belleten*, C.26, S.104, Ankara 1962, s.715-737.

BULUT, Büşra, “II. Mustafa Dönemi’ne Ait 1701 Tarihli Bir Masraf Defteri’nin Değerlendirilmesi”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.3, S.2, 2020, s.199-224.

CAN Mustafa, “Osmanlı Diplomasisinde Mihmândâr Geleneği”, *Akademik Bakış*, C.13, S.25, 2019, s.267-285.

DÖNMEZ, Ahmed, “Osmanlı Devleti’nde Tek Taraflı Diplomasi Anlayışı ve Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Süreci”, *Osmanlı Diplomasi Tarihi Kurumlar ve Tatbiki*, (ed. Mehmed Aladdin Yalçınkaya-Uğur Kurtaran), Altınordu Yayınları, Ankara, 2018, s.145-152.

DÜZBAKAR, Ömer, “XV-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nde Elçilik Geleneği ve Elçi İşlerinin Karşılanmasında Bursa’nın Yeri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume 2/6, Winter 2009, s. 182-194.

ERTUĞ TARIM, Zeynep, “Osmanlılar’da Teşrifat”, *Türk Dünyası Kültür Atlası*, Osmanlı Dönemi I, İstanbul, 1999, s. 428– 477.

IŞIK, Mustafa, “Ejderhan Seferi ve Don-Volga Kanal Projesi”, *Vaknîvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.3, 2018, s.129-144.

İNALCIK, Halil, “Osmanlı-Rus Akıbetinin Menşei Don-Volga Kanalı Teşebbüsü (1569)” *Belleten*, C.12, S.45, 1948, s.349-402.

KARACA, Zeynep, “Osmanlı-Avusturya Sefaretnamelerinin Osmanlı Diplomasisi ve Modernleşme Süreci Üzerine Etkileri”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.1, S.1, 2018, s.9-32.

KONAK, İsmet, “Diplomat P. A. Tolstoy’un Elçiliği ve Osmanlı’ya Dair İzlenimleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C.30, S.2, 2015, s.507-524.

KÖSE, Osman, “Rusya’nın Karadeniz’le İlk Buluşması: İstanbul Antlaşması (13 Temmuz 1700)”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.15, S.28, 2012, s.199-220.

KURTARAN, Uğur, “Sultan Birinci Mahmud’un Rusya’ya Verdiği 1739 Tarihli Ahidnâmenin Diplomatik Açıdan Tahlili”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C.XXIX, S.1, 2014, s.213-232.

KURTARAN, Uğur, “Sultan II. Mustafa Döneminde (1695-1703) Uygulanan İskân Politikaları ve Yapılan İskânlar”, Ed. Osman Köse, *Geçmişten Günümüze Göç II*, Samsun, Canik Belediyesi Yayınları, 2017, s.1337-1340.

KURTARAN, Uğur, “Sultan Birinci Mahmud Dönemi Osmanlı-Rus Siyasi İlişkileri”, *Belleten*, C.79, S.285, 2015, s.589-610.

KURTARAN, Uğur, “Karlofça Antlaşması’nda Venedik, Lehistan ve Rusya’ya Verilen Ahidnâmelerin Genel Özellikleri ve Diplomatik Açıdan Değerlendirilmesi”, *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.XXXV, S.60, 2016, s.97-139.

KURTARAN, Uğur, “Karlofça Antlaşması’ndan Sonra İstanbul’a Gelen Yabancı Elçilerin Ağırlanması ve Yapılan Harcamaları”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.37, S.63, 2018, s.331-370.

KURTARAN, Uğur, “XIII. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya Siyasi İlişkileri”, *Tarih Okulu Dergisi*, S.17, 2014, s.393-419.

KURTARAN, Uğur, “Osmanlı Diplomasî Tarihînin Yazımında Kullanılan Başlıca Kaynaklar İle Bu Kaynakların İncelenmesindeki Metodolojik ve Diplomatik Yöntemler Üzerine Bir Değerlendirme”, *OTAM*, S.38, 2015, s.108-139.

KURTARAN, Uğur, “Pasarofça Antlaşması’na Göre Yapılan Sınır Tahdit Çalışmaları ve Belirlenen Yeni Sınırlar”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.XI, S.55, 2018, s.285-299.

KURTARAN, Uğur, “XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya Siyasi İlişkileri”, *Tarih Okulu Dergisi*, C.7, S.17, 2014, s.393-419.

KURTARAN, Uğur, "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti ile Avusturya Arasındaki Ticaret Antlaşmaları ve Yaşanan Değişimler (1718-1791)", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.9, S.2, Aralık 2016, s. 743-770.

KURTARAN Uğur, “Marquis Louis Sauveur de Villeneuve’nin İstanbul Elçiliği ve Faaliyetleri (1728-1741)”, *TAD*, C.41/S.71, 2022, s. 276-323.

KURTARAN Uğur -Zeynep Karaca, “XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya İlişkilerinde Diplomatik Temasın Görünen Yüzü: Hediyeleşme”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Yıl: 2020, C. 6, S. 4, s. 1187-1218

KUZUCU, Serhat, “XVIII. Yüzyılın Son Çeyreğinde Osmanlı-Avusturya Siyasi İlişkileri ve Zıştovi Antlaşması (II. Josef ve II. Leopold Dönemi)”, *HistoryStudies*, C.XIV, S.2, 2012, s. 557- 263.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, “XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Fevkalâde Elçilerin Ağrlanması”, *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi – Ercüment Kuran’a Armağan*, C.27, S.1/2, 1989, s. 199-231.

ORTAYLI İlber, “1727 Osmanlı-Avusturya Seyr-ü Sefain Sözleşmesi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C.28, S.3, Ankara 1968, s. 97- 110.

ÖZKAN, Selim Hilmi, “Türk Tarihinin Kırılma Noktası: Zenta Faciası”, *TurkishStudies International PeriodicalFortheLanguages, LiteratureandHistory of Turkishor Turkic*, C. 4, S.3, 2009, s.1779-1793.

PESALİ, Jovan, “1718 Pasarofça Barış Antlaşması ve Habsburg-Osmanlı İlişkileri”, Çev.Erkan Öğütmen, *Harp ve Sulh 300. Yılında Pasarofça Antlaşması Sempozyumu Bildirileri*, Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2019, s.37-54.

POLATCI, Türkan, “Osmanlı Batılılaşmasında Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi’nin Paris Sefaretnamesi’nin Önemi”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 2, Çankırı, s.249-263.

SAVAŞ, Ali İbrahim, “Osmanlı Elçilerinin Resm-i Kabul Protokolleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C.11, S.1, 1996, s.111-124.

SAVAŞ, Ali İbrahim, “Takrir-i Ahmed Merâmî Efendi Azak Muhaddidi Ahmed Meramî Efendi’nin 1740/1741 Sınır Tespit Çalışmaları Hakkındaki Raporu”, *Belgeler*, C.XVI, S.20, Ankara, 1994.

SEVİNÇ, Tahir, “Osmanlı-Fransız İlişkileri ve Mehmet Said Paşa’nın Paris Sefareti (1739-1742)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.2013, S.28, 2013, s.117-132.

ŞEN, Muhammet, “I. Selim Giray’ın Hanlık Döneminde Osmanlı-Lehistan Savaşlarında Kırım Kuvvetleri 1671-1704”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C.10, S.38, 2013, s.55-73.

ŞEN, Muhammet, “İskoç General Patrik Gordon’un Gözüyle İlk Osmanlı-Rus Savaşı: I. Çehrin Seferi 1677”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.18, S.2, 2018, s.339-354.

TOPAKTAŞ Hacer, “Osmanlı Diplomasisinde “Tayinat” Sisteminin Uygulanışı ve Kaldırılışı (1794) Üzerine Bazı Tespitler”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C.10, S.1, 2015, s.31-49.

TOPAKTAŞ, Hacer, “Babıali’nin Tayinat Uygulamalarında Avusturya Elçileri (18.Yüzyıl)”, *Near East Historical Review*, C.11, S.2, Nisan 2021, s.1-18.

UNAT, Faik Reşit, “Nişli Mehmed Ağa’nın Moskova Sefaretnamesi”, *Tarih Vesikaları*, S.2/12, 1943, s.462-472.

ÜNAL, Fatih, “Geçmişten Günümüze Astrahan”, *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.38, 2008, s.227-252.

ÜNAL, Mehmet Ali, “Osmanlı Medeniyetinin İçer Kapanması ve Batı Karşısında Savunmaya Geçmesi”, *Osmanlı’da Siyaset ve Diplomasi*, (Ed. Mehmet Yaşar Ertaş- Haşim Şahin-Hacer Kılıçarslan), Sakarya Üniversitesi Osmanlı Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, İstanbul, 2016, s.27-30.

YALÇINKAYA, Mehmet Alaaddin, “Osmanlı Sefaretnameleri ve Diplomasi Tarihi Bakımından Önemi”, *Osmanlı Diplomasi Tarihi Kurumları ve Tatbiki*, (Ed: Mehmet Alaaddin Yalçinkaya-Uğur Kurtaran), Grafiker Yayınları, Ankara, 2018, s.11-37.

YEŞİL, Fatih, “Pasarofça Antlaşması ve Osmanlı Diplomasisindeki Değişim”, *Harp ve Sulh 300. Yılında Pasarofça Antlaşması Sempozyumu Bildirileri*, Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2019, s.103-110.

YILDIRIM, İbrahim, “Edirne Sarayı’nda ve Topkapı Sarayı’nda Minyatürlere Yansıyan Elçi Kabul Sahnelerindeki Osmanlı Devleti’nin Diplomatik Gücü”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.1, S.1, 2012, s.76-87.

g. Ansiklopedi Maddeleri

AFYONCU, Erhan, “Zenta”, C. 44, *TDVİA*, İstanbul 2013, s. 178-280.

AHISKALI Recep, “Reisülküttap”, C.34, *TDVİA*, İstanbul 2007, s.546-549.

AK, Mahmut, “Lala Mehmed Paşa”, C.27, *TDVİA*, Ankara2003, s.71-73.

- AK, Mahmut, “Tiryâkî Hasan Paşa”, C.41, *TDVİA*, İstanbul 2012, s.205-207.
- AKTEPE, Münir, “Abdülhamid I”, C.1, *TDVİA*, İstanbul 1988, s.213-216.
- BARDAKOĞLU, Ali, “Hediye”, C.17, *TDVİA*, İstanbul 1998, s.151-155.
- BEYDİLLİ, Kemal, “Yusuf Paşa, Koca”, C. 44, *TDVİA*, İstanbul 2013, s. 23-25.
- BOZKURT Nebi, “Mihmândâr”, C.30, *TDVİA*, İstanbul 2020, s.25-26.
- ÇİÇEK, Kemal, “I. Abdülhamid”, *Osmanlı*, c. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 193-196.
- ÇİÇEK, Kemal, “III. Ahmed”, *Osmanlı*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, S.176-182.
- ÇİÇEK, Kemal, “I. Mahmud”, *Osmanlı*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 183-186.
- ÇİÇEK, Kemal, “III. Mustafa”, *Osmanlı*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 188-192.
- DÁVID, Géza, “Kaniye”, C.24, *TDVİA*, İstanbul 2001, s.307-308.
- EMECEN M. Feridun, “Selim II”, *TDVİA*, C.36, İstanbul 2009, s. 416-418.
- EMECEN M. Feridun, “Süleyman I”, C.38, *TDVİA* İstanbul 2010, s.62-73.
- EYİCE, Semavi, “Busbeke”, C.6, *TDVİA*, İstanbul 1992, s.466- 467.
- EYİCE Semavi, “Alay Köşkü”, C.2, *TDVİA*, 1789 İstanbul, s.349-950.
- GÜLSOY, Ersin, “Kandiye”, C.24, *TDVİA*, İstanbul 2001, s.303-305.
- İLGÜREL, Mücteba, “Ahmed II”, C.2, *TDVİA*, İstanbul 1989, s.33-34.
- İPŞİRLİ, Mehmet, “Elçi”, C. 11, *TDVİA*, İstanbul, 1999, s.3-15.
- KALLEK, Cengiz, “Kile”, C.25, *TDVİA*, s.567-570.
- KARACA, Filiz, “Osmanlılar ’da Hil’at”, C.18, *TDVİA*, İstanbul 1998, s.25-27.
- KOLÇAK, Özgür, “Vasvar Antlaşması”, C.42, *TDVİA*, İstanbul 2012, s.560-562
- KÖSE, Osman, “XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus Münasebetleri”, *Osmanlı*, C.9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 536-549.

- KÜTÜKOĞLU, Bekir, “Murad III”, C.31, *TDVİA*, İstanbul 2006, s.172-176.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., “Berat”, C.5, *TDVİA*, İstanbul 1992, s. 472-473.
- KÜTÜKOĞLU, Bekir, “Varadin”, *İA*, C.13, MEB Yayınları, İstanbul 1986, s.203-206.
- ÖZ Mehmet, “II. Viyana Seferine Kadar XVII. Yüzyıl”, *Türkler*, C.9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 711-727.
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Çehrin Seferi”, C.8, *TDVİA* İstanbul 1993, s.249-251.
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Süleyman II”, C.38, *TDVİA* İstanbul 2010, s.75-80.
- ÖZCAN Abdülkadir, “Pasarofça Antlaşması”, C.34, *TDVİA*, İstanbul 2007, s.77-181.
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Mehmed IV”, C.28, *TDVİA*, İstanbul2003, s.414-418.
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Mustafa II”, C.31, *TDVİA*, İstanbul, 2006, s.275-278.
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Mustafa II”, C.31, *TDVİA*, İstanbul 2006, s.275-280.
- ÖZCAN Abdülkadir, “Karlofça Antlaşması”, C. 24, *TDVİA*, İstanbul 2001, s. 504-507.
- ÖZCAN Abdülkadir, “Pasarofça Antlaşması”, C. 34, *TDVİA* İstanbul 2007, s. 177-181.
- PAKALIN Mehmet Zeki, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.I.
- PAPP, Sândor, “Zitvatorok Antlaşması”, C.44, *TDVİA*, İstanbul 2013, s. 472-474.
- SARIYILDIZ Gülden, “Karantina”, C.24, *TDVİA*, İstanbul 2001, s.463-465.
- ŞEKER Mehmet, “Hil‘at”, C. 18, *TDVİA*, İstanbul 1998, s. 22.
- YAMAN, Ahmed, “Sulh”, C.37, *TDVİA*, İstanbul 2009, s.485-489.
- ZAMOLO Dıvna Djuric, “Belgrad”, C.5, *TDVİA*, İstanbul 1992, s.407-409.

EKLER

Ek I.

۸۶ و سعادت انبیسی آخافدن صکر اغراز واکرام برله اعلام اولنان بودرکه
معزز و مکرم قوکنوز و دوستق خضرلرینک بتوفیق الله تعالی بن و اقبال ایلخت
عالیخت غنائی یه جلوس بیورد قلمی جیری یو جانیه ارسلان اولنان میر علم غزلدر
ابراهیم غنائک بدیده اصل اولون نامه شهنشا هیلری مضمونده معلوم اولر قن
باعث مسرت عظیمه اولوب یولرک زحمی سببیه ابراهیم غنائک عودتی بلکه کچ اولر
ملاحظه سببه نامه های یولرینه جرایم چون کندویه تسلیم اولنان نامه مزده
تصیح اولنان سرور فری و دولت علیه لرله منعقد اولون صلح و صلوات
حفظ و حراسته صدق و خلوص و ثبات رغبته یی قصد یقه و مایلند
حاصل اولون دوستلعه دخی مناسب اولقله اشوب نامه مزخیال تالمان نام
صداقلو و محتواد مرکه و ساطنله حضور عالیرینه تبلیغ اولقن اوزره
مخصوصا و عا جلا و او غنائله ارسلان اولقند و تبریلر مرامنی و جلالق
اوزره ادا ویزم سن یتیزی دخی بدین و شرایط بود صلح و صلوات
و دوستلق و مودتک و جلاقوی ایلد استقرانیه موافق اولوب
بعدالبوم سنور و تجارتی متعلق وایکی دولت منفعل اولون بالماله اموری
طرزیدن افاده و اجرا بله در دولت علیه دوشن ایشلری و صرا کل
ایله تمسک بلکه لیافت تحصیل ایلک ایچون مزبوری در سعادت لرنه فو
کنند الفخر ایلد حماد ایلنر و در بوقدر چه حضور عالیرنن حسن نظر ایلد قبول
ولزومی و دلچیه تبیه هنر ایلد جزوی و کلی عرض و اعلام ایلدوکی احواله اعتماد
یورلق التماس و نودان شانا الله تعالی جانیزدن دخی کزلیک مودت لاملد
وصلی و قوکنوز لوازمنه موافقت اولقن مقصد در باقی شاد سعادت
و سلطنت ایلد معزز اولوب جلا ایشلر کیزی ارز و مزه سجانیه و تالمان اسان
و مینلو ایلد بیج قلع سنن نایخ و لا دت حضرت عیسی نلک بیل یدیز
د دخی و دوه قرا لفرز قرق یدنجی و حجار قرا لفرز القتی بوج قرا لفرز
قرق سکرنجی سنه سنه ماه اغو سنو سنک صفو زنجی کوشن یاز سنشد
جناب والورینک خالص
قوکنوز سوله اولور

۸۷ که و خیر اولور و غنی سوال اوزره سعادت لور قن غنائی خضرلرله بعضی جانب
رعایا فرقت سو طینه سلبا و لایق مرتبه ایلد کلمی معامله در حق اوزره کافر
اولوب شوکل و قدر نوباد شاه خضرلرینه ارسلان ایلدوکی مکتوب مودت مضمون
رضا ایلوب جانب شرفلرینه دخی درون قلمی القاسم ایلد زک جمعه ایلک
محمد و سه نلک امور بی نظم یورد قلمی زای اصابت پذیر لرله سق و نقد یورک
خان مستار ایلد خضرلری بوقوله اوضاع و الفندلر حذرا غنائی یو
و زنجیب یورله قوکلر طرقتلرک آسایش و استراحتی و سعادت و منفی ایشلر
کلی ایلد مستقر اوله بلکه عتیق و جدید مصالحه مایلرک مقتضایه دخی
همی متی و بلخصوص بزم و جمهری نلک ختم و عدوی کوی اولان اسیر
استقامتی دخی ایچون طرقتی قوی مراد اولقن اوزره جانب شرفلری یه مز
ایلدوکره توسط علیه کز ایلد برا ایلد حصونه دقت بله اقدام ایدر و یولر
اشوب صکره مایلرک منعقد اولان صلح مودتک استقام و استقرانیه شانه عقد
صلحله صکره ناتا و طائفه سنک خلاف تامل و لایق مز در غصب و اسیر ایلد
رعایا و بی بالجه عامه رد ایلدی با نلر فغان عالیرنن القاسم ایلر در باقی
همیشه سعادت و محبت و رحمت و عافیت اتم باد
قلمی لایق

کتاب های این مجموعه جاسار دین کلان نامه ترجمه سیدر

شوکل و قدر لور شهنشاه العثمان و باد شاه اناتولی و روم ایلد معزز و مکرم
قوکنوز و دوستق سلطان احمد خان خضرلرینک طرف سعادت لرنه بعا یه الله
منتخب روجه ایمپراتوری و نجه و حجار وجه و دالامیه و غزوات
و اسودون قرائی و اوستریا رجه دوقه سی و بورغوندی و بره با نجه و ستر
و قرتیه و قرتیه دوقه سی و مرایه مارکزی و لوجبیرکی و یوقاروکی و شاکلی
سلرله و برنمیرکی و دوقه سی و اسوویه فرستی و اسبورک و ترولی و فرتی
و کیورکی و غورکیه غور و قه و الساجیه له دغراوی و روم ایمپراتور لهنسان
بوغوریه سی و یوقاروکی و شاکلی لوزاجیه مارکزی و مارکیه و اساه و ون
و بوطونا و ون و سالیله حاکمی لدا و بولدرس جانبدن از دیاد صحت و عافیت

A.DVNSNMH.d.00006

Ek.1.Devlet-i Aliyye ile Avusturya İmparatoru Leopoldus arasında akd olunan muahedename gereğince Kapıcıbaşı İbrahim Sani Efendi tarafından tanzim ve Belgrad muhafızı Hasan Paşa ve Belgrad Kadısı Şeyhzade Mustafa Efendi tarafından tasdik olunan hududname. BOA, DVNS. NMH. d., nr. 6, s. 85-86.

Ek II.

151
 سلامه و خفاسته اعمده
 ولقمه کرک (مضمره) مکه

[illegible][illegible]

157
 مصر و الشام و بلاد الروم و بلاد
 قاصية و بلاد مصرية
 158
 مصر و الشام و بلاد الروم و بلاد
 قاصية و بلاد مصرية
 159
 مصر و الشام و بلاد الروم و بلاد
 قاصية و بلاد مصرية

[illegible]

157
 در صورتی که دولت و حاکمان و
 حاکمان و در صورتی که
 در صورتی که دولت و حاکمان و
 حاکمان و در صورتی که

158
 در صورتی که دولت و حاکمان و
 حاکمان و در صورتی که
 در صورتی که دولت و حاکمان و
 حاکمان و در صورتی که

۱۵۹
بکری سفیدی که جلاک

[illegible][illegible]

۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱
 ۴۷۲
 ۴۷۳
 ۴۷۴
 ۴۷۵
 ۴۷۶
 ۴۷۷
 ۴۷۸
 ۴۷۹
 ۴۸۰
 ۴۸۱
 ۴۸۲
 ۴۸۳
 ۴۸۴
 ۴۸۵
 ۴۸۶
 ۴۸۷
 ۴۸۸
 ۴۸۹
 ۴۹۰
 ۴۹۱
 ۴۹۲
 ۴۹۳
 ۴۹۴
 ۴۹۵
 ۴۹۶
 ۴۹۷
 ۴۹۸
 ۴۹۹
 ۵۰۰
 ۵۰۱
 ۵۰۲
 ۵۰۳
 ۵۰۴
 ۵۰۵
 ۵۰۶
 ۵۰۷
 ۵۰۸
 ۵۰۹
 ۵۱۰
 ۵۱۱
 ۵۱۲
 ۵۱۳
 ۵۱۴
 ۵۱۵
 ۵۱۶
 ۵۱۷
 ۵۱۸
 ۵۱۹
 ۵۲۰
 ۵۲۱
 ۵۲۲
 ۵۲۳
 ۵۲۴
 ۵۲۵
 ۵۲۶
 ۵۲۷
 ۵۲۸
 ۵۲۹
 ۵۳۰
 ۵۳۱
 ۵۳۲
 ۵۳۳
 ۵۳۴
 ۵۳۵
 ۵۳۶
 ۵۳۷
 ۵۳۸
 ۵۳۹
 ۵۴۰
 ۵۴۱
 ۵۴۲
 ۵۴۳
 ۵۴۴

روزگار و زمانه

[illegible][illegible][illegible]

لقد قدس الله كرامته وارتفع مقامه في هذا اليوم المبارك الذي هو يوم الجمعة العظيمة
والتابع له يوم السبت العاشر من شهر ربيع الأول سنة ١٢٨٥ هـ الموافق لـ ١٠/١٠/١٩٦٦ م

[illegible][illegible]

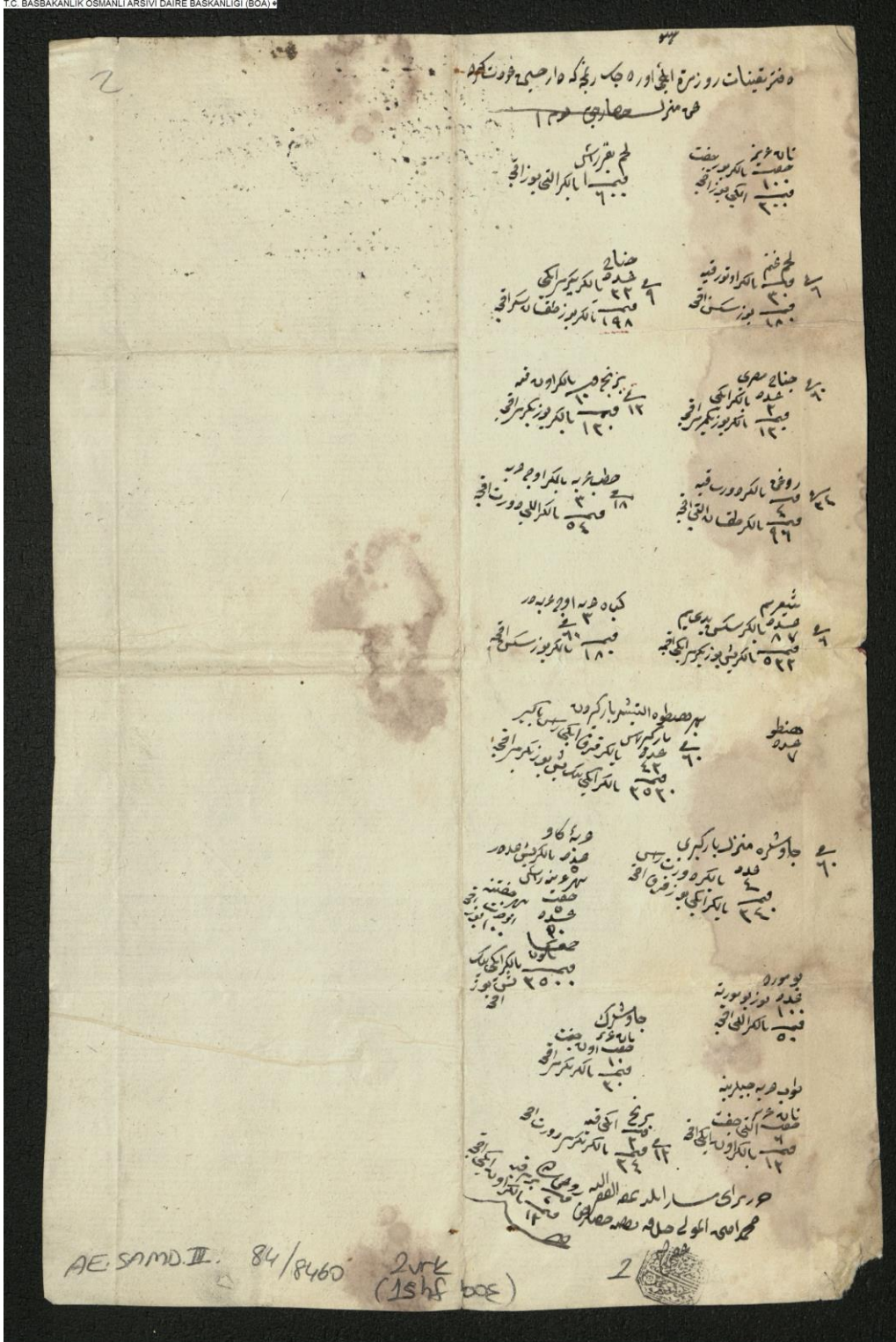
۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

۱۱۳۴
 ۱۱۳۵
 ۱۱۳۶
 ۱۱۳۷
 ۱۱۳۸
 ۱۱۳۹
 ۱۱۴۰
 ۱۱۴۱
 ۱۱۴۲
 ۱۱۴۳
 ۱۱۴۴
 ۱۱۴۵
 ۱۱۴۶
 ۱۱۴۷
 ۱۱۴۸
 ۱۱۴۹
 ۱۱۵۰
 ۱۱۵۱
 ۱۱۵۲
 ۱۱۵۳
 ۱۱۵۴
 ۱۱۵۵
 ۱۱۵۶
 ۱۱۵۷
 ۱۱۵۸
 ۱۱۵۹
 ۱۱۶۰
 ۱۱۶۱
 ۱۱۶۲
 ۱۱۶۳
 ۱۱۶۴
 ۱۱۶۵
 ۱۱۶۶
 ۱۱۶۷
 ۱۱۶۸
 ۱۱۶۹
 ۱۱۷۰
 ۱۱۷۱
 ۱۱۷۲
 ۱۱۷۳
 ۱۱۷۴
 ۱۱۷۵
 ۱۱۷۶
 ۱۱۷۷
 ۱۱۷۸
 ۱۱۷۹
 ۱۱۸۰
 ۱۱۸۱
 ۱۱۸۲
 ۱۱۸۳
 ۱۱۸۴
 ۱۱۸۵
 ۱۱۸۶
 ۱۱۸۷
 ۱۱۸۸
 ۱۱۸۹
 ۱۱۹۰
 ۱۱۹۱
 ۱۱۹۲
 ۱۱۹۳
 ۱۱۹۴
 ۱۱۹۵
 ۱۱۹۶
 ۱۱۹۷
 ۱۱۹۸
 ۱۱۹۹
 ۱۲۰۰
 ۱۲۰۱
 ۱۲۰۲
 ۱۲۰۳
 ۱۲۰۴
 ۱۲۰۵
 ۱۲۰۶
 ۱۲۰۷
 ۱۲۰۸
 ۱۲۰۹
 ۱۲۱۰
 ۱۲۱۱
 ۱۲۱۲
 ۱۲۱۳
 ۱۲۱۴
 ۱۲۱۵
 ۱۲۱۶
 ۱۲۱۷
 ۱۲۱۸
 ۱۲۱۹
 ۱۲۲۰
 ۱۲۲۱
 ۱۲۲۲
 ۱۲۲۳
 ۱۲۲۴
 ۱۲۲۵
 ۱۲۲۶
 ۱۲۲۷
 ۱۲۲۸
 ۱۲۲۹
 ۱۲۳۰
 ۱۲۳۱
 ۱۲۳۲
 ۱۲۳۳
 ۱۲۳۴
 ۱۲۳۵
 ۱۲۳۶
 ۱۲۳۷
 ۱۲۳۸
 ۱۲۳۹
 ۱۲۴۰
 ۱۲۴۱
 ۱۲۴۲
 ۱۲۴۳
 ۱۲۴۴
 ۱۲۴۵
 ۱۲۴۶
 ۱۲۴۷
 ۱۲۴۸
 ۱۲۴۹
 ۱۲۵۰
 ۱۲۵۱
 ۱۲۵۲
 ۱۲۵۳
 ۱۲۵۴
 ۱۲۵۵
 ۱۲۵۶
 ۱۲۵۷
 ۱۲۵۸
 ۱۲۵۹
 ۱۲۶۰
 ۱۲۶۱
 ۱۲۶۲
 ۱۲۶۳
 ۱۲۶۴
 ۱۲۶۵
 ۱۲۶۶
 ۱۲۶۷
 ۱۲۶۸
 ۱۲۶۹
 ۱۲۷۰
 ۱۲۷۱
 ۱۲۷۲
 ۱۲۷۳
 ۱۲۷۴
 ۱۲۷۵
 ۱۲۷۶
 ۱۲۷۷
 ۱۲۷۸
 ۱۲۷۹
 ۱۲۸۰
 ۱۲۸۱
 ۱۲۸۲
 ۱۲۸۳
 ۱۲۸۴
 ۱۲۸۵
 ۱۲۸۶
 ۱۲۸۷
 ۱۲۸۸
 ۱۲۸۹
 ۱۲۹۰
 ۱۲۹۱
 ۱۲۹۲
 ۱۲۹۳
 ۱۲۹۴
 ۱۲۹۵
 ۱۲۹۶
 ۱۲۹۷
 ۱۲۹۸
 ۱۲۹۹
 ۱۳۰۰
 ۱۳۰۱
 ۱۳۰۲
 ۱۳۰۳
 ۱۳۰۴
 ۱۳۰۵
 ۱۳۰۶
 ۱۳۰۷
 ۱۳۰۸
 ۱۳۰۹
 ۱۳۱۰
 ۱۳۱۱
 ۱۳۱۲
 ۱۳۱۳
 ۱۳۱۴
 ۱۳۱۵
 ۱۳۱۶
 ۱۳۱۷
 ۱۳۱۸
 ۱۳۱۹
 ۱۳۲۰
 ۱۳۲۱
 ۱۳۲۲
 ۱۳۲۳
 ۱۳۲۴
 ۱۳۲۵
 ۱۳۲۶
 ۱۳۲۷
 ۱۳۲۸
 ۱۳۲۹
 ۱۳۳۰
 ۱۳۳۱
 ۱۳۳۲
 ۱۳۳۳
 ۱۳۳۴
 ۱۳۳۵
 ۱۳۳۶
 ۱۳۳۷
 ۱۳۳۸
 ۱۳۳۹
 ۱۳۴۰
 ۱۳۴۱
 ۱۳۴۲
 ۱۳۴۳
 ۱۳۴۴
 ۱۳۴۵
 ۱۳۴۶
 ۱۳۴۷
 ۱۳۴۸
 ۱۳۴۹
 ۱۳۵۰
 ۱۳۵۱
 ۱۳۵۲
 ۱۳۵۳
 ۱۳۵۴
 ۱۳۵۵
 ۱۳۵۶
 ۱۳۵۷
 ۱۳۵۸
 ۱۳۵۹
 ۱۳۶۰
 ۱۳۶۱
 ۱۳۶۲
 ۱۳۶۳
 ۱۳۶۴
 ۱۳۶۵
 ۱۳۶۶
 ۱۳۶۷
 ۱۳۶۸
 ۱۳۶۹
 ۱۳۷۰
 ۱۳۷۱
 ۱۳۷۲
 ۱۳۷۳
 ۱۳۷۴
 ۱۳۷۵
 ۱۳۷۶
 ۱۳۷۷
 ۱۳۷۸
 ۱۳۷۹
 ۱۳۸۰
 ۱۳۸۱
 ۱۳۸۲
 ۱۳۸۳
 ۱۳۸۴
 ۱۳۸۵
 ۱۳۸۶
 ۱۳۸۷
 ۱۳۸۸
 ۱۳۸۹
 ۱۳۹۰
 ۱۳۹۱
 ۱۳۹۲
 ۱۳۹۳
 ۱۳۹۴
 ۱۳۹۵
 ۱۳۹۶
 ۱۳۹۷
 ۱۳۹۸
 ۱۳۹۹
 ۱۴۰۰
 ۱۴۰۱
 ۱۴۰۲
 ۱۴۰۳
 ۱۴۰۴
 ۱۴۰۵
 ۱۴۰۶
 ۱۴۰۷
 ۱۴۰۸
 ۱۴۰۹
 ۱۴۱۰
 ۱۴۱۱
 ۱۴۱۲
 ۱۴۱۳
 ۱۴۱۴
 ۱۴۱۵
 ۱۴۱۶
 ۱۴۱۷
 ۱۴۱۸
 ۱۴۱۹
 ۱۴۲۰
 ۱۴۲۱
 ۱۴۲۲
 ۱۴۲۳
 ۱۴۲۴
 ۱۴۲۵
 ۱۴۲۶
 ۱۴۲۷
 ۱۴۲۸
 ۱۴۲۹
 ۱۴۳۰
 ۱۴۳۱
 ۱۴۳۲
 ۱۴۳۳
 ۱۴۳۴
 ۱۴۳۵
 ۱۴۳۶
 ۱۴۳۷
 ۱۴۳۸
 ۱۴۳۹
 ۱۴۴۰
 ۱۴۴۱
 ۱۴۴۲
 ۱۴۴۳
 ۱۴۴۴
 ۱۴۴۵
 ۱۴۴۶
 ۱۴۴۷
 ۱۴۴۸

A.DVN.DVE.d 057/1

Ek.11.Avusturya İmparatoru tarafından III. Ahmed'in cülusunu tebrik etmek için yazılan mektup. BOA, A. DVN. Düvel-i Ecnebi Defteri, Nemçeli Ahidnamesi, Nr.57/1, s./35-36/36-36/37-37/41.

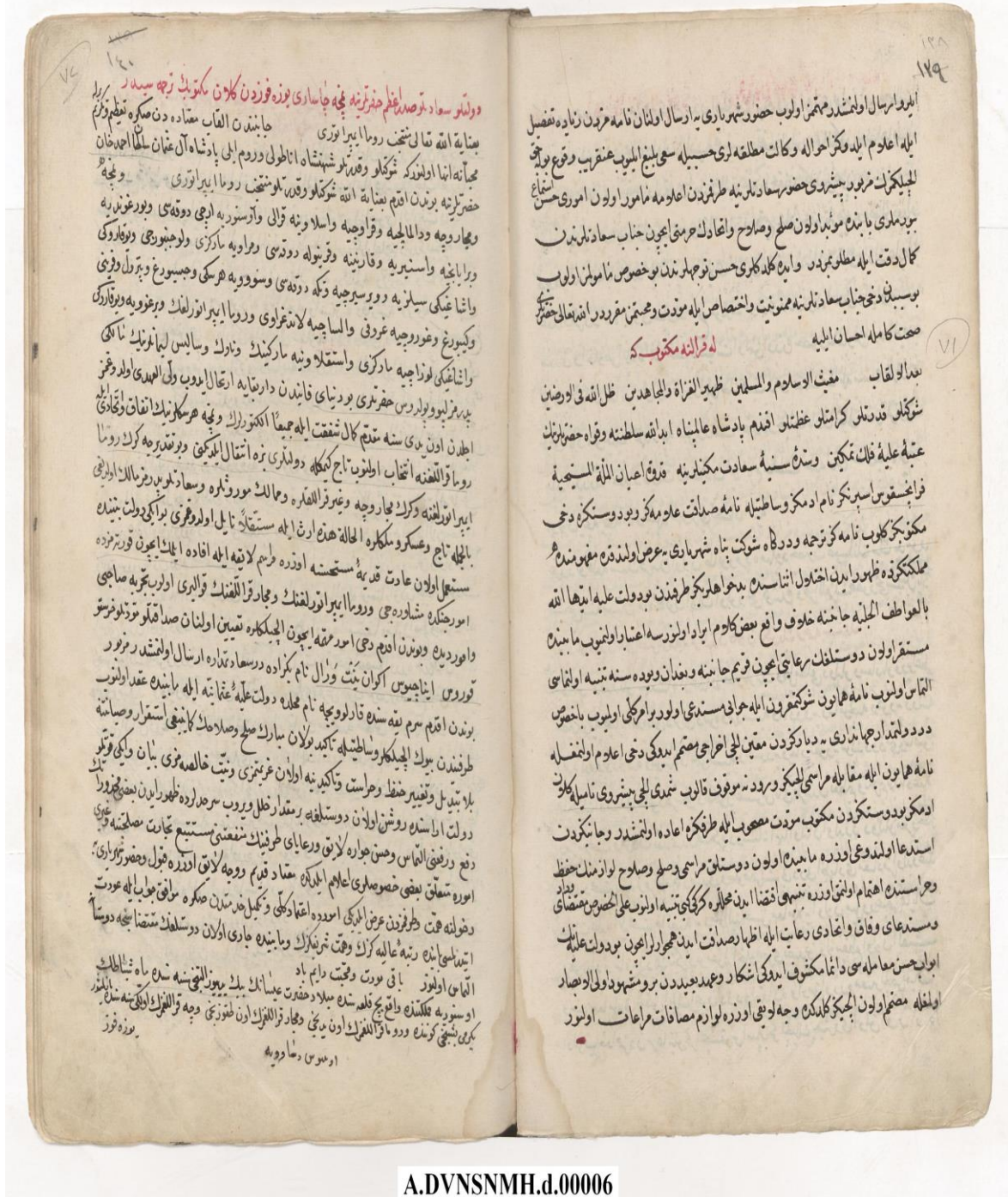
Ek III.

AE.SAMD.III.00084.08460.002

Ek.1II. Talman'a verilen günlük tayinat listesi. BOA, AE. SAMD. III, d.84-8460.

Ek IV.

A.DVNSNMH.d.00006

Ek.1V. Nemçe Çasarı tarafından 25 şubat 1706'da III. Ahmed'e yazılan itimat mektubu. BOA, DVNS. NMH. D., Nr.6, s.144-145.

Ek V.

کتابهای دولتی ما ادام الله تعالی بالعز والعلی نیا ذکاهنه یوز سورب عود الیانه
نخچایساری کجیسه قولا ریلغه سی تزلزلد افرمان جهانداري ویرلان تعیین آمد

[illegible]

طاو و مصوي
رخساده
سفر
خطب
ادب

هنگونه ای که بر لری
 حساب
 ۲۳
 ۲۲
 ۲۱
 ۲۰
 ۱۹
 ۱۸
 ۱۷
 ۱۶
 ۱۵
 ۱۴
 ۱۳
 ۱۲
 ۱۱
 ۱۰
 ۹
 ۸
 ۷
 ۶
 ۵
 ۴
 ۳
 ۲
 ۱
 ۰

الحج مغفور مباشر اولاً خليل انغايه وريلا

م
ع
ن
و
ع
ن
و
ع
ن
و

دربار چاودنه و بر لایق
نام غفران
مهر
نورانی
زبان
چراغ

درگاه عالی پیکر چاودنه
نورانی
زبان
چراغ

مع تعین اولیاد یا فکره ویریلان تعینات

نان غزنو
لعل
ص ۱۱۱

لعل غزنو
ص ۱۱۲

بن غزنو
ص ۱۱۳

رغزنو
ص ۱۱۴

ص ۱۱۵

میری طوب عربہ جیلرینہ ویرلان تعینا ہے

۱۲
 ۱۱
 ۱۰
 ۹
 ۸
 ۷
 ۶
 ۵
 ۴
 ۳
 ۲
 ۱

احمد المولى
عوم

AE. SAMO. III. 45/4485

AE.SAMD.III.00045.04485.001

Ek. V. 13 Mayıs 1706 tarihinde Nemçe sefirine ve Elçi Mübaşiri Halil Ağa, Divan Çavuşu, Dergah-ı Ali Yeniçeri Çavuşu, Miri Top Arabacıları ve yamaklara verilen tayinat listesi. BOA, AE. SAMD. III., Nr. 45-4485.

Ek VI.

